

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Довідковий посібник для тренерів з
**ефективного
кримінального
переслідування
насильства щодо
жінок та дівчат**

СЕРІЯ ПОСІБНИКІВ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ

УПРАВЛІННЯ ООН З НАРКОТИКІВ ТА ЗЛОЧИННОСТІ
Відень

Довідковий посібник для
тренерів
**з ефективного
кримінального
переслідування насильства
щодо жінок та дівчат**

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
Відень, 2017 р.

© Організація Об'єднаних Націй, травень 2017 р. Усі права захищено, по всьому світу.

Використані позначення та подання матеріалу в цій публікації не означають вираження будь-якої думки з боку Секретаріату Організації Об'єднаних Націй щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста або району чи їх органів влади, або щодо делімітації їхніх меж чи кордонів.

Інформація про уніфіковані показники ресурсів та посилання на Інтернет-сайти, що містяться в цій публікації, надаються для зручності читача та є правильними на момент публікації. Організація Об'єднаних Націй не несе відповідальності за постійну точність цієї інформації або за вміст будь-якого зовнішнього веб-сайту.

Ця публікація не проходила офіційне редагування.

Підготовка до видання: Секція англійської мови та видавничих і бібліотечних послуг, Відділ Організації Об'єднаних Націй у Відні.

Український переклад було підготовлено Консультативною місією Європейського Союзу в Україні (КМЕС).

ПОДЯКА

Довідковий посібник для тренерів з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат підготувала для Управління ООН з наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) Ейлін Скіннідер (Eileen Skinnider), старший співробітник Центру реформування кримінального законодавства та політики кримінального правосуддя.

Перший проект *Довідкового посібника* було переглянуто і випробувано під час регіонального семінару «Тренінг для тренерів з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат», який проходив у м. Бангкок з 4 по 6 травня 2016 року і був організований у співпраці зі Структурою Організації Об'єднаних Націй з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок («ООН жінки») та Інститутом юстиції Таїланду. УНЗ ООН висловлює подяку за цінні пропозиції та внески таких прокурорів, які брали участь у цьому семінарі: Пенгіран Норсузанаваті бінеі Пенгіран Гаджі Абас (Ms. Pengiran Norsuzanawati binti Pengiran Haji Abas), Карен Тан Чай Мей (Ms. Karen Tan Chai Mei), Реті Сенг (Mr. Rethy Seng), Тів Кімкалян (Ms. Tiv Kimkalyan), Лаксмі Індрія Ромуляті (Ms. Laksmi Indriyah Rohmulyati), Баю Адинутрохо Аріанто (Mr. Bayu Adhinugroho Arianto), Буахам Падапді (Ms. Bouakham Padapdy), Сайфул Хазмі бін Мохд Саад (Mr. Saiful Hazmi bin Mohd Saad), Нордаліна бінті Алі (Ms. Nordalina binti Ali), Пхю Мар Вай (Ms. Phyu Mar Wai), Ю Ю Хін (Ms. Yu Yu Khin), Марія Жозефіна Сі. Концепсьон (Ms. Maria Josefina C. Concerpcion), Ма. Тереза О. Базіліо (Ma. Theresa O. Basilio), Ріта Мілдред Е. Медрано-Гонзалес (Ms. Rita Mildred E. Medrano-Gonzales), Шейла Ангела Пало-Сармієнто (Ms. Sheila Angela Palo-Sarmiento), Іі Лінг Чі (Ms. Ee Ling Chee), Утаїван Джамсуті (Ms. Uthaiwan Jamsutee), Тірапорн Сурізеєхасатьяан (Ms. Thiraporn Suriseehasathian), Сюань Хуонг Нгуєн (Mr. Xuan Huong Nguyen), Нгія Фам Вієт (Mr. Nghia Pham Viet) і Джісун Мун (Ms. Jeesun Moon). УНЗ ООН висловлює подяку за підтримку, надану Міжнародною асоціацією прокурорів у співпраці з національними органами прокуратури під час підготовки до семінару, та значний внесок, зроблений «ООН жінки» та Інститутом юстиції Таїланду під час семінару.

Свій внесок у розробку цього Довідкового посібника зробили такі співробітники УНЗ ООН: Клаудія Бароні (Claudia Baroni), Свен Пфайфер (Sven Pfeiffer) та Норіко Шібата (Noriko Shibata). Внески від «ООН жінки» надали Мелісса Альварадо (Melissa Alvarado), Андреа Найберг (Andrea Nyberg), Орнвіпа Рутхла (Ornwira Rugkhla) та Суджонг Сонг (Sujeong Song).

УНЗ ООН дякує за фінансування, надане урядом Таїланду та Інститутом юстиції Таїланду для підготовки *Довідкового посібника для тренерів з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*.

ЗМІСТ

Подяка	iii
ВСТУП	1
Огляд довідкового посібника та модулів	4
Вказівки для тренерів	6
Примітка щодо принципів навчання дорослих	11
Оцінювання	17
ВІДКРИТТЯ, ЦІЛІ НАВЧАННЯ І ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ	19
Привітання та відкриття групою тренерів	21
Представлення учасників/слухачів: знайомство один з одним	22
Цілі навчання	23
Презентація навчальних матеріалів, опис модулів та методики навчання, що будуть використовуватися	24
Очікування від навчання	25
Правила групи	25
Попереднє тестування	26
МОДУЛЬ 1 УСВІДОМЛЕННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЕФЕКТИВНО РЕАГУВАТИ НА ВИПАДКИ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ	27
Поняття гендеру та гендерної рівності	29
Міжнародна правова база	37
МОДУЛЬ 2 НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА БАЗА ЩОДО РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК З РЕКОМЕНДАЦІЯМИ, ЩО МІСТЯТЬСЯ В МІЖНАРОДНИХ НОРМАХ І СТАНДАРТАХ	51
МОДУЛЬ 3 НАДАВАННЯ ДОПОМОГИ ЖІНКАМ, ЯКІ ЗАЗНАЮТЬ НАСИЛЬСТВА	73
Локальна ситуація жінок, які зазнають насильства	75
Динаміка гендерно-зумовленого насильства і вплив віктимізації	78
Розвінчування типових помилових уявлень про насильство щодо жінок	94
Проблеми та бар'єри, з якими стикаються жінки під час доступу до кримінального правосуддя	102
МОДУЛЬ 4 ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТІВ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ	109
Проведення допитів жертв з урахуванням гендерної проблематики	111
Робота з жертвами, які відмовляються співпрацювати або від своїх попередніх заяв	119

МОДУЛЬ 5 **ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ПРОКУРОРІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ**
ВСЕБІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ 125

Забезпечення всебічного розслідування та збору всіх належних доказів

127

Судова експертиза

139

МОДУЛЬ 6 ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВИБІР ОБВИНУВАЧЕНЬ	147
Реалізація дискреційних повноважень стороною обвинувачення – здійснювати кримінальне переслідування чи ні, та вибір обвинувачень	149
Проблеми заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу та відновне правосуддя	165
МОДУЛЬ 7 РОЗГЛЯД ДОСУДОВИХ ПИТАНЬ	169
МОДУЛЬ 8 РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОЦЕСУ, ВКЛЮЧАЮЧИ ВИНЕСЕННЯ ВИРОКУ	191
Застосування спеціальних заходів для створення сприятливих умов у залі суду	193
Питання розгляду доказів під час судового слухання	199
Роль прокурора у вимаганні належних вироків	204
ДОДАТОК 1 ЗРАЗОК ПРОГРАМИ ДЛЯ ТРИДЕННОГО КУРСУ	213
ДОДАТОК 2 ЗРАЗКИ ДОКЛАДНИХ ПЛАНІВ ЗАНЯТЬ	217
ДОДАТОК 3 ЗРАЗОК ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ПО ЗАВЕРШЕННІ НАВЧАННЯ	223
ДОДАТОК 4 ВІДПОВІДІ ПІСЛЯ ТЕСТУВАННЯ	229
ДОДАТОК 5 ОГЛЯД ПОШИРЕНИХ СИТУАЦІЙ	233

Вступ

Насильство щодо жінок¹ є поширеним і серйозним порушенням прав людини. Незважаючи на те, що ступінь насильства щодо жінок в різних країнах відрізняється, статистичні дані свідчать про те, що насильство щодо жінок є загальним явищем і жінки піддаються різним формам насильства як вдома, так і поза домом. Враховуючи глобальний оглядом наявних даних, які свідчать про те, що 35 відсотків жінок в усьому світі зазнавали фізичного та/або сексуального насильства², не дивно, що Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй охарактеризував насильство щодо жінок як таке, що «досягло епідемічних масштабів»³. У багатьох країнах система кримінального правосуддя все ще є неефективною в плані захисту жінок, які стали жертвами насильства. Це пов'язано з прогалинами в кримінальному законодавстві, поганим застосуванням кримінального законодавства, недостатнім потенціалом у системі кримінального правосуддя, дискримінаційним ставленням з боку суб'єктів кримінального правосуддя та відсутністю належних і стабільних виділених ресурсів. Ця неефективність призводить до великої кількості випадків насильства, про які не повідомляють в поліцію і щодо яких не здійснюється кримінальне переслідування, до глибокої недовіри до установ кримінального правосуддя, високого рівня безкарності кривдників, та високої частки потерпілих, чий потреби в допомозі, захисті та відшкодуванні збитків не визнаються і не задовольняються. Міжнародне дослідження з розуміння реагування кримінального правосуддя на випадки насильства щодо жінок, проведене у 2008 році, показало, що випадки насильства відфільтровувалися на кожному етапі процесу правосуддя і що жінки стикалися з суттєвими соціальними, правовими та інституційними політиками і практиками, які були перешкодами для доступу до правосуддя.⁴

Більшість країн взяли на себе міжнародні зобов'язання, що вимагають від держави вжиття всіх необхідних заходів для запобігання, розслідування та покарання актів насильства щодо жінок. Прокурори є важливою частиною цього державного апарату, і тому відіграють ключову роль у забезпеченні того, щоб їхня держава виконувала свої міжнародні зобов'язання. На практичному рівні, кримінальне переслідування гендерно-зумовлених насильницьких злочинів може бути складним завданням і створює особливі труднощі як для щойно призначених, так і досвідчених прокурорів. Часто існує ряд доказових проблем через приватний характер насильства. Поліцейське розслідування може бути неякісним. Потерпілі можуть бути травмованими, відмовлятися від співпраці та своїх попередніх заяв. На суддів чи присяжних може впливати гендерна упередженість або поширені міфи навколо насильства щодо жінок, коли вони аналізують правдивість потерпілої особи та факти справи.

Метою цього *Довідкового посібника для тренерів з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат* є підготовка прокурорів з ведення справ, пов'язаних із насильством щодо жінок, з акцентом на насильстві з боку інтимного партнера та сексуальному насильстві.

¹ Якщо не зазначено інше, термін «жінки» охоплює поняття «дівчата» або «діти жіночої статі».

² Всесвітня організація охорони здоров'я, *Глобальні та регіональні оцінки насильства щодо жінок* (Женева, 2013 р.). Доступно за посиланням: http://apps.who.int/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf.

³ Доповідь Генерального секретаря про Поглиблене вивчення насильства щодо жінок, A/61/122/Add.1.

⁴ Голлі Джонсон та ін. *Насильство щодо жінок: Міжнародна перспектива* (HEUNI, 2008).

Цей посібник підготувало УНЗ ООН у співпраці з «ООН жінки» та Інститутом юстиції Таїланду (TIJ) на основі *Посібника щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленого УНЗ ООН/«ООН жінки»/TIJ.⁵ У ньому також використано такі інструменти, як «План дій: План для систем кримінального правосуддя із запобігання та реагування на випадки насильства щодо жінок»⁶ (далі за текстом – План дій УНЗ ООН), а також *«Пакет основних послуг для жінок та дівчат, які зазнають насильства»* ООН.⁷ Разом ці інструменти дають докладні та конкретні вказівки щодо імплементації відповідних міжнародних стандартів та норм, зокрема, Оновлених типових стратегій та практичних заходів щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 2010 р.⁸

Цей *Довідковий посібник* було випробувано на регіональному навчальному семінарі, організованому УНЗ ООН, «ООН жінки» та TIJ в м. Бангкок з 4 по 6 травня 2016 р., і доповнено суттєвими внесками та відгуками від учасників семінару: прокурорів з 10 країн Південно-Східної Азії.⁹

Огляд довідкового посібника та модулів

Загальні цілі

Цей *Довідковий посібник* створено як засіб для планування та проведення інтерактивних навчальних тренінгів для прокурорів з ефективного реагування при здійсненні кримінального переслідування за злочини, пов'язані з насильством щодо жінок. Враховуючи те, що це глобальний інструмент, автори намагалися зробити його всеосяжним, щоб його можна було використовувати як довідковий документ. Він містить зразки навчальних модулів, які можуть бути адаптовані та змінені національними органами прокуратури для розробки власного навчального плану, залежно від національних потреб, місцевих умов та правової системи.

Загальні цілі:

- Формування у прокурорів кращого розуміння ступеня та характеру насильства щодо жінок; динаміки такого насильства, його корінних причин та поняття гендерної рівності, а також як уникати загальних міфів та помилкових уявлень.
- Ознайомлення прокурорів з міжнародними стандартами та національним законодавством щодо ключових питань реагування на випадки насильства щодо жінок, зокрема насильство з боку інтимного партнера та сексуальне насильство.

⁵ Доступно за посиланням: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-02565_Ebook_new.pdf.

⁶ Міститься в документі *«Посилення запобігання злочинності та реагування кримінального правосуддя на насильство щодо жінок»* УНЗ ООН. Доступно за посиланням: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_to_Violence_against_Women.pdf.

⁷ Див., зокрема, модуль 3 на тему правосуддя та поліцейської діяльності. Доступно за посиланням: <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/EN-Modules-AllInOne.pdf>.

⁸ A/RES/65/228, додаток.

⁹ Учасники були з Брунею, Камбоджі, Індонезії, Лаоської Народно-Демократичної Республіки, Малайзії, М'янми, Філіппін, Сінгапуру, Таїланду та В'єтнаму.

- Розширення знань та навичок прокурорів у розслідуванні та веденні справ, пов'язаних із насильством щодо жінок, забезпеченні захисту та безпеки потерпілих під час притягнення винних осіб до відповідальності.

Модульна структура Довідкового посібника

Цей *Довідковий посібник* складається з восьми модулів. Перші три модулі охоплюють загальні теми, такі як розуміння ситуації жінок, які зазнають насильства, та правова база, як міжнародна, так і національна, для забезпечення доступу жертв насильства до правосуддя. У наступних п'яти модулях увага приділяється знанням і навичкам прокурорів, якими вони мають володіти, виконуючи свої функції в ланцюгу кримінального правосуддя, починаючи від розслідування, прийняття рішення про початок кримінального переслідування та вибору обвинувачень і закінчуючи досудовим, судовим та післясудовим розглядом.

Модулі складено таким чином, щоб бути практичними, конкретними та корисними. Кожен модуль містить стислий виклад ключових питань з конкретної теми; посилання на відповідне міжнародне право та практику, приклади перспективних практик та інтерактивних вправ з метою покращення навчання учасників. *Довідковий посібник* засновано на моделі інтерактивного та емпіричного навчання і містить різноманітні навчальні методики, включаючи розминку та знайомство учасників, презентації та обговорення, роботу в малих групах, мозковий штурм, тематичні дослідження, рольові ігри та моделювання. Враховуючи те, що дорослі краще вчаться, коли є багато можливостей для участі в заходах, і що культури навчання в різних регіонах та країнах відрізняються, кожен модуль містить різні навчальні підходи та вправи. У посібнику міститься більше вправ, ніж може бути виконано за наявний час, тому національним тренерським командам рекомендовано адаптувати цей *Довідковий посібник* так, щоб він ефективніше відображав їхні конкретні національні умови та задовольняв потреби місцевих слухачів.

Кожен модуль має таку структуру:

Цілі навчання

У цій частині наведено знання та навички, якими мають оволодіти слухачі після кожного модуля.

Частина I: Основний матеріал

У цій частині міститься основний матеріал, який необхідно розглянути на кожному занятті.

Частина II: Можливі варіанти подачі матеріалу

Для кожного модуля розроблено ряд інтерактивних навчальних вправ та ситуаційних завдань, щоб забезпечити можливі варіанти подачі матеріалу протягом кожного заняття. Кожен модуль містить різноманітні зразки навчальних посібників і вправ, включаючи слайди PowerPoint, вправи для мозкового штурму, обговорення в невеликих групах та загальні обговорення, ситуаційні завдання, рольові ігри та імітаційні вправи.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРСЬКИХ КОМАНД

Матеріал у кожному модулі надає тренерським командам різні варіанти вибору при адаптації цього Довідкового посібника, щоб він відповідав їхнім навчальним потребам та конкретним національним умовам. Тренер має самостійно додати контекстно-обумовлені приклади та вибрати ті, які будуть більш відповідними для потреб конкретних слухачів.

Примітка щодо адаптації Довідкового посібника для національних або регіональних тренінгів

Під час адаптації цього *Довідкового посібника* тренерські команди мають виконати оцінку навчальних потреб, щоб визначити знання та навички, які мають стати метою національних або регіональних тренінгів. Зразок програми триденного тренінгу наведено в додатку 1, а зразок докладних планів занять, що охоплюють вісім модулів міститься в додатку 2. Але зверніть увагу, що охоплення усіх восьми модулів за триденний період, дозволить отримати лише поверхневе уявлення про зазначені теми. Залежно від кількості днів, що виділяються на навчання, а також конкретних потреб і досвіду слухачів, тренерська команда може зосередитися лише на одному або двох модулях під час курсу, щоб мати достатньо часу для глибшого вивчення тем.

Вказівки для тренерів

Залежно від досвіду тренерів у використанні методів навчання дорослих та тренінгів з питань насильства щодо жінок, тренери можуть пропустити деякі з наведених нижче розділів. Важливо, щоб тренери добре розуміли динаміку насильства щодо жінок, важливість підходу, заснованого на правах людини, та попереднього досвіду під час організації обговорень з цього питання. При організації занять на тему гендерної динаміки, яка є основою такого насильства, корисною буде співпраця з експертами, такими як неурядові організації, що надають допомогу потерпілим, якщо це можливо.

Навчальні методики

У кожному з модулів пропонуються різні навчальні методики. Ці методики ґрунтуються на трьох основних способах засвоєння інформації в пам'яті: візуальний (навчання через споглядання), слуховий (навчання через слухання) та кінестетичний (навчання через практику). Різні методи навчання мають різні рівні ефективності. Для ефективного навчання потрібно застосовувати різні навчальні методи, що охоплюють всі три способи засвоєння інформації. Незалежно від своїх уподобань, слухачі повинні мати рівні можливості для навчання у спосіб, який для них буде ефективним.

Цей *Довідковий посібник* пропонує цілу низку навчальних методик. Основні категорії методів позначено символами для зручності використання:

	ПРЕЗЕНТАЦІЇ POWERPOINT	Модулі супроводжуються набором слайдів PowerPoint, які може бути включено в навчання. Слайди допомагають змінювати структуру. Вони призначені для того, щоб зробити презентацію більш зрозумілою, цікавою, яскравою та незабутньою. Слайди містяться в кінці кожного модуля і в них можуть вноситися відповідні зміни.
	ЗАГАЛЬНІ ОБГОВОРЕННЯ	Щоб заохотити учасників брати активну участь у навчанні, допомогти їм встановити зв'язок між навчанням та власними системами кримінального правосуддя і краще вивчати досвід один одного, модуль також містить декілька прикладів запитань до загальної аудиторії. Ціль полягає у тому, щоб тренери ставили ці запитання декільком окремим учасникам, а потім просили інших учасників прокоментувати їхні відповіді. Для узагальнення відповідей можна використовувати фліпчарти, на яких тренер може коментувати відповіді учасників на основі власного досвіду та відповідно до міжнародних стандартів.
	ГРУПОВІ ЗАНЯТТЯ	Кожен модуль містить рекомендовані групові заняття, наприклад виконання вправ у малих групах, обговорення конкретних ситуацій, модулювання тощо. Група слухачів ділиться на менші групи й отримує завдання, яке потрібно виконати за 15-30 хвилин залежно від його складності. Групам пропонують написати свої висновки на фліпчартах, а потім одному члену кожної групи пропонують представити висновки групи. Після презентацій проводиться загальне обговорення з коментарями тренера, коли це необхідно. Висновки обговорення можуть бути викладені на окремому фліпчарті для кращого засвоєння та запам'ятовування учасниками. Учасників тренінгу слід заохочувати до перегляду своїх навчальних матеріалів під час групових занять.
	ВПРАВИ У ВЕЛИКИХ ГРУПАХ	Деякі модулі містять рекомендовані вправи у великих групах, наприклад «мозковий штурм», рольова гра, обговорення ситуаційних сценаріїв чи використання дидактичних карток для створення дискусії. Залежно від розміру групи та відведеного часу, у ці вправи можна внести зміни, щоб вони стали вправами для малих груп. Однак вправи для малих груп зазвичай потребують більшого часу для того, щоб групи представили свої висновки загальній аудиторії та для загального обговорення.
	АУДІО- ВІЗУАЛЬНИЙ	Під час тренінгу рекомендується використовувати аудіовізуальні матеріали, наприклад, короткі фільми, записи тощо. Якщо будь-який аудіовізуальний посібник містить будь-які візуальні зображення потерпілих, їхні обличчя на зображенні мають бути приховані, щоб їх не можна було ідентифікувати.
	Роздаткові матеріали	Роздаткові матеріали, включаючи форми для оцінювання до і після навчання, ситуаційні завдання та групові вправи тощо, мають бути підготовлені заздалегідь. Це можуть також бути витяги з міжнародного та/або національного законодавства.

Примітка щодо використання ситуаційних завдань у Довідковому посібнику

Більшість модулів містять декілька різних ситуаційних завдань, з тим щоб надати учасникам можливість вчитися на практиці. Було розроблено дві «поширені ситуації», одна – про сексуальне насильство та одна про насильство з боку інтимного партнера. Поширені ситуації встановлюють один набір фактів, які можна доповнювати, щоб тренери могли використовувати одну і ту саму ситуацію протягом навчального курсу. Це зроблено для того, щоб обмежити час, який потрібен учасникам для аналізу різних наборів фактів. Якщо тренерська група вирішить використовувати різні ситуації у навчальному курсі, доцільним буде розгляд лише однієї ситуації на кожному занятті, щоб скоротити час, необхідний для того, щоб всі учасники могли узагальнити різні факти.

Примітка щодо внесення змін до ситуаційних завдань. У ситуаційних завданнях використовуються вигадані імена людей та місця, тому їх можна змінювати і пристосовувати до умов країни, в якій проводиться навчання, щоб мати кращий вплив на слухачів. За можливості, слід використовувати більш реальні та локальні ситуації, щоб підвищити правдоподібність і застосовність *Довідкового посібника*. Однак будь-які персональні ідентифікаційні ознаки будь-яких постраждалих осіб, що згадуються в ситуаційному завданні, мають бути змінені для захисту їхніх особистих даних та збереження конфіденційності.

Цей *Довідковий посібник* спрямований також на підвищення рівня обізнаності та чутливості до насильства щодо жінок, надання інформації про закони та процедури, а також розвиток компетенцій, таких як проведення бесід з потерпілими та судових розглядів. Кожен з цих модулів має на меті надати тренерам можливість застосовувати творчий підхід до використання різних навчальних методик. Прокурори, як правило, не звикли до тривалого перебування в навчальній аудиторії. Тому, чим більше різних методів використовуватиметься, тим більше уваги слухачі приділятимуть навчанню.

Навчальний комплект

Навчальний комплект складається з відповідних публікацій ООН, які слід роздати слухачам до офіційного початку навчання. Якщо це неможливо, навчальні матеріали слід роздати під час відкриття.

Навчальні матеріали мають включати:

- *Посібник щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розроблений УНЗ ООН/«ООН жінки»/TJ
- Публікація УНЗ ООН про *Посилення запобігання злочинності та реагування кримінального правосуддя на насильство щодо жінок*, який включає:
 - Оновлені типові стратегії та практичні заходи щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя
 - План дій: План для систем кримінального правосуддя із запобігання та реагування на випадки насильства щодо жінок
- *Пакет основних послуг для жінок та дівчат, які зазнають насильства*, розроблений ООН – Модуль 3: Правосуддя та поліцейська діяльність

Підготовка до курсу

Оцінка навчальних потреб. Метою оцінки навчальних потреб є визначення функціональних вимог і знань, навичок та вмінь, необхідних прокурорам у розслідуванні та веденні справ, пов'язаних із насильством щодо жінок, а також виявлення будь-яких прогалин чи конкретних сфер потреб. Ці дані можуть збиратися з різних джерел, залежно від країни чи регіону, включаючи інформацію від суддівських тренерів, органів прокуратури та результати попередньої оцінки навчання на тему насильства щодо жінок, що проводилося в минулому. Теми у списку оцінки потреб можуть дублювати зміст і підзаголовки цього *Довідкового посібника*. Інструменти, що містять додаткову інформацію щодо підготовки оцінки навчальних потреб в різних контекстах, можна отримати в установах ООН та інших організаціях.¹⁰

Тренерська команда та її обов'язки. Здійснення навчання на тему насильства щодо жінок – інтенсивне та емоційно складне завдання. Таке навчання має здійснюватися командою тренерів. Важливо визначити координатора навчання та всіх співтренерів і фасилітаторів, та врахувати їхні внески під час розробки програми курсу. Потрібно узгодити ролі тренерів і хто які функції буде виконувати. Кожен тренер має адаптувати цей навчальний матеріал до навчальних занять, які за ними офіційно закріплені, враховуючи часові обмеження, зазначені в програмі курсу. Тренери мають подумати про практичні приклади, які можна запропонувати учасникам, виходячи з власного професійного досвіду, щоб допомогти їм у впровадженні відповідних стандартів у сфері прав людини у їхню повсякденну роботу.

Учасники навчання. Основна інформація для підготовки навчальних курсів включає з'ясування кількості і типу учасників, що братимуть участь у курсі. Тренери мають відповідно планувати будь-які заходи, пов'язані з їхнім модулем (роботу в парах важче виконувати у великих групах, і чим більша кількість учасників курсу, тим більше часу буде потрібно для обговорення). Учасникам слід запропонувати заповнити коротку анкету з подвійною метою: (а) оцінити поточний рівень знань та досвіду учасників на певну тему; і (б) дізнатися конкретні питання, що їх цікавлять/турбують.

Потрібно поставити декілька важливих запитань:

- Скільки людей братиме участь у навчанні?
- Хто вони?
- Який вони мають рівень розуміння предмету?
- Який їхній вік, стать та освіта?
- Чи існують якісь особливі потреби, про які вам потрібно знати?
- Чи знають вони один одного?

Розподіл навчальних комплектів та інших матеріалів. Учасники мають отримати навчальний комплект і, в ідеальному випадку, готову навчальну програму до офіційного відкриття курсу. Перш ніж розпочати заняття тренери мають переконатися, що всі матеріали та обладнання наявні та в робочому стані. Доцільно прибути щонайменше за годину до початку заняття, щоб тренери могли підготуватися до будь-яких непередбачуваних ситуацій. Нижче наведено перелік зразків матеріалів/обладнання, які можуть знадобитися:

- Блокнот для конспектування/олівець для кожного учасника
- Фліпчарти
- Папір формату А4
- Проектор (не обов'язково)

¹⁰ Для отримання докладнішої інформації про оцінку навчальних потреб див. *Посібник з проведення курсів з гендерних питань та питань безпеки* (2012 р.), розроблений «ООН Жінки» та Женевським центром демократичного контролю над збройними силами; ООН-Хабітат, *Посібник з оцінювання навчальних потреб та оцінки результатів навчання в міському контексті* (2012 р.) або *Впровадження пілотного проекту – Європейська суддівська підготовка: Лот 1 «Вивчення передового досвіду у підготовці суддів та прокурорів»* *Заключний звіт* (2014 р.). Зразок анкети для оцінки навчальних потреб міститься в *Додатку Інструментарій для оцінки потреб щодо реагування системи кримінального правосуддя на торгівлю людьми* (2010 р.) УНЗ ООН.

- Точило для олівців
- Комплект слухача для кожного учасника (якщо не було розподілено до початку навчального курсу)
- Іменні картки для кожного учасника.
- Комфортні стільці, якщо можливо, і їхнє зручне розташування (наприклад, U-подібні або маленькі столики)
- Кімнати для обговорень, або великі кімнати з можливістю розміщення щонайменше 4 невеликих груп
- Програма для кожного учасника
- Відеообладнання, якщо це доречно (не обов'язково)
- Належне освітлення в приміщенні
- Підставки (стенд для фліпчарту) з належним запасом паперу
- Багато різнокольорових маркерів
- Вода та склянки
- Навчальні примітки
- Копії роздаткових матеріалів

Тренери помагають винні бути повністю підготовлені та налаштовані до того, як прибудуть учасники. З моменту, коли прибуде перший учасник, увага тренерів має бути зосереджена на учасниках. Це дуже важливо для того, щоб допомогти учасникам відчувати себе комфортно у своєму новому навчальному середовищі.

Обов'язки під час курсу

На початку кожного навчального дня тренери мають:

- Окреслити та обговорити цілі навчання для конкретного модуля або дня.
- Запитати в учасників, чи мають вони якісь запитання, невіршені питання чи проблеми, що залишилися з попереднього модуля або дня.
- Ознайомити учасників із запланованим розкладом модуля або дня, включаючи час для перерв та запланований час завершення навчального дня/заняття.
- Запитати в учасників, що для них найбільше запам'яталося з попереднього дня.

Наприкінці кожного навчального дня тренери мають:

- Згадати ключові знання, отримані за день. Це може бути в формі керованого обговорення із записами на фліпчарті, в ході якого учасники самостійно визначають ключові знання, отримані ними протягом дня/заняття.
- Запитати в учасників, чи мають вони якісь запитання, невіршені питання чи проблеми, які в них залишилися після модуля або дня.
- Ознайомити учасників з розкладом і темами, що будуть розглядатися наступного дня.

Робота в тренерській команді включає такі завдання:

- Участь у щоденних нарадах до і після курсу з іншими учасниками тренерської команди.
- Відвідування та участь у всіх заняттях курсу.
- Зустріч зі співтренерами/фасилітаторами за день до кожної запланованої презентації для узгодження ролей та заходів.
- Проведення презентації та спрямовування обговорення, дотримуючись встановлених термінів для тем, призначених кожному тренерові, на основі навчальних матеріалів.
- Дотримання розкладу: після того, як учасники отримують програму з розкладом, тренери мають дотримуватися встановлених термінів, або вони можуть домовитися з учасниками про внесення змін до розкладу. Якщо заняття будуть надто тривалими, учасники можуть втомлюватися і зменшувати концентрацію. Тренери мають ретельно стежити за часом і квапити учасників, якщо обговорення тривають надто довго, або якщо групи не повернулися із занять в малих групах. Тренери мають проявляти гнучкість у використанні матеріалу – прискорюючись або сповільнюючись залежно від того, як проходить заняття. Деякі предмети для обговорення можна виключити, а інші додати для регулювання доступного часу.
- Надання практичних рекомендацій на основі професійного досвіду тренерів під час обговорень та роботи в групах, у тому числі під час занять, для яких інші тренери не є ведучими заняття.
- Забезпечення того, щоб будь-які зауваження чи рекомендації відповідали міжнародним стандартам, викладеним у навчальних матеріалах.
- Заохочення до активної участі в груповій роботі та обговореннях, надання порад та коментарів щодо навчальних матеріалів та відвідування всіх церемоній відкриття та закриття, а також додаткових заходів програми.

Контроль

Тренери мають брати участь у підсумковій нараді з іншими учасниками тренерської команди. Вона дає можливість переглянути матеріали на основі досвіду, отриманого під час проведення тренінгу. Зворотний зв'язок для УНЗ ООН слід надавати шляхом заповнення відповідних аркушів в *Довідковому посібнику* та оціночних листів.

Примітка щодо принципів навчання дорослих

Характеристика дорослих учнів

Загальноновизнано, що навчання дорослих значно відрізняється від навчання дітей чи молоді. Успіху в навчанні можна досягти, якщо застосовувати певні загальні принципи навчання дорослих на додаток до методів навчання.

Досвід. Усе нове навчання для дорослих ґрунтується на тому, що вони вже знають. Дорослі вже накопичили певний життєвий досвід та знання, на які можна спиратися. Вони можуть мати усталені погляди та переконання. Це особливо вірно, враховуючи тему цього *Довідкового посібника*. Вони приносять у навчальну аудиторію різноманітні інтереси, відносини, освіту, вік, обов'язки та переживання.

Враховуючи їхній досвід на посаді прокурора, вони мають величезну здатність допомагати фасилітатору як джерело знань під час обговорення різних аспектів матеріалу курсу, включаючи юридичні та прокурорські практики. Тренери мають отримувати від учасників приклади з їхнього досвіду на певну тему, наскільки це можливо. Хорошою практикою вважається початок більшості занять із запитань до учасників, щоб вони розповіли тренерам, що вони знають або думають про кожен предмет, і надання більшої кількості часу для обговорення, замість читання лекцій.

Дорослі можуть також виражати під час навчання упереджені погляди, спираючись на свій досвід. Використовуючи фасилітативний підхід, тренери можуть вивести ці погляди на поверхню та спростувати їх на початку заняття. Їхні погляди не можна відкидати, а слід поважати. Наприклад, якщо хтось стверджує, що бувають ситуації, коли бити жінку прийнятно, тренери/фасилітатори можуть прийняти це твердження з повагою, а потім попросити групу висловити свою думку про це. Цілком ймовірно, що інші учасники групи будуть незгодні з цим твердженням і що це призведе до більш глибокого обговорення та піддання сумніву такого переконання. Групове обговорення має допомогти учаснику, який висловив первісне твердження, змінити свою думку. Дозволяння групі поставити під сумнів упереджені твердження є більш потужним засобом, ніж просто заперечення від фасилітатора.

Самостійність. Дорослі є самостійними та незалежними. Вони самостійно вирішують, що для них важливо вивчити, і самостійно спрямовують своє навчання. Вони цінують демократичне, колективне та додатне для спільних дій середовище. Використовуйте методи, які дозволяють дорослим самостійно вивчати нові поняття.

Актуальність. Дорослі вивчають те, що хочуть вивчати, що їх цікавить, і що вони вважають корисними для себе у своєму житті. Для того, щоб підвищити їхню мотивацію, використовуйте приклади та навчальні матеріали, які є актуальними для учасників. Дозвольте їм самостійно обирати вправи та ситуаційні завдання і перевіряйте актуальність їхнього вибору. У цьому *Довідковому посібнику* використовуються ситуаційні завдання та обговорення, що засновані на практичному досвіді для полегшення реалізації цього підходу.

Орієнтація на вирішення проблем. Як правило, дорослі приходять на навчання, тому що розуміють, що вони мають прогалини у своїх знаннях і вирішили заповнити ці прогалини. Вони хочуть отримати знання та навички, які можна буде застосовувати на практиці. Вони розглядають навчання як відповідь на проблему та як цілеспрямовану діяльність. Продемонструйте їм, як урок чи концепцію можна пов'язати з їхнім реальним досвідом прокурора, який працює з жінками, які є жертвами насильства.

Колегіальність. Дорослі найкраще вчаться у людей, які мають приблизно однаковий з ними вік та досвід. Заохочуйте їх ділитися думками один з одним. Дорослі потребують об'єднання та прийняття, тому надавайте їм багато можливостей для обміну своїми знаннями та досвідом з іншими учасниками групи.

Повага. Дорослі краще навчаються, коли їх поважають за їхні навички, здібності, досвід та ідеї. Ставтеся до них як до рівних, як до людей, які відповідають за власне навчання та дії. Висловлюйте подяку за досвід, яким вони діляться з групою, і надайте їм змогу вільно висловлювати свою думку. З повагою вислуховуйте приклади з їхнього досвіду, як прокурора у справах про насильство щодо жінок.

Індивідуальний підхід. Дорослі навчаються з різною швидкістю, відповідно до свого рівня освіти, особистості та стилю навчання. Тренери/фасилітатори мають враховувати індивідуальні особливості слухачів.

Чинники, що впливають на швидкість навчання

Пов'язані з середовищем. Освітлення, звук, температура та спосіб сидіння можуть впливати на навчання. Сидіння на твердому стільці протягом багатьох годин без активної взаємодії значно сповільнює навчальний процес. Дорослі та, особливо, в цьому контексті, прокурори, як правило, багато рухаються і беруть участь у різноманітних заходах протягом дня. Пам'ятайте, що більшість дорослих не звикли сидіти на стільцях весь день, і це може втомлювати їх. Використовуйте роботу в малих групах, роботу в парах, обговорення та інші методи, щоб підтримувати рухливість та зацікавленість учасників.

Соціологічні. У міру того, як люди дорослішають, їхня здатність до спостереження та аргументування часто посилюється. Ця здатність спостерігати, думати та аналізувати означає, що у сфері освіти дорослих кожен є учнем і кожен є вчителем. Якомога частіше використовуйте групові обговорення замість того, щоб ізолювати людей один від одного, даючи їм завдання для виконання на папері. Використовуйте пари та малі групи. Групові обговорення також допомагають дорослим краще вчитися за рахунок відкриття чогось нового.

Фізичні. На здатність людей навчатися впливає загальний стан здоров'я, рівень фізичної підготовки та енергії. Більшість людей в другій половині дня мають менше енергії, ніж вранці. Люди, які весь день ходять і стоять більше втомлюються, коли сидять. Діяльність має відображати відмінності у фізичному стані учасників. Деякі дорослі можуть мати певні вади слуху, зору або інші фізичні вади, які потрібно враховувати. Зробіть навчальне середовище досить гнучким, щоб його можна було адаптувати до їхніх потреб.

Інтелектуальні та емпіричні. Дорослі найкраще вчать через відкриття чого нового. Результати тестів свідчать про те, що дорослі запам'ятовують:

- 10 відсотків того, що вони читають
- 20 відсотків того, що вони чують
- 30 відсотків того, що вони бачать
- 50 відсотків того, що вони бачать і чують
- 80 відсотків того, що вони говорять
- 90 відсотків того, що вони говорять і роблять

На додаток до лекцій найкращими способами активного залучення учнів є демонстрація навичок, організація інтерактивних обговорень та настільних активностей, а також використання ситуаційних завдань та рольових ігор.

Елементи навчального процесу

Навчальний процес має чотири критичні елементи. До них відносяться:

1. Мотивація
2. Підкріплення
3. Засвоєння
4. Використання матеріалів/знань в реальному середовищі

Мотивація. Учасники повинні мати мету для навчання. Найкращий спосіб створити мотивацію – сформулювати запитання для учасників малих груп та дозволити їм створити власну мотивацію. Наприклад: «Чому для вас важливо захищати жінок від насильства? Які переваги це дає для вас і вашої спільноти?» Якщо фасилітатор зможе встановити зв'язок з учасниками та підготувати їх до навчання, це також забезпечить мотивацію. Тренери та фасилітатори можуть мотивувати слухачів різними способами:

- *Створення загальної атмосфери для заняття.* Тренери та фасилітатори повинні намагатися створити дружню, відкриту атмосферу, яка покаже учасникам, що фасилітатор допоможе їм навчатися.
- *Надання матеріалу серйозності.* Рівень напруженості має бути скоректований таким чином, щоб відповідати рівню важливості обговорюваного предмета. Якщо матеріал має високий ступінь важливості, в аудиторії має бути встановлено вищий рівень серйозності.
- *Встановлення відповідного рівня складності.* Ступінь складності має бути досить високим, щоб це було викликом для учасників, але не настільки високим, що вони розчаруються через перевантаження інформацією. Викладання має передбачати і винагороджувати за участь, що в підсумку має привести до успіху.
- *Дорослі також мотивовані можливістю познайомитися та поспілкуватися з іншими людьми в подібних умовах.* Важливим мотиватором для дорослих є можливість сформувати нові зв'язки, встановити контакти та отримати ресурси, обмінюватися інформацією та ідеями з іншими професіоналами.

Підкріплення. Підкріплення є дуже важливою частиною навчального процесу; шляхом підкріплення тренери та фасилітатори заохочують правильні форми поведінки та виконання завдань. Підкріплення має бути частиною навчального процесу для забезпечення правильної поведінки. Його слід часто і регулярно застосовувати на початковому етапі, щоб допомогти учасникам засвоїти те, що вони дізналися, і заохотити їх до участі у навчанні. Підкріплення включає як вербальну, так і невербальну поведінку. Кожного разу, коли хтось бере участь у певній діяльності, незалежно від того, чи «правильною» є відповідь, тренери та фасилітатори повинні дякувати йому за зроблений внесок. Це потужна форма підкріплення, і вона досить швидко підвищує рівень участі. Учні, які використовують невідповідний гумор або демонструють ворожість до обговорення теми домашнього насильства, слід вислухати і запропонувати їм розглянути інші точки зору, не виключаючи їх з обговорення. Тренери та фасилітатори мають прагнути посилити свою участь, а не негативні коментарі.

Нижче наведено приклад підкріплення на початку навчального заняття:

- Кожного разу, коли учасник добровільно дає відповідь на будь-яке запитання, давайте йому гральну карту. Це може допомогти створити зацікавленість, оскільки людям буде цікаво, що це за карти. Коли роздаватимуться картки, інші учасники теж захочуть їх одержати і включатимуть в обговорення. Продовжуйте до тих пір, коли кожна людина матиме щонайменше одну гральну карту. Наприкінці заняття роздайте кожному маленькі значки як винагороду за участь.
- Підкріплення може також бути невербальним. Використовуйте відкриті, вітальні жести для заохочення до участі. З радістю сприймайте внески кожного учасника, щоб заохотити більше людей до участі. Просіть учасників спиратися на внески один одного.

Засвоєння. Учасники мають засвоювати інформацію, отриману під час занять, щоб отримати користь від навчання. Якщо учасники знатимуть, що вони використовуватимуть матеріали невдовзі після тренінгу, їхня мотивація до засвоєння інформації зростатиме. Вони також повинні вміти розуміти і вміти інтерпретувати та застосовувати отриману інформацію.

Це розуміння включає їхню здатність демонструвати своє володіння інформацією та підвищує їхню здатність краще захищати потерпілих жінок у майбутньому. На засвоєння інформації учасниками безпосередньо впливає обсяг їхньої практики під час навчання. Тренери та фасилітатори мають підкреслювати важливість засвоєння та застосування інформації. Після того, як учасники почнуть демонструвати правильні (бажані) успіхи, їх слід спонукати до практики для закріплення цих успіхів.

Використання матеріалів в реальному середовищі. Результатом навчання є передача знань. Це вміння використовувати інформацію, отриману під час проходження курсу, але в новій обстановці. Крім того, учасники потребують спеціальних знань про результати навчання (зворотний зв'язок). Зворотний зв'язок має бути конкретним, а не загальним. Учасники також повинні бачити винагороду за навчання. Винагорода не обов'язково має бути грошовою; це може бути просто демонстрацією переваг, які будуть отримані завдяки вивченню матеріалу. Нарешті, учасник має бути зацікавлений у предметі. Зацікавленість безпосередньо пов'язана з винагородою. Дорослі повинні бачити користь від навчання, щоб мотивувати себе до вивчення предмету. Використання ситуаційних завдань та рольових ігор на такі теми, як опитування потерпілих, допоможе учасникам з'ясувати, як використання нових методів може допомогти в отриманні більш точних та детальних свідчень та кращих доказів, на основі яких прокурори можуть вживати відповідних заходів.

Принципи ефективного навчання

Тренери та фасилітатори мають дотримуватися таких основних принципів:

Підтримання актуальності навчання. Пов'язуйте їхнє навчання з тим, що їм уже відомо. Використовуйте реалістичні приклади, що відповідають віку, досвіду та інтересам учасників. Найкращий спосіб зробити це – попросити групу навести власні приклади, коли це потрібно. Однією з найважливіших навичок хорошого фасилітатора є постановка запитань, а не надання інформації. Використовуйте в обговореннях запитання, що передбачають безліч варіантів відповіді. Надавайте простір для обміну досвідом під час обговорення, оскільки учасники, які діляться своїм досвідом, допомагають іншим та збагачують навчання групи. Не забувайте враховувати різні рівні досвіду людей.

Заохочення людей до активності. Загальне правило полягає в тому, що темп або діяльність потрібно змінювати приблизно кожні 20-30 хвилин. Прокурори звикли до різноманітних видів діяльності протягом звичайного робочого дня, і їхня тривалість концентрації уваги визначається цією різноманітністю.

Надання можливостей для практики. Рольові ігри, моделювання, обговорення та ситуаційні завдання – це активності, які надають людям можливість застосовувати теорію чи отримані навички на практиці. Обговорення цих активностей дає можливість для зворотного зв'язку та підкріплення знань. Деякі дуже досвідчені фасилітатори можуть також брати участь в рольових іграх, як елемент подання матеріалу семінару. Коли учасник вказує на проблему або ставить запитання, то замість того, щоб надати відповідь, фасилітатор плавно переходить до рольової гри, щоб показати учаснику на практиці як цю проблемою можна вирішити, наприклад, шляхом проведення бесіди з потерпілою особою або дитиною-свідком.

Здійснення навчання в неформальній обстановці. Учасники мають сидіти так, щоб вони легко могли бачити та взаємодіяти один з одним. Вдалими рішеннями будуть круглі столи, U-подібні столи та розміщення столів по периметру приміщення, залежно від розміру групи. Класний і театральний стилі є найбільш формальними і створюють обстановку, орієнтовану на фасилітатора, а також є найменш ефективним у здійсненні навчання. З огляду на основну тему цього *Довідкового посібника*, її важливість та чутливість, театральний стиль є найменш доречним.

Використання ситуаційних завдань та вправ дозволяє припустити, що найбільш придатним стилем є робота в малих групах за круглими столами. Обговорення в малих групах або робота в парах також можуть забезпечити обстановку, в якій всім буде зручно брати участь, особливо людям, які не проявляють активність в більших групах.

Різноманітність і гумор. Дорослі часто навчаються прямо пропорційно кількості задоволення, яке вони отримують. Використовуйте активізуючі та спонукаючі до дій елементи, які дозволяють людям взаємодіяти та спілкуватися в більш розслабленій атмосфері. Може здатися, що насильство щодо жінок має невеликий простір для гумору, але навіть на семінарі на таку серйозну тему є місце для легкості та гумору, наскільки він може бути доречним. Використовуйте гумор, щоб згуртувати людей, під час введення нової теми або при переході від одного модуля до іншого.

Бути фасилітатором навчального процесу. Перш ніж щось розповісти учасникам, запитайте їх, що вони вже знають про цю тему. Дозвольте групі самостійно виконати роботу. Фасилітатор може відповідати за будь-яку інформацію, яка була пропущена, або помилки у відповідях. Керуйте, не тисніть. Спрямовуйте і підказуйте, а не розказуйте.

Повідомлення учасникам цілей навчання. Дорослі не люблять сюрпризів в навчанні, щоб не ризикувати втратити репутацію або бути захопленим зненацька. Пояснюйте всі цілі детально та переконайтеся, що всі інструкції та пропозиції чітко зрозумілі. Запитайте в учасників про їхнє ставлення до будь-якого процесу, що застосовуватиметься, і запевніть їх, що якщо якийсь процес створює для них дискомфорт, вони завжди можуть вільно пропустити його.

Надання і заохочення зворотного зв'язку. Попросіть учасників поділитися своїми думками та ідеями. Що вони вивчили? Як вони застосовуватимуть отриману інформацію в своїй практичній діяльності як прокурори? Що вони дізналися, чим вони відразу ж скористаються? Мистецтво ставити запитання є ознакою відмінного зворотного зв'язку.

Використання повторень. Повторюйте ідею, використовуючи різні способи навчання. Повторення створює поінформованість, а поінформованість веде до перенесення знань і більшої ймовірності того, що учасники використовуватимуть інформацію, коли вони повернуться на свої робочі місця.

Підтримання орієнтації обговорення на конкретну тему. Нагадуйте групі про важливі моменти. Підкреслюйте та підсумуйте основні ідеї протягом всього модуля. Підбивайте підсумки обговорення та пов'яуйте відповідні ідеї. Стежте за тим, щоб обговорення не відхилялося від теми, зосереджуючи увагу на принципах, а не на судженнях; наприклад, якщо хтось стверджує, що чоловік має право бити свою дружину, посилайтеся на відповідні міжнародні та національні документи, замість того, щоб просто сказати людині, що її думка є неправильною. Заохочуйте конструктивні дебати. Якщо учасники не погоджуються один з одним або з тренером, організуйте відкриту дискусію, спираючись на досвід всіх учасників. Проте, ця дискусія має ґрунтуватися на принципах курсу: права людини та гендерна рівність, що закріплені в міжнародних правових документах.

Побудова чесних стосунків з учасниками. Тренери та фасилітатори заохочуються до обміну своїми поглядами та ідеями та узгодження їх з принципами курсу. Якщо вони чогось не знають, вони мають сказати про це. Запитайте, чи хтось інший в приміщенні може дати відповідь. Це заохочуватиме учасників вільно говорити та висловлювати власні погляди та думки. У разі потреби, пошукайте додаткову інформацію та знайдіть декілька хвилин якимось пізніше, щоб відповісти на будь-які запитання, на які не було надано відповіді. Іноді, коли люди ставлять запитання, а фасилітатор не знає на нього відповіді, їх хвилює їхнє запитання, поки на нього не буде надано відповідь.

Щоб запобігти цьому і зберегти концентрацію учасників на матеріалі, запишіть це запитання на аркуші фліпчарту та розмістіть його де-небудь у приміщенні. Учасник тепер може розслабитися, оскільки знатиме, що про його запитання не забудуть. Це також нагадуватиме фасилітатору про те, що до завершення заняття є запитання без відповіді, яке потребує уваги. Коли на запитання буде надано відповіді, його можна викреслити, даючи чіткий візуальний сигнал про те, що на нього було дано відповідь.

Бути впевненим, але реалістичним. Заохочуйте групу побачити безліч варіантів підтримки жертв насильства. Водночас, враховуйте обмеження щодо того, що вони можуть зробити за обмежений час, з обмеженими навичками та бюджетом. Поговоріть про варіанти вибору заходів, які можна вжити, та обов'язково вкажіть, що основний вибір щодо вжиття заходів завжди залежить від потерпілого.

Оцінювання

У кінці цього посібника в додатку 3 наведено зразок форми оцінки по завершенні семінару, який тренери можуть скопіювати для розповсюдження та збору в кінці навчання.

Мета цього оцінювання є отримання відгуків учасників, які допоможуть тренеріві краще задовольняти потреби майбутніх груп. Воно дасть змогу отримати відгуки про навчальне середовище, підходи та методи навчання та про навчальні матеріали. Усі відгуки в цій формі є анонімними.

Роздаючи форму для відгуків, тренери мають заохочувати учасників до надання якомога більшої кількості конструктивних коментарів.

Тренерам настійно рекомендується уважно ознайомитись та проаналізувати отримані відгуки. Ця інформація може допомогти вдосконалити майбутні семінари та навчання учасників.

На початку та в кінці першого модуля учасникам пропонують пройти тест, який дасть змогу визначити їхній рівень знань та розуміння матеріалу, пов'язаного з насильством щодо жінок, а також ролі та обов'язків прокурорів у веденні справ про гендерно-зумовлене насильство. Метою тесту є оцінка того, чи зросла обізнаність учасників в цілому, а не оцінка окремих учасників. Тому результати кожного учасника будуть конфіденційними. Тести до і після тренінгу містять ті самі запитання. Тест до тренінгу можна знайти в кінці розділу «Відкриття, цілі навчання та загальні принципи», а тест після тренінгу із відповідями – в додатку 4.

Крім того, надзвичайно важливо визначити будь-які зміни у ставленні та знаннях учасників. Підвищена обізнаність про проблеми насильства щодо жінок створює набір удосконалених навичок для тих, хто працює з потерпілими, наприклад, значне зменшення таких видів поведінки, як покладання вини за насильство на потерпілу особу. Навчання, зосереджене на аналізі та оцінці в ситуаційних завданнях виявилось важливим для вироблення змін у ставленні та поведінці. Це може бути відображено в тестах до і після тренінгу на декількох уявленнях, включаючи, наприклад, такі: «насильство проти жінок є виправданим», «жінки отримують вигоду від побоїв», «кривдники несуть відповідальність і мають бути покарані» або «потерпілим слід надавати допомогу».

Зміни у ставленні можна також перевірити, запропонувавши слухачам ситуацію і запитавши, як би вони відреагували на неї. Для більш тривалого оцінювання одним із способів оцінити ефективність тренінгу є надсилання учасникам анкети через декілька місяців після тренінгу із запитаннями про те, як вони інтегрували отримані навички у свою роботу та аналіз їхніх відповідей.

**Відкриття, цілі
навчання і загальні
принципи**

Навчальні курси мають починатися з сесії відкриття. Метою цієї сесії є привітати учасників навчального курсу, обговорити цілі та завдання курсу та допомогти учасникам розслабитися і створити сприятливе навчальне середовище. Залежно від того, хто організовує та/або фінансує навчальний курс, спонсорські установи можуть провести офіційну церемонію відкриття.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Доречно вітати учасників біля дверей, коли вони заходять до приміщення, а потім привітати всіх з участю у семінарі. По прибутті роздайте учасникам необхідні матеріали, іменні картки та попросіть кожного учасника написати на картці своє ім'я.

Цілями цієї сесії є:

- Оголосити основну мету навчання (координатор тренінгу)
- Повідомити учасникам про те, що вони можуть очікувати від навчального курсу
- Надати стислий опис навчальної програми та розкладу
- Встановити декілька правил для навчальних занять, з якими мають погодитися всі учасники
- Ознайомити учасників із усіма ресурсами та матеріалами курсу, щоб переконатись, що вони повністю усвідомлюють всі переваги від проходження курсу, сприяючи тим самим активному та відповідальному навчанню

Привітання та відкриття групою тренерів

Привітання учасників навчального курсу. Представляючи тренувальну команду, слід звернути увагу на досвід та кваліфікацію кожного тренера, які, роблять їх придатними для виконання ролі тренера.

Опишіть передумови навчання та чому воно здійснюється. Залежно від того, що було згадано на офіційній церемонії відкриття, деякі моменти, які тренери, можливо, захочуть висвітлити, включають:

- Серйозність проблеми насильства щодо жінок:
 - Це дуже поширене і серйозне порушення прав людини.
 - Хоча кількість жінок, які зазнають насильства, варіюється в різних регіонах, статистичні дані свідчать про те, що насильство щодо жінок є універсальним явищем і жінки піддаються різним формам насильства як всередині, так і за межами їхніх домівок

- Зверніться до статистики регіону/країни, де проводиться навчання
- Той факт, що системи кримінального правосуддя все ще є неефективними в плані захисту жінок, які стали жертвами насильства. Причинами цього можуть бути:
 - Прогалини в кримінальному законодавстві
 - Незадовільне виконання кримінального законодавства та нормативних актів
 - Відсутність належної спроможності у системі кримінального правосуддя
 - Дискримінаційне ставлення з боку суб'єктів кримінального правосуддя
 - Брак належних і стійких виділених ресурсів
- Ця неефективність має такі наслідки:
 - Високий рівень неповідомлення про випадки насильства та відсутність кримінального переслідування
 - Глибока недовіра до органів кримінального правосуддя
 - Високий рівень безкарності злочинців
 - Висока частка потерпілих, чий потреби в допомозі, захисті та компенсації не визнані та не задоволені
- Всі слухачі, як прокурори, відіграють важливу роль у реагуванні системи кримінального правосуддя на випадки насильства щодо жінок.
- Кримінальне переслідування гендерно-зумовлених насильницьких злочинів може бути складним завданням:
 - Часто існує ряд доказових проблем через приватний характер насильства
 - Поліцейське розслідування може бути неякісним
 - Потерпілі можуть відмовлятися від співпраці та своїх попередніх заяв
 - На суддів чи присяжних може впливати гендерна упередженість або поширені міфи навколо насильства щодо жінок, коли вони аналізують правдивість потерпілої особи та факти справи.

Представлення учасників/слухачів: знайомство один з одним

Залежно від кількості слухачів, представлення учасників можна виконати різними способами.

ЗНАЙОМСТВО ОДИН З ОДИМ

Вказівки: Поділіть учасників на пари. Дайте їм 60 секунд, щоб вони обмінялися деякою інформацією про себе (можна використати презентацію PowerPoint), а потім попросіть кожного представити свого партнера.

Результат: Ця вправа допоможе учасникам розслабитися і легко увійти в навчальну обстановку, а також налагодити зв'язок між людьми та звернути увагу на те, що говорять інші люди.

ХТО Я?

Вказівки: Запропонуйте кожному учаснику представитися. Попросіть їх назвати своє ім'я, посаду, інтерес до теми, і, нарешті, запитайте якби вони могли провести вечерю з ким-небудь, мертвим або живим, хто це був би і чому.

Результат: Ця вправа допоможе учасникам розслабитися і легко увійти в навчальну обстановку, допоможе їм запам'ятати імена, особисті та професійні дані один одного, а також допоможе їм зменшити внутрішнє стримування, ділячись особистою інформацією.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Уважно слухайте кожне представлення та знаходьте можливості, щоб поставити подальші запитання або внести короткі коментарі щодо представлення.

Пам'ятайте, що це структуровані вправи, які призначені для того, щоб розслабити учасників, познайомити їх один з одним і зробити атмосферу чи обстановку менш напруженою. Ці вправи, як правило, не пов'язані з темою курсу.

Після виконання вправи, знайдіть можливість пояснити учасникам її мету.

Цілі навчання

Поясніть учасникам цілі навчального курсу та його очікувані результати. Важливо, щоб учасники зрозуміли, чого тренери намагаються досягти під час навчального курсу, і що очікується по його завершенні.

Також може бути корисно запитати учасників заздалегідь, що вони сподіваються взяти для себе з цього тренінгу, щоб тренери мали уявлення про потреби учасників. Після цього, коли цілі вже повідомлені, тренери можуть відмітити все, що не буде охоплено курсом, або запропонувати спосіб включити це.

Загальні цілі:

- Формування у прокурорів кращого розуміння ступеня та характеру насильства щодо жінок; наслідків і динаміки такого насильства; корінних причин та поняття гендерної рівності; а також як уникати поширених помилкових уявлень.
- Ознайомлення прокурорів з міжнародними стандартами та національним законодавством щодо ключових питань реагування на випадки насильства щодо жінок, зокрема насильство з боку інтимного партнера та сексуальне насильство.
- Розширення знань та навичок прокурорів у розслідуванні та веденні справ, пов'язаних із насильством щодо жінок, забезпеченні захисту та безпеки потерпілих під час притягнення винних осіб до відповідальності.
- Покращення розуміння дискримінаційних бар'єрів, що заважають доступу жінок, які зазнають такого насильства, до правосуддя.

Презентація навчальних матеріалів, опис модулів та методики навчання, що будуть використовуватися

Цей Довідковий посібник підготовлено на основі Посібника щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат, розробленого УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ і має на меті надати практичні поради щодо знань та навичок, якими мають володіти прокурори, щоб ефективніше реагувати на злочини, пов'язані з насильством щодо жінок. Він також спирається на такі інструменти, як План дій УНЗ ООН та *Пакет основних послуг для жінок та дівчат, які зазнають насильства*, розроблений ООН – Модуль 3 «Правосуддя та поліцейська діяльність». Разом ці інструменти дають детальні та конкретні вказівки щодо виконання вимог відповідних міжнародних стандартів та норм, зокрема оновлених Типових стратегій та практичних заходів щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, ухвалених Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 2010 року.¹¹

Ознайомте учасників з навчальним розкладом, виділивши модулі, які будуть охоплені під час навчання. У перших трьох модулях розглядатимуться широкі питання: включаючи міжнародне зобов'язання органів прокуратури ефективно реагувати на випадки насильства щодо жінок; розуміння становища жінок, які зазнають такого насильства; і нормативно-правова база, як міжнародна, так і національна, що призначена для забезпечення доступу жертв насильства до правосуддя. У наступних п'яти модулях увага приділяється знанням і навичкам прокурорів, якими вони мають володіти, виконуючи свої функції в ланцюгу кримінального правосуддя, починаючи від розслідування, прийняття рішення про початок кримінального переслідування та вибору обвинувачень і закінчуючи досудовим, судовим та післясудовим розглядом. Якщо тренери дотримуються більш сконцентрованої навчальної програми, внесіть відповідні зміни.

Поясніть, чому курс структурований саме так. Зокрема, слід підкреслити, що курс передбачає активну участь учасників, заохочуючи їх до активної участі. Під час курсу використовуватимуться інтерактивні навчальні методики, а знання та практичний досвід учасників будуть додатковими перевагами для курсу і теж використовуватимуться. Підкреслити, що навчання є важливим і корисним для прокурорів у їхній повсякденній роботі; це не теоретична дискусія, а прагнення допомагати прокурорам у виконанні їхніх повсякденних обов'язків. Курс також має бути послідовним, де кожен модуль базуватиметься на навчальних цілях попереднього модуля.

Очікування від навчання

Попросіть декількох учасників назвати свої очікування від навчання та зазначте їх на фліпчарті. Позначте очікування, які повторюються (якщо такі є), щоб показати їх частоту та очікування, які є спільними для учасників.

Правила групи

Виділіть декілька хвилин, щоб обговорити правила групи, тобто правила, за якими учасники співпрацюватимуть один з одним під час навчального курсу.

¹¹ A/RES/65/228, додаток.

Попросіть учасників запропонувати свої ідеї щодо правил групи для навчального курсу. Якщо потрібно, запитайте про:

- Спільну роботу
- Перерви
- Облік часу

Тренери можуть підготувати презентацію PowerPoint зі списком своїх пропозицій після того, як учасники складуть свій список. Порівняйте два списки та узгодьте остаточний список для навчального курсу.

Запишіть їх на фліпчарті, і під час курсу навчання тренер зможе показувати список основних правил, щоб змусити групу зосередитися. Аркуш фліпчарт має бути закріплений на стіні протягом всього семінару.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПРАВИЛА ГРУПИ

- Перевести мобільні телефони в беззвучний режим
- Не запізнюватися вранці
- Вчасно повертатися після перерв
- Поважати думку інших людей
- Бути конструктивним у своїх коментарях
- Говорити по-черзі
- Поважати конфіденційність учасників [особисті думки чи історії, висловлені під час обговорення, не повинні виходити за межі приміщення]

Попереднє тестування

Мета тестування перед навчанням полягає в тому, щоб учасники з'ясували своє початкове ставлення до теми насильства щодо жінок, а потім перевірили рівень знань та розуміння в кінці курсу.

РОЗДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ТЕСТУВАННЯ

Дайте учасникам 10 хвилин на виконання короткого тесту перед початком навчання. Поясніть, що такий самий тест буде виконано в кінці навчального курсу. Відповіді на тест, що виконується після проходження навчання, наведено в додатку 4.

Роздатковий матеріал: Тест перед навчанням

1. Жінка, яку бив її чоловік, може не хотіти брати участь у системі кримінального правосуддя з ряду причин. (позначте ці причини):
 - Вона боїться помсти від свого чоловіка
 - Їй соромно від того, що подумає громада
 - Вона не хоче, щоб її чоловік залишив дім
 - Вона любить свого чоловіка

2. У випадку, коли жертва повідомила про зґвалтування після того, як вона погодилася піти в квартиру обвинуваченого, щоб чогось випити, чи є це доказом того, що вона погодилася на подальший статевий акт?
- Так
- Ні
3. Ви отримали матеріали справи, в яких йдеться про жінку, яка зазнала травми, і яка заявила в поліцію, що її чоловік застосував до неї фізичне насильство. Якщо ви отримаєте голосове повідомлення від жінки, яка говорить вам, що вона хоче забрати свою заяву, чи слід поважати її бажання і не продовжувати справу?
- Так
- Ні
4. Жертва зазнає насильства від свого чоловіка, який її б'є кулаками, ногами і душить, і яка пролежала в лікарні п'ять днів зі зламаною ногою. Єдиними доказами у матеріалах справи є звіт її сімейного лікаря, заява від її дев'ятирічного сина, який був свідком цього інциденту, та заява потерпілої. Чи відкриєте ви кримінальне провадження?
- Так
- Ні
5. До факторів ризику вчинення насильства зі смертельним наслідком належать:
- Безробіття
- Погрози самогубства
- Ревнощі
6. Більшість випадків зґвалтування пов'язані з незнайомцями, застосуванням фізичної сили та фізичними травмами.
- Так
- Ні
7. Попереднє статеве життя жертви з іншими впливає на довіру до її слів у випадку зґвалтування.
- Так
- Ні
8. Жертви обізнані про систему кримінального правосуддя та свою роль в ній.
- Так
- Ні
9. Поліція прийняла заяву від жертви сексуального насильства. Згодом ви проводите допит жертви. Наступного дня після допиту ви усвідомлюєте, що у вас ще залишилися запитання, тому ви організуєте ще один допит. Це хороша практика.
- Так
- Ні
10. Хорошою практикою вважається дозволити жертві сексуального

МОДУЛЬ

01

Усвідомлення обов'язку органів прокуратури ефективно реагувати на випадки насильства щодо жінок згідно з міжнародним правом

МЕТА МОДУЛЯ 1

Метою цього модуля є введення понять гендер, гендерна рівність, належна обачність та насильство щодо жінок, як це визначено міжнародним правом. У першій частині цього модуля увагу зосереджено на цих ключових поняттях та досліджується, як сприяння гендерній рівності формує основу міжнародного зобов'язання працювати з належною обачністю та впливає на реагування системи кримінального правосуддя. У другій частині цього модуля увагу зосереджено на міжнародній правовій базі та ключових керівних принципах для якісного реагування системи кримінального правосуддя на випадки насильства щодо жінок, які були узгоджені міжнародною спільнотою.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Зрозуміти значення поняття гендерної рівності при веденні справ, що стосуються насильства щодо жінок, та вміти розрізняти терміни «стать» та «гендер»
- Зрозуміти значення терміну «насильство щодо жінок» та усвідомити, що це є як причиною, так і наслідком гендерної нерівності
- Отримати інформацію та добре зрозуміти міжнародне зобов'язання працювати з належною обачністю
- Пояснити важливість системи кримінального правосуддя в цілому та роль прокурорів зокрема у забезпеченні виконання міжнародних зобов'язань
- Вміти перелічити ключові керівні принципи ефективного реагування системи кримінального правосуддя на насильство щодо жінок

ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРУ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Основний матеріал

Цей розділ має на меті покращити розуміння термінології та динаміки насильства щодо жінок, корінних причин насильства та поняття гендерної рівності. Насильство щодо жінок часто ще називають «гендерно-зумовлене насильство». Для уточнення цих понять тренери мають прагнути донести до слухачів таке:

- Насильство щодо жінок називають гендерно-зумовленим насильством, оскільки воно частково походить від підпорядкованого гендерного статусу жінки в суспільстві.
- Головною причиною насильства щодо жінок є нерівні владні відносини між жінками та чоловіками, сформовані та підтримувані гендерними стереотипами.
- У більшості культур традиційні переконання та соціальні інститути легітимізують, а отже назавжди закріплюють насильство щодо жінок.
- Усталені погляди та переконання, що жінки вважаються нижчими за чоловіків, та культура домінування чоловіків, призводять до того, що як чоловіки, так і жінки приймають, терплять і навіть виправдовують насильство, і нікому про це не розповідають. Гендерно-дискримінаційні погляди та поведінку важко змінити.
- Важливо, щоб прокурори розуміли ці усталені погляди та традиційні культурні переконання щодо гендерної рівності та гендерних ролей, приймаючи рішення щодо реагування на злочини, пов'язані з насильством щодо жінок.
- Усвідомлення гендерних ролей у певній країні допомагає нам краще зрозуміти ризики та віктимізацію жінок, реалії, з якими стикаються жінки, коли повідомляють про певні злочини і те, як прокурори застосовують закони, незалежно від того, чи органи прокуратури реплікують гендерну нерівність та участь і просування жінок в системі кримінального правосуддя.
- Злочини та насильство по-різному впливають на жінок та чоловіків, і вони мають різний досвід, коли стикаються з системою кримінального правосуддя. За результатами досліджень, чоловіки частіше стають жертвами вбивств та фізичного нападу, тоді як жінки частіше стають жертвами сексуального насильства. Жінки також частіше стають жертвами насильства та жорстокого поводження у приватній або побутовій сфері, що вчиняється їхніми знайомими, часто своїм партнером.

- Навіть розглядаючи домашнє насильство в цілому, яке може мати різні форми, наприклад, жорстоке поводження з дітьми, жорстоке поводження з людьми похилого віку та жорстоке поводження з інтимними партнерами, ці види насильства мають різну соціальну та психологічну динаміку та відмінності в силі. Результати досліджень свідчать про те, що домашнє насильство щодо дорослих відрізняється гендерним характером. Його жертвами частіше стають жінки, ніж чоловіки, а чоловіки в переважній більшості випадків виступають кривдниками. Це дуже пов'язано з соціально визначеними відмінностями у силі чоловіків та жінок. Це саме той гендерний характер, який відрізняє насильство з боку інтимного партнера як від насильницьких злочинів в цілому, так і від інших видів домашнього насильства. Саме тому в *Довідковому посібнику* використовується термін «насильство з боку інтимного партнера», а не домашнє насильство.
- Організація Об'єднаних Націй в рамках Пекінської платформи дій 1995 року наголосила, що насильство щодо жінок є проявом історично нерівних владних відносин між чоловіками та жінками, які призвели до домінування чоловіків над жінками та їх дискримінації.¹²
- Ключовий висновок: динаміка насильства щодо жінок, форми насильства, якого зазнають жінки, тяжкість, частота та наслідки дуже сильно відрізняються від насильства, якого зазнають чоловіки.

«Гендер» – суперечливий предмет. Спочатку люди можуть не розрізняти поняття «стать» та «гендер». У багатьох мовах ці поняття мають незначні або взагалі не мають лінгвістичних відмінностей. Важливо пояснити і посилити різницю між цими двома поняттями з самого початку.

Гендер стосується відносин між чоловіками та жінками в суспільстві, які виникають з ролей, які вони відіграють. Ці ролі обумовлені суспільством і не обумовлені фізично. З часом вони можуть змінюватися. Слід пам'ятати такі моменти:

- «Обумовлені суспільством» означає посилення на соціальні інтерпретації та цінності, що закріплені за жінкою або чоловіком. Особистість чоловіків і жінок у будь-якому суспільстві обумовлені соціально та психологічно. Там, де люди живуть разом, виникає культура, і вони розвиватимуть спільні цінності та правила, щоб їх усвідомити.
- Гендерні ролі стосуються ролей, які, як очікується, відіграватимуть у суспільстві чоловіки та жінки. Соціалізація пояснює та укріплює ці ролі. Ці гендерні ролі у жодному разі не є незмінними. Вони можуть змінюватися як у часі, так і в суспільстві.
- Гендерні ролі не визначаються при народженні і не є незмінними, а формуються сім'єю, школою, суспільством, друзями та навколишнім середовищем. Наприклад, виховання дітей часто вважається жіночою роллю, однак це роль жіночого гендеру, а не жіночої статі, оскільки її можуть виконувати як чоловіки, так і жінки. Саме суспільство приписує ці ролі. Ролі вивчаються шляхом спостереження та навчання. Суспільство забезпечує відповідність шляхом прикладу, покарання або переконання. Ті, хто не відповідає встановленим нормам, можуть бути покарані чи ігноруватися, певним чином ізольовані. Традиційні уявлення про роль чоловіків і жінок, які формувалися протягом багатьох років, продовжують передаватися. Цінності пов'язані з гендером змінюються з часом, активізмом та зміною переконань. Гендер – це те, на основі чого щодо людини формують судження, як клас, раса та релігія.

¹² Додаток до четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок, Пекін, 4-15 вересня 1995 р. (Публікація ООН, № E.96.IV.13), глава I, резолюція 1, додаток II, пункт 118.

Стать стосується біологічних та фізичних характеристик чоловіків і жінок. Ми народилися з такими характеристиками, і зазвичай ми не можемо змінити нашу стать.

ТАБЛИЦЯ: КЛЮЧЕВІ ВІДМІННОСТІ МІЖ ПОНЯТТЯМИ «ГЕНДЕР» ТА «СТАТЬ»

ГЕНДЕР	СТАТЬ
Різні ролі та соціальні аспекти між чоловіками та жінками. Можуть змінюватися.	Різні біологічні та фізичні аспекти між чоловіком і жінкою. Незмінні.
Продукт суспільства, культури, традиції, сформований шляхом викладання та навчання.	Вроджена.
Відрізняється в різних регіонах, періодах історії.	Універсальна: однакова в усьому світі.
Наприклад: догляд за дітьми; чоловіки раціональні, а жінки емоційні; чоловіки є годувальниками сім'ї.	Наприклад: вагітність та пологи; м'язова маса/фізична сила; відрощування бороди.

Гендерний стереотип - це узагальнене переконання або упереджена думка про атрибути чи ознаки, які мають або повинні мати чоловіки та жінки, або про ролі, які виконують або мають виконувати чоловіки та жінки. Це переконання, на основі якого людина, яка його дотримується, може зробити припущення щодо членів певної групи, наприклад, жінок. Гендерні стереотипи – це переконання щодо характеристик, рис та дій, які «вважаються» прийнятними для чоловіків та жінок. Гендерні стереотипи відображені в різних сферах, таких як шлюб, сім'я, політика та економіка.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Додатковий ресурс: Документ УВКПЛ «Про усунення судових стереотипів» (2014 р.) можна знайти за посиланням:

www.ohchr.org/Documents/Issues/Women?WGRS/iudicial_stereotvoine2014.

Формування гендерних стереотипів – це практика приписування окремій жінці чи чоловіку певних ознак, характеристик або ролей лише на основі їх належності до соціальної групи жінок чи чоловіків:

- Це практика застосування гендерного стереотипу.
- В подальшому щодо окремих жінок та чоловіків роблять висновки на основі узагальнених поглядів та упереджених уявлень, а також відповідних припущень щодо ознак, характеристик та ролей різних статей/гендерів.
- Коли ми вимагаємо або очікуємо, що людина діятиме певним чином лише через те, що вона є чоловіком або жінкою, це часто називають «гендерним стереотипом».

У міжнародному праві у сфері прав людини розглядаються «шкідливі гендерні стереотипи» та «протиправні гендерні стереотипи»; в ньому не розглядаються всі стереотипи або всі форми гендерних стереотипів. Однак важливо пам'ятати, що гендерний стереотип не обов'язково має бути «негативним», щоб заподіювати шкоду.

Гендерна нерівність означає нерівне ставлення або сприйняття людей на основі їхньої статі. Відмінності, встановлені між жінками та чоловіками, як правило, надають більшого значення та цінності характеристикам та діям, пов'язаним з чоловіками, створюючи тим самим нерівні владні відносини. У більшості суспільств жіночий гендер має менше влади і менше привілеїв та прав, ніж чоловічий гендер. Наші нерівні умови визначаються не нашими фізичними відмінностями, а нашими соціальними нормами та цінностями.

Гендерна рівність означає рівні права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків. Рівність означає не те, що жінки та чоловіки стануть одним і тим самим, а те, що права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків не будуть залежати від того, чи вони народилися чоловіком чи жінкою. Потрібно виділити такі аспекти:

- Гендерна рівність передбачає врахування інтересів, потреб та пріоритетів як жінок, так і чоловіків, визнаючи різноманітність різних груп жінок та чоловіків.
- Рівність не означає лише забезпечення інтересів жінок, а стосується обох статей.
- Жінки та чоловіки повинні мати рівні умови для реалізації своїх повних прав людини та потенціалу щодо участі в політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, а також отриманні вигоди від досягнутих результатів.
- Це питання прав людини, а також передумова сталого розвитку.

Сприяння гендерній рівності. Оскільки більшість суспільств базуються на системах, де чоловіки мають більше влади (патріархальні системи), жінки піддаються дискримінації та мають нерівний доступ до ресурсів, правосуддя тощо. Для підтримки влади та контролю над жінками чоловіки іноді застосовують насильство. Враховуючи те, що жінки перебувають у більш не вигідному становищі в суспільстві, ніж чоловіки, у заходах із забезпечення гендерної рівності більше уваги приділяється жінкам, ніж чоловікам, щоб подолати гендерний дисбаланс. Сприяння гендерній рівності означає забезпечення доступності однакових можливостей для жінок та чоловіків і однакове сприйняття суспільством як спільних, так і відмінних рис жінок і чоловіків, а також їхніх різних функцій. Жінки та чоловіки можуть потребувати різних заходів для забезпечення справедливого ставлення до себе.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Усвідомте, що насильство щодо жінок є як причиною, так і наслідком гендерної нерівності.
2. Усвідомте, як гендерні ролі – соціально обумовлені ролі («гендер»), а не фізично визначені («стать») – і характеристики впливають на різне зазнавання насильства (динаміка, форми, тяжкість, частота, наслідки) та його вплив на участь та просування жінок в системі кримінального правосуддя.
3. Усталене гендерно-дискримінаційне ставлення та поведінка призводять до того, що чоловіки та жінки приймають, терплять і навіть виправдовують насильство щодо жінок.
4. Важливо, щоб прокурори розуміли ці усталені погляди та традиційні культурні переконання щодо гендерної рівності та гендерних ролей, приймаючи рішення щодо реагування на злочини, пов'язані з насильством щодо жінок.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Індивідуальна вправа щодо поняття гендеру: запитальник з варіантами відповіді «так» або «ні»

Один з підходів – це почати цей модуль з виконання нетривалої вправи, щоб учасники зосередилися на темі гендеру.

КОРОТКА ІНДИВІДУАЛЬНА ВПРАВА

Роздатковий матеріал: Поняття гендеру – Так чи ні?

Вказівки: Зверніть увагу на роздатковий матеріал. Поясніть учасникам, що метою цієї швидкої вправи є налаштування учасників на обговорення гендерних питань. Її слід виконувати самостійно, а не колективно. Для них це простий спосіб перевірити, наскільки вони зрозуміли цей предмет. Учасники мають написати «ТАК» або «НІ» поруч із кожним твердженням і на це їм дається дві-три хвилини. Скажіть учасникам, що ви повернетеся до цієї вправи наприкінці заняття. В кінці розділу про гендер виділіть п'ять хвилин, щоб переглянути відповіді.

Роздатковий матеріал 1 для модуля 1

Розуміння поняття гендеру – Так чи ні?

1. В усьому світі жінкам платять менше, ніж чоловікам, і в більшості країн жінки заробляють в середньому лише 60-75% від того, що заробляють чоловіки.
2. Стать і гендер – це одне й те саме.
3. Лише жінки стають жертвами сексуального насильства.
4. У стародавньому Єгипті чоловіки залишалися вдома і займалися ткацтвом. Сімейними справами займалися жінки. Жінки успадковували майно, а чоловіки – ні.
5. Гендер є сталим і незмінним.
6. Більшість слідчих у кримінальних справах у В'єтнамі є жінками.
7. В одному дослідженні 224 культур було 5 культур, в яких чоловіки займалися приготуванням їжі, та 36 культури, в яких жінки займалися будівництвом домівок.
8. Слово «гендер» можна вживати як заміник слова «жінки».
9. Маленькі дівчата завжди добрі, а хлопці грубі.

Наприкінці обговорення поняття гендеру та гендерної рівності, проаналізуйте виконану вправу перед аудиторією.

АНАЛІЗ ВПРАВИ НА ТЕМУ ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРУ

Вказівки: Відкрийте презентацію PowerPoint, в якій містяться відповіді до вправи.

Перегляньте їх і запитайте, чи є у когось будь-які питання щодо цієї вправи.

РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРУ

Так чи ні – якою є ваша відповідь?

1. В усьому світі жінкам платять менше, ніж чоловікам, і в більшості країн жінки заробляють в середньому лише 60-75% від того, що заробляють чоловіки. **ТАК**
2. Стать і гендер – це одне й те саме. **НІ**
3. Лише жінки стають жертвами сексуального насильства. **НІ**
4. У стародавньому Єгипті чоловіки залишалися вдома і займалися ткацтвом. Сімейними справами займалися жінки. Жінки успадковували майно, а чоловіки – ні. **ТАК**
5. Гендер є сталим і незмінним. **НІ**
6. Більшість слідчих у кримінальних справах у В'єтнамі є жінками. **НІ**
7. В одному дослідженні 224 культур було 5 культур, в яких чоловіки займалися приготуванням їжі, та 36 культури, в яких жінки займалися будівництвом домівок. **ТАК**
8. Слово «гендер» можна вживати як заміник слова «жінки». **НІ**

Презентація PowerPoint та запитання до аудиторії

Інший підхід до початку цього модуля або продовження після виконання вправи полягає у постановці запитань до аудиторії з подальшою демонстрацією презентації PowerPoint.

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Чому насильство щодо жінок називається гендерно-зумовленим насильством?

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Термінологія

Гендер стосується відносин між чоловіками та жінками в суспільстві, які виникають з ролей, які вони відіграють. Ці ролі обумовлені суспільством і не обумовлені фізично. З часом вони можуть змінюватися.

Стать стосується біологічних та фізичних характеристик чоловіків і жінок.

Відмінності між поняттями «гендер» і «стать»

Гендер	Стать
Різні ролі та соціальні аспекти між чоловіками та жінками. Можуть змінюватися.	Різні біологічні та фізичні аспекти між чоловіком і жінкою. Незмінні.
Продукт суспільства, культури, традиції, сформований шляхом викладання та навчання.	Вроджена.
Наприклад: догляд за дітьми; чоловіки раціональні, а жінки емоційні; чоловіки є годувальниками сім'ї.	Наприклад: вагітність та пологи; м'язова маса/фізична сила; відрощування бороди.

(прод)

Термінологія

Гендерний стереотип - це узагальнене переконання або упереджена думка про атрибути чи ознаки, які мають або повинні мати чоловіки та жінки, або про ролі, які виконують або мають виконувати чоловіки та жінки.

Формування гендерних стереотипів – це практика приписування окремій жінці чи чоловіку певних ознак, характеристик або ролей лише на основі їх належності до соціальної групи жінок чи чоловіків:

Термінологія

Гендерна нерівність означає нерівне ставлення або сприйняття людей на основі їхньої статі.

Гендерна рівність означає рівні права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків. Рівність означає не те, що жінки та чоловіки стануть одним і тим самим, а те, що права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків не будуть залежати від того, чи вони народилися чоловіком чи жінкою.

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ ЩОДО ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Наведіть приклади гендерних стереотипів

Наведіть декілька прикладів гендерних стереотипів, пов'язаних із гендерно-

Декілька прикладів гендерних стереотипів:

- Чоловіки не можуть контролювати свій сексуальний потяг
- Є хороші жінки і є погані жінки
- Сексуальне вбрання свідчить про сексуальну доступність
- Жінки кажуть «ні», коли мають на увазі «так»
- Реальні жертви не можуть відновити свою звичайну діяльність після вчиненого щодо них насильства
- Реальні жертви не забувають деталей

Вправа «мозковий штурм» у великій групі: різниця між поняттями «гендер» і «стать»

Ще один підхід полягає у виконанні вправи великою групою.

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ»

Вказівки: Напишіть слова «жінки» на одному фліпчарті і слова «чоловіки» на іншому. Попросіть учасників провести колективне обговорення за методом «мозковий штурм». «Мозковий штурм» означає, що учасники мають відповідати швидко та не коментувати відповіді інших учасників.

Поставте таке завдання: «Назвіть, будь ласка, ознаки жінок і чоловіків?»

Запишіть всі згадані ознаки, нічого не коментуючи.

Якщо учасникам важко відповісти, наведіть свої приклади і попросіть їх опрацювати їх: вагітність та пологи; виховання дітей; м'язова маса/фізична сила; грудне вигодовування; чоловіки – раціональні, а жінки – емоційні; облісіння; хлопці є кращими в науці та математиці, ніж дівчата; фізична витривалість; зміна голосу при досягненні статевої зрілості; дівчата більш талановиті у шитті; відрощування бороди.

Після завершення списку пройдіться по кожному пункту. Запитайте, яка з жіночих/чоловічих ознак може або не може змінюватися? Які ознаки можуть мати як чоловіки, так і жінки? Наприклад, якщо під словом «жінки» зазначено такі ознаки, як «терплячі» або «турботливі», запитайте, чи можуть чоловіки також бути «терплячими» або «турботливими». Якщо так, позначте цю ознаку словом «так» або знаком «+». Ознаки, які не можуть змінюватися, слід позначити словом «ні» або знаком «-».

Виділіть відмінності між поняттями «стать» та «гендер» з наведених прикладів та надайте групі визначення цих термінів.

Інші запитання, які тренери можуть поставити під час обговорення:

- Чи завжди жінки (наприклад, терплячі)? Чи завжди чоловіки (наприклад, сильні)?
- Як би ви відреагували, якби жінка була сильнішою за чоловіка?
- Як би ви відреагували, якби чоловік був терплячим?
- Чи є ці ознаки жінок і чоловіків природними? Чи є вони біологічними?
- Як ми набуваємо цих ознак? Чи не є вони соціально обумовленими?
- Які ви знаєте прислів'я про ролі чоловіків і жінок у вашій місцевості?

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Головне питання – це зміна. Якщо сумніваєтеся, запитайте себе «чи можу я це змінити» або «чи може це змінюватися»? Якщо відповідь «так», тоді це гендер.

Після цього обговорення тренери можуть переглянути деякі поняття в презентації PowerPoint з попередньої вправи.

Вправа для малих груп: обговорення термінології

Нижче наведено інший підхід до введення або пригадування термінології, що використовується в модулі, що може бути корисним для тих слухачів, які вже знайомі з цим предметом.

ПОВТОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Підготуйтеся заздалегідь: На дидактичних картках напишіть один термін на кожній картці: «стать»; «гендер»; «гендерний стереотип»; «гендерна рівність»; «насильство щодо жінок»; «насильство з боку інтимного партнера»; «сексуальне насильство». Підготуйте стільки карток, скільки є учасників, використовуючи терміни більше одного разу.

Вказівки: Роздайте кожному учаснику по одній картці. Попросіть учасників об'єднатися в пари з кимось, з ким вони раніше не зустрічались. Дайте їм п'ять-десять хвилин на обговорення один з одним визначення терміну на одній з карток. Потім попросіть їх перейти до обговорення іншої картки за той самий час.

Поверніть їх до загальної аудиторії та перевірте кожен термін. Це можна включити у презентацію PowerPoint, що міститься в цьому модулі (розділи 1.1 та 1.2).

Міжнародна правова база

Основний матеріал

У цьому розділі описується міжнародна система прав людини; визначення насильства щодо жінок за міжнародним правом; міжнародне зобов'язання працювати з належною обачністю; та відповідні міжнародні стандарти і норми у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя.

Міжнародна система прав людини

Існує низка міжнародних та регіональних документів, що забезпечують міжнародний контекст заборони насильства щодо жінок та дівчат. Це докладно описано у *Посібнику щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розроблений УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ.

Міжнародні документи та гендерна рівність

Просування гендерної рівності та принципу недискримінації є наріжними каменями міжнародної системи прав людини.

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП) та Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), яка описується як «біль про права жінок», закликають до заборони дискримінації, рівності перед законом та рівного правового захисту. Положення щодо гендерної рівності містяться в усіх розділах цих міжнародних договорів про права людини.
- Ключову роль у зусиллях щодо досягнення стійкої рівності відіграють правосуддя та безперешкодний доступ до правосуддя.¹³
- Гендерна рівність також вважається неодмінним атрибутом для того, щоб всі жінки могли користуватися усіма правами людини.¹⁴
- Встановлено обов'язок виявляти та усувати основні соціальні та культурні бар'єри, включаючи гендерні стереотипи, які заважають жінкам здійснювати та заявляти про свої права та обмежують для них доступ до ефективних засобів правового захисту¹⁵.
- Між державами-членами ООН було узгоджено більш детальні документи, що стосуються насильства щодо жінок.¹⁶ Разом з міжнародними договорами про права людини ці

¹³ Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок, Загальна рекомендація № 33 щодо доступу жінок до правосуддя, CEDAW/C/GC/33.

¹⁴ Там само, пар. 6.

¹⁵ Там само, пар. 7.

¹⁶ Див. Декларацію про викорінювання насильства щодо жінок (резолюція Генеральної Асамблеї № 48/104 від 20 грудня 1993 р.) та Оновлені типові стратегії та практичні заходи щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя (резолюція Генеральної Асамблеї № 65/228, додаток, від 21 грудня 2010 р.).

міжнародні стандарти та норми можуть використовуватися державами для наслідування (тобто, поважати, захищати, здійснювати права людини) або адвокатами для притягнення держав до відповідальності.

Визначення насильства щодо жінок та його поширених форм

Відповідно до міжнародної системи прав людини, в якій гендерна дискримінація вважається порушенням прав людини, і яка вимагає від держави сприяти гендерній рівності; і знаючи, що насильство щодо жінок є одночасно причиною та наслідком гендерної нерівності, поширеним порушенням прав людини та головною перешкодою для досягнення рівності між чоловіками та жінками, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок розробив Загальні рекомендації № 12 та № 19, щоб надати державам рекомендації щодо ліквідації насильства щодо жінок.¹⁷ Комітет зазначив, що:

- Термін «дискримінація» включає в себе гендерне насильство, тобто насильство, що спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або яке непропорційно впливає на жінок.
- Переважна більшість осіб, які вчиняють насильство, є чоловіками, а жертвами є жінки.
- Саме ця непропорційність дає підстави вважати насильство щодо жінок формою систематичної дискримінації та пов'язує її із зобов'язаннями щодо забезпечення гендерної рівності.

Міжнародна спільнота узгодила визначення терміну «насильство щодо жінок» у 1993 році. Це визначення міститься в Декларації ООН про ліквідацію насильства щодо жінок:¹⁸ "будь-який акт насильства, здійснений за ознакою статі, який завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждання жінкам, а також погрози здійснення таких актів, примус або свавільне позбавлення волі, будь то в суспільному чи приватному житті". Це визначення відображає:

- Широту питань, пов'язаних з насильством щодо жінок
- Гендерний характер жорстокого поводження
- Той факт, що таке насильство спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або непропорційно впливає на жінок.
- Термін «жінки» використовується для охоплення жінок будь-якого віку, включаючи дівчат віком до 18 років

Багатогранна природа насильства щодо жінок та широта і різноманітність умов, в яких воно може виникнути, докладніше описано в Декларації про ліквідацію насильства щодо жінок:

- Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що має місце в сім'ї, включаючи нанесення побоїв, розбещення дітей жіночої статі у сім'ї, насильство, пов'язане з приданим, подружнє зґвалтування, пошкодження жіночих статевих органів та інші традиційні способи, що завдають шкоди жінкам, позашлюбне насильство та насильство, пов'язане з експлуатацією
- Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що має місце в суспільстві в цілому, включаючи зґвалтування, сексуальне насильство, сексуальні домагання та залякування на роботі, у навчальних закладах та інших місцях, торгівлю жінками та примушування до проституції

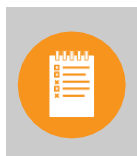
¹⁷ Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок, Загальна рекомендація № 19: Насильство щодо жінок, A/47/38, с. 1-6.

¹⁸ Резолюція Генеральної Асамблеї № 48/104 від 20 грудня 1993 р.

- Фізичне, сексуальне та психологічне насильство з боку держави, де б воно не відбувалося

Тренери мають прагнути донести до слухачів такі аспекти:

- Усі форми насильства щодо жінок є порушенням прав людини, і багато з них кваліфікуються як кримінальні злочини в правових системах більшості держав.
- Різні форми насильства щодо жінок включають домашнє насильство, насильство з боку інтимного партнера, сексуальне насильство, сексуальні домагання, переслідування, торгівля людьми, примушування до проституції, примушування до вступу у шлюб і ранній шлюб, пошкодження жіночих статевих органів, злочини проти жінок, вчинені для захисту честі та інші види шкідливої практики, а також вбивства жінок за гендерною ознакою. Насильство щодо жінок здійснюється в різних ситуаціях, включаючи конфліктні та постконфліктні ситуації.¹⁹ Різні форми насильства щодо жінок, що охоплюються міжнародними та регіональними документами, детально пояснюються в *Посібнику щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленому УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ.
- Обсяг кримінальних злочинів є різним в різних державах, як і визначення поняття чи складу злочинів. Більш докладно це розглядається у модулі 2 про правову систему.
- Хоча існує багато різних форм насильства щодо жінок, у цьому *Довідковому посібнику* основна увага буде зосереджена на двох конкретних формах, оскільки вони, як правило, є найбільш поширеними випадками, з якими мають справу прокурори в усьому світі або найпоширенішою формою насильства, з якою стикаються жінки в усьому світі: (a) насильство з боку інтимного партнера; і (b) сексуальне насильство, не пов'язане з партнером.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Якщо учасники запитують, чому акцент робиться лише на цих двох формах насильства щодо жінок, тренери можуть пояснити це так:

1. Цей *Довідковий посібник* складено на основі на *Посібника щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленого УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ, в якому, хоча й згадуються різні форми насильства щодо жінок, основна увага приділяється насильству з боку інтимного партнера та сексуальному насильству, оскільки це найпоширеніші випадки насильства, з якими мають справу прокурори в усьому світі.
2. Існують також інші ресурси, в яких увагу приділено конкретним формам насильства щодо жінок, такі як *Навчальний посібник УНЗ ООН у сфері протидії торгівлі людьми для практиків системи кримінального правосуддя* (2009 р.), який доступний за посиланням: www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/2009/anti-human-trafficking-manual.html.
3. Незважаючи на те, що різні форми насильства щодо жінок можуть вимагати від прокурорів застосування різних, унікальних підходів, цей *Довідковий посібник* може стати відправною точкою для реагування на ці інші форми, оскільки він ґрунтується на основних спільних ознаках такого насильства: гендерний характер насильства і необхідність розгляду всього досвіду жертви, підкреслюючи необхідність прокурорського реагування для захисту та уповноваження жертви під час притягнення винних осіб до відповідальності.

¹⁹ Більш докладну інформацію та матеріали про кримінальне переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, можна знайти в Мережі кримінального переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом Міжнародної асоціації прокурорів (<http://www.iap-association.org/PSV/Home>). Див. також книгу *Кримінальне переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, в МТКЮ*. Серж Браммерц та Мішель Джарвіс (ред.). (Oxford University Press, 2016 р.).

Насильство з боку інтимного партнера включає низку актів сексуального, психологічного та фізичного примушування, що застосовуються проти дорослих жінок та дівчат-підлітків теперішнім або колишнім інтимним партнером без її згоди:

- Фізичне насильство передбачає навмисне застосування фізичної сили або зброї, щоб заподіяти шкоду або травму жінці.
- Сексуальне насильство включає насильницький сексуальний контакт, примушування жінки до статевого акту без її згоди, а також спроби або здійснені статеві акти з жінкою, яка хворіє, має інвалідність, перебуває під тиском або впливом алкоголю чи інших наркотичних речовин.
- Психологічне насильство включає контроль або ізоляцію жінки, її приниження чи поставлення в скрутне становище.
- Економічне насильство включає відмову жінці в доступі до основних ресурсів та контролю за ними.

Сексуальне насильство, не пов'язане з партнером, стосується насильства з боку родича, друга, знайомого, сусіда, колеги по роботі чи незнайомця, що включає примушування до будь-якого небажаного статевого акту. Сюди також належать сексуальні домагання та насильство, що здійснюють щодо жінок та дівчат, часто їхніми знайомими особами, у тому числі в громадських місцях, у школі, на робочому місці та в суспільстві в цілому.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Повідомте учасникам, що модуль 2 дає можливість дізнатися, як форми насильства щодо жінок, визначені в міжнародному праві, переносяться в національне кримінальне законодавство, і як обсяг та склад злочину відрізняються в різних державах.

Міжнародне зобов'язання працювати з належною обачністю

Держави мають вживати заходів для захисту жінок і дівчат від насильства, кримінального переслідування актів насильства та запобігання подальшим актам насильства. Це є зобов'язанням працювати з належною обачністю відповідно до міжнародного права. Як визначено в Декларації ООН про ліквідацію насильства щодо жінок, держави зобов'язані вживати належних заходів для запобігання, розслідування актів насильства щодо жінок і покарання за них відповідно до національного законодавства, незалежно від того здійснені такі акти державою чи приватними особами. Якщо держава не вживає заходів, це означає порушення нею своїх міжнародних зобов'язань.

Це зобов'язання працювати з належною обачністю можна поділити на п'ять основних елементів ліквідації насильства щодо жінок:

- *Профілактика* включає заходи, що вживаються державами, для перешкоджання насильству щодо жінок. Хороші програми профілактики підвищують обізнаність про насильство щодо жінок, роблять доступною інформацію та правовий захист після події та націлені на основні ризики та причини такого насильства. Ефективна система кримінального правосуддя, яка припиняє насильство, запобігає його подальшому розвитку і може стримувати інше насильство щодо жінок, даючи зрозуміти громаді, що насильство щодо жінок не допускається.

- *Захист* уберігає жертву від існуючої шкоди і повторного насильства, а також забезпечує отримання жертвою належних та своєчасних послуг. Сюди належить забезпечення можливості отримання охоронного ордеру та забезпечення того, щоб ордери про досудове звільнення з-під варти містили умови, які забезпечують захист жертві та її сім'ї.
- *Кримінальне переслідування* означає обов'язок притягувати осіб, відповідальних за насильство, до кримінальної відповідальності. Цей обов'язок має здійснюватися ефективно, оперативно, неупереджено та ретельно, надаючи змогу жертві вживати заходів для припинення насильства, не побоюючись помсти. Однією з його складових є забезпечення того, щоб застосовне кримінальне законодавство охоплювало визначення злочинів, які відображають досвід жінок, які зазнають насильства.
- *Покарання* означає зобов'язання накладати санкції на винуватців за здійснення ними насильства щодо жінок. Санкції можуть бути кримінальними, цивільними, адміністративними чи іншими, наприклад, соціальними. Сюди також належить забезпечення того, щоб судові вироки відповідали тяжкості насильства.
- *Надання відшкодування та компенсації* – це будь-яка форма правового захисту або компенсації, що надається жертві для відшкодування шкоди або збитків, яких вона зазнала.

Важливість якісного кримінально-правового реагування

Як вже згадувалося вище, насильство щодо жінок – це складна соціальна проблема, яка глибоко вкорінена в структурах гендерної нерівності, яка процвітає в культурі безкарності. Така безкарність закінчується тим, що цей вид насильства стає нормою, і підриває верховенство права. Усі верстви суспільства мають відігравати певну роль у зміні культурного та соціального прийняття цього насильства чи байдужості до такого насильства.

Система кримінального правосуддя відіграє провідну роль у зусиллях щодо запобігання та реагування на насильство щодо жінок:

- Кримінальне законодавство встановлює те, що суспільство вважає неприйнятною поведінкою, і надає працівникам органів кримінального правосуддя правові підстави та повноваження для розслідування, кримінального переслідування та покарання за гендерно-зумовлені злочини.
- Працівники органів кримінального правосуддя, в тому числі прокурори, зобов'язані забезпечувати виконання законів, притягувати порушників до відповідальності та забезпечувати захист жертв.
- Ефективне та успішне кримінальне переслідування посиляє важливий меседж про те, що суспільство не терпить насильство щодо жінок і сприяє припиненню безкарності таких злочинів.
- Це, в свою чергу, може сприяти трансформаційним змінам в соціальній та культурній практиці, необхідній для ліквідації насильства щодо жінок.

Незважаючи на поширеність насильства щодо жінок, заходи реагування системи кримінального правосуддя в усьому світі стикаються з певними проблемами. Потерпілі в усьому світі все ще не завжди заявляють про насильство щодо себе, особливо до правоохоронних органів. Коли жінки все ж повідомляють про насильство, кількість обвинувачених та засуджених кривдників залишається дуже низькою, а рівень відмов від заяв до поліції та прокуратури залишається високим.

Міжнародні стандарти та норми у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя

З метою сприяння системам кримінального правосуддя та фахівцям у виконанні своїх зобов'язань працювати з належною обачністю, у грудні 2010 року Генеральною Асамблеєю було прийнято оновлені Типові стратегії та практичні заходи щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя (далі «оновлені Типові стратегії та практичні заходи»). З юридичної та офіційної точки зору оновлені Типові стратегії та практичні заходи належать до так званих стандартів та норм у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, які Організація Об'єднаних Націй розробляла протягом багатьох років для охоплення широкого кола питань, таких як правосуддя для дітей, поводження з правопорушниками, захист жертв, поведінка працівників органів кримінального правосуддя або відновного правосуддя.²⁰ Ці інструменти не мають обов'язкового характеру, що означає, що на відміну від договорів та конвенцій вони не є юридично обов'язковими для країн. Тим не менше, з ними погодилися усі держави-члени ООН і вони втілюють міжнародно визнані принципи запобігання злочинності та кримінального правосуддя, являючи собою загальний ідеал того, як має бути побудовано структуру системи кримінального правосуддя, як мають розроблятися стратегії кримінальної політики та як слід забезпечувати запобігання злочинності та кримінальне правосуддя.

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи забезпечують комплексний набір стратегій та заходів кримінального правосуддя, які можуть допомогти фахівцям у сфері кримінального правосуддя у забезпеченні кращого реагування на потреби жінок та справедливого ставлення до них в системі правосуддя. Вони являють собою карту, компас для навігації за різними рівнями систем кримінального правосуддя. Таким чином вони служать еталоном для відповідних національних та міжнародних органів, за допомогою якого можна визначити рівень справедливості, ефективності та гуманності системи кримінального правосуддя. Зокрема, вони передбачають, що обов'язок з кримінального переслідування насильства щодо жінок лежить на органах прокуратури, а не жертвах насильства незалежно від рівня або виду травм.

Керівні принципи для якісного кримінально-правового реагування

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи передбачають наведені нижче елементи якісного кримінально-правового реагування на насильство щодо жінок. Тренери мають пояснити такі ключові керівні принципи:

- *Базування на правах людини.* Системи кримінального правосуддя мають забезпечувати, щоб усі жінки мали можливість користуватися та здійснювати свої права людини, могли бути захищеними від насильства, а також щоб до них ставилися з гідністю та повагою. В основі будь-якої кримінально-правового реагування лежить усвідомлення того, що насильство щодо жінок є причиною та наслідком гендерної нерівності, а також порушенням прав жінок. Більш широка динаміка нерівності між чоловіками та жінками призводить до виникнення гендерних уразливостей, таких як економічна та правова залежність, що впливає на готовність жертв співпрацювати з системою кримінального правосуддя та вирватися з циклу насильства.
- *Орієнтація на потерпілих.* Головними цілями кримінально-правового реагування є безпека та благополуччя потерпілих осіб. Підхід, орієнтований на потерпілих, на відміну від підходу, орієнтованого на систему, ставить потреби потерпілих на перше місце при будь-якому втручанні системи кримінального правосуддя та визнає, що вони заслуговують на своєчасне, співчутливе, шанобливе та належне ставлення.

²⁰ Збірник стандартів та норм Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, що доступний за посиланням: <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/compendium.html>.

Потерпілі мають право бути добре обізнаними, щоб приймати власні рішення щодо участі в усіх етапах процесу кримінального правосуддя. Потерпілі знають набагато краще, що їм потрібно, і ризики, які їм загрожують, ніж зазвичай вважається. Кримінально-правове реагування полягає у наданні їм допомоги в управлінні ризиками та забезпеченні безпеки потерпілих. Система кримінального правосуддя з усіма її процедурними правилами та політиками має застосовуватися таким чином, щоб надавати повноваження окремим жінкам, які стали жертвами насильства. Домашнє насильство, зґвалтування та насильницькі дії сексуального характеру, сексуальні домагання та інші форми насильства часто позбавляють жінок їхнього почуття контролю, самостійності, самоповаги та приватності. Система кримінального правосуддя повинна прагнути відновити і посилити ці якості, уникаючи заходів, що призводять до вторинної віктимізації.²¹ Підхід, орієнтований на потерпілих, зміщує акцент на надання допомоги жертвам насильства у їхній участі в процесі кримінального правосуддя, замість покладання на них відповідальності за їхнє часто виправдане небажання співпрацювати з системою кримінального правосуддя. Будь-які правові положення мають протидіяти клімату толерантності, соціальної пасивності та покладання вини на самих потерпілих та визнавати травматичний і такий, що вселяє невпевненість, вплив цих злочинів, з урахуванням їхніх унікальних характеристик, на потерпілих.

- *Відповідальність порушника.* У випадках насильства щодо жінок система кримінального правосуддя має зміщувати акцент з дискредитації потерпілих на покращення процесу збирання доказів та ведення справ, а також забезпечення послідовності розслідування, кримінального переслідування та покарання для того, щоб забезпечити справедливий судовий розгляд. Це може бути попереднє обговорення справи між поліцією та прокуратурою для виявлення потенційних слабких сторін у доказах і знаходження можливостей для вирішення цієї проблеми за допомогою додаткових доказів, експертиз, результатів досліджень або відстоювання в суді. Цей принцип може слугувати основою для законодавчих положень, які стимулюють потерпілих повідомляти про випадки насильства та сприяють співпраці потерпілої особи з системою кримінального правосуддя. Юридичні процедури мають сприяти здатності потерпілої особи діяти або використовувати свої права, одночасно забезпечуючи, щоб обов'язок забезпечення справедливості лежав на державі.
- *Комплексний, скоординований та багатосторонній підхід.* Різні органи системи кримінального правосуддя мають працювати разом, координуючи свої дії, щоб ефективно реагувати на випадки насильства щодо жінок. Сфера кримінального правосуддя має також сприяти залученню всіх відповідних урядових секторів, а також відповідних секторів громадянського суспільства для забезпечення всебічної допомоги жертвам насильства. Наприклад, служби підтримки можуть працювати з поліцією та прокуратурою, щоб гарантувати підтримку потерпілим під час прийняття свідчень та надання інформації про хід справи.
- *Використання спеціалізованих знань.* Спеціалізовані підходи до насильства щодо жінок можуть включати створення спеціальних поліцейських та прокурорських підрозділів і спеціальних судів або набір спеціального персоналу до системи правосуддя та встановлення окремого часу для розгляду справи в суді, належне фінансування спеціалізованої підготовки, а також запровадження багатосторонніх підходів, наприклад, універсальних центрів (які забезпечують міжгалузеве управління справами для потерпілих, наприклад, у сфері охорони здоров'я, соціального забезпечення, консультування та надання юридичних послуг в одному місці).
- *Належні ресурси.* Для забезпечення ефективного реагування держави мають залучати належні та сталі ресурси.

²¹ Вторинна віктимізація – це віктимізація, яка відбувається не як прямий результат злочинного діяння, а через неналежну реакцію відповідних органів та окремих осіб на заяву потерпілої особи (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, параграф 15(c)).

- *Механізм моніторингу.* Моніторинг системи кримінального правосуддя має здійснюватися на всіх етапах з метою оцінки ефективності стратегій кримінального правосуддя та нагляду.
- *Врахування різних потреб різних груп жінок, які зазнали насильства.* Жертви насильства щодо жінок не є однорідною групою. Деякі жінки стикаються з декількома та взаємопов'язаними формами дискримінації, яка може здійснюватися за ознакою громадянства, етнічної приналежності, релігії або мови, на додаток до гендеру. Деякі жертви можуть належати до специфічних дуже вразливих груп жінок, наприклад тих, що належать до корінних груп, є мігрантами, особами без громадянства або біженцями. Деякі з них можуть жити у віддалених або сільських громадах, бути бездомними, опинитися в спеціалізованих закладах або утримуватися під вартою. Інші можуть мати інвалідність, бути похилого віку, вдовами або жити в конфліктних, постконфліктних або аварійних ситуаціях або, через високий ступінь ризику роботи або способу життя, можуть бути комерційними секс-працівниками або жінками, які вживають наркотики.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Насильство щодо жінок визначено міжнародним співтовариством, підкреслюючи гендерний характер насильства. Воно може завдати різної шкоди (фізичної, сексуальної, психологічної) в різних умовах (сім'я, громада та держава) та мати різні форми (наприклад, нанесення побоїв, подружнє зґвалтування, зґвалтування, насильницькі дії сексуального характеру тощо).
2. Держави зобов'язані вживати належних заходів для запобігання, розслідування актів насильства щодо жінок і покарання за них, незалежно від того здійснені такі акти державою чи приватними особами. Відповідно до національного законодавства, робота державних службовців, таких як прокурори, є ключовим елементом заходів, які необхідно вживати державам для виконання своїх зобов'язань згідно з міжнародним правом.
3. Кримінально-правове регулювання є ключовим елементом багатостороннього підходу до насильства щодо жінок, оскільки це визначає те, що суспільство вважає неприйнятною поведінкою та надає правову базу для притягнення порушників до відповідальності та забезпечення захисту жертв насильства.
4. Ефективне кримінальне переслідування може зупинити історичний цикл безкарності та сприяти трансформаційним змінам у соціальній та культурній практиці.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Вправа «мозковий штурм» для всієї аудиторії та представлення різних форм насильства щодо жінок

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ»

Вказівки: Попросіть учасників назвати якомога більше форм насильства щодо жінок за дві-три хвилини і запишіть їх на фліпчарті.

Якщо дозволяє час, обговоріть різні форми насильства щодо жінок з групою. Зосередьте увагу на тому, що являє собою насильство щодо жінок і чому.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Міжнародна система прав людини: основні договори

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права
3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
 - Заборона дискримінації
 - Рівність перед законом
 - Рівний правовий захист

Визначення: Декларація ООН про ліквідацію насильства щодо жінок

Насильство щодо жінок має таке визначення:

«Будь-який акт насильства, здійснений за ознакою статі, який завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждання жінкам, а також погрози здійснення таких актів, примус або свавільне позбавлення волі, будь то в суспільному чи приватному житті».

Обсяг та різноманітність умов, в яких відбувається насильство щодо жінок

Багатогранна природа насильства щодо жінок та різноманітність її умов, в яких воно може виникати:

- Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що відбувається в сім'ї
- Фізичне, сексуальне та психологічне насильство, що відбувається в суспільстві в цілому
- Фізичне, сексуальне та психологічне насильство з боку держави, де б воно не відбувалося

Дві найбільш поширені форми насильства щодо жінок

- *Насильство з боку інтимного партнера:* включає низку актів сексуального, психологічного та фізичного примушування, що застосовуються проти дорослих жінок та дівчат-підлітків теперішнім або колишнім інтимним партнером без її згоди.
- *Сексуальне насильство, не пов'язане з партнером:* стосується насильства з боку родича, друга, знайомого, сусіда, колеги по роботі чи незнайомця, що включає примушування до будь-якого небажаного статевого акту.

Інші форми насильства щодо жінок

- Торгівля жінками та примушування до проституції
- Шкідливі види практики (наприклад, пошкодження жіночих статевих органів та примушування до шлюбу)
- Насильство, пов'язане з приданим
- Примусова стерилізація та примусовий аборт
- Примушування до використання протизаплідних засобів
- Жіночий інфантицид та передродовий відбір, заснований на статевій приналежності майбутньої дитини
- Вбивство жінок та дівчат за гендерною ознакою
- Насильство, пов'язане з конфліктом (наприклад, вбивство, систематичне гвалтування, сексуальне рабство та примушування до вагітності).

Види насильства

Емоційне насильство: Будь-яка дія чи бездіяльність, що завдає шкоди самооцінці, особистості або розвитку особи. Сюди належить приниження, погрози, примусова ізоляція або багаторазовий кричання/деградація.

Економічне насильство: Позбавлення партнера контролю над основними ресурсами. Сюди належать такі дії, як відмова в наданні коштів, відмова у здійсненні матеріального внеску, відмова в наданні продуктів харчування та задоволенні базових потреб або контроль доступу до закладів охорони здоров'я, працевлаштування тощо.

Фізичне насильство: Навмисне використання фізичної сили з потенційно можливим заподіянням смерті, травми або шкоди.

(продовж.)

Сексуальне насильство: будь-який акт, в якому одна особа у відносинах застосовує силу, примус або психологічне залякування, щоб змусити іншу особу вступити в будь-який сексуальний акт проти своєї волі. Воно може варіюватися від примушування до участі у виготовленні порнографічних матеріалів до фізичного контакту, наприклад, недоречного доторкання або насильницьких дій сексуального характеру. Гендерна нерівність та насильство

Гендерна нерівність та насильство

Презентація для аудиторії та справа «мозковий штурм» у великих або малих групах: результати належної обачності

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Основні міжнародні документи

«Жорстке» право (договори)

- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права

«М'яке» право (декларації, керівні принципи тощо)

- Декларація ООН про ліквідацію насильства щодо жінок
- Оновлені типові стратегії та практичні заходи щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок, Загальна рекомендація № 19

- Жінки мають право жити без насильства та без страху насильства.
- Держави несуть відповідальність за «приватні дії, якщо вони не можуть діяти з належною обачністю, щоб запобігти порушенням прав або розслідувати і карати за акти насильства».
- Держави повинні гарантувати, що закони проти гендерно-зумовленого насильства забезпечують належний захист усіх жінок та поважають їхню порядність та гідність.

Міжнародне зобов'язання працювати з належною обачністю

Держави зобов'язані вживати належних заходів для запобігання, розслідування актів насильства щодо жінок і покарання за них відповідно до національного законодавства, незалежно від того здійснені такі акти державою чи приватними особами.

П'ять елементів належної обачності для ліквідації насильства щодо жінок

1. Профілактика
2. Захист
3. Кримінальне переслідування
4. Покарання

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ»

Вказівки: Запропонуйте учасникам обговорити в одній великій або декількох малих групах, що означає міжнародне зобов'язання працювати з належною обачністю для їхнього уряду. Що це означає для органу прокуратури? Для прокурорів?

Що це означає для урядів. Моменти, які потрібно висвітлити:

- На системному рівні, належна обачність передбачає зобов'язання реагувати на структурні причини та наслідки насильства щодо жінок.
- На індивідуальному рівні, держави повинні встановити та використовувати ефективні засоби для реагування на кожен випадок.
- Це також передбачає, що традиції, звичаї чи релігійні переконання не можуть бути використані як виправдання для уникнення цих зобов'язань.
- Це зобов'язання вимагає від держав вжиття комплексних заходів для вирішення корінних причин та факторів ризику насильства щодо жінок та дискримінації.
- Критично важливими елементами цих комплексних заходів є наявність кримінальних нормативно-правових актів та процедур, які є оперативними, ефективними, вичерпними та спрямованими на встановлення істини та визначення, кримінальне переслідування та покарання осіб, які вчиняють насильство щодо жінок.

Що це означає для прокурорів та органів прокуратури. Моменти, які потрібно висвітлити:

- На прокурорів та органи прокуратури, як складові державного апарату, покладається завдання забезпечення справедливого та ефективного реагування на акти насильства щодо жінок.
- У такому реагуванні на перше місце має ставитися забезпечення безпеки потерпілих та притягнення порушників до відповідальності.
- Сюди також входить можливість своєчасного отримання відшкодування за насильство, уникнення ревіктимізації та застосування засобів правового захисту, включаючи належне покарання для винних осіб.
- Належна обачність – це не зобов'язання щодо результату, а зобов'язання щодо засобів.
- Прокурори мають організувати своє реагування на всі форми насильства таким чином, щоб вони могли ефективно запобігати, розслідувати, карати та забезпечувати відшкодування за вчинення таких актів насильства.
- Прокурори повинні мати повне уявлення про гендерний характер цієї проблеми та про те, що насильство проти жінок є вираженням влади та нерівності.
- Прокурори не лише повинні забезпечувати безпеку жінок, але й їхні дії повинні також сприяти здатності жінки користуватися та здійснювати свої права людини, оскільки насильство завдає шкоди статусу жінки та її почуттю власної гідності.
- Прокурори мають відігравати ключову роль у зниженні високого рівня безкарності осіб, які вчиняють насильство щодо жінок, забезпечуючи притягнення їх до відповідальності і надсилаючи суспільству чіткий меседж про те, що таке насильство не залишатиметься безкарним.

Вправа в малих групах: ситуаційне завдання для обговорення належної обачності

Якщо тренери планують приділити цій проблемі більше часу, вони можуть розглянути можливість проведення аналізу конкретної ситуації в малих групах, щоб продемонструвати зобов'язання працювати з належною обачністю.

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Вказівки: Вам, як експертам Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, надають справу від неурядової організації і просять визначити, чи порушив уряд своє зобов'язання щодо належної обачності відповідно до Конвенції CEDAW.

Факти

Пані Г зазнавала фізичного насильства та погроз застосування насильства протягом щонайменше трьох років, і врешті, її чоловік, пан Г, застрелив її. Вперше її чоловік напав на неї у грудні 1999 року, коли він її душив і погрожував вбити. Наступного дня вона повідомила про цей випадок в поліцію, яка видала ордер про виселення (заборону чоловікові проживати в домі сім'ї) і заборонила чоловікові повертатися в свою квартиру протягом десяти днів. У серпні 2000 року відбувся черговий акт насильства, після чого поліцією було видано другий ордер про виселення його з дому та заборону повертатися туди. Поліція також зверталася до прокурора з проханням взяти під варту пана Г за звинуваченнями у здійсненні погроз, але це прохання було відхилено.

Поліцію викликали до квартири подружжя Г ще за шістьма інцидентами, що відбулися в період від грудня 2001 року по вересень 2002 року. Унаслідок ще одного акту насильства, що трапився у жовтні 2002 року, було видано третій ордер про виселення. Пані Г висунула звинувачення проти свого чоловіка. Поліція ще раз попросила взяти чоловіка під варту, однак прокурор знову відхилив це прохання. У жовтні пані Г отримала цивільний ордер про заборону контактів на тримісячний строк.

За наявною інформацією, чоловік ігнорував цей ордер, однак, коли поліція перевіряла квартиру, його там не було. Прокурор скасував обвинувачення на підставі недостатніх доказів. Пані Г подала письмову заяву про те, що в результаті бійки з чоловіком вона отримала травму, а також про те, що її чоловік неодноразово погрожував вбити її протягом декількох років. Прокурор дотримувався думки, що погрози є особливістю бійок подружжя і не будуть реалізовані. Пані Г намагалася применшити інциденти, щоб запобігти кримінальному переслідуванню та відмовлялася давати показання у суді. 6 грудня 2002 року пані Г викликала поліцію, щоб завадити своєму чоловікові увійти в її квартиру. 7 грудня 2002 року пан Г застрелив її з пістолета у своїй квартирі під час сварки. Поліції було відомо з інших джерел, що пан Г придбав пістолет, незважаючи на ордер, що забороняв йому володіти зброєю.

Примітка: Ця історія заснована на реальній справі, Гоке (покійна) проти Австрії (5/2005) 6 серпня 2007 р., CEDAW/C/39/D/5/2005]. Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок прийшов до висновку, що Австрія не дотрималася свого міжнародного зобов'язання щодо належної обачності.

Обговорення в аудиторії і вправа «мозковий штурм»: міжнародні норми щодо запобігання злочинності та кримінального правосуддя

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Оновлені типові стратегії та практичні заходи щодо ліквідації насильства щодо жінок у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя

- Забезпечують комплексну нормативну базу для надання допомоги державам в розробці заходів реагування та здійсненні заходів щодо ліквідації насильства щодо жінок
- Забезпечують комплексний набір стратегій та заходів кримінального правосуддя, які можуть допомогти фахівцям у сфері кримінального правосуддя у забезпеченні кращого реагування на потреби жінок та справедливого ставлення до них в системі правосуддя.
- Сприяють досягненню рівності між чоловіками та жінками в системі кримінального правосуддя

(продовж.)

Керівні принципи для якісного кримінально-правового реагування

Основні керівні принципи

- Базування на правах людини
- Орієнтація на потерпілих
- Забезпечення притягнення порушника до відповідальності

Інші принципи

- Координування, систематичність та сталість
- Залучити всіх ключових зацікавлених сторін
- Стабільні ресурси
- Моніторинг та нагляд
- Врахування різних потреб різних груп жінок

Керівні принципи для якісного кримінально-правового реагування

Базування на правах людини

- Системи кримінального правосуддя забезпечують, щоб усі жінки мали можливість користуватися та здійснювати свої права людини, могли бути захищеними від насильства, а також щоб до них ставилися з гідністю та повагою.
- Системи кримінального правосуддя мають забезпечувати, щоб не закріплювалася гендерна нерівність через відображення негативних гендерних стереотипів

Керівні принципи для якісного кримінально-правового реагування

Орієнтація на потерпілих

- Зосередженість на потребах потерпілих
- Належне ставлення
- Захист, допомога та розширення прав і можливостей потерпілих

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ» АБО РОБОТА В МАЛИХ ГРУПАХ

Вказівки: Продемонструйте слайд презентації PowerPoint з переліком керівних принципів. Попросіть аудиторію або малі групи подумати, як кожен принцип має скеровувати їхню роботу як прокурорів. Якщо залишилося мало часу, можна зосередитися лише на перших трьох принципах.

МОДУЛЬ

02

**Національна правова база щодо реагування
на випадки насильства щодо жінок з
рекомендаціями, що містяться в
міжнародних нормах і стандартах**

МЕТА МОДУЛЯ 2

Метою цього модуля є надання можливості прокуратурам на національному рівні переглянути свою правову базу, яка передбачає заходи реагування на випадки насильства щодо жінок та порівняти її з міжнародною правовою базою. З огляду на те, що це глобальний інструмент, у модулі 2 розглядається лише міжнародна правова база. Національні тренери мають самостійно підготувати відповідну інформацію про кримінальне законодавство своєї країни.

У модулі 1 розглянуто широку міжнародну правову базу, яка застосовується для реагування на випадки насильства щодо жінок. Цей модуль спирається на зміст модуля 1 і в ньому більш докладно розглядаються міжнародні стандарти та норми, що стосуються криміналізації та розробки і застосування кримінально-процесуальних правил і правил доказування.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Вміти визначати застосовні національні закони для ефективного реагування на випадки насильства щодо жінок, включаючи відповідні кримінальні правопорушення, кримінальні процедури та правила доказування
- Порівняти свою національну правову базу з міжнародними рекомендаціями щодо кримінальних правопорушень, кримінальних процедур та правил доказування, що стосуються насильства щодо жінок

Основний матеріал

Держави зобов'язані гарантувати відображення міжнародних стандартів у своїх законах і в способах реалізації та застосування цих законів. Зважаючи на різні правові традиції та культури, міжнародні стандарти не містять обов'язкових вимог щодо конкретного способу їх включення у закони і країни можуть використовувати різні підходи щодо деталей. Однак, міжнародне право дає рекомендації щодо елементів, які мають бути включені для забезпечення запобігання та належного реагування на випадки насильства щодо жінок.

Обов'язок криміналізувати насильство щодо жінок

Спосіб, у який визначається цей вид насильства, є відправною точкою для забезпечення ефективного реагування системи кримінального правосуддя. Міжнародними стандартами визнається, що всі форми насильства щодо жінок є порушенням прав людини. Однак, це не обов'язково означає, що всі форми насильства мають кваліфікуватися як кримінальні правопорушення в нормативно-правовій базі в усіх державах. Деякі форми та прояви насильства щодо жінок можуть відрізнятися залежно від конкретного соціально-економічного, культурного та політичного контексту. Наприклад, деякі форми, такі як вбивство через придане або пошкодження жіночих статевих органів, в деяких країнах є більш поширеними, ніж в інших, тому в таких країнах ця форма вважається кримінальним правопорушенням, а в інших – ні.

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи закликають держави:

- Забезпечити, щоб всі форми насильства щодо жінок були криміналізованими і забороненими (параграф 14(b)).
- Забезпечити, щоб кримінальне законодавство було всеосяжним та ефективним у ліквідації насильства щодо жінок (параграф 14(a)).
- Видалити будь-які положення, які дозволяють або виправдовують насильство щодо жінок або які підвищують вразливість або ревіктимізацію жінок, які зазнали насильства (параграф. 14(a)).

План дій УНЗ ООН передбачає додаткові заходи, що мають бути вжиті:

- Гарантувати, що у визначеннях правопорушень передбачалося, що будь-який акт насильства щодо людини, зокрема фізичне або сексуальне насильства, є порушенням фізичної та/або сексуальної свободи і недоторканності, а не лише порушення моралі, честі або порядності.

- Розглянути можливість використання гендерно-специфічної мови у визначенні кримінальних правопорушень або спеціально передбачити таке правопорушення, як насильство щодо жінок, яке в деяких юрисдикціях було визначено як насильство, що вчиняється щодо жінок як прояв дискримінації, нерівності та владних відносин між чоловіками та жінками.
- Забезпечити, щоб обов'язкові елементи правопорушень узгоджувалися зі стандартами прав людини і визначеннями, що містяться в міжнародних і регіональних договорах та конвенціях.
- Забезпечити, щоб визначення правопорушень не виправдовували міфи або стереотипи.
- Заборонити використання гендерних упереджень або стереотипів як аргумент заперечення обвинувачення у кримінальному злочині.
- Забезпечити, щоб покарання відповідало тяжкості насильства щодо жінок і чітко передбачити розгляд обтяжуючих обставин, наприклад, коли мотивом злочину є гендерно-зумовлена дискримінація.

Кримінальні правопорушення, які мають бути передбачені національним законодавством

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Розгляньте відповідні кримінальні правопорушення у національній нормативно-правовій базі, щоб визначити конкретні кримінальні правопорушення у своїй юрисдикції, які поширюються на насильство щодо жінок.

Кількість правопорушень щодо жінок відрізняється в різних країнах, так само як і визначення або склад цих правопорушень. Незважаючи на те, що в останні роки спостерігається зростання визнання в усьому світі ряду діянь, які мають бути криміналізовані, все ще залишається потреба у здійсненні правової реформи. Наприклад, в деяких юрисдикціях насильство з боку інтимного партнера або домашнє насильство не визнається окремим кримінальним правопорушенням. Таке насильство може охоплюватися положеннями, що криміналізують насильницькі дії або інші форми насильства. У багатьох державах переслідування, подружнє зґвалтування або грумінг (входження в довіру до дитини з метою схилити її до вчинення розпусних дій) не є окремим кримінальним правопорушенням.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Як уже згадувалося раніше, акцент робиться на двох найбільш поширених формах насильства щодо жінок: сексуальне насильство і насильство з боку інтимного партнера.

Злочини сексуального насильства

Міжнародні інструменти та установи надають рекомендації щодо визначення різних форм сексуального насильства. У статті 2 Декларації ООН про ліквідацію насильства щодо жінок розглядається сексуальне насильство в сім'ї, в суспільстві в цілому і насильство з боку держави. Декларація також містить конкретні посилання на сексуальне насильство щодо дівчат («дітей жіночої статі») в сім'ї, подружнє зґвалтування, насильницькі дії сексуального

характеру і сексуальні домагання. Єдиним регіональним договором, що дає визначення терміну «сексуальне насильство», є Конвенція Ради Європи про запобігання та протидію насильству щодо жінок і домашнього насильства 2011 року (далі за текстом – Конвенція Ради Європи). Стаття 36 про сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування, передбачає, що: «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізована такі форми умисної поведінки:

(a) здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета; (b) здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою; (c) примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою.»

Згода є ключовим елементом у визначенні злочинів сексуального насильства. Оновлені Типові стратегії та практичні заходи закликають держави переглянути свої закони про сексуальне насильство, щоб вони належним чином захищали всіх осіб від сексуальних актів, які не засновані на згоді обох сторін. У статті 36 Конвенції Ради Європи підкреслюється, що «[з]году повинно бути надано добровільно як результат вільного волевиявлення особи, отриманого в контексті супутніх обставин. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб положення цієї статті також застосовувалися до актів, учинених проти колишніх чи теперішніх подружжів або партнерів, як це визнається національним законодавством. Комітет з ліквідації дискримінації проти жінок також підкреслив важливість згоди, стверджуючи, у ряді своїх зауважень, що це більше відповідає стандартам прав людини, ніж визначення, в яких акцент робиться на силі.

Особливою формою сексуального насильства є сексуальні домагання. Сексуальні домагання згадуються в Декларації ООН про ліквідацію насильства щодо жінок, але вона не містить визначення цього терміну. Комітет з ліквідації дискримінації проти жінок, у своїй загальній рекомендації № 19, надає таке визначення цього терміну: «небажана поведінка сексуального характеру, наприклад, фізичний контакт і наближення, зауваження сексуального характеру, демонстрування порнографії і вимоги сексуального характеру, незалежно від того, виражені вони словами чи діями.» У статті 40 Конвенції Ради Європи наведено таке визначення терміну «сексуальні домагання»: «Будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища.» У статті 34 Конвенції Ради Європи переслідування визначено як «умисна поведінка, яка полягає в неодноразовому здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує її боятися за свою безпеку».

План дій УНЗ ООН містить такі рекомендації для держав:

- Гарантувати, щоб всі статеві акти, здійсненні проти жінок без їхньої згоди, навіть якщо вони не демонструють ознак опору, вважалися сексуальним насильством і були криміналізовані.
- Криміналізувати сексуальне насильство і зґвалтування між подружжям, регулярними або випадковими партнерами і співмешканцями.
- Визначити згоду, як надану добровільно як результат вільного волевиявлення дорослої жінки, отриманого в контексті супутніх обставин.
- Розглянути можливість криміналізації умисної поведінки, яка полягає в неодноразовому здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує її боятися за свою безпеку.
- Гарантувати, що закон захищав усіх жінок від форм насильства, жорстокого

поводження, експлуатації та домагань, що вчиняються з використанням нових інформаційних технологій, включаючи Інтернет.

- Перевірити, чи нові форми насильства, такі як кібер-насильство (переслідування або булінг) входять до визначення існуючих злочинів (часто гендерно нейтральних) або чи потрібно передбачити окремі злочини.

Міжнародні стандарти та норми також містять конкретні рекомендації щодо злочинів сексуального насильства щодо дівчат:²²

- Визнаючи сексуальне насильство щодо дівчат як злочин, враховуйте мінімальний вік, з якого людина вважається правоздатною для надання згоди на статеві акти відповідно до міжнародних стандартів.
- Встановити, що статеві акти з дівчатами, які не досягли визначеного віку, вважаються злочином, незалежно від питання згоди.
- Для дівчат, які досягли віку, коли вони вважається правоздатними давати згоду на статеві акти, але не досягли віку дорослої особи, включити поняття зловживання позицією довіри або залежності в розгляді згоди.

Злочини насильства з боку інтимного партнера (домашнє насильство)

Міжнародне законодавство не дає визначення терміну «насильство з боку інтимного партнера» або «домашнє насильство». Однак, Декларація ООН про ліквідацію насильства щодо жінок містить згадки про насильство в сім'ї й охоплює три види насильства: фізичне, сексуальне і психологічне. У ній наведено приклади видів насильства, включаючи нанесення побоїв, розбещення дівчат («дітей жіночої статі») у сім'ї, насильство, пов'язане з приданим, подружнє зґвалтування, пошкодження жіночих статевих органів та інші традиційні способи, що завдають шкоди жінкам, позашлюбне насильство та насильство, пов'язане з експлуатацією. Конвенція Ради Європи містить більш детальні визначення. У статті 3(b) міститься таке визначення домашнього насильства: «[в]сі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.» Визначення психологічного насильства наведено в статті 33: умисна поведінка, яка призводить до важкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз.

Спеціальний доповідач ООН з питань насильства щодо жінок, його причин та наслідків розробив «Загальні принципи розробки зразкового законодавства про домашнє насильство», які передбачають, що:²³

- У законодавстві має бути чітко вказано, що насильство щодо жінок в лоні сім'ї і насильство щодо жінок в міжособистісних відносинах є домашнім насильством.
- Мова закону має бути чіткою і недвозначною щодо захисту жінок-жертв від гендерно-зумовленого насильства в сім'ї та інтимних відносинах.
- Домашнє насильство слід відрізнити від насильства в лоні сім'ї і відповідно прописувати в законах.
- Що стосується відносин, які підлягають регулюванню, Спеціальний доповідач пропонує, що у відносинах, які мають регулюватися законодавством про домашнє насильство, мають брати участь: дружини, партнери, які живуть разом, колишні дружини або партнери, подружки (у тому числі подружки, які не живуть в одному помешканні), родичі жіночої статі (у тому числі, але не обмежуючись цим, сестри, дочки, матері) і хатні робітниці.

²² Див. також Типові стратегії та практичні заходи ООН щодо ліквідації насильства щодо дітей у сфері запобігання злочинності і кримінального правосуддя (резолюція Генеральної Асамблеї № 69/194, додаток, 18 грудня 2014 р.), зокрема, параграф 11.

²³ Див. *Доповідь Спеціального доповідача з питань насильства щодо жінок, його причин і наслідків*, пані Радіки Кумарасвами, подану відповідно до Резолюції Комісії з питань прав людини № 1995/85, E/CN.4/1996/53/Add.2.

- Усі акти гендерно-зумовленого фізичного, психологічного і сексуального насильства з боку члена сім'ї проти жінок в сім'ї, від простих нападів до сильних фізичних побоїв, викрадення, погроз, залякування, примусу, переслідування, принизливих словесних образ, насильницького або незаконного проникнення, підпау, знищення майна, сексуального насильства, подружнього зґвалтування, насильства, пов'язаного з приданим або викупом за наречену, пошкодження жіночих статевих органів, насильства, пов'язаного з експлуатацією шляхом проституції, насильства щодо хатніх робітників і спроб вчинити такі акти мають входити до визначення поняття домашнього насильства.

План дій УНЗ ООН містить такі рекомендації для держав:

- Гарантувати, щоб за всі форми домашнього насильства (фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство) було передбачено покарання і кримінальна відповідальність.
- Визначити «психологічне насильство» як контроль, примушування або погрози або умисна поведінка, яка призводить до важкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз.
- Надати якомога ширше визначення терміну «відносини». Вони можуть включати поточних або колишніх членів подружжя чи партнерів, незалежно від співмешкання, партнерів однієї статі, осіб, які мають сімейні відносини один з одним, і членів однієї сім'ї.
- Гарантувати, щоб правове визначення домашнього насильства повністю охоплювало досвід такого насильства у всіх його проявах. Це може бути криміналізація неодноразового або постійного насильства (модель ряду порушень), не обмежуючись лише окремими діями.

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Як уже зазначалося в модулі 1, у цьому Довідковому посібнику основну увагу зосереджено на насильстві з боку інтимного партнера, а не широкому понятті домашнього насильства. Це пов'язано з тим, що фізичне і психологічне насильство щодо батьків або бабусь і дідусів, а також багато форм насильства щодо дітей вдома не мають чіткого зв'язку з гендером, тоді як домашнє насильство між інтимними партнерами має чітко виражений гендерний характер. Його жертвами частіше стають жінки, ніж чоловіки або дівчата, а чоловіки в переважній більшості випадків виступають кривдниками.

Це також дуже пов'язано з соціально визначеними відмінностями у силі чоловіків та жінок. Це саме той гендерний характер насильства, пов'язаного з партнером, який відрізняє домашнє насильство як від насильницьких злочинів в цілому, так і від інших видів домашнього насильства.

Кримінальна процедура

Самої лише криміналізації насильства щодо жінок недостатньо. Відповідно до міжнародних стандартів і норм, у державах мають бути кримінальні процедури для забезпечення того, щоб розслідування, пов'язані з гендером та дітьми, та кримінальне переслідування здійснювалися з належною повагою і захистом прав потерпілих.

Розслідування мають здійснюватися з гендерної точки зору, і в них мають враховуватися конкретні вразливості і потреби потерпілих, а також використовуватися методи, які зводять до мінімуму втручання в їхнє життя, дотримуючись при цьому стандартів зі збору доказів.²⁴ Зокрема, це включає в себе такі аспекти:

²⁴ Оновлені Типові стратегії та практичні заходи, параграф 16(e).

- Поліція та інші правоохоронні органи мають, за рішенням суду, де це вимагається національним законодавством, належні повноваження для входження до приміщення та проведення арештів у випадках здійснення насильства щодо жінок для вжиття негайних заходів для забезпечення безпеки потерпілих осіб.²⁵
- Поліція і суди мають повноваження видавати охоронні та обмежувальні або заборонні ордери і забезпечувати їх виконання у випадках насильства щодо жінок, включаючи виселення порушника з місця проживання, заборону подальших контактів з жертвою та іншими постраждалими сторонами як всередині, так і за межами місця проживання; видачу та забезпечення виконання ордерів про виплату аліментів на дитину та призначення опікуна; а також застосовувати покарання за порушення цих ордерів. Якщо поліції не може бути надано такі повноваження, мають бути вжиті заходи для забезпечення своєчасного отримання судових рішень. Такі захисні заходи не повинні залежати від відкриття кримінальної справи.²⁶
- Первинна відповідальність за початок розслідування і кримінального переслідування покладається на поліцію та органи прокуратури і не покладається жінок, які зазнали насильства, незалежно від рівня або форми насильства²⁷ та – у випадку дівчат – не вимагає подання офіційної скарги дитиною, яка стала жертвою насильства, або одним з батьків чи законним опікуном.²⁸

У випадках насильства щодо дівчат, кримінальні процедури мають також враховувати інтереси дітей.²⁹ Це включає, наприклад:

- Здійснення слідчих процедур з урахуванням інтересів дітей для забезпечення правильної ідентифікації такого насильства і для полегшення збору доказів для адміністративного, цивільного та кримінального судочинства.³⁰
- Заходи, спрямовані на те, щоб не завдати дитині, яка стала жертвою насильства, подальшої шкоди у процесі розслідування, в тому числі шляхом надання належної ваги твердженням дитини відповідно до її віку та зрілості і використання методів розслідування та кримінального переслідування, в яких враховуються інтереси дитини та гендерний аспект.³¹
- Присутність батьків або законного опікуна дитини, яка стала жертвою насильства, та, у разі необхідності, фахівця із захисту дітей під час допитів, що проводяться в рамках розслідування і під час розгляду справи в суді.³²
- Процедури, в яких враховуються інтереси дітей, у тому числі спеціальне облаштування кімнат для допиту дітей, надання міждисциплінарних послуг дітям-жертвам насильства в тому самому приміщенні, зміна обстановки суду з урахуванням інтересів дітей-свідків, перерви під час заслуховування показань дитини, призначення слухань на такий час доби, який відповідає віку та зрілості дитини, відповідна система сповіщення для того, щоб дитина

²⁵ Там само, пар. 15(a).

²⁶ Там само, пар. 15(h).

²⁷ Там само, пар. 15(b).

²⁸ Оновлені Типові стратегії та практичні заходи ООН щодо ліквідації насильства щодо дітей у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, пар. 22(a).

²⁹ Там само, пар. 22 і 24. Див. також Керівні принципи щодо правосуддя в питаннях, що стосуються дітей-жертв і свідків злочинів (Резолюція Економічною та соціальною радою № 2005/20, додаток, 22 липня 2005 р.).

³⁰ Оновлені Типові стратегії та практичні заходи ООН щодо ліквідації насильства щодо дітей у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, пар. 22(d).

³¹ Там само, пар. 22(g).

³² Там само, пар. 24(e).

прибувала до суду тільки тоді, коли це необхідно, та інші відповідні заходи для полегшення давання показань дитиною.³³

Для захисту прав жертв під час кримінального переслідування за насильство щодо жінок може бути вжито низку заходів:

- Жінки, які зазнали насильства, повинні мати можливість надавати свідчення під час кримінального провадження за рахунок вжиття належних заходів, які полегшують надання таких свідчень, забезпечуючи при цьому захист особистого життя, особистості та гідності жінок; забезпечують безпеку під час судового розгляду; і дають змогу уникнути вторинного віктимізації.³⁴
- На всіх етапах процесу кримінального судочинства мають надаватися комплексні послуги і вживатися заходи захисту, коли це необхідно для забезпечення безпеки, недоторканності приватного життя і гідності жертв та їхніх сімей, у тому числі шляхом запровадження всеосяжних програм захисту свідків і жертв.³⁵
- Під час прийняття рішень про призначення покарання не пов'язаного з позбавленням волі, можливість внесення застави, умовне звільнення, умовно-дострокове звільнення або пробацію, особливо коли йдеться про рецидивістів та небезпечних порушників, необхідно враховувати ризики для безпеки, у тому числі вразливість жертв.³⁶
- Жертви повинні мати можливість говорити з жінкою-офіцером³⁷ і мають інформуватися про звільнення порушника з-під варти або з місця позбавлення волі.³⁸

З метою забезпечення притягнення до відповідальності, поліція, прокурори та інші працівники органів кримінального правосуддя мають здійснювати свої повноваження відповідно до принципів верховенства права та етичних кодексів, і такі працівники мають нести відповідальність за будь-які порушення через відповідні механізми нагляду та підзвітності.³⁹ Жінки, які стали жертвами насильства, повинні мати доступ до всіх процедур та механізму подання скарг, не боячись помсти або дискримінації.⁴⁰

Згідно з рекомендаціями, що містяться в Плані дій УНЗ ООН, держави повинні:

- Застосовувати кримінальні процедури, ставлячи на перше місце інтереси жертви та беручи до уваги забезпечення захисту/безпеки жертви та надання жінкам можливості вільного доступу до правосуддя.
- У випадку, якщо національною нормативно-правовою базою передбачено участь жертви у кримінальному процесі, забезпечити, надання жертвам, які не мають фінансових ресурсів, безоплатної правової допомоги.
- Забезпечувати оперативність вжиття заходів захисту, незалежно від того, чи повноваження вживати такі заходи належать поліції чи судам. Якщо вжиття заходів захисту належить до компетенції судів, передбачити положення про забезпечення своєчасного доступу до судових рішень, включаючи доступ до судів у неробочий час.

³³ Там само, пар. 24(i).

³⁴ Оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 15(c).

³⁵ Там само, пар. 15(i).

³⁶ Там само, пар. 15(j).

³⁷ Там само, пар. 16(l).

³⁸ Там само, пар. 17(c).

³⁹ Там само, пар. 16(j).

⁴⁰ Там само, пар. 15(l).

- Забезпечити здійснення оцінки ризику летального наслідку, серйозності ситуації і ризику повторного насильства всіма відповідними органами з метою управління ризиками і, за потреби, скоординованого забезпечення безпеки і підтримки.
- Вжити необхідних заходів для заборони обов'язкових і примусових альтернативних процесів врегулювання спорів, у тому числі примусової медіації та примирення, стосовно всіх форм насильства щодо жінок.
- Застосовувати процедури для створення сприятливих умов в суді для запобігання вторинній віктимізації.

Правила доказування

Історично так склалося, що закони про правила доказування розроблялися і застосовувалися у дискримінаційній формі в справах про насильство щодо жінок. Традиційне переконання про те, що з'валтування – це звинувачення, яке легко зробити і важко довести, і яке ще важче спростувати обвинуваченому, продовжує відображатися в тому, як розробляються, тлумачаться і застосовуються закони про правила доказування, а також в тому, як ставляться до жертв як свідків у суді. В багатьох країнах визнається, що багато суб'єктів кримінального правосуддя поділяють стереотипні уявлення про «належну» жіночу поведінку і що вони продовжують відігравати певну роль при тлумаченні законів про правила доказування у справах про сексуальне насильство, зокрема у питання, що стосуються достовірності свідчень. Деякі з цих упереджень є свідомими, але більша їхня частина часто виходить за межі звичайного свідомого сприйняття. Як свідчать результати проведених досліджень для правоохоронних органів є типовою практикою зведення до мінімуму кримінального характеру гендерно-зумовленого насильства та вираження упередження щодо його жертв, хибно вірячи в те, що жінки самі провокують насильство своїми діями, наприклад, сперечаючись з чоловіком, провокативно одягаючись чи гуляючи наодинці вночі. Реальність для багатьох жертв насильства щодо жінок полягає в тому, що їх часто розглядають як свідків, які менше заслуговують на довіру. Часто вважається допустимим опорочення моральності та репутації особи, яка скаржиться на насильство щодо жінок.

Для викорінення цих історичних упереджень було розроблено міжнародні стандарти та норми. Вони закликають держави забезпечити таке:

- Правила доказування мають бути недискримінаційними, дозволяти прийом усіх відповідних доказів і виключати прийнятність таких аргументів захисту, як «честь» або «провокація».⁴¹
- Під час судового розгляду мають також розглядатися свідчення про попередні акти насильства з боку порушника.⁴²
- Довіра до заявника у справі про сексуальне насильство має бути такою ж, як і до заявника у будь-якій іншій кримінальній справі; внесення на розгляд статевої історії заявника як у цивільному, так і кримінальному провадженні забороняється, коли це не стосується справи; і не слід робити жодних негативних висновків виключно на основі затримки будь-якої тривалості між заявленим вчиненням сексуального злочину та повідомленням про нього.⁴³

⁴¹ Там само, пар. 15(d).

⁴² Там само, пар. 15(g).

⁴³ Там само, пар. 15(e).

- Люди, які постійно вчиняють акти насильства щодо жінок під впливом алкоголю, наркотиків або інших речовин, не звільняються від кримінальної відповідальності.⁴³
- У випадках насильства щодо дівчат слід забезпечувати, щоб словам дівчини надавалася належна увага відповідно до її віку та зрілості, щоб до неї ставилися як до дієздатного свідка, і щоб її свідчення не вважається недійсними або недостовірними лише з огляду на її вік, якщо суд або інший компетентний орган вважатимуть, що її вік та зрілість дозволяють надавати зрозумілі та достовірні свідчення з використанням або без використання технічних засобів комунікації та іншої допомоги.⁴⁵

Крім того, згідно з рекомендаціями, що містяться в Плані дій УНЗ ООН, держави мають вживати таких заходів для гарантування того, щоб у правилах доказування враховувалися гендерні аспекти:

- Розглядати можливість включення таких доказів, як соціальні умови, в яких відбувається насильство з боку інтимного партнера/домашнє насильство, і розширення поняття експертного свідка для включення до нього працівників, які надають підтримку жертвам насильства з боку інтимного партнера.
- Зазначити, щоб до жертв ставилися як до дієздатних свідків у справах про насильство з боку інтимного партнера (тобто, коли жертва перебуває у стосунках з обвинуваченим). Це означає, що підсудний не може використовувати подружній привілей як заперечення проти свідчень жертви у справах про домашнє насильство.

Роль прокурорів у реформуванні національних кримінальних процедур та правил доказування

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Перегляньте відповідні кримінальні процедури та правила доказування в національному законодавстві.

З огляду на їхню роль у забезпеченні виконання кримінального законодавства, що стосується насильства щодо жінок, прокурори мають значні знання та досвід щодо проблем, що виникають на практиці. Вони можуть виявити будь-які недоліки в плані визначення або елементів злочину чи законодавства, політики або практики при реалізації кримінально-процесуальних правил та правил доказування у справах, що стосуються насильства щодо жінок.

Прокурори та органи прокуратури мають нагадати своїм урядам про міжнародні зобов'язання та виступати за їх ефективне виконання. При цьому прокурори можуть посилатися на ряд інноваційних та перспективних практик, які існують в інших країнах:

- Визначення сексуального насильства: деякі держави прийняли закони, якими було змінено стандарти щодо згоди, чітко скасувавши вимогу, що жертва має фізично протистояти нападнику.
- Усунення вимоги про підтвердження свідчень жертви.

⁴⁴ Там само, пар. 15(f).

⁴⁵ Там само, пар. 17(c). Див. також Оновлені Типові стратегії та практичні заходи ООН щодо ліквідації насильства щодо дітей у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, пар. 24(b).

- Встановлення обмежень щодо внесення на розгляд попередньої сексуальної поведінки жертви.
- Упровадження цілісного підходу (див. Приклади Іспанії та Бразилії в *Посібнику щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленому УНЗ ООН/«ООН жінки»/TIJ).

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Оновлені Типові стратегії та практичні заходи є основним міжнародним інструментом, який включає в себе міжнародно визнані принципи у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя щодо того, як держава та працівники системи кримінального правосуддя можуть забезпечувати всебічне реагування, щоб краще відповідати потребам жінок та забезпечити справедливе ставлення до них у системі правосуддя.
2. Порівняйте визначення злочинів за національним кримінальним законодавством з міжнародними рекомендаціями, наприклад, щоб забезпечити, що всі форми насильства щодо жінок криміналізовані та заборонені, а також, що кримінальне законодавство є всеосяжним та не містить жодних положень, які дозволяють чи пробачають насильство щодо жінок або збільшують вразливість жінок.
3. Порівняйте кримінальні процедури, передбачені національним кримінальним законодавством, з міжнародними рекомендаціями, наприклад, щоб забезпечити, що розслідування проводяться з урахуванням гендерних аспектів, щоб бралися до уваги вразливі місця та потреби конкретної жертви та використовувалися методи, які мінімізують вторгнення в їхнє життя, дотримуючись стандартів збору доказів, а також, що головна відповідальність за ініціювання розслідування та порушення справи лежить на поліції та органах прокуратури, а не на жінках незалежно від рівня насильства.
4. Порівняйте правила доказування, передбачені національним кримінальним законодавством, з міжнародними рекомендаціями, наприклад, щоб забезпечити відсутність дискримінації, дозволити допуск усіх відповідних доказів, гарантувати, що достовірність свідчень заявника у справі про сексуальне насильство вважається такою самою як і достовірність свідчень заявника у будь-якій іншій кримінальній справі, заборонити внесення на розгляд сексуальної історії заявника, коли вона не пов'язана зі справою, а також не робити жодних негативних висновків виключно через затримку із повідомленням про насильство.
5. Порівняйте права жертви згідно з національним кримінальним законодавством з міжнародними рекомендаціями, наприклад, що жертви мають право давати показання за допомогою заходів, що захищають їхню конфіденційність, особистість та гідність, одночасно забезпечуючи їхню безпеку та уникаючи вторинної чи ревіктимізації, що жертви можуть спілкуватися з жінкою-офіцером та бути поінформованими про звільнення правопорушника з-під варти чи місця позбавлення волі.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація для аудиторії та запитання для «мозкового штурму» – кримінальні правопорушення

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Кримінальне законодавство

- Забезпечення криміналізації та заборони всіх форм насильства щодо жінок (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 14(b))
- Забезпечення, щоб кримінальне законодавство було всебічним та ефективним у ліквідації всіх форм насильства щодо жінок (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 14(a))

Кримінальне законодавство

- Видалення будь-яких положень, які допускають чи пробачають насильство щодо жінок або збільшують вразливість чи ревіктимізацію жертв (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 14(a)), у тому числі шляхом:
 - перегляду законодавства та усунення прогалин, які можуть призвести до безкарності
 - видалення дискримінаційних положень (наприклад, злочини під впливом сильного душевного хвилювання, захист від провокації, дозволення гвалтівникам уникнути судового переслідування, якщо вони одружені з жертвами)
 - виключення «порушення подружньої вірності» як аргументу захист, який наводять особи, які вчинили домашнє насильство, щоб уникнути кримінальної відповідальності

План дій УНЗ ООН передбачає додаткові заходи, щодо криміналізації:

- Порушення фізичної та/або сексуальної свободи та цілісності особи, а не лише порушення моралі, честі та порядності
- При визначенні кримінальних правопорушень розглянути можливість використання мови, в якій враховуються гендерні аспекти
- Визначення правопорушень ніколи не повинні базуватися на міфах чи стереотипах
- Заборонити використання гендерних упереджень або стереотипів як аргумент заперечення обвинувачення у кримінальному злочині.
- Покарання має відповідати тяжкості насильства щодо жінок

Криміналізація сексуальних правопорушень: рекомендації з міжнародних стандартів

- Закони забезпечують належний захист усіх осіб від дій сексуального характеру, що не засновані на згоді обох сторін (оновлені Типові стратегії та практичні заходи)
- Визначення, що ґрунтуються на згоді, а не на силі, є більш сумісними зі стандартами у сфері прав людини (CEDAW)
- Визначити згоду, як надану добровільно як результат вільного волевиявлення дорослої жінки, отриманого в контексті супутніх обставин.
- Сексуальне переслідування означає небажану поведінку сексуального характеру, (Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок), наприклад:
 - фізичний контакт і наближення
 - зауваження сексуального характеру
 - демонстрування порнографії
 - вимоги сексуального характеру, незалежно від того, виражені вони словами чи діями
- Конвенція Ради Європи містить визначення сексуального насильства, сексуальних домагань та переслідування
- Криміналізувати сексуальне насильство і зґвалтування між подружжям, регулярними або випадковими партнерами
- Особливу увагу приділяти справам про сексуальні злочини щодо дівчат

Криміналізація насильства з боку інтимного партнера: рекомендації з міжнародних стандартів

- У Декларації ООН про ліквідацію насильства щодо жінок згадується насильство щодо жінок у сім'ї та наводиться три його види: фізичне, сексуальне та психологічне (інші резолюції стосуються економічного насильства)
- Давати більш широке визначення стосунків між інтимними партнерами (Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок)
- Конвенція Ради Європи містить визначення побутового насильства (фізичне, сексуальне, психологічне чи економічне насильство), а також фізичного та психологічного насильства
- Гарантувати, щоб правове визначення домашнього насильства повністю охоплювало досвід такого насильства у всіх його проявах наприклад, розглянути можливість встановлення кримінальної відповідальності за повторне або систематичне насильство, не обмежують окремими діями (План дій УНЗ ООН)

Вправи для великих або малих груп для подальшого обговорення кримінальних правопорушень

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: КРИМІНАЛІЗАЦІЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Нижче наведено п'ять коротких сценаріїв, які можуть бути використані як роздатковий матеріал або презентація PowerPoint.

Вказівки: Попросіть бажаючих з аудиторії розповісти, як здійснювався б розгляд цієї справи відповідно до їхнього національного законодавства. Використовуйте подальші запитання, щоб виділити подібні або відмінні елементи порівняно з міжнародними рекомендаціями.

1. Жінка поверталася додому з нічної зміни, коли її схопили ззаду і затягли в кущі. Її притисли до землі та зґвалтували анальним способом. Крім анального зґвалтування, жодних інших тілесних ушкоджень не було завдано. [Обговорення заборонених дій.]
2. Жінка була на третьому побаченні з чоловіком, з яким вона познайомилася через свого друга. Він запросив її піти в кафе і по дорозі вони зупинилися біля його дому, щоб він забрав свій гаманець. Коли вони опинилися всередині будинку він зайнявся з нею сексом, незважаючи на її прохання припинити це. [Обговорення згоди на протиправу визначенню, що ґрунтується на силі.]
3. Чоловік займається сексом зі своєю дружиною проти її волі. [Обговорення подружнього зґвалтування.]
4. Жінка їде в автобусі після нічної зміни, її обступили троє чоловіків, почали доторкатися до її грудей, взяли її руку і змусили її доторкатися до пеніса одного з чоловіків. [Обговорення насильницьких дій сексуального характеру.]

Тренери мають виділити такі моменти:

- Відмінності у визначенні та елементах злочину. Кримінальне законодавство різних держав дуже відрізняються в плані визначень як зґвалтування, так і насильницьких дій сексуального характеру, а також умов, за яких щодо них здійснюється кримінальне переслідування. Обговорення, ймовірно, продемонструє наявність значних труднощів у визначенні елементів злочину.
- *Заборонені акти зґвалтування.* У деяких державах залишається традиційне визначення зґвалтування, що означає, що злочин вчиняється лише під час вагінального статевого акту та виключає інші форми сексуального насильства. Правові реформи розширили це визначення в різних державах. Воно може включати будь-який акт сексуального проникнення, будь-якого виду та з використанням будь-яких засобів.
- *Визначення, засноване на силі, або відсутність згоди.* У деяких країнах до зґвалтування мають примусити силою або погрозами, щоб воно вважалося статевим актом, що виключає зґвалтування особи, яка не може здійснювати опір. В інших державах закон зосереджує увагу на відсутності згоди, а не на застосуванні сили, що визначає сексуальне насильство як будь-який контакт без згоди однієї із сторін. Це може потенційно перемістити тягар доказування на особу, яка діяла недбало, не зважаючи на згоду або використовувала інші форми тиску, ніж фізична сила. Зверніть увагу на Конвенцію Ради Європи, яка передбачає, що згоду повинно бути надано добровільно як результат вільного волевиявлення особи, отриманого в контексті супутніх обставин. В інших державах існують положення, що описують різні обставини, в яких згода не є суттєвою, наприклад вчинення насильницьких дій сексуального характеру особою, яка має владні повноваження (наприклад, у виправній установі) або певні стосунки (наприклад, відносини між психотерапевтом і пацієнтом). Інші держави мають положення щодо широкого кола примусових обставин навколо згоди, таких як залякування чи шахрайство. Деякі держави розширили ці положення, включивши до них згоду, отриману шляхом обману чи шахрайства, або скориставшись нездатністю особи надати вільну згоду або чинити спротив.

- *Подружнє з'валтування.* У багатьох юрисдикціях шлюб не є аргументом захисту щодо злочину сексуального насильства. У цих юрисдикціях людина може бути піддана кримінальному переслідуванню за злочин сексуального насильства у разі будь-якого сексуального контакту з дружиною без її згоди.
- *Насильницькі дії сексуального характеру.* У деяких державах існує широке визначення поняття насильницьких дій сексуального характеру, яке означає будь-який сексуальний акт, спроба отримати сексуальний акт, сексуальні зауваження або наближення, які здійснюються без згоди іншої сторони, або акти, спрямовані на торгівлю сексуальністю людини, використовуючи примус, погрози завдання шкоди чи застосування фізичної сили будь-якою особою незалежно від відносин з жертвою, в будь-яких умовах, включаючи, але не обмежуючись цим, вдома, на роботі та в школі.
- *Насильницькі дії сексуального характеру щодо дівчат.* Встановлюючи статеві злочини проти дітей, держави використовують різні підходи до визначення віку, з якого особи можуть надавати згоду, або, іншими словами, мінімального віку, коли людина вважається правоздатною надавати згоду на сексуальні акти. Відповідний вік також може відрізнятися залежно від типу статевого акту або взаємин між сторонами, наприклад, у випадках, коли існує позиція довіри або залежності на відміну від випадків, коли обидві сторони є неповнолітніми.
- *Сексуальні домагання.* Декілька держав встановили кримінальну відповідальність за сексуальні домагання, тоді як інші держави забороняють таку поведінку в трудових кодексах або законах про гендерну рівність. У Загальній Рекомендації CEDAW № 19 зазначено, що рівність у працевлаштуванні може серйозно порушуватися, коли жінки піддаються гендерному насильству, наприклад, сексуальним переслідуванням на робочому місці. Така поведінка може бути образливою і може створити проблеми для здоров'я та безпеки. Дискримінація є коли жінка має обґрунтовані підстави вважати, що її заперечення ставить її у невідгідне становище на роботі, включаючи прийом на роботу чи просування по службі, або коли воно створює вороже робоче середовище. Сексуальні домагання можуть відбуватися на робочому місці, у школах, на вулицях, у громадському транспорті та в ситуаціях соціальної взаємодії. Вони включають в себе підморгування, дзвінки з погрозами та нецензурними словами та домагання в мережі Інтернет.
- *Переслідування.* Лише декілька держав ухвалили спеціальний закон проти переслідування. Інші держави можуть включати домагання в акти переслідування. Елемент кримінального правопорушення часто стосується способу поведінки чи серії дій, які можуть відрізнятися за формою, і які як окремі інциденти не можуть вважатися злочинною поведінкою і виглядають не більше ніж незручність, але як послідовність вони являють собою систематичне залякування і часто постійну присутність загрози та небезпеки переростання у небезпечні для життя напади.

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: КРИМІНАЛІЗАЦІЯ НАСИЛЬСТВА З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

Нижче наведено п'ять коротких сценаріїв, які можуть бути використані як роздатковий матеріал або презентація PowerPoint.

Вказівки: Роздайте чотири коротких ситуаційних сценарії. Попросіть бажаних з аудиторії розповісти, як здійснювався б розгляд цієї справи відповідно до їхнього національного законодавства. Використовуйте подальші запитання, щоб виділити подібні або відмінні елементи порівняно з міжнародними рекомендаціями.

1. Чоловік регулярно кричить на свою дружину, називаючи її лінивою, кажучи, що йому часто доводиться дисциплінувати її, щоб зробити її кращою дружиною, і він часто її «дисциплінує», наносячи їй побої. Вона постійно відчуває страх. Під час останнього інциденту він вхопив її за шию і почав її душити, поки вона не втратила свідомість. [Обговорення рівня фізичної шкоди і того, чи можна сприймати певну шкоду як менш серйозну. Наприклад, деякі країни не криміналізують фізичну шкоду, яка становить менше певного відсотка, або не призводить до втрати працездатності на період менше певної кількості днів, тоді як інші країни визначають злочини, такі як грубі порушення недоторканості.]

(продовж)

2. Чоловік контролює всі рухи своєї дружини. Він не дозволяє їй бачитися зі своєю сім'єю і друзями, дуже ревнує її до інших чоловіків, які на неї дивляться, і часто їй говорить, що він уб'є її, якщо вона піде від нього. Вона все частіше не виходила на роботу, тому що погано себе почувала. Її родичі, коли вони намагаються побачити її, кажуть, що вона не показує жодних емоцій, а якщо їй показує, то здригається і нервує. [Обговорення психологічного насильства.]
3. Чоловік змушує свою дівчину, яка живе разом з ним, до того, що він описує як пригодницький секс, використовуючи предмет для проникнення у свою дівчину, але вона не погоджується на це. [Обговорення визначення партнерства – цивільний шлюб та сексуальне насильств.]
4. Чоловік навмисно обпікає ноги своєї дружини сигаретою, як покарання за те, що вона приносить додому мало грошей. Оскільки він втратив роботу, він змусив свою дружину піти в туристичний район і займатися там жебракуванням. Він вважає, що якщо її скалічити, їй даватимуть більше грошей. Опік від сигарет залишає шрами на ногах на два тижні, перш ніж вони заживуть. [Обговорення фізичного та економічного насильства.]

Під час та після загального обговорення тренери мають звернути увагу аудиторії на такі моменти:

- На національному рівні різні країни мають різний підхід до насильства з боку інтимного партнера та домашнього насильства в цілому. Заклик до криміналізації в міжнародних стандартах та нормах не обов'язково означає, що форма насильства щодо жінок має виглядати як злочин, що має конкретну назву у кримінальних кодексах. Взагалі позиція полягає в тому, що насильство слід розглядати як насильство, незалежно від того, чи воно вчинено чоловіком, знайомим або незнайомцем. Проте існує стурбованість щодо того, що підхід до насильства щодо жінок у домі та в сім'ї, саме тому місці, де жінки мають почувати себе в безпеці, може виявитися неефективним і допускати безкарність і терпимість. Тому важливо вживати ефективних заходів для припинення насильства щодо жінками в сім'ї. Як правило, визначення злочинів, що стосуються домашнього насильства, дається гендерно нейтральною мовою, охоплюючи як жінок, так і чоловіків, хоча більшість жертв є жінками.
- Три (чотири) форми насильства з боку інтимного партнера: фізичне, сексуальне та психологічне (економічне). Хоча насильство з боку інтимного партнера/домашнє насильство включає в себе ряд контролюючих і примусових форм поведінки, не всі вони можуть вважатися злочинами. У більшості держав насильство з боку інтимного партнера/домашнє насильство не вважається конкретним кримінальним правопорушенням, натомість кримінальне законодавство охоплює фізичне насильство (тобто положення про напад або завдання шкоди життю, здоров'ю та фізичній недоторканості особи). Психологічному чи економічному насильству як злочину важче дати конкретне визначення, а в деяких юрисдикціях має бути досягнути певний поріг, щоб поведінку можна було вважати кримінальною. Іншими словами, деякі дії, які становлять насильство з боку інтимного партнера/домашнє насильство, можуть бути кримінальними чи цивільними проступками або і тим і тим. Крім того, залежно від юрисдикції, рішення про початок кримінального переслідування може приймати поліція, якщо це є проступком або прости нападом.
- Держави повинні забезпечити, щоб правове визначення повністю охоплювало насильство з боку інтимного партнера/домашнє насильство в усіх його проявах. Хорошою практикою є криміналізація неодноразового або постійного насильства (модель ряду порушень), не обмежуючись визначенням лише окремих дій. Насильство з боку

інтимного партнера може включати неодноразові акти, що включають всі або деякі форми насильства [Приклади: Кримінальний кодекс В'єтнаму с. 151 (стара версія) і Кримінальний кодекс Швеції, глава 4, розділ 4(a)].

- Визначення інтимних партнерів має бути якомога ширшими. Визначення мають включати поточних або колишніх членів подружжя чи партнерів, незалежно від співмешкання, партнерів однієї статі, осіб, які мають сімейні відносини один з одним, і членів однієї сім'ї.

Короткометражний фільм про питання згоди та презентація на тему кримінальних процедур

КОРОТКИЙ ВІДЕОРОЛИК, В ЯКОМУ ПОЯСНЮЄТЬСЯ ЗНАЧЕННЯ ЗГОДИ ЗА АНАЛОГІЄЮ З ПИТТЯМ ЧАЮ

Підготовлено поліцією Темс-Валлі. Анімацію надала Еммелін Мей з сайту rockstardinosaurpirateprincess.com та Blue Seat Studios. Авторські права захищено © 2015 р.

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrXVavnQ>

Вказівки: Покажіть відео та попросіть аудиторію поділитися своїми думками щодо фільму.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Кримінальні процедури: рекомендації з міжнародних стандартів

Розслідування

- Розслідування мають здійснюватися з гендерної точки зору, і в них мають враховуватися конкретні вразливості і потреби потерпілих, а також використовуватися методи, які зводять до мінімуму втручання в їхнє життя, дотримуючись при цьому стандартів зі збору доказів (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 16 (e))

Розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності

- Первинна відповідальність за початок розслідування та порушення кримінальної справи лежить на поліції та органах прокуратури, і не залежить від жінок незалежно від рівня насильства (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 15(b))

Правила доказування: рекомендації з міжнародних стандартів

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи передбачають, що правила доказування:

- Мають бути недискримінаційними
- Допускати приймання усіх відповідних доказів
- Виключати прийнятність таких аргументів захисту, як «честь» або «провокація»
- Мають враховувати свідчення про попередні акти насильства з боку порушника
- Гарантувати, що достовірність свідчень заявника у справі про сексуальне насильство вважається такою самою як і достовірність свідчень заявника у будь-якій іншій кримінальній справі
- Забороняти внесення на розгляд сексуальної історії заявника, коли вона не пов'язана зі справою
- Не робити жодних негативних висновків виключно через затримку із повідомленням про насильство.
- Не допускати жодного звільнення від кримінальної відповідальності для людей, які вчиняють акти насильства щодо жінок, хоча й добровільно під впливом алкоголю, наркотиків або інших речовин

Права жертви: рекомендації з міжнародних стандартів

- Жертви повинні мати право давати показання за допомогою заходів, що захищають їхню конфіденційність, особистість та гідність, одночасно забезпечуючи їхню безпеку та уникаючи вторинної віктимізації (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 15(c))
- Жертви повинні мати можливість спілкуватися з жінкою-офіцером (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 16(l)) та бути поінформованими про звільнення правопорушника з-під варту чи місця позбавлення волі (оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 17(c))

Здійснення повноважень: рекомендації з міжнародних стандартів

- Здійснення повноважень поліцією, прокурорами та іншими працівниками системи кримінального правосуддя має відповідати принципам верховенства права та вимогам етичних кодексів
- Поліція, прокурори та інші працівники системи кримінального правосуддя мають бути притягнуті до відповідальності за будь-яке їхнє порушення через відповідні механізми нагляду та підзвітності

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Як ці кримінальні процедури відображені в їхньому національному законодавстві? Як правила доказування відображені в їхньому національному законодавстві? Яким чином? Чи бачите ви які-небудь прогалини?

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Правила доказування пов'язані з визначенням злочинів.
- Те, як класифікуються злочини (наприклад, злочини проти особи та злочини проти держави), може мати великий вплив. Наприклад, якщо злочини класифікуються як злочини про особи, тягар доказування може лежати на жертві, яка має подати офіційну скаргу/заяву, і жертви мають надати згоду на початок розслідування кримінальної справи, або може застосовуватися інший строк позовної давності (наприклад, в Таїланді для злочинів проти особи передбачено три місяці).
- У запровадженні кримінальних процедур та правил доказування мають враховуватися поточні реалії, з якими стикаються жертви насильства щодо жінок при доступі до кримінального правосуддя. Наприклад, чи існують обмеження в законодавстві щодо того, скільки разів жертви мають повторити свої заяви? З ким вона може говорити? Чи існують які-небудь процедури, спрямовані на те, щоб переконатися, що забирання заяви жертвою не здійснюється через залякування чи страх?
- Під час застосування процедур та правил слід уникати надмірного акцентування уваги на жертві, її характеристики, сексуальній історії, поведінці та достовірності її слів, а натомість більше уваги слід приділяти діям підозрюваного та правдивості інциденту.
- Те, як прокурор (і поліція, слідчі) розглядають і ставляться до жертви, впливатиме на їхню оцінку того, чи мав місце злочин, чи є достатньо доказів для притягнення до кримінальної відповідальності або засудження. Це також впливатиме на ставлення до жертв, збільшуючи ймовірність вторинної віктимізації та впливатиме на рішення жертви щодо співпраці з системою кримінального правосуддя.
- Широке застосування медіації та врегулювання. Зволікання органів влади з висуненням обвинувачень служить сигналом для жертви та її сім'ї про те, що інцидент краще врегулювати неформально між зацікавленими сторонами. Зосередження уваги на переговорах може призвести до затримки з поданням заяви, внаслідок чого поліція може вважати, що така затримка ставить під сумнів речові докази, і прийняти рішення не продовжувати справу, посилаючись на недостатність доказів. Серед прокурорів може існувати упередженість щодо жертв, якщо вони дотримуються думки, що подання заяви – це лише стратегія, яку жертви використовують для отримання більшої компенсації у переговорах щодо врегулювання.

Робота в малих групах – практичне заняття

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Роздайте кожній малій групі одну з двох «поширених ситуацій», одну – про сексуальне насильство, а іншу – про насильство з боку інтимного партнера. Роздайте одну ситуацію половині малих груп, а іншу – другій половині.

(продовж.)

Вказівки: Обговоріть ситуацію у малих групах та дайте відповідь на запитання про те, яким чином цю ситуацію розглядали б згідно з вашим національним законодавством:

1. Який злочин за кримінальним кодексом був би застосований відповідно до вашого законодавства?
2. Чи існують конкретні кримінальні процедури та правила доказування, що застосовуються до цих конкретних жертв (жертва сексуального насильства та жертва насильства з боку інтимного партнера)?

Примітка: це завдання спрямоване на широке обговорення національного

Як зазначалося раніше, ідея використання «поширених ситуацій» полягає у тому, щоб створити набір фактів, на які можна спиратися протягом усього курсу. Насамперед, це зроблено для того, щоб обмежити час, який потрібен учасникам для аналізу різних наборів фактів. Основу «поширених ситуацій» створено тут, однак національні команди тренерів можуть змінювати та розширювати їх, щоб вони відображали реальні справи, з якими стикаються національні прокурори.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

Пані В. 25 років і вона нещодавно розлучилася. Вона почала зустрічатися з паном П., якого вона знала зі школи і з яким нещодавно знову зустрілася. Вона була другого побаченні з паном П. Після вечері в ресторані пан П. відвозив пані В. додому, коли він звернув у парк і вступив з нею у статеві зносини без її згоди («інцидент»).

[Насильство, якого вона зазнає, є вагінальним зґвалтуванням, однак, ви можете замінити його на анальне зґвалтування, щоб підняти питання про заборонені дії згідно з кримінальним законодавством, а основне питання у згоді (відсутні свідчення про застосування сили чи опору), а не в особі, а також щоб ініціювати обговорення того, чи повинне визначення поняття злочину зґвалтування включати застосування сили або відсутність згоди.]

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

Пані В. 40 років, вона перебуває у шлюбі з паном П. протягом 15 років. Одного вечора до будинку В. і П. прибула поліція після того, як її викликав їхній син. Пан П. завдавав побоїв і душив пані В. Вона втрачала свідомість на декілька хвилин.

[Ця ситуація розглядатиметься в інших модулях, щоб продемонструвати історію моделі контролю, примусу та насильства. У цьому першому модулі ми використовуємо лише те, що часто отримує прокурор – поліцейський звіт, який ґрунтується лише на одному інциденті.]

Під час загального обговорення подумайте, чи можуть існувати різні варіанти щодо злочинів та процедур, і виділіть питання щодо їх тлумачення прокурорами та іншими суб'єктами правосуддя, наприклад, поліцією.

Спираючись на це обговорення, підкресліть різницю між законами та застосуванням законів, яке має суб'єктивний бік при тлумаченні та застосуванні (і яке часто базується на тлумаченні та застосуванні положень, які можуть бути засновані на шкідливих гендерних стереотипах та міфах).

Під час виступів кожної групи, тренери можуть також наводити будь-які належні практики та обговорювати проблеми з точки зору:

- Жертви
- Поліції
- Прокурора
- Судді

«Мозковий штурм» у великих групах – проблеми, з якими стикаються прокурори

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

З яким проблемами ви стикаєтеся як прокурори під час розгляду справ про насильство щодо жінок?

Під час обговорення тренери можуть ставити такі запитання:

1. Прогалини в законодавстві
 - Які є прогалини або дискримінація у визначенні кримінальних злочинів? Чи відображають кримінальні злочини реальність насильства щодо жінок? Що стосується насильства з боку інтимного партнера, як враховуються звичні або повторювані моделі? Чи вимагає визначення згвалтування застосування сили замість відсутності згоди?
 - Наскільки чіткими є кримінальні процедури (наприклад, щодо заходів захисту)? Який тягар покладено на жертву? Які проблеми виникають зі строком давності?
2. Проблеми з реагуванням поліції та звітами, що надаються прокурорам
 - Наскільки добре було організовано збір доказів?
 - Чи можете ви назвати будь-які форми дискримінаційного ставлення? Чи відображаються ці форми дискримінаційного ставлення у професіях в системі кримінального правосуддя (поліцейські, прокурори, судді)?
3. Питання доказування
 - Як ви оцінюєте доказ у справах, що вважаються слабкими?
 - Як впливає затримка із поданням заяви на вагомість доказів?
 - Які сумніви виникають, якщо з будь-якої причини відсутні дані судової експертизи, та як це впливає на вашу оцінку сили справи?
4. Жертви пов'язані з питаннями доказування
 - Яких жертв ви вважаєте такими, що відмовляються співпрацювати, ворожими, впертими?
 - Яких жертв ви вважаєте слабкими або ненадійними? Тих, хто відмовляється від своїх заяв чи дають непослідовні свідчення?
 - Якою правовою допомогою можуть скористатися жертви?
 - Яка є підтримка для жертв?
 - Як впливають на жертв тривалі затримки у системі кримінального правосуддя?
5. Недостатність спеціалізації, спеціальних знань, підготовки в органах прокуратури
6. Брак ресурсів
 - Який вплив має велике робоче навантаження або брак прокурорів?

7. Проблеми інфраструктури

- Який вплив має обмежений офісний простір? Як забезпечити конфіденційність жертви за таких обставин?
- Який тип приміщень використовується для приймання жертв?

МОДУЛЬ

03

Надання допомоги жінкам, які зазнають насильства

МЕТА МОДУЛЯ 3

Тоді як в останніх двох модулях увага приділялася переважно ролі прокурорів, їхнім обов'язкам та проблемам, з якими вони стикаються у веденні справ про насильство щодо жінок, у цьому модулі увагу зосереджено на жінках, які зазнають насильства. Краще розуміння динаміки гендерно-зумовленого насильства та впливу віктимізації допоможе прокурорам ефективніше проводити розслідування та здійснювати кримінальне переслідування у таких справах. Крім того, успішному кримінальному переслідуванню можуть сприяти здатність визначати деякі поширені міфи та неправильні уявлення щодо цих видів справ та вжиття заходів для того, щоб вони не впливали на ставлення прокурорів до жертв та їхню оцінку справи. Гендерний характер злочинів насильства щодо жінок, статус та ролі жінок у суспільстві та гендерна дискримінація, якої зазнають жінки, можуть впливати на реакцію жертви на насильство, а також на ставлення до неї та участь в системі кримінального правосуддя. Краще розуміння унікальних проблем, з якими стикаються жертви гендерно-зумовленого насильства, може сприяти тому, що під час всіх контактів прокурорів з жертвами насильства враховуватимуться інтереси жертви та їхні права.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Поліпшити розуміння локальної ситуації жінок, які стали жертвами насильства
- Оцінити динаміку гендерно-зумовленого насильства та вплив віктимізації
- Визначати поширені міфи та реалії, з якими стикаються жінки, та оцінити вплив на процес прийняття рішень прокурорами та жертвами
- Перелічити основні проблеми/перешкоди для доступу жінок до системи кримінального правосуддя та розглянути заходи, які прокурори можуть вжити для усунення цих бар'єрів

ЛОКАЛЬНА СИТУАЦІЯ ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЮТЬ НАСИЛЬСТВА

Основний матеріал

Типовою реакцією на тренінг для прокурорів на тему насильства щодо жінок може бути «чому основна увага приділяється насильству щодо жінок?» або «невже в системі кримінального правосуддя немає більш нагальних пріоритетів?». Надання учасникам інформації про масштаби насильства в їхній країні та ступінь відсіювання справ про насильство щодо жінок у національних системах кримінального правосуддя може бути гарною основою для відповіді на ці запитання, а також для подальших навчальних модулів щодо ролі прокурора в ланці кримінального правосуддя.

У наступних розділах викладено основу, яку можна використати для розробки презентації щодо ситуації в державі. Нижченаведена основа містить посилання на деякі глобальні дослідження. Національні тренери мають включити власні національні дослідження та статистику. Більш докладну інформацію про відповідні глобальні проблеми можна знайти в розділі про реагування системи кримінального правосуддя на насильство щодо жінок та дівчат у *Посібнику щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленому УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ.

Масштаб і характер насильства щодо жінок

Насильство щодо жінок є поширеним у різних формах в усьому світі. Результати досліджень продемонстрували такі факти:

- Незважаючи на невисокий рівень повідомлень про факти насильства і попри те, що в багатьох країнах немає достовірних даних про поширеність насильства в країні, зростаюча кількість даних свідчить про те, що всі форми насильства щодо жінок вважаються проблемою, яка впливає на життя мільйонів жінок і дівчат у всьому світі.⁴⁶
- Організацією «ООН жінки» було опубліковано глобальну базу даних, яка містить дані про поширеність насильства щодо жінок з різних країн.⁴⁷

⁴⁶ Доповідь Генерального секретаря про Поглиблене вивчення насильства щодо жінок, А/61/122/Add.1.

⁴⁷ Доступно за посиланням: www.evaw-global-database.unwomen.org.

- Згідно з глобальним оглядом наявних даних 2013 року, 35 відсотків жінок у всьому світі зазнавали фізичного та/або сексуального насильства з боку інтимного партнера або сексуального насильства, не пов'язаного з партнером.⁴⁸
- Результати досліджень, проведених у деяких країнах, свідчать про те, що майже 70 відсотків жінок зазнають фізичного або сексуального насильства з боку чоловіків протягом життя, у переважній більшості випадків – з боку чоловіків, інтимних партнерів або когось, кого вони знають.⁴⁹
- За оцінками, 150 мільйонів дівчат віком до 18 років зазнавали сексуального насильства.⁵⁰
- Гендерно-зумовлені владні відносини в суспільстві наражають багатьох дівчат на значно вищий ризик деяких форм насильства та, зокрема, сексуального насильства зокрема, ніж хлопців. Перший сексуальний досвід приблизно 30 відсотків жінок був примусовий, а частка тих, кому було менше 15 років на момент їхнього першого сексуального досвіду становила 45 відсотків.⁵¹

Наслідки насильства щодо жінок

Насильство щодо жінок тягне за собою високу ціну та наслідки на особистому та соціальному рівні. Воно може мати руйнівний вплив на жертв, сім'ї та суспільство, починаючи від фізичних та психологічних наслідків і закінчуючи соціальними наслідками, які можуть бути як короткотривалими, так і довготривалими. Для жертви можуть бути серйозні миттєві та довготривалі наслідки для здоров'я та життєдіяльності, включаючи сексуальне та репродуктивне здоров'я, підвищену вразливість до ВІЛ/СНІДу та інших інфекцій, що передаються статевим шляхом, небажану вагітність та небезпечні аборти, депресію, тривогу, фобії, посттравматичний стресовий розлад, порушення сну, суїцидальні думки та спроби вчинення самогубства, проблеми, пов'язані зі зловживанням психоактивними речовинами, порушення режиму харчування, труднощі на роботі та в школі.

Окрім наслідків для особистості, насильство може також чинити негативний вплив на психологічний, соціальний та економічний розвиток сімей. Діти, які є свідками насильства щодо жінок, зазнають подібної травми та впливу, що й первинна жертва насильства, і в майбутньому є більш схильними стати винуватцями або жертвами такого насильства. Насильство щодо жінок також має далекосяжні наслідки для суспільства та держави. Гендерно-зумовлене насильство перешкоджає підвищенню продуктивності праці, зменшує людський капітал та послаблює економічне зростання. Одним із структурних наслідків є те, що загроза насильства щодо жінок підриває та обмежує участь жінок у суспільному житті.

Реалії жінок у системі кримінального правосуддя

Жінки, які беруть участь у системі кримінального правосуддя, стикаються з певними проблемами. Результати досліджень, проведених у різних країнах світу, свідчать про те, що поліції повідомляють лише меншість випадків насильства щодо жінок, і ще менша кількість повідомлених випадків призводять до висунення обвинувачень проти правопорушника, і лише незначна частина цих випадків призводить до

⁴⁸ Всесвітня організація охорони здоров'я, *Глобальні та регіональні оцінки насильства щодо жінок*, доступно за посиланням: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf.

⁴⁹ Відповідні факти та цифри щодо масштабів і характеру насильства щодо жінок можна знайти за посиланням: <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>.

⁵⁰ Доповідь незалежного експерта у дослідженні ООН на тему насильства щодо дітей, А/61/299.

⁵¹ Всесвітня організація охорони здоров'я, *Багатонаціональне дослідження на тему жіночого здоров'я та домашнього насильства щодо жінок* (Женева, 2005 р.).

засудження.⁵² Дослідження на тему обсягу відсіювання кримінальних справ доволі важко знайти. Відсіювання відноситься до того, коли, як і чому від справ відмовляються або інакше втрачаються в процесі кримінального правосуддя. Багато країн не надають базових даних про кількість повідомлень, кримінальних справ та обвинувальних вироків, хоча ці дані необхідні для точного аналізу обсягу відсіювання.

Виходячи з наявної інформації, виникає парадокс. Незважаючи на посилену увагу та широкомасштабне реформування кримінального законодавства та процедур, спрямованих на ліквідацію насильства щодо жінок, що здійснюється протягом останніх десятиліть, в деяких країнах відношення кількості обвинувальних вироків до загальної кількості розглянутих справ залишається на тому самому рівні або навіть зменшується.⁵³ Наприклад, згідно з результатами міжнародного дослідження було встановлено, що:⁵⁴

- В цілому, менше 20 відсотків жінок повідомили про останній випадок насильства щодо них до поліції, що означає, що понад 80 відсотків справ про насильство щодо жінок навіть не потрапляє до системи кримінального правосуддя. Рівень повідомлення про випадки фізичне насильство, не пов'язане з партнером, є вищим, ніж рівень повідомлень про сексуальне насильство (фізичні напади – від 15 до 27 відсотків, а сексуальне насильство – від 4 до 13 відсотків).
- Ймовірність пред'явлення обвинувачень проти правопорушника становить від одного до семи відсотків від усіх повідомлених випадків.
- Ймовірність того, що справи призведуть до обвинувального вироку становить лише від одного до п'яти відсотків.

Тренерам рекомендується перевірити наявність досліджень у своїй країні чи регіоні на такі теми:

- Застосування насильства чоловіками та ставлення до нього з точки зору чоловіка. Хорошим прикладом може бути дослідження, проведене в азіатсько-тихоокеанському регіоні, в ході якого від 26 до 80 відсотків чоловіків повідомили, що вчиняли фізичне та/або сексуальне насильство щодо інтимного партнера, і від 10 до 40 відсотків чоловіків повідомили, що вчиняли зґвалтування не своїх партнерів, найбільш часто посиляючись на сексуальне право.⁵⁵
- Дослідження віктимізації або задоволення потреб жертв.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Запрошені лектори/експерти

Розгляньте можливість запрошення стороннього лектора або групи експертів для обговорення ситуації жінок, які стали жертвами насильства в країні чи регіоні. Попросіть їх навести приклади досліджень щодо масштабів і характеру гендерно-зумовленого насильства в регіоні та реальних ситуацій, з якими стикаються жінки, які прагнуть домогтися справедливості через систему кримінального правосуддя (наприклад, дослідження на тему відсіювання справ, задоволення потреб жертв).

⁵² Голлі Джонсон та ін. *Насильство щодо жінок: Міжнародна перспектива* (HEUNI, 2008); «ООН Жінки», Прогрес жінок у світі: Прагнення справедливості: 2011-2012 рр. (Нью-Йорк, 2012 р.).

⁵³ Джо Ловетт і Ліз Келлі, Різні системи, однакові результати? Відстеження відсіювання справ про повідомлені про випадки зґвалтування по всій Європі (Відділ досліджень жорстокого поводження з дітьми та жінками, Лондонський університет Метрополітен, 2009 р.).

⁵⁴ Голлі Джонсон та ін. *Насильство щодо жінок: Міжнародна перспектива* (HEUNI, 2008).

⁵⁵ «ООН Жінки» та інші. Чому деякі чоловіки вдаються до насильства щодо жінок і як ми можемо запобігти цьому? Кількісні висновки, отримані в рамках багатонаціонального дослідження ООН на тему «Чоловіки та насильство», проведено в Азіатсько-тихоокеанському регіоні (Бангкок, 2013 р.).

ПРИМІТКА ДЛЯ ТРЕНЕРІВ

Перед проведенням тренінгу визначте місцевого експерта з гендерних питань або групу експертів, які могли б провести презентацію про становище жінок в регіоні або конкретній країні, де проводиться тренінг. Їхня презентація може охоплювати такі моменти (з використанням національної/регіональної статистики та досліджень):

1. Масштаб і характер і наслідки насильства щодо жінок.
2. Реалії для жінок, які стали жертвами насильства, та реагування системи кримінального правосуддя.
[Питання, чому ці проблеми існують для жінок, будуть розглянуті далі в цьому модулі. Доповідач може детальніше розглянути причини, але не потрібно витрачати на це надто багато часу.]
3. Існуючі послуги для жертв (наприклад, спеціалізовані жіночі поліцейські підрозділи/жінки-офіцери, правова допомога, підтримка потерпілих або адвокація, консультування, надання притулку).

Короткометражний фільм – голоси жертв та їхній досвід участі в системі кримінального правосуддя

КОРТОКОМЕТРАЖНИЙ ФІЛЬМ, ЯКИЙ ІЛЮСТРУЄ ПЕРСПЕКТИВУ ЖЕРТВ

Попередня підготовка: На основі існуючих досліджень та/або за підтримки організації громадянського суспільства, які надають допомогу жертвам, підготуйте коротке відео, яке містить свідчення з точки зору жертви. Вони можуть надаватися як від першої особи (із закритим обличчям акторів, щоб підкреслити важливість конфіденційності), або через інших осіб, наприклад, працівників неурядової організації, які розповідають про те, що вони бачили у своїй роботі щодо того як поводитися з жертвами.

Вказівки: Покажіть відео та попросіть аудиторію поділитися своїми думками.

ДИНАМІКА ГЕНДЕРНО-ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА І ВПЛИВ ВІКТИМІЗАЦІЇ

Основний матеріал

Розслідування та ведення кримінальних справ, пов'язаних із насильством щодо жінок, створює для прокурорів та інших суб'єктів кримінального правосуддя унікальні виклики. Прокурори, як правило, мають справу з жертвами насильницького злочину, які прагнуть справедливості та готові співпрацювати з ними і брати участь у системі кримінального правосуддя. Однак жінки, які зазнають насильства, незалежно від того, чи це насильство з боку інтимного партнера, родичів чоловічої статі чи незнайомих людей, можуть не поводитися як жертви інших злочинів, і прокурори не повинні очікувати від них цього. Реакція жертви на насильство або її небажання брати участь у процесі кримінального правосуддя нерідко неправильно розуміються прокурорами та суддями.

Результати досліджень свідчать про існування надійних, заслуговуючих на довіру свідків, які демонструють поведінку, яку ми зазвичай не пов'язуємо із сильними та надійними свідками. Такі форми поведінки включають в себе ворожість, небажання співпрацювати і тенденцію до відмови від заяви. Хоча така поведінка не спостерігається у таких випадках, як шахрайство або комерційні злочини, ці види поведінки є типовими в тих випадках, коли жінки були зґвалтовані або зазнали домашнього насильства.

Приклади, які можуть виглядати як ірраціональна поведінка, на основі якої жертв можуть вважати такими, що не заслуговують на довіру, включають такі:

- Коли жертву з'являли, але немає жодних доказів її опору
- Коли жертва дуже довго чекає, перш ніж заговорити з ким-небудь
- Коли жертва дружньо ставиться до кривдника під час та після інциденту
- Коли жертва неодноразово зазнає насильства і применшує насильство в своїй першій заяві, і лише пізніше у своїй другій заяві дає повну інформацію про насильство
- Коли жертва надає суперечливі свідчення про те, що сталося, у своїх численних свідченнях, які вона надавала

Наука віктимологія допомагає прокурорам зрозуміти, що жінки, які зазнають насильства, можуть не поводитися як жертви інших злочинів, що вони можуть не реагували на насильство так, як ми вважаємо «правильним».

Прокурори також мають пам'ятати про свою реакцію та інтерпретацію поведінки жертви. Можна поставити ряд запитань:

- Чи вважають вони, що якщо жертва робить суперечливі заяви або применшує те, що сталося, вона бреше прокурору?
- Якщо вона вважається ненадійною і такою, що не заслуговує на довіру, чи вирішить прокурор не продовжувати справу?
- Якщо прокурори вірять у те, що насильство насправді мало місце, і не вірять у заперечення жертви, чи мають вони негативне ставлення до жертви через те, що вона їм бреше?
- Якщо жертва продовжує підтримувати стосунки з обвинуваченим, чи вважають вони, що продовження провадження у справі буде марним витрачанням часу суду?
- Якщо жертва дуже хоче повідомити про факт насильства, чи підозрює прокурор її в тому, що вона прагне помсти і хоче отримати перевагу у справі про розірвання шлюбу або намагається отримати більшу компенсацію?

Психологічний та емоційний досвід і вплив насильства

Психологічний та емоційний досвід насильства є важливим фактором, який впливає на рішення жертви повідомити про факт насильства, коли саме повідомити або відмовитися від продовження кримінальної справи. Результати досліджень свідчать про те, що значна частка жертв гендерно-зумовленого насильства:

- Страждають від сильної психічної травми, такої як посттравматичний стресовий розлад, депресія та тривога
- Відчувають себе соціально ізольованими
- Мають низьку самооцінку
- Зазнають негативного впливу на своє відчуття приватності, безпеки та добробуту

Дослідження свідчать про те, що для всіх жертв злочинів, незалежно від того, чи це звичайна крадіжка чи насильство, травматичний досвід часто сприймається як певна загроза або порушення звичайного способу життя. Він, як правило, завдає людині емоційного шоку, який модифікує мозок жертви. Дорослі мають фізичний, емоційний, психічний та соціальний баланс, який залежить від їх життєвого досвіду. Кожна людина має здатність адаптуватися до рівня звичайного стресу. Коли людина зазнає травматичного досвіду, звичайний баланс змінюється настільки сильно, що від потребує часткового або повного перебудування шляхом включення у нього пам'яті про таку травматичну подію. Повторення травми сильно впливає на реакцію жертви. Для прокурорів, яким відомі різні потенційні реакції жертв і які знають, як працювати з жертвами, важливим є те, щоб їхнє втручання було орієнтованим та адаптованим до конкретної жертви. Це має вирішальне значення для збору достовірних доказів та забезпечення участі жертви в системі кримінального правосуддя.

Жертви сексуального насильства

Жертви сексуального насильства часто мають глибоке почуття сорому та образи. Важливо добре розуміти різні способи, в які жертви сексуального насильства реагують на насильство, оскільки є багато міфів про те, як жертви сексуального насильства повинні реагувати та поводитися. Один з поширених міфів полягає в тому, що коли жіноча цнотливість знаходиться під загрозою, жінка буде чинити жорстокий опір, намагатися втекти або кричати про допомогу. Якщо вона не реагує таким чином на насильство, її можуть вважати такою, чії слова не заслуговують на довіру.

Тому важливо пам'ятати про те, що результати проведених дослідження свідчать про таке:

- Жертви приймають миттєві рішення про те, як реагувати на сексуальне насильство, щоб вижити. Вони спочатку реагують мінімально, інстинктивно і рефлекторно.
- Частина мозку, яка головним чином відповідає за виявлення та реагування на загрозу, називається мигдалина. Виявленню загрози та виживанню надається пріоритет над усіма іншими функціями мозку.
- Людський організм реагуватиме на сприйману загрозу одним або декількома з п'яти передбачуваних способів: боротьба, втеча, завмирання, падіння, підтримка.
- Приклади боротьби та втечі: Деякі жертви намагаються протистояти і відбиваються, а інші намагаються втекти.
- Приклад завмирання: Деякі жертви реагують на серйозну травму внаслідок сексуального насильства через таке психологічне явище, як дисоціація, яке іноді ще називають «залишення свого тіла», а інші описують стан «замороженого страху», в якому вони стають безсилями і повністю пасивними. Фізичне протистояння малоімовірне серед жертв, які зазнають дисоціації або «замороженого страху», або серед жертв, які вживали алкоголь або наркотики перед нападом.
- Приклад падіння: Деякі жертви втрачають м'язову напругу, і їхній організм та розум стають піддатливими, особливо коли жертва фізично не може протистояти нападнику. Жертва вважає, що, якщо з'валування неминуче, ймовірність виживання збільшиться, якщо її тіло піддасться.
- Приклад підтримки: Деякі жертви, наприклад, жінка, яку гвалтує її знайомий, можуть попросити презерватив, щоб не завагітніти або не заразитися інфекціями, що передаються статевим шляхом.
- Мета головного мозку – виживання, і це відбувається в той час, коли вищі мозкові функції пригнічуються. Це означає, що жертва реагуватиме в такий спосіб, який може здаватися нелогічною або нераціональною поведінкою.

- Для жертви зґвалтування загроза насильства або смерті є безпосередньою незалежно від того, чи використовує ґвалтівник смертельну зброю. Те, що жертва припинила чинити опір нападу через страх більшої шкоди або вирішила не зовсім не чинити опору, не означає, що жертва надала згоду.
- Кожна жертва зґвалтування робить все, що потрібно робити в той момент, щоб вижити.

Це також має наслідки для того, як жертва реагуватиме після насильницького акту:

- Вона може намагатися спростувувати або ігнорувати те, що трапилося, і навіть вважати це нормальним, продовжуючи контактувати з ґвалтівником у майбутньому.
- Вона може вирішити повідомити про зґвалтування лише у разі підтримки з боку члена сім'ї чи друга, який підтвердить, що насильство, якого вона зазнала, є не нормальною, а неправильною поведінкою.

Жертви насильства з боку інтимного партнера

Важливо також мати добре розуміння того, як жертви насильства з боку інтимного партнера реагують на цей вид насильства, оскільки навколо цього теж існує багато міфів. Важливо пам'ятати, що домашнє насильство, пов'язане з інтимними партнерами, може мати різні форми: фізичне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство та економічне насильство. Ці форми часто є частиною примусу та контролю, за допомогою яких кривдник здійснює своє домінування над жертвою шляхом агресивної та контролюючої поведінки. Цей вид жорстокого поводження формує ряд дій. Один з поширених міфів полягає в тому, що коли жінка забирає сою заяву або не бере участі в системі кримінального правосуддя, насильство насправді могло не бути настільки серйозним.

На цю тему було проведено багато досліджень. Ключовою моделлю пояснення поведінки жінок, які зазнають насильства з боку інтимних партнерів, є цикл насильства, який був розроблений в 1970-х роках Ленором Уокером.

Згідно з цією моделлю існує три етапи насильства з боку інтимного партнера:

1. **Етап формування напруги** починається з гніву, звинувачень та підвищеної напруженості. Багато жінок навчаються розпізнавати цей етап формування напруги і намагаються контролювати його, стаючи більш дбайливими і намагаючись зберегти мир. Часто на цьому етапі про інциденти не повідомляють в поліцію або, якщо й повідомляють, справа зводиться до мінімуму. Це спонукає кривдника перейти до наступного етапу.
2. **Етап насильства** характеризується вибухом насильства з боку кривдника. Для жінок, які зазнавали насильства раніше, загроза насильства може робити їх недієздатними. Жертви можуть бути вдячними за те, що насильство припинилося, і можуть вважати, що їм пощастило, що не трапилося гірше, незалежно від того, наскільки серйозні вони отримали травми.
3. **Етап медового місяця** – це спокійний і люблячий етап циклу. Після насильства кривдник стає люблячим і спокійним, часто просить прощення і обіцяє змінитися.

Наслідки травми

Травма може мати різні наслідки, які мають враховуватися прокурорами:

- Психологічне насильство може вплинути на здатність жертви послідовно або повністю розповісти про свій досвід. Це може призвести до того, що прокурори можуть вважати її слова недостовірними.
- Реакцію на допит ускладнюють також негативні почуття або емоційне оніміння. Прокурори можуть прийти до висновку, що насильство не було серйозним, якщо жінка виглядає недостатньо засмученою.
- Допити часто проводять чоловіки (що може створити гендерну динаміку, яка може бути особливо незручною для жінки, яка зазнала насильства з боку чоловіка). Це може вплинути на здатність жінки згадати свій досвід і знову призвести до того, що її словам можуть не повірити. Це також підсилює міф про те, що багато жертв роблять безпідставне звинувачення. Поширеною є віра в те, що жінки часто вигадують звинувачення у зґвалтуванні, щоб помститися або вимагати гроші. Дослідження свідчать, що насправді лише від двох до десяти відсотків випадків сексуального насильства пов'язані з фальшивими повідомленнями. Як поліція, так і прокурори завищують масштаб фальшивих звинувачень.
- Затримка з поданням заяви. Жертвам часто потрібно відчувати себе в безпеці та отримати підтримку, перш ніж подати заяву. Тому вони можуть подати заяву лише після того, як опиняться в безпечному місці або після того, як поговорять з родиною, друзями чи людьми, які надають їм підтримку. Затримка з поданням заяви також змушує прокурорів думати, що жертва бреше. Це підсилює міф про те, що жертва про все розповість за першої ж можливості. Однак травма, якої зазнають жінки, змушує їх відчувати себе в небезпеці, що призводить до затримки з поданням заяви.

Вторинна віктимізація

Вторинна віктимізація – це ще один негативний вплив, викликаний діями осіб, відповідальних за реагування на потреби жертви. Цей вид віктимізації відбувається не як прямий результат злочинного діяння, а як наслідок неналежного реагування відповідних установ та окремих осіб на потреби жертви.⁵⁶ Будь-хто, хто вступає в контакт з жертвою, може бути відповідальним за вторинну віктимізацію. Можна виділити дві форми:

- Структурна, коли заходи є неналежними, а під час надання послуг не поважається конфіденційність жертв.
- Поведінкова, коли суб'єкти кримінального правосуддя ставляться до жертви з неповагою.

Важливість кримінально-правового реагування, орієнтованого на жертву

Розуміння поведінки жертви та її соціального контексту має вирішальне значення для розуміння перешкод, з якими стикаються жертви під час участі в системі кримінального правосуддя. Будь-яка форма насильства забирає у жертви здатність контролювати власне тіло та власне життя. Повторні порушення, що часто зустрічаються у випадках насильства з боку інтимного партнера, підбивають її самооцінку та довіру до інших людей. Гендерний характер злочинів насильства щодо жінок та контекст ролей жінки в суспільстві, а також дискримінація щодо жінок в цілому можуть впливати на

⁵⁶ Оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 15(c).

на спосіб реакції жертви на насильство, а також на її участь у процесі кримінального правосуддя. Жертви гендерно-зумовлено насильства, потребують особливого ставлення на кожному етапі процесу кримінального правосуддя.

Порушення означає використання владних повноважень проти себе, тому особливої важливості набуває надання жертвам повноважень у всіх заходах кримінального правосуддя. Це означає, що зусилля, спрямовані на забезпечення дотримання поглядів та задоволення потреб жертви, мають бути в центрі всіх рішень органів прокуратури та суду. Прокурорам і суддям слід уникати припущень щодо того, що є в найкращих інтересах жертви, і не слід розглядати жертву як пасивного гравця в системі правосуддя. Їхні дії мають бути спрямовані на відновлення влади, яка була в жертви відібрана.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Ведення справ про насильство щодо жінок створює для прокурорів унікальні виклики.
2. Реакція жертв на насильство щодо жінок (наприклад, применшення, нормалізація, самозвинувачення) та систему кримінального правосуддя (наприклад, ворожість, відмова від співпраці) часто неправильно розуміється прокурорами, які вважають слова таких жертв недостовірними або недостатньо недостовірними.
3. Значна частка жертв гендерно-зумовленого насильства зазнає значних психічних травм (таких як посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривога).
4. Дослідження показують, що коли люди стикаються з загрозою, існують п'ять різних способів, в які їхній мозок (мигдаліна) реагує за лічені секунди: підтримка, боротьба, втеча, завмирання або падіння. Кожна жертва робить все, що потрібно робити в той момент, щоб вижити.
5. Цикл насильства, що включає три етапи (формування напруги, насильство та медовий місяць), допомагає зрозуміти, як жертви насильства з боку інтимних партнерів реагують на контролюючу поведінку.
6. Наслідки травми впливають на здатність жертви послідовно або повністю розповісти про пережитий досвід; призводять до емоційного оніміння (прокурори можуть сприймати це як недостатню засмученість жертви); впливають на здатність жертви спілкуватися з прокурорами чоловічої статі; призводять до затримки з поданням заяви до поліції тощо. Недостатнє розуміння прокурорами цих наслідків призводить до того, що слова жертв вважають недостовірними, і підсилює помилкові уявлення про поширеність фальшивих звинувачень.
7. Інші чинники, що впливають на віктимізацію та співпрацю з системою кримінального судочинства, включають страх відплати та подальшого насильства; гендерні упередження з боку суб'єктів кримінального правосуддя; недовіра або страх перед системою кримінального правосуддя; страх стигматизації або тиску з боку суспільства.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Короткий аудіокліп – розслідування зґвалтування та жертви, які відмовляються від наданих свідчень

КОРОТКИЙ АУДІОКЛІП, ЯКИЙ ІЛЮСТРУЄ ПЕРСПЕКТИВУ ЖЕРТВ

Наступний уривок з радіопередачі є прикладом з США щодо розслідування зґвалтування та жертв, які відмовляються від наданих свідчень, якої поведінки від них очікують, а також цінність спеціалізованої підготовки слідчих та надавачів послуг для жертв насильства щодо жінок.

Посилання: <http://www.thisamericanlife.org/radio-archives/episode/581/anatomy-of-doubt>

(продовж.)

Попередня підготовка: Виберіть частину(частини) аудіокліпу, яка буде використовуватися, і яка може бути довшою або коротшою залежно від кількості часу, доступного для цієї вправи.

Вказівки: Відтворіть вибрані частини аудіокліпу та попросіть аудиторію поділитися своїми думками.

Презентація PowerPoint та «мозковий штурм» для аудиторії

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Типові уявлення суб'єктів кримінального правосуддя про жертв насильства щодо жінок

- Жінки, які зазнають насильства, можуть поводитися не так, як жертви інших злочинів
- Такі жертви можуть сприйматися прокурорами та суддями як:
 - ворожі
 - такі, що не бажають співпрацювати
 - такі, яким не можна вірити
 - ненадійні
 - такі, що недостатньо заслуговують на довіру
 - такі, яким все байдуже

Психологічний та емоційний досвід і вплив насильства

Результати досліджень свідчать про те, що значна частка жертв гендерно-зумовленого насильства:

- Страждає від сильної психічної травми, такої як посттравматичний стресовий розлад, депресія та тривога
- Відчуває себе соціально ізольованими
- Має низьку самооцінку
- Зазнає негативного впливу на своє відчуття приватності, безпеки та добробуту

Необхідність розуміння психологічного та емоційного досвіду жертв

- Знання цих потенційних реакцій і того, як потрібно працювати з жертвами, має важливе значення для того, щоб втручання було орієнтованим та адаптованим до конкретної жертви.
- Це сприяє збору достовірних доказів; і підготовці жертв до подальшого судового процесу

Типові переживання жертв

- Дорослі мають фізичний, емоційний, психічний та соціальний баланс, який залежить від їхнього життєвого досвіду
- Кожна людина має здатність адаптуватися до рівня звичайного стресу
- Коли людина зазнає травматичного досвіду, звичайний баланс змінюється настільки сильно, що від потребує часткового або повного перебудування шляхом включення у нього пам'яті про таку травматичну подію
- Повторення травми сильно впливає на реакцію жертви

Жертви сексуального насильства

- Жертви приймають миттєві рішення про те, як реагувати на сексуальне насильство
- За виявлення та реагування на загрозу відповідає частина мозку, що називається мигдалина
- Типові реакції на сприйману загрозу включають такі:
 - підтримка
 - боротьба
 - втеча
 - завмирання
 - падіння
 (продовж.)

- Мета головного мозку – виживання; вищі мозкові функції пригнічуються
- Це означає, що жертви реагуватимуть у такий спосіб, який може здаватися нелогічною або нераціональною поведінкою.
- ... Кожна жертва зґвалтування робить все, що потрібно робити в той момент, щоб вижити

Наслідки травми

- Нездатність послідовно або повністю розповісти про пережитий досвід
- Негативні почуття, емоційне оніміння під час розповіді про пережитий досвід
- Допити, які часто проводять чоловіки, можуть бути дуже некомфортними для жінки
- Затримка з поданням заяви

Інші чинники, що впливають на віктимізацію

- Страх відплати і подальшого насильства
- Недовіра або страх перед системою кримінального правосуддя
- Страх стигматизації або тиску з боку суспільства
- Економічне становище жінок
- Поведінка кривдників

Вторинна віктимізація

- Вторинна віктимізація – це ще один негативний вплив, викликаний діями осіб, відповідальних за реагування на потреби жертви.
 - Структурна, коли заходи є неналежними, а під час надання послуг не поважається конфіденційність жертв.
 - Поведінкова, коли суб'єкти кримінального правосуддя ставляться до жертви з неповагою.
- Будь-хто, хто вступає в контакт з жертвою, може бути відповідальним за вторинну віктимізацію

Відео, що надає пояснення про травму головного мозку

Розгляньте можливість демонстрації відео, яке надає більше інформації про наслідки травми мозку. Або запросіть експерта з цього питання, щоб він надав більш детальну інформацію про віктимізацію.

ВІДЕО ПРО ТРАВМУ ТА МОЗОК

Травма і мозок: розуміння реакції жертв насильства. Ця анімація (виготовлена mediaco-op: <http://mediaco-op.net/>) призначена для будь-якого фахівця, який працює з отримувачем послуг, коли у справі фігурує гендерно-зумовлене насильство, щоб допомогти йому зрозуміти наслідки насильства (докладнішу інформацію можна отримати за посиланням: <http://bit.ly/1NGSlzU>).

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=4-tcKYx24aA>

Вказівки: Покажіть відео та попросіть аудиторію поділитися своїми думками щодо фільму. Ця анімація ілюструє:

- Як людина, яка зазнала зґвалтування або сексуального насильства, може реагувати під час допиту в поліції
- Як фахівець може відповісти на потреби отримувача послуг, якщо він не знає наслідків травми
- Як це може вплинути на інформацію та збір доказів, і ставлення до жертв
- Як «вторинна» травма може вплинути на працівників
- Три основні частини мозку і що робить кожна частина
- Як мозок реагує на небезпеку – інстинкт виживання
- Як такі інстинктивні реакції, як «боротьба», «втеча» і «завмирання» захищають нас
- Ознаки травми
- Нові методи, які можуть використовувати фахівці, та їх демонстрація

- Ключовими моментами цієї анімації є:
- Реакція на травму – це робота мозку в режимі виживання
 - Повторне насильство може посилити симптоми травми
 - У відповідь на травму люди можуть реагувати у несподіваний спосіб
 - Травма – це нормальна реакція людини на ненормальні події
 - Працюючи з отримувачами послуг, починайте зі спогадів і рухайтесь до теперішнього; починайте з почуттів, а потім переходьте до фактів

Робота в малих групах – практичне заняття

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Вказівки: Розділіть велику групу на чотири менші групи. Дайте одне ситуаційне завдання двом групам та інше ситуаційне завдання двом іншим групам.

Попросіть кожну групу відповісти на два запитання: Запитання 1.

Як пані В. стала жертвою?

Запитання 2. Які конкретні пропозиції може надати ваша група, які могли б покращити ставлення прокурорів до пані В. та збільшити ймовірність

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

Після розлучення пані В. переїхала до іншого будинку разом з двома подругами і влаштувалася на роботу в магазин одягу. Її друзі закликали її почати зустрічатися знову, щоб пережити свій невдалий шлюб. Вона почала зустрічатися з паном П. Вона не бачила його майже 10 років, але пам'ятала його як розумного та серйозного хлопця зі школи. Його справи йшли добре, він був молодшим адвокатом у великій юридичній фірмі в центрі міста. Під час першого побачення вони пили каву вдень. Пані В. трохи нервувала, але подумала, що все пройшло добре і погодилася на ще одне побачення. *(продовж.)*

Другим побаченням була вечера. Пані В. все ще нервувала, тому випила три склянки вина під час вечері, щоб заспокоїти свої нерви. Після вечері пан П. запропонував їй поїхати до нього додому, але вона відмовилася і попросила відвезти її додому. Після цього він заспокоївся. Коли вони їхали до неї додому вона відчувала сонливість, оскільки зазвичай так багато не пила. Вона помітила, що він звернув у парк. Вона сказала йому, що вони їдуть не тим шляхом. Він сказав їй сидіти тихо. Це змусило її нервувати. Вона помітила, що він замкнув двері автомобіля з обох боків.

Їй здалося це дивним і збентежило її. Через декілька хвилин після замикавання дверей він звернув у темний провулок у парку і зупинився.

Він сказав їй, що знає, чого вона хоче. Він схопив її і почав роздягати. Вона була дезорієнтованою, говорила «ні», але не знала, що робити. Вона боялася бути в парку на самоті з ним і її бентежило те, що він з нею зробить, якщо вона відштовхне його. Вона не робила нічого. Після того, як він проник у неї, він нічого не сказав, відвіз її додому і сказав їй вийти з машини.

Коли вона ввійшла в свою квартиру, дві подруги побачили, що вона засмучена і плаче, а туш стікає по її обличчю. Вони запитали її, що сталося. Вона нічого не відповіла і відразу прийняла душ. Протягом декількох днів вона почувала себе пригніченою. Вона сказала на роботі, що захворіла. Коли вона повернулася, її колеги помітили, що вона не вже не була такою веселою як раніше. Врешті, вона розповіла своїм співмешканкам, що сталося місяць тому.

Її подруги закликали її повідомити про цей інцидент в поліцію. Вони пішли разом з нею. Черговий офіцер сказав їй зачекати в холі. Пройшла більше ніж година, перш ніж пані В. змогла розповісти про свій випадок молодшому поліцейському чоловічої статі. Вона зробила це в зоні приймання поліцейського відділку, через який проходило багато людей. Їй сказали зачекати. Через шість годин очікування її запросили в інший офіс і попросили розповісти свою історію слідчому чоловічої статі. Її подругам заборонили там бути, тому чекали зовні. Проте в тій самій кімнаті були присутні ще троє поліцейських чоловічої статі, які просто слухали. Потім їй сказали пройти судово-медичну експертизу, але оскільки на той час вже був пізній вечір, їй сказали поїхати туди завтра вранці. Коли вона вийшла з офісу слідчого, пан П. чекав у коридорі зі своїм батьком, який був відомим суддею, і розмовляв та жартував з декількома працівниками поліції.

Наступного ранку вона пішла до лікарні, щоб пройти судово-медичну експертизу. Експертиза здалася їй дивною, принизливою, і їй не хотілось її далі проходити. Через три місяці після проведення судово-медичної експертизи її викликали до прокуратури. Вона знову приїхала зі своїми подругами, оскільки почувала себе знервованою. Вона прочекала більше, ніж годину, перш ніж прокурор назвав її ім'я. Коли вона та її подруги почали заходити до кімнати, прокурор чоловічої статі раптово сказав: «тільки обвинувач». Він поставив під сумнів її версію того, що сталося, змусив її відчувати так, ніби вона була на суді, і, коли вона намагалася докладно все пояснити, вона відчула, що вона все плутає.

Він запитав її, чому вона не чинила опору. Чому вона відразу не повідомила про це? Чому вона хоче завдати шкоди пану П., який є молодим чоловіком, що йде правильним шляхом? Чи дійсно вона хоче зруйнувати його життя через «20 хвилин дійства»?

Він сказав їй, що висновок судово-медичної експертизи нічого не дає. Оскільки вона була сексуально зрілою жінкою, її дівоча пліва вже була розірвана.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

На початку шлюбу пан П. сказав пані В., що вона не повинна працювати. Він був ревним і не любив, коли інші чоловіки приділяли увагу пані В. Йому потрібно було знати, куди вона ходила і кого вона бачила. Ще на початку шлюбу його теща зробила йому зауваження щодо того, як він поводить з пані В. Їй не подобалося бачити, як він принижував її дочку, говорячи їй, що вона є нікчемною дружиною і ще гіршою матір'ю. Пан П. відмовив її зустрічатися зі своєю матір'ю або будь-ким з її колишніх друзів. Пані В. погодилася, щоб зберегти мир. Коли пан П. був злий, він кричав, обзивав її і часом бив. Пізніше він завжди вибачався і здавалося ніби йому дійсно шкода, але це ставалося знову і знову.

Цей останній інцидент трапився, коли пан П. повернувся додому після того, як випив з друзями. Він почав бити і душити пані В., поки вона не впала на підлогу без свідомості. Син викликав поліцію, яка прибула до їхнього дому. Це був не перший раз, коли до них приїжджала поліція. В минулому, коли на думку поліції травма була серйозною, вони заарештовували пана П. Проте, пані В. незабаром після арешту повернулася додому і попросила поліцію зняти звинувачення. Після цього, коли поліцію знову викликали до них додому, вони часто вирішували не заарештовувати пана П., а говорили пані В не злити пана П. і тим самим уникати побиття. Проте цього разу, оскільки пані В. була без свідомості, коли вони прибули, вони заарештували пана П. і передали справу прокурору. Пані В. мала час подумати, що робити, поки пан П. перебував під вартою, і вирішили забрати своїх дітей до притулку. Цього разу пані В. захотіла довести справу до кінця, і прокурор порушив проти пана П. кримінальну справу. *(продовж.)*

Пані В. та її діти перебували в притулку три дні, а потім переїхали до її мами, яка живе в іншому місті. В. не отримувала жодної інформації щодо того, що відбувається з паном П., чи він все ще був під вартою, чи провадження у його справі ще продовжувалося. Через півроку вона отримала виклик до суду для участі у судовому розгляді кримінальної справи. Вона поїхала до суду, який знаходився на досить великій відстані від неї і ця поїздка була для неї дорогою, оскільки вона не могла дозволити собі автобус і готель. Їй знадобився певний час, щоб знайти потрібний зал суду, і вона переживала чи не запізнилася. Вона не хотіла бачити пана П., але вона більше боялася того, що їй буде пред'явлено звинувачення, якщо вона не буде присутньою у залі суду. Вона все таки побачила пана П. в коридорі, і він кинув на неї загрозливий погляд. Коли її викликали до трибуни для надання свідчень, вона побачила, що пан П. увесь час дивився неї, коли вона відповіла на запитання адвокатів. Після того, як вона надала свідчення, їй сказали вийти. Вона хотіла б залишитися і подивитися судовий розгляд, але зробила те, що їй сказали. Вона нічого не чула про те, що сталося, і не знає, кого про це запитати.

Інші можливі варіанти сценаріїв

Сценарій 1 – Насильство з боку інтимного партнера

Ніта вийшла заміж за По в 1995 році. На початку шлюбу він сказав їй, що не хоче, щоб вона працювала. Він відмовив їй зустрічатися зі своєю матір'ю або будь-ким з її колишніх друзів. Він контролював сімейні фінанси, даючи їй лише невелику суму коштів на продукти і вимагаючи від неї звітувати про свої трати. Він регулярно критикував те, як вона готує, прибирає та виховує дітей. Після їхньої першої річниці він вперше вдарив її, тому що йому не сподобалася вечеря, яку вона приготувала для нього. Вона вважала, що заслужила на це побиття через те, що є такою поганою дружиною та матір'ю. Незабаром після цього По вибачився і поклявся, що більше ніколи такого не зробить. Однак після цього першого інциденту він продовжував регулярно її бити.

У березні 2010 року, коли її старшому сину виповнилося 13 років, він викликав поліцію після одного побиття, коли він побачив, як його батько бив і душив Ніту, поки вона не впала на підлогу без свідомості. Через місяць після цього випадку Ніта звернулася до прокурора з проханням припинити справу. Вона сказала прокурору, що вона не хоче подавати позов до суду, оскільки її чоловік пообіцяв більше ніколи не вчиняти насильницьких дій щодо неї, в насильство не було дуже серйозним. Прокурор погодився з нею і розповів їй, наскільки важливо зберегти сім'ю, і порадив їй більше не сердити свого чоловіка. Протягом наступних кількох років поліція отримала від сина ще три виклики, оскільки побиття поступово ставали все більш жорстокими. Проте кожного разу поліцейські говорили Ніті, що після того, як вона забрала свою заяву в минулому, вони не гаятимуться свій час, оскільки вона може знову відмовитися від заяви. Останній інцидент трапився у червні 2015 року. По витягнув ніж і напав на Ніту на очах у сусідів, що позбавило її дієздатності на декілька днів. Поліція допитала Ніту в лікарні, де вона перебувала чотири дні. Справу було передано прокурору.

Щодо цього останнього інциденту, прокурор вирішив порушити кримінальну справу проти По, оскільки він вважав, що справа була перспективною, підкріпленою звітом судово-медичної експертизи та свідченнями сусідів. Ніта знову попросила прокурора зняти обвинувачення, однак прокурор сказав їй, що він продовжить справу через серйозний характер насильства.

Після пред'явлення обвинувачень По вигнав Ніту з сімейного дому. Вона повернулася до батьківського дому, що знаходився за 50 миль від міста. Прокурор відправив обвинувальний акт щодо По судді, проте Ніта нічого не чула про це протягом шести місяців. Потім, одного дня поліцейський приніс до будинку її батьків повістку до суду, в якій було зазначено, що вона має з'явитися у суді наступного дня о 8 годині ранку.

Вона була дуже стривоженою, коли читала повістку. Вона та її матір мали сісти на автобус, що вирушав до міста о 5 годині ранку, щоб вчасно доїхати до суду. Коли вони приїхали туди, вони побачили По, який стояв перед будівлею суду зі своїм адвокатом. Це ще більше стривожило Ніту, оскільки вона запитала себе, чи потрібен їй теж адвокат, і чи можуть їй також пред'явити обвинувачення. Секретар суду сказав їм чекати в коридорі поза залом суду, поки їх не покличуть. По та його адвокат увійшли до зали суду. Ніта та її матір чекали дві години, не маючи нічого поїсти чи випити; вони боялися залишити місце, де їм було сказано чекати. Коли її ім'я назвали настільки гучно, що кожен у коридорі зміг його почути, вона увійшла до зали суду. Її матір сіла у зоні для громадськості. Ніта відчувала страх через офіційність судді та інших працівників суду, що сиділи на подіумі. Вона не знала, чого очікувати. Суддя поставив їй декілька запитань діловою мовою. У відповідь вона лише кивала, оскільки не зрозуміла його запитань, але хотіла бути ввічливою. Потім її попросили знову залишити зал суду. Близько двох місяців вона не отримувала жодних новин, і лише коли колишній сусід сказав їй, що По зараз на волі і що він сказав, що, якщо він знову її зустріне, він змусить її заплатити за те, що вона зробила, вона зрозуміла, що він не у в'язниці.

Запитання:

Запитання 1. Як Ніта стала жертвою?

Запитання 2. Які конкретні пропозиції може надати ваша група, які могли б покращити ставлення прокурора до Ніти та збільшити ймовірність успішного відправлення правосуддя?

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Відмова від співпраці, відмова від заяви, психологічні причини не стосуються довіри чи надійності свідчень.
- Первинна віктимізація: форми насильства з боку інтимного партнера, цикл насильства; економічна залежність; мінімізація насильства.
- Вторинна віктимізація: ставлення: звинувачення її у його насильстві і рекомендації їй змінити свою поведінку, щоб обмежити насильство.
- Вторинна віктимізація: формальна обстановка судів, відсутність підтримки, відсутність підготовки до судового розгляду та інформації, відсутність конфіденційності, її ім'я голосно прозвучало на всю будівлю суду.
- Відсутність захисту: невжиття заходів щодо забезпечення її безпеки.

Сценарій 2 – Сексуальне насильство

Ніта – жінка віком 25 років з маленькою дитиною. Вона працювала неповний робочий день медсестрою і жила разом з чоловіком і його родиною. В останні декілька місяців друг її чоловіка, По, який часто навідувався до їхнього дому, почав робити їй сексуальні зауваження, коли поруч більше нікого не було. Вона вдавала ніби не чує й ігнорувала їх. Однак його зауваження ставали все сміливішими та чіткішими. Вона дуже боялася розповісти про це своєму чоловікові, оскільки йому не дуже сподобалося, що вона вирішила повернутися до роботи медсестрою після народження їхньої першої дитини. Крім того, в минулому він зауважував, що вона виглядає надто сучасною у своєму платті та поведінці.

Одного разу, коли вона була в клініці, туди приїхав По, коли клініка вже закривалася. Він сказав адміністратору, що він чекає на Ніту, оскільки пообіцяв їй чоловікові, що він відвезе Ніту додому. Після того, як адміністратор пішов додому, в клініці залишилися тільки По і Ніта. Тоді він почав погрожувати їй і згвалтував її. Після цього інциденту він продовжував відвідувати їхній дім. По сказав їй, що її шлюб буде зруйнований, якщо вона комусь розповість про те, що сталося. Ніта відчувала себе винною за те, що сталося, оскільки вона дозволяла йому робити сексуальні зауваження щодо неї і нічого з цим не зробила. У неї почали проявлятися ознаки депресії, тривоги та паніки. Через три місяці після згвалтування, Ніта розповіла про те, що сталося, свої подрузі. Її подруга переконала її подати заяву до поліції. Поліція двічі проводила допит Ніту. Справу було передано прокурору. Їй також відправили здати медичні зразки, а звіт був направлений прокурору.

Ніту викликали в прокуратуру для надання свідчень. Їй сказали сидіти в коридорі, що веде до офісу прокурора, і чекати, коли прокурор її покликає. Через годину її покликали і вона ввійшла до офісу. Прокурор сидів у великому кріслі і щось писав. Через декілька секунд він подивився на неї і, коли вона назвала своє ім'я, дістав зі столу справу. Після цього він щось писав у справі близько хвилини. Потім він подивився прямо в очі Ніти і попросив її розповісти про свою справу. Він сказав їй, що все, що вона скаже, буде використано в суді як доказ, і тому вона повинна бути дуже обережною. Ніта вже трохи була налякана прокурором і не могла говорити, тому вона тільки кивнула. Він продовжував розпитувати подробиці про її сім'ю, роботу тощо. Він запитав, чому вона вирішила продовжити працювати, коли у неї вдома була маленька дитина. Прокурор попросив Ніту розповісти про інцидент. Поки вона намагалася детально все пояснити, він робив якісь записи у справі. Більшу частину часу він дивився на неї так, що у Ніти склалося таке враження, ніби він взагалі не слухає її. Коли він закінчив свій допит, він нічого не говорив протягом приблизно хвилини. Потім він сказав, що висновок судово-медичної експертизи нічого не дає. Оскільки вона була сексуально зрілою жінкою, її дівоча пліва вже була розірвана, і оскільки через три місяці вже не було ніяких фізичних доказів, це не ніяк не допоможе її справі. Тоді прокурор сказав, що з нею хтось хоче поговорити. Він попросив поліцейського покликати По. По зайшов і кинув на неї загрозливий погляд. Він прийшов зі своїм адвокатом, і прокурор сказав адвокату «це та жінка». Ніта почала плакати. Прокурор запитав По, чи знає він її. По сказав, що він бачив її лише в домі свого друга і що вона говорила з ним на аморальні теми. Він сказав, що не торкався її. Прокурор повернувся до Ніти, яка все ще плакала. Він запитав її, чи це той чоловік, якого вона звинувачує. «Ви знаєте, що ви руйнуєте репутацію важливої людини?» – сказав він. Тоді він запитав її: «Ви підтримуєте свою заяву?» Ніта була здатна лише кивнути.

Запитання:

Запитання 1. Як Ніта стала жертвою?

Запитання 2. Які конкретні пропозиції може надати ваша група, які могли б покращити ставлення прокурора до Ніти та збільшити ймовірність успішного відправлення правосуддя?

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Початкова віктимізація сексуальних домагань; жінка відчувала, що вона нікому не може про це розповісти і звинувачувала у всьому себе
- Ймовірно, страждала від простої посттравматичної депресії

- Міф – Затримка з поданням заяви
- Міф – зґвалтування незнайомцем, сила, тілесні ушкодження
- Вторинна віктимізація (структурні чинники: відсутність конфіденційності, відсутність особи, яка надає підтримку, або адвоката)
- Вторинна віктимізація (поведінкові чинники: ставлення прокурора, він ставить під сумнів її вибір піти на роботу, ставиться до неї зневажливо і ставить під сумнів достовірність її слів)

Вправи для малих груп – короткі ситуаційні сценарії щодо того, як жертви реагують на насильство

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Вказівки: Розділіть велику групу на менші групи.

Попросіть кожну групу розглянути один або декілька коротких ситуаційних сценаріїв та перелічити способи реакції жертви на травму і як вони можуть вплинути на їхні рішення як прокурорів.

Сексуальне насильство – сценарій 1

Пані В. працює в аптеці. Вона вже збиралася зачиняти аптеку, коли чоловік, який був схожий на людину під сильним впливом наркотиків, прошттовхнувся через входні двері, почав погрожувати їй ножом і сказав їй лягти на підлогу. Він приставив ножа до її горла і розстебнув блискавку на джинсах. Вона намагалася поговорити з ним, сказавши, що вона – хороша дівчина, і що йому не варто цього робити. Коли вона зрозуміла, що він не передумає, вона попросила його скористатися презервативом, який можна знайти в її аптеці.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Реакція підтримки (вона намагається звести до мінімуму шкоду і не хоче завагітніти або заразитися хворобою, що передаються статевим шляхом)
- У такому випадку будуть докази використання презервативу і не буде доказів опору

Сценарій 2

Пані В. 54 років і вона заміжня. Вона прийшла до свого стоматолога для чищення та перевірки зубів. Поки він нахилився над нею, він поклав свою руку на її праву молочну залозу і масажував її протягом десяти секунд. Вона завмерла і нічого йому не сказала. Коли вона виходила, щоб записатися на наступну зустріч у помічника стоматолога, вона не розповіла йому, що сталося у стоматолога. Через місяць, коли наближалася дата її другого прийому, вона ставала все більш стривоженою і розповіла про те, що сталося своїй подрузі. Подруга підтримала її і порадила їй повідомити про це в поліцію.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Реакція завмирання
- Вона не розповіла про інцидент за першої можливості, а записалася на наступний прийом і розповіла про інцидент лише після того, як відчула себе в безпеці та отримала підтримку

Сценарій 3

Пані В. 25 років. Вона проводить сімейне свято з двома своїми дітьми та неодруженим братом свого чоловіка. Її чоловік перебуває у відрядженні і планує приєднатися до них через два дні. Після того, як діти лягли спати, її дівер зайшов до її кімнати, щоб обговорити плани на наступний день. Вона запропонувала йому чаю. Він накинувся на неї. Схопив її ззаду, коли вона тягнулася до чаю, кинув її на диван і схопив за руки, щоб вона не могла його відштовхнути і вдарити. Потім він сказав їй, що вона погана людина і звабила його, і що це з самого початку був її план.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Реакція боротьби
- Приклад звинувачення жертви (часто увага зосереджуватиметься на її поведінці, наприклад, пропонування чаю, коли вони залишилися вдвох)

Сценарій 4

В. та П. на побаченні. Пан П. забирає її на вечірку, де подають алкоголь. Пан П. вмовляє її випити чарку, а потім ще одну. Пані В. прокидається у ліжку пана П. Вона не пам'ятала, як туди потрапила, але на простирадлі вона побачила кров, і відчувала біль в ділянці статевих органів. В. та П. вже спланували піти на весілля друга, що мало відбутися через місяць. Вона уникала розмови про те, що трапилося, з паном П., просто бажаючи забути це, але вона відчувала сором. За тиждень до весілля він кинув її. Вона розповіла про те, що сталося, своїй матері.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Згвалтування хлопцем на побаченні
- Вона не могла дати згоду
- Вона нормалізувала ситуацію
- Поширений міф про те, що вона мстить

Насильство з боку інтимного партнера – сценарій 1

Професор П. і доктор В. перебувають у шлюбі два роки. Він все більше критикував те, як вона веде домашнє господарство, і наполягав, щоб вона відразу йшла додому після зміни в лікарні. Йому не подобалося, щоб вона зустрічалася зі своїми друзями та родичами без нього. Сусіди чули, як він кричав на неї багато разів. Одного вечора один із сусідів, який почув крики, що ставали все голоснішими, виглянув у вікно і побачив, як чоловік б'є її по голові і викидає через вхідні двері. Вона впала на спину в саду. Сусід побачив, що коли вона намагалася повернутись всередину, її чоловік знову вдарив її, цього разу по ребрах. Вона вийшла за територію дому. Сусід побачив, як вона стоїть на вулиці і у неї з рота тече кров. Тоді він викликав поліцію. Вона перебувала у шоці через ескалацію насильства з цього приводу, і їй було соромно, що її сусід спостерігав за цим інцидентом. Вона чекала на поліцію біля будинку сусіда. Коли через годину прибула поліція, вона вже заспокоїлася. Поліцейські побачили як на її ребрах, чолі, правій руці починають з'являтися синяки, а подряпини на обличчі тече кров. Вона не захотіла з ними говорити і поліція поїхала, не зробивши жодних фотографій і намагаючись прийняти заяву.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Ворожість жертви до представників влади (вона відмовляється співпрацювати; якщо їй байдуже, чому має бути не байдуже представникам влади?)
- Поширений міф про те, що насильство щодо жінок обмежується певним соціальним класом або рівнем освіти

Сценарій 2

2 січня 2016 року до будинку пана та пані Е. викликають поліцію уже вп'яте за рік. Чотири попередніх інциденти не призвели до пред'явлення обвинувачень. Два попередніх інциденти, що трапилися у листопаді 2014 року, були неофіційно врегульовані між парою поліцією. Під час двох інших інцидентів було завдано більш серйозних травм. У червні 2015 року поліція забрала пані Е. до лікарні зі зламаною рукою і вивихнутими пальцями правої руки. У липні 2015 року у неї було діагностовано підозру на струс мозку та п'ять тріщин у ребрах. Під час розслідування обох інцидентів, що трапилися у червні та липні, пані Е. просила прокурора припинити справу, оскільки її чоловік вибачився і пообіцяв, що більше ніколи такого не вчинить. Вона сказала, що сім'я має залишатися разом, що дітям потрібен батько, що у неї немає своїх грошей і що вона не може розлучитися з чоловіка, оскільки їй ніде більше жити. 2 січня 2016 року старша сестра пані Е. прийшла до неї у гості і побачила, що вона перебуває у стані сильного болю і у неї немає одного зуба. Пані Е. розповіла сестрі про те, що сталося. Обидві жінки пішли до лікарні, щоб пані Е. дали знеболюючі засоби. Лікар сказав пані Е., що у неї є зламана щелепа і що потрібно зробити операцію, щоб це виправити. Почувши це, сестра пані Е. вирішила викликати поліцію, навіть попри те, що пані Е. просила її не залучати нікого з-поза меж сім'ї. Під час бесіди з прокурором вона знову попросила його припинити справу, тому що її чоловік вибачився і пообіцяв припинити насильство.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Жертва, яка відмовляється співпрацювати (якщо їй байдуже, чому має бути не байдуже іншим? Чи є це марнуванням поліцейських ресурсів?)
- Цикл насильства (етап медового місяця, формування напруженості, ескалація насильства)

Сценарій 3

В. та П. перебувають у шлюбі п'ять років. Пан., в цілому, хороший чоловік і фінансово її забезпечує. Однак, він надмірно її захищає, не дозволяє їй залишати будинок, а лише з ним чи в присутності члена сім'ї. Пані В. починає відчувати себе ізольованою і впадає у стан депресії. Пані в. підозрює, що її чоловік не завжди був вірним їй. Спочатку вона це приймає і нічого про це не говорить, поки не народилася їхня перша дитина. На цьому етапі вона починає відчувати себе ображеною через його довгі відрядження далеко від міста, не тільки тому, що вона відчуває, що він проводить час з іншими жінками, але й тому, що він не проводить достатньо часу з нею і їхньою дитиною. Коли дитині виповнилося три роки вона вирішує, що настав час поговорити з ним на цю тему. Одного вечора, коли він розкритикував приготовану нею страву, вона крикнула на нього і сказала, що він має занадто багато свободи, а їй її не вистачає. Вона сказала йому, що підозрює, що він має стосунки з іншими жінками протягом декількох років. Він розлютився і штовхнув її на диван. Потім він сів неї зверху. Вона закричала, тому він закрив їй рот своєю рукою. Їй стало важко дихати. Потім він поклав свої руки на її шию і пригрозив, що зараз вона «замовкне навічно». Пані В. втратила свідомість. Через деякий час, коли вона прийшла до тями, вона почула як плаче дитина. Пана П. вже не було вдома.

Її шия дуже боліла і їй важко було говорити. Вона боялася того, що може зробити пан П., якщо вона про це комусь розповість, тому вона мовчала протягом місяця. Одного вечора вона вирішила піти з дитиною до будинку своєї подруги, нічого не говорячи про це пану П. Він був у відрядженні. Коли він подзвонив їй на мобільний телефон, щоб перевірити, що вона робить о 9 годині вечора, на задньому фоні він почув музику та голоси людей. Вона збрехала, сказавши, що вона в будинку своєї матері. Коли він повернувся, він запитав у її матері, чи вона була у неї. Дізнавшись, що вона вийшла з дому проти його волі і що вона збрехала йому, він розлютився. Після того, як дитину вклали у ліжко, він накинувся на неї і притиснув до стіни, схопившись руками за її ший. Вона відчула, як її ноги відриваються від підлоги. Вона знову втратила свідомість і прокинулася у лікарні. Її сказали, що її сусіди почули шум і знайшли її на підлозі без свідомості. Вона вирішила поговорити з поліцією. Поліцейський, який приймав її заяву, запитав її, чи не є вона «просто ревнивою дружиною». Вона відчула збентеження і сказала йому, що не хоче продовжувати надавати свідчення. Він сказав їй, що це мудре рішення.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Поширений міф про те, що жертва мстить (поліція розглядає її як таку, що надмірно прагне співпрацювати)
- Поширений міф про те, що чоловік має право виправляти погану поведінку своєї дружини
- Поширений міф про те, що чоловік не може контролювати свій гнів

Сценарій 4

Пан і пані Е. перебувають у шлюбі вже десять років і не мають дітей. Він звинувачує її в тому, що вона не дає йому нащадків. Він почав все частіше її ображати. Протягом останнього року він регулярно погрожував вбити її кота. Минулого тижня він все таки вбивав її кота і сказав: «ти наступна, роби те, що я кажу; ти бачиш, що я не жартую». Він ніколи не завдавав їй фізичної шкоди.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Насильство з боку інтимного партнера включає психологічне насильство
- Коли воно досягає того порогу, після якого його можна вважати злочином у вашій країні?

РОЗВІНЧУВАННЯ ТИПОВИХ ПОМИЛКОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК

Основний матеріал

Загальний опис міфів та помилкових уявлень про насильство щодо жінок:

- Існує багато негативних поглядів на сексуальне та гендерно-зумовлене насильство, що ґрунтуються на гендерній дискримінації та стереотипах.
- Міфи про насильство щодо жінок частково поширюються через те, що буває важко зрозуміти, чому одна людина завдає шкоди іншій, особливо в контексті інтимних стосунків.
- Якщо в ці міфи формально чи неформально вірять установи системи кримінального правосуддя, це призводить до зменшення відповідальності злочинця та перекадання провини на жертву.
- Результатом цих міфів є те, що на перше місце ставиться поведінка та особисті характеристики жертви, а не дії злочинця. Заяви жертви про гендерно-зумовлене насильство сприймаються з підозрою, і вона отримує недостатньо підтримки чи справедливості. Жертви самі можуть вірити в ці міфи, що може призводити до неповідомлення в поліцію.
- Ці міфи також відволікають увагу від дій кривдника. Вони призводять до звинувачення жертви чи інших чинників, таких як вживання алкоголю або гнів, що сприяють насильству. Проте насильство щодо жінок, таке як насильство з боку інтимного партнера, є умисною поведінкою.
- Прокурори мають усвідомлювати, що існує багато міфів і стереотипів, що стосуються насильства щодо жінок, і що вони не повинні дозволяти, щоб вони впливали на їхні рішення. Важливо, щоб всі способи реагування на насильство щодо жінок мали загальне розуміння насильства та були зосереджені на достовірності інциденту, дій злочинця, а не на довірі до жертви.
- Розуміння міфів та реалій може допомогти прокурорам зосередити свою увагу на відповідальності злочинця. Зосередження уваги на відповідальності злочинця є важливою частиною будь-якої ефективної стратегії захисту потерпілих та притягнення винних осіб до відповідальності.
- На практиці міфи, що стосуються зґвалтування та інших форм насильства щодо жінок, історично слугували обґрунтуванням єдиного підходу до розгляду справ, про що свідчать вимоги підкріплення доказів додатковими фактами, стандарти щодо згоди та опору, а також допустимість доказів, що стосуються характеру жертв. У багатьох державах вимога підкріплення доказів додатковими фактами була вилучена із законодавства, однак щодо жодного іншого злочину немає такого упередженого ставлення до жертви. Жертви злочину, як правило, викликають почуття співпереживання та підтримки, але ці міфи про зґвалтування породжують оціночні судження та скептицизм.

МІФ	РЕАЛЬНІСТЬ	МОМЕНТИ, ЯКІ ВАРТО ОБГОВОРИТИ
Міфи та реальність щодо зґвалтування		
<p>Зґвалтування – це злочин, що здійснюється у стані сильного душевного хвилювання.</p> <ul style="list-style-type: none"> Подібний міф: зґвалтування відбувається лише з молодими, гарними або бажаними жінками. 	<p>Зґвалтування – це акт насильства та агресії, в якому злочинець використовує секс як зброю, щоб отримати владу та контроль над жертвою.</p> <p>«Типової» жертви сексуального насильства не існує. Сексуальне насильство може статися з будь-ким, незалежно від статі, раси, віку та інших чинників.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Загальною тактикою захисту в суді під час розгляду справи про зґвалтування є намагання визначити зґвалтування як секс та спроби скористатися помилковим уявленням, що зґвалтування є актом пристрасті, мотивованим, в першу чергу, сексуально. Важливо навести правову та очевидну різницю між зґвалтуваннями та сексом. Немає такої ситуації, коли людина не може контролювати свої сексуальні бажання. Сексуальне збудження не виправдовує примушування до сексу, а жертва, яка цілується, обіймається або здійснює інші сексуальні дотики, зберігає право відмовитися від статевого акту.
<i>(продовж.)</i>		

МІФ	РЕАЛЬНІСТЬ	МОМЕНТИ, ЯКІ ВАРТО ОБГОВОРИТИ
		<ul style="list-style-type: none"> • Гвалтівники гвалтують не тому, що хочуть зайнятися сексом, і багато гвалтівників можуть також мати партнерів, з якими вони займаються сексом на основі взаємної згоди. • Сексуальні відхилення та риси характеру формують мотиви поведінки гвалтівників. Їхні сексуальне відхилення можуть збуджувати їх шляхом використання фізичних та/або психологічних уразливостей жертв, незалежно від того, чи вони є результатом інтоксикації чи фізичних або психічних розладів. • Переконавання, що жертви сексуального насильства є привабливими, молодими або незайманими, часто пов'язане з помилковим переконанням, що зґвалтування більше стосується сексу, аніж насильства, а також, що привабливість жертви є однією з причин насильства. • Хоча типової жертви сексуального насильства не існує, дослідження свідчать про те, що певні групи жінок стають жертвами насильства частіше, ніж інші. Віктимізація не залежить від привабливості жертви, а скоріше від вразливості та доступності.
<p>Зґвалтування частіше передбачає незнайомих, застосування фізичної сили та завдання тілесних ушкоджень.</p>	<p>Зґвалтування частіше здійснюють особи, яких жертва знає, без видимих тілесних ушкоджень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Сексуальне насильств частіше вчиняється тим кого, жертва знає (наприклад, другом, хлопцем, інтимним партнером, однокласником, сусідом чи родичем), ніж незнайомцем. • Багато небажаних і примусових дій, що відбуваються під час сексуального насильства, не призводять до видимих негенітальних ушкоджень. • Більшість дорослих жертв зґвалтування у не мають жодних негенітальних ушкоджень після сексуального насильства.

Коли існує загроза жіночій цнотливості, жінка відчайдушно чинить опір, намагається втекти або кричить про допомогу.

Коли жінка зазнає зґвалтування, вона може завмерти або спробувати подружитися з ґвалтівником.

- Жертви приймають миттєві рішення про те, як реагувати на сексуальне насильство, щоб вижити. Вони спочатку реагують мінімально, інстинктивно і рефлекторно.
- Частина мозку, яка головним чином відповідає за виявлення та реагування на загрозу, називається мигдалина. Виявленню загрози та виживанню надається пріоритет над усіма іншими функціями мозку.
- Людський організм реагуватиме на сприйману загрозу одним або декількома з п'яти передбачуваних способів: боротьба, втеча, завмирання, падіння, підтримка.
- Мета головного мозку – виживання, і це відбувається в той час, коли вищі мозкові функції пригнічуються. Це означає, що жертви реагуватимуть у такий спосіб, який може здаватися нелогічною або нерациональною поведінкою.
- Деякі жертви реагують на серйозну травму внаслідок сексуального насильства через таке психологічне явище, як дисоціація, яке іноді ще називають «залишення свого тіла», а інші описують стан «замороженого страху», в якому вони стають безсилями і повністю пасивними. Фізичне протистояння малоймовірне серед жертв, які зазнають дисоціації або «замороженого страху», або серед жертв, які вживали алкоголь або наркотики перед нападом.
(продовж.)

МІФ	РЕАЛЬНІСТЬ	МОМЕНТИ, ЯКІ ВАРТО ОБГОВОРИТИ
		<ul style="list-style-type: none"> • Для жертви зґвалтування загроза насильства або смерті є безпосередньою незалежно від того, чи використовує гвалтівник смертельну зброю. Те, що жертва припинила чинити опір нападу через страх більшої шкоди або вирішила не зовсім не чинити опору, не означає, що жертва надала згоду. • Кожна жертва зґвалтування робить все, що потрібно робити в той момент, щоб вижити
<p>Деякі жінки заслуговують на зґвалтування, це їхня вина. Вони можуть самі просити про це (сексуальний одяг провокує чоловіків до зґвалтування), хотіти цього, або потрапляти у небезпечні ситуації (проституція, пияцтво). [виберіть сценарій]</p>	<p>Жінки ніколи не заслуговують на зґвалтування.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Сексуальне насильство ніколи не є провиною жертви. • Жертву жодного іншого злочину не розглядають з такою ж ступенем зловживань, підозр і сумнівів, як жертва насильства. • Жертви, які п'ють, вживають наркотики, одягаються таким чином, що сприймається як провокаційний, займаються проституцією чи будь-якою іншою діяльністю, за яку жертву можуть зробити винною, не означає прохання про зґвалтування. • Згода має бути чіткою. «Ні» означає «ні», незалежно від ситуації чи обставин. • Неважливо, чи жертва вживала алкоголь або наркотики чи ні, чи вона була не вдома сама чи ні, чи вона була лесбійкою, чи вона займалася проституцією, чи вона була на побаченні з кривдником, або чи кривдники вважали, що жертва була спокусливо одягнена. Ніхто не просить про зґвалтування. • Відповідальність і провина лежить на кривднику, який скористався вразливим становищем або довірою жертви для вчинення злочину сексуального насильства.

Жінки, які прагнуть поститися за неповагу або хочуть вимагати грошей, часто вигадують звинувачення у зґвалтуванні.	Жінки не часто фальшиво повідомляють про зґвалтування.	<ul style="list-style-type: none"> • На жаль, хибна думка, що більшість звинувачень у сексуальних домаганнях є фальшивими, є досить поширеною. • Дослідження свідчать, що насправді лише від двох до десяти відсотків випадків сексуального насильства пов'язані з фальшивими повідомленнями. • Перебільшені твердження про фальшиві повідомлення часто мають негативні наслідки для доступу жертв до правосуддя. • Багато повідомлень класифікуються як фальшиві у таких випадках: затримка з поданням заяви; байдужість жертви до травм; невизначеність; або спроба жертви уникнути ненадійних деталей, опису підозрюваного або місця злочину; а також невідповідності у свідченнях жертви. • Як поліція, так і прокурори завищують масштаб фальшивих звинувачень. • Це породжує культуру скептицизму і призводить до поганої комунікації та втрати довіри між жертвою та системою кримінального правосуддя.
Невідповідності в словах жертви означають, що їй не можна вірити.	Невідповідності є звичайним явищем і їх можна пояснити або уникнути шляхом вжиття відповідних заходів реагування.	<ul style="list-style-type: none"> • Переконавання, що багатьом жертвам не можна вірити, ставить для жертв необґрунтовані вимоги продемонструвати, що вони є реальними жертвами, які заслуговують на увагу. <p style="text-align: right;"><i>(продовж.)</i></p>

МІФ	РЕАЛЬНІСТЬ	МОМЕНТИ, ЯКІ ВАРТО ОБГОВОРИТИ
		<ul style="list-style-type: none"> • Багато жертв самі знають про існуючі міфи і коригують свої початкові твердження, щоб вони виглядали правдоподібними. • Якщо прокурори не знають про міфи, тоді вони вважатимуть невідповідності фальшивими скаргами або такими, що створюють проблеми для доказування. • Травма може вплинути на здатність жертви послідовно або повністю розповісти про свій досвід. • Підтримка на першому допиті дає змогу жертві почувати себе більш розслабленою та сформуванню довіри для повного розкриття всіх деталей інциденту.
Жертва повідомить про все за першої доступної можливості.	Жертвам часто потрібно відчувати себе в безпеці та отримати підтримку, перш ніж подати заяву.	<ul style="list-style-type: none"> • Травма, якої зазнає жертва, змушує її відчувати себе в небезпеці. • Тому жертви можуть подати заяву лише після того, як опиняться в безпечному місці або після того, як поговорять з родиною, друзями чи людьми, які надають їм підтримку.
Міфи та реальність щодо насильства з боку інтимного партнера		
Домашнє насильство здійснюється лише сильним чоловіком проти слабкої жінки.	Значення мають не відносна фізична сила або слабкість, а влада та контроль.	<ul style="list-style-type: none"> • Далеко не будучи безсилою жертвою, жінка, яка зазнає насильства у стосунках, часто проявляє величезну силу в тому, як вона вчиться жити зі страхом, керувати непередбачуваністю та відчувати настрій свого партнера, щоб захистити себе та своїх дітей.
Не може бути все настільки погано, інакше вона б пішла від нього.	Є багато практичних причин, чому жінки залишаються в насильницьких відносинах.	<ul style="list-style-type: none"> • Жертви можуть боятися наслідків, які можуть виникнути, якщо вони намагатимуться піти. • Вони можуть боятися залишитися без даху над головою. • Вони можуть боятися втратити своїх дітей. • Вони можуть боятися бідності та ізоляції. • Жінки залишаються в насильницьких відносинах з емоційних причин, починаючи від любові і закінчуючи терором. Деякі жінки повертаються до своїх партнерів, тому що вони вважають, що їхній партнер зміниться і насильство припиниться. • Часто перед першим фізичним насильством кривдник застосовує тактику контролю, наприклад ізолює жертву від соціальних та сімейних зв'язків, погрожує, ставить її у фінансову залежність. Таким чином, кривдник принижує жертву до такої міри, що їй починає бракувати впевненості в собі, необхідної для того, щоб піти від партнера або належним чином реагувати на насильство.

Домашнє насильство – це приватна проблема сімей.

Домашнє насильство впливає на громади та суспільство в цілому.

• Насильство щодо жінок у більшості країн вважається порушенням закону. Це означає, що домашнє насильство – це поведінка, яка є неприйнятною для громади. Важливо, щоб кривдники розуміли цей меседж від громади та системи правосуддя.

(продовж.)

МІФ	РЕАЛЬНІСТЬ	МОМЕНТИ, ЯКІ ВАРТО ОБГОВОРИТИ
Чоловіки, які кривдять жінок, вчиняють насильство, тому що не можуть контролювати свій гнів та розчарування.	Кривдник дуже добре себе контролюють і використовують насильство для контролю над жертвою.	<ul style="list-style-type: none"> • Домашнє насильство – це умисна поведінка, а кривдники можуть себе контролювати. • Їхнє насильство чітко спрямоване проти певних людей у певний час і в певних місцях. • Вони, зазвичай, не нападають на своїх начальників чи людей на вулиці, як б злими вони не були. • Кривдники також дотримуються власних внутрішніх правил щодо насильницької поведінки. Вони часто вирішують кривдити свого партнера лише в приватній обстановці або можуть вживати заходів для того, щоб не залишити видимих ознак насильства. • Вони використовують акти насильства та форми поведінки, включаючи залякування, погрози, психологічне насильство або ізоляцію, для примушування до чогось та встановлення контролю над жінкою. • Вони ретельно підбирають свою тактику: деякі знищують предмети, деякі покладаються на погрози вчинення насильства, а деякі погрожують дітям.
Чоловіки не можуть гвалтувати своїх дружин.	Чоловіки гвалтують своїх дружин.	<ul style="list-style-type: none"> • Згвалтування відбувається, коли сексуальний контакт не є взаємним, коли іншу сторону позбавлено права вибору. • Будь-який чоловік, який нехтує жіночим «ні», гвалтує її.
Якщо це було справді серйозно, вона звернеться до суду для надання доказів.	Багато причин можуть завадити їй звернутися до суду.	<ul style="list-style-type: none"> • Жінка може відкликати свою заяву чи припинити участь у системі кримінального правосуддя з ряду причин. • Відмова від підтримки кримінальної справи, порушеної проти її кривдника, може виявитися її найбезпечнішим короткостроковим вибором в контексті багатьох складних варіантів вибору. • Вона може вважати це єдиним способом уберегти себе та своїх дітей від небезпеки. Жертва може бути на етапі медового місяця циклу домашнього насильства. • Повне розуміння циклу насильства допомагає прокурорам у наданні допомоги жертвам.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Суспільство, до якого входять прокурори, інші суб'єкти системи кримінального правосуддя та жертви, має ряд негативних поглядів на гендерно-зумовлене насильство, що засновані на гендерних стереотипах та дискримінаційному ставленні.
2. Міфи призводять до зменшення відповідальності кривдників, переміщуючи провину на жертв.
3. Міфи про насильство щодо жінок часто призводять до того, що спочатку оцінюються поведінка та особисті якості жертв, а не дії кривдника.
Це породжує підозри до заяв жертви та забезпечення недостатньої підтримки або справедливості для жертви.
4. Прокурори повинні знати про ці міфи та ігнорувати їх при прийнятті рішень щодо питань довіри, оцінки доказів та поводження з жертвами.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Нижче наведено пропозиції для тренерів щодо розробки вправи для обговорення міфів та помилкових уявлень.

Вправа для великої групи – обговорення міфів та реальності

ВПРАВА «МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ»

Вказівки: На основі *Посібника щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленого УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІ (розділ про спростування поширених хибних уявлень серед працівників системи кримінального правосуддя), напишіть на окремих картках вісім-десять міфів / реальних ситуацій щодо сексуального насильства та домашнього насильства. Попросіть бажаних вибрати одну картку та зачитати її вголос. Попросіть їх висловити свою думку щодо того, чи це так чи ні, чи це міф чи реальність. Потім запитайте решту учасників, погоджуються вони з цим чи ні і проведіть обговорення.

Можливий варіант: Щоб зробити вправу більш активною, попросіть групу встати і перейти на один бік кімнати. Зачитайте твердження і попросіть тих, хто вважає, що воно є міфом, перейти на інший бік кімнати. Ті, хто вважає, що це реальність, залишаються на своєму місці. Попросіть одну людину з кожної групи пояснити, чому вони вирішили перейти або залишитися.

Презентація PowerPoint та «мозковий штурм» для аудиторії

Підготуйте слайди PowerPoint з ключовими моментами для перегляду після обговорення кожного міфу/реальності. Нижче наведено приклад, який можна змінити, залежно від того, наскільки поширені різні міфи в кожній країні. Після зачитування слайду з твердженням для учасників, тренери можуть або запитати, чи це твердження є міфом чи реальністю для ініціювання обговорення, або попросити кожен стіл (малі групи) обговорити твердження протягом п'яти-десяти хвилин, а потім провести обговорення всією аудиторією.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Значення міфу

«... міф – це триумф віри над реальністю, який для свого виживання, залежить не від доказів, а від постійного повторювання»

Хелена Кеннеді

Справжнє зґвалтування частіше передбачає незнайомців, застосування фізичної сили та завдання тілесних ушкоджень.

Це твердження є міфом чи реальністю?

Справжнє зґвалтування частіше передбачає незнайомців, застосування фізичної сили та завдання тілесних ушкоджень. міф

Факт: Зґвалтування частіше здійснюють особи, яких жертва знає, без видимих тілесних ушкоджень

- Суб'єкти кримінального правосуддя схильні сприймати злочини між інтимними партнерами як менш серйозні, ніж злочини між незнайомими людьми
- Правила доказування можуть вимагати від жертви довести, що вона чинила опір злочинцю
- Суб'єкти кримінального правосуддя схильні думати, що словам жертви можна більше довіряти, якщо вона фізично чинила опір своєму кривднику
- Втрата довіри між жертвою та системою кримінального правосуддя

(продо)

Зґвалтування – це злочин, що здійснюється у стані сильного душевного хвилювання.

Це твердження є міфом чи реальністю?

Зґвалтування – це злочин, що здійснюється у стані сильного душевного хвилювання. міф

Факт: Зґвалтування – це акт насильства та агресії, в якому злочинець використовує секс як зброю, щоб отримати владу та контроль над жертвою.

Наслідки:

- Поширена тактика захисту у справах про зґвалтуваннях, щоб назвати зґвалтуванням сексом
- Виправдовування поведінки злочинця та зосередження уваги на поведінці жертви та її особистих якостях
- Наведення аргументу захисту у вигляді помилкового припущення
- Сумнів у правдивості заяви жертви та вороже ставлення до неї

Жінки ніколи не заслуговують на зґвалтування.

Це твердження є міфом чи реальністю?

Жінки ніколи не заслуговують на зґвалтування: реальність

Факт: Жінки ніколи не заслуговують на зґвалтування.

Наслідки міфу про те, що в деяких випадках вони заслуговують на зґвалтування:

- Суб'єкти кримінального правосуддя можуть закривати очі або помилково вірити, що жінки самі провокують насильство своїми діями
- Звинувачуючи жінок у насильстві, суб'єкти кримінального правосуддя ставляться до потерпілих зі зневагою або ворожістю, або переконуються їх відмовитися від подання заяви
- Це упереджене ставлення може бути відображено у правилах доказування, наприклад, для дискредитації заяви жертви може бути використана минула сексуальна історія жертви
- Жертви відмовляються від співпраці з системою кримінального правосуддя на початковому етапі, якщо стурбовані таким ставленням
- Жертви можуть бути піддані агресивному перехресному допиту, заснованому на негативних гендерних стереотипах
- Це укріплює недовіру жертв або страх перед системою

Домашнє насильство вчиняють чоловіки, які не можуть контролювати свій гнів

Це твердження є міфом чи реальністю?

Домашнє насильство вчиняють чоловіки, які не можуть контролювати свій гнів: міф

Факт: Кривдник дуже добре себе контролюють і використовують насильство для контролю над жертвою

Наслідки міфу про те, що чоловіки, які кривдять жінок, вчиняють насильство, тому що не можуть контролювати свій гнів та розчарування.

- Суб'єкти кримінального правосуддя відмовляють жертву від продовження справи
- Співчують кривднику

Домашнє насильство не може бути настільки серйозним, інакше вона б пішла від нього.

Це твердження є міфом чи реальністю?

Домашнє насильство не може бути настільки серйозним, інакше вона б пішла від нього: міф

Факт: Є багато практичних причин, чому жінки залишаються в насильницьких відносинах

Наслідки:

- Суб'єкти кримінального правосуддя не вірять жінкам, відмовляють їх від продовження справи та/або ставляться до них зі зневагою (продовж.)

Висновки

- Міфи призводять до зменшення відповідальності кривдників, переміщуючи провину на жертв.
- Акцент робиться на поведінці та особистих якостях жертви, а не на діях злочинця
- Заяви жертв сприймаються з підозрою, і вони отримують недостатньо підтримки чи справедливості.
- Історично міфи слугували обґрунтуванням єдиного підходу до розгляду справ, про що свідчать вимоги підкріплення доказів додатковими фактами, стандарти щодо згоди та опору, а також допустимість доказів, що стосуються характеру жертв.
- Прокурори та судді повинні знати про ці міфи та не дозволяти їм впливати на їхні рішення.

Важливість кримінально-правового реагування, орієнтованого на жертву

- Жертви гендерно-зумовленого насильства потребують особливого ставлення на кожному етапі процесу кримінального правосуддя
- Усі заходи, що вживаються повинні мати на меті забезпечення прав
- Забезпечення прав означає забезпечення дотримання поглядів та задоволення потреб жертви. Це має бути в центрі всіх заходів, що вживаються

ПРОБЛЕМИ ТА БАР'ЄРИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ЖІНКИ ПІД ЧАС ДОСТУПУ ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ

Основний матеріал

Жінки стикаються з численними проблемами та перешкодами під час доступу до кримінальної правосуддя. Окрім психологічного впливу насильства, основними чинниками, що впливають на віктимізацію та створюють перешкоди для жінок, є страх пости та подальшого насильства; гендерні упередження суб'єктів кримінального правосуддя; страх перед системою кримінального правосуддя і страх перед стигматизацією або тиском з боку громади. Існує також ряд інших проблем, бар'єрів та перешкод.

Економічне становище жінок. Жертва не завжди може дозволити собі витрати, пов'язані з поданням позову або отримання звіту судово-медичної експертизи, який би підтвердив її обвинувачення. Вона може не мати ресурсів для поїздки до поліцейського відділку або суду, або для наймання няні на час свого перебування у суді. У справах про насильство з боку інтимного партнера, на відміну від інших видів насильства, жертва може бути економічно залежною від кривдника, мати з ним спільних дітей та проживати з ним. Жертва може не мати професійних навичок, що перешкоджає їй забезпечувати себе та своїх дітей, і тому вона може відчувати, що залишитися з кривдником буде найкращим варіантом для дітей. Піти від нього, може означати, що вона залишиться без даху над головою. Жертва може боятися, що кривдник втратить роботу через кримінальну справу, що вплине на фінансове становище сім'ї. Жертва може не мати законного імміграційного статусу. Вона також може не знати про існування служб підтримки, або служби підтримки можуть не влаштувати характеристики жертви, такі як інвалідність, зловживання психоактивними речовинами, психічні захворювання, вид пережитого насильства.

У деяких країнах, як повідомляється, суди вимагають, щоб жертва оплачувала витрати на їжу та утримання тих людей, яких вони звинуватили у насильстві.

Поведінка кривдників. У ситуаціях насильства з боку інтимного партнера, крім того, що жертва боїться подальшого насильства з боку кривдника, він також може погрожувати забрати дітей або завдати їм шкоди, якщо жертва його покине. Він може ізолювати жертви від її сім'ї та друзів, а також понизити її самооцінку, переконавши її, що вона нічого не варта, або що вона сама винна у насильстві. Він може вибачатися і применшувати своє насильство або просити пробачення і обіцяти змінитись. Він може погрожувати самогубством, якщо вона піде від нього.

Дискримінаційні правові положення. У державах можуть існувати дискримінаційні правові положення, які стримують жінок від повідомлення про інцидент. Такі положення можуть бути частиною сімейного законодавства, законодавства про право власності, житлових правил та положень, законів про соціальне забезпечення та трудового законодавства. Одним із прикладів є положення, які впливають на право заміжніх жінок на укладання договорів, володіння майном, успадкування, розірвання шлюбу та опіку над дітьми нарівні з чоловіками.

Відсутність можливостей для жінок шукати справедливості. Жертви можуть не мати можливостей в плані часу та/або коштів для доступу та участі в офіційній системі кримінального правосуддя. У багатьох країнах жінки мають нижчий рівень грамотності, бідніші, довше працюють протягом дня і мають більше обов'язків вдома, ніж чоловіки. У більшості країн в системі кримінального правосуддя переважно працюють чоловіки, яким може не вистачати необхідних знань щодо того, як потрібно вести справи, пов'язані з насильством щодо жінок. Багато жінок не знають, які права вони мають і які послуги вони можуть отримати

Брак спроможностей в установах та суб'єктів кримінального правосуддя. Національній системі кримінального правосуддя може бракувати ресурсів, що призводить до недоукомплектування поліції, органів прокуратури та судів, великих навантажень та великої кількості нерозглянутих справ, що, в свою чергу, призводить до тривалих затримок для всіх жертв.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Існує цілий ряд вправ, які можна використати для обговорення проблем та бар'єрів для жінок. Ці вправи призначені для того, щоб дати учасникам можливість подумати про всі проблеми та бар'єри, з якими стикаються жінки при доступі до кримінального правосуддя, та як вони, як прокурори, можуть відреагувати на ці проблеми.

Вправа «мозковий штурм»

проблеми та перешкоди, з якими стикаються жінки під час доступу до кримінального правосуддя

Вказівки: Попросіть аудиторію визначити проблеми та перешкоди, з якими стикаються жінки під час доступу до системи кримінального правосуддя. Ви можете поділити це на етапи у ланцюзі кримінального правосуддя: перший контакт/прийом скарги; реєстрація заяви; розслідування; досудові питання; судовий розгляд; дії після судового розгляду

Групові вправи щодо розуміння проблем та способів, в які прокурори можуть їх вирішити

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ»

Вказівки: Попросіть аудиторію визначити проблеми та перешкоди, з якими стикаються жінки під час доступу до системи кримінального правосуддя. Зробіть нотатки на фліпчарті. Поділіть ідеї на основні категорії.

ВПЛИВ НА ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖЕРТВ ЖІНОК ТА ПРОКУРОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАГУВАННЯ

Вказівки: Після обговорення запишіть п'ять основних проблем, з якими стикаються жертви, на п'яти фліпчартах (по одній проблемі на фліпчарті).

Поділіть велику групу на п'ять малих груп і попросіть групи, переміщаючись по периметру кімнати, навести приклади того, як ці проблеми впливають на жертв насильства щодо жінок та їхню участь у системі кримінального правосуддя в одній колонці та про те, як прокурори можуть відреагувати на них – в іншій.

Попросіть кожную з малих груп рухатися за годинниковою стрілкою, переглянути записи, що вже є на фліпчартах та додати нові в кожную колонку. Попросіть одну групу призначити одну особу, яка представить остаточний

Нижче наведено приклад того, як це можна зробити.

Психологічний вплив насильства. Насильство негативно впливає на їхнє почуття конфіденційності, безпеки та добробуту і може призвести до значних психічних травм. Жертви сексуального насильства часто мають глибоке почуття сорому та образи.

ВПЛИВ НА ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК	ПРОКУРОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАГУВАННЯ
<ul style="list-style-type: none"> • Жертва не завжди може послідовно або повністю розповісти про свій пережитий досвід. • Жертви можуть намагатися пригадати точні подробиці насильства або зазнавати в цей момент негативних почуттів. Емоційне оніміння може ускладнити реакцію на допит. • Допити в поліції або прокуратурі часто проводять чоловіки, що може створити гендерну динаміку, яка може бути незручною для жінки, яка зазнала насильства з боку чоловіка. • Травма також може призвести до затримки з поданням заяви. Жертвам часто потрібно відчувати себе в безпеці та отримати підтримку, перш ніж подати заяву. Вони можуть подати заяву лише після того, як опиняться в безпечному місці або після того, як поговорять з родиною, друзями чи людьми, які надають їм підтримку. • Коли жертва робить суперечливі твердження або применшує те, що сталося, прокурори можуть вважати, що вона бреше їм, або що словам жертви не можна довіряти настільки, щоб продовжувати справу, або прокурори можуть сумніватися у запереченнях жертви, але зберігати негативне відчуття того, що їм збрехали. 	<ul style="list-style-type: none"> • Надавати допомогу і підтримку травмованим жертвам та, в разі потреби, передавати їх іншим надавачам послуг. • Наскільки це можливо, жертви повинні мати можливість говорити з жінкою-прокурором. • Враховуючи те, що затримка із поданням заяви про гендерно-зумовлене насильство є поширеним явищем, це не повинно впливати на зобов'язання прокурорів. • Через затримку деякі докази можуть бути втрачені, але слід провести повне розслідування та розглянути всі наявні докази. • Прокурори також повинні бути готові визначити свідків-експертів, якщо це дозволяє їхня юрисдикція. Можливо, потрібно буде провести роз'яснювальну роботу з суддями, якщо реакція жертви на травму видається проблематичною або нелогічною.

Страх відплати і подальшого насильства. Страх – одна з основних причин, чому жертви насильства відмовляються від судового переслідування. Деякі жертви можуть зазнати певних загроз та/або тиску з боку кривдника, а інші побоюються, що кривдники стануть ще жорстокішими, якщо вони повідомлять про інцидент в поліцію і братимуть участь у процесі кримінального правосуддя. Результати досліджень насильства з боку інтимного партнера свідчать про те, що побоювання жертв є вірними.

ВПЛИВ НА ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК

- Подання заяви та свідчення проти кривдника може розглядатися як припинення відносин, вчинок, який різко збільшує ризик отримання серйозних травм або смерті жертви від рук її інтимного партнера.
- Жертви насильства з боку інтимного партнера стикаються з дилемою, як краще забезпечити свою безпеку та безпеку своїх дітей. Це може бути поясненням, чому дослідження вказують на те, що жертви часто не повідомляють про свою первинну інтимну віктимізацію, а зазвичай зазнають численних нападів та/або пов'язаних з ними віктимізацій, перед тим як звернутися до органів влади та/або попросити видати охоронний ордер.
- У ситуаціях насильства з боку інтимного партнера кривдник також може погрожувати забрати дітей або завдати їм шкоди, якщо жертва його покине. Він може ізолювати жертви від її сім'ї та друзів, а також понизити її самооцінку, переконавши її, що вона нічого не варта, або що вона сама винна у насильстві. Він може вибачатися і применшувати своє насильство або просити пробачення і обіцяти змінитись. Він може погрожувати самогубством, якщо вона піде від нього.

ПРОКУРОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАГУВАННЯ

- Вживати належних заходів для реагування на страх жертви перед помстою або побоювання подальшого насильства чи його ескалації.
- Подавати клопотання про попереднє ув'язнення або видачу ордера про заборону контактів, якщо закон передбачає ці заходи, а жертвам загрожує небезпека, та/або вимагати вжиття спеціальних заходів у залі суду.
- Налагодити ефективну співпрацю з адвокатами жертв та службами підтримки, щоб мати змогу допомогти жертві в розробці плану забезпечення безпеки.
- Намагатися отримати інформацію про попередні незареєстровані випадки домашнього насильства як докази злочинів, за які кривднику може бути пред'явлено обвинувачення залежно від строків давності, та скласти точну історію кривдника для вироблення відповідних рекомендацій щодо судового переслідування та винесення вироку.
- Визнати тимчасовий характер так званого періоду медового місяця та надати жертві поради для прийняття виваженого рішення.
Контакт між кривдником і жертвою під час процесу може надати кривднику можливість залякати жертву.

Гендерні упередження суб'єктів кримінального правосуддя. Гендерні упередження та визнання підпорядкованості жінок у багатьох країнах все ще впливають на те, як фахівці системи кримінального правосуддя сприймають насильство щодо жінок. Такі фахівці можуть пробачати або помилково вірити в те, що жінки провокують насильство своїми діями, наприклад, сперечаються зі своїм чоловіком або хлопцем, провокаційно одягаються, або ходять самі вночі. Жінок часто вважають самих винними у вчиненні щодо них насильства.

ВПЛИВ НА ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК	ПРОКУРОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ ПРАКТИКА
<ul style="list-style-type: none"> • Жертви відмовляються від співробітництва з правоохоронними органами та юристами на ранніх стадіях, якщо стурбовані таким ставленням. • Якщо вони вирішать подати заяву, поліція може не повірити їм або змусити їх відмовитися від подання заяви та/або ставитися до них зі зневагою або ворожістю. • Жертви можуть бути піддані агресивному перехресному допиту, заснованому на негативних гендерних стереотипах • Тлумачення правил доказування може здійснюватися упереджено щодо жертв, наприклад, може використовуватися попередня сексуальна історія жертви для дискредитації її заяви, або жертва повинна буде довести, що вона чинила опір кривднику. • Недовіра жертв до системи посилюється. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ставитися до всіх жертв з повагою і турботою, щоб уникнути вторинної віктимізації з боку системи правосуддя. • Заперечувати проти будь-яких доказів, що стосуються «поганого» характеру жертви (наприклад, зловживання психоактивними речовинами), який безпосередньо не пов'язаний з інцидентом, що розслідується. • Розглянути можливість залучення експертів для надання експертних свідчень щодо динаміки насильства над жінками для протидії будь-яким шкідливим стереотипам у суді.

Недовіра або страх перед системою кримінального правосуддя. Жертви могли мали інший незадовільний або навіть ворожий досвід співпраці з системою кримінального правосуддя, тому вони або не довіряють системі або не вірять, що система може їм допомогти.

ВПЛИВ НА ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК	ПРОКУРОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАГУВАННЯ
<ul style="list-style-type: none"> • Жертви бояться, що їм не повірять або ставитимуться до них зневажливо. • У випадках насильства з боку інтимного партнера жертва може викликати поліцію лише для того, щоб припинити насильство, а не щоб проти кривдника порушили кримінальну справу. Вона може переживати, що система кримінального правосуддя несправедливо поставиться до кривдника. • Жертви можуть боятися самого процесу кримінального правосуддя, від проходження судово-медичної експертизи до надання свідчень у суді. • Жертви можуть боятися, що їх заарештують через інші кримінальні правопорушення, наприклад, через незаконну імміграцію, роботу в сфері секс-послуг чи вживання наркотиків. • У деяких країнах існує злочин «фальшиве звинувачення у вчиненні статевого злочину», коли жертві загрожує таке саме покарання, яке могло б бути застосоване до правопорушника у випадку його засудження. Цей ризик зворотного покарання може чинити стримуючий вплив на участь жертв у системі кримінального правосуддя. • Жертви хочуть, щоб насильство припинилося, бути в безпеці та відчувати себе захищеними. Якщо вони не вірять, що система правосуддя може їм допомогти, вони не будуть з нею співпрацювати. 	<ul style="list-style-type: none"> • Тримайте жертв у курсі про хід їхньої справи, щоб зменшити їхню недовіру та страх перед системою, а також забезпечити своєчасність у кримінальному провадженні. • Зустрічайтеся з жертвами на ранньому етапі, щоб встановити взаєморозуміння та надати їм необхідну інформацію. • Спочатку оцініть вразливості жертв, перші ніж обмірковувати тактику, наприклад, які свідчення вони можуть надати. • Якщо жертва може бути економічно залежною від кривдника, прокурор може направити її до громади для отримання від неї допомоги, надати інформацію про притулки, соціальну підтримку та професійну підготовку.

Страх стигматизації або тиску з боку суспільства. Жертви можуть соромитися або боятися виносити насильство на публіку.

ВПЛИВ НА ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК	ПРОКУРОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАГУВАННЯ
<ul style="list-style-type: none"> • Жертви можуть боятися втратити довіру сім'ї. • Жертва може не мати підтримки з боку родичів чи друзів. • Родичі, друзі або навіть її діти, у випадку насильства в сім'ї, можуть тиснути на неї, щоб вона відмовилася від справи. • Громада може применшувати насильство, виправдовувати його або звинуватити у ньому саму жертву. • Жертва може боятися втратити свій статус у громаді, або що її чоловік покине її, якщо вона продовжить підтримувати обвинувачення. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вживати заходів, які гарантують конфіденційність. • Подавати клопотання про закриті судові слухання та заборону публікації в ЗМІ. • Долучатись до реалізації програм підвищення обізнаності в громадах. • Проводити роз'яснювальну роботу про те, що насильство щодо жінок – це злочин і з ним ніхто не миритиметься. • Направляти жертв до служб підтримки.

МОДУЛЬ

04

ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТІВ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

МЕТА МОДУЛЯ 4

Метою цього модуля є дослідження ролі прокурора в зборі доказів з особливим акцентом на якості заяви жертви. У попередньому модулі обговорювалося, як віктимізація, як первинна, так і вторинна, жертви може вплинути на її участь у системі кримінального правосуддя, у тому числі на якість її заяви. У цьому модулі міститься огляд навичок проведення допитів з урахування гендерної проблематики, з особливим акцентом на важливості першого етапу допиту: налагодження взаєморозуміння та розвіювання страхів жертви.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Зрозуміти роль жертв та їхні права відповідно до міжнародного права
- Проводити допит жертв з урахування гендерної проблематики
- Розуміти і правильно реагувати, маючи справу з жертвами, які не бажають співпрацювати або відмовляються від своїх слів

ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТІВ ЖЕРТВ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Основний матеріал

Роль жертв та їхні права відповідно до міжнародного права

Роль жертви у кримінальних справах може відрізнятися залежно від юрисдикції. Жертви насильства щодо жінок, як правило, є ключовими свідками для сторони обвинувачення. Вони не є клієнтами сторони обвинувачення і не вважаються сторонами кримінального провадження. Однак, у деяких державах вони можуть виступати цивільним позивачем (*partie civile*) у справі і мати право на адвоката. Важливо зазначити, що оскільки жертва не є позивачем у кримінальній справі, вона не зобов'язана займатися просуванням справи через усі етапи системи. Після подання жертвою заяви до поліції, відповідальність за розслідування справи, здійснення кримінального переслідування за вчинення злочину у разі наявності достатніх доказів, і в кінцевому підсумку притягнення порушника до встановленої законом відповідальності шляхом призначення йому відповідного покарання, несе держава.

Відповідні міжнародні стандарти та норми, що застосовуються до кожної правової традиції, містяться у низці міжнародних документів.

Декларація ООН “Про основні принципи правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою.”⁵⁷ Цей документ визначає такі основні права, які держави мають забезпечувати для всіх жертв злочинів та зловживання владою:

- До жертв слід ставитися із співчуттям та поважати їхню гідність.
- Вони мають право на доступ до механізмів правосуддя і якнайшвидшу компенсацію за завдану шкоду.
- Жертвам має надаватися інформація про їхню роль та про об'єм, терміни проведення та хід судового розгляду та про результати розгляду їхніх справ
- Жертвам має надаватися можливість викладу та розгляду їхніх думок та побажань на відповідних етапах судового розгляду
- Жертвам має надаватися належна допомога протягом усього судового розгляду

⁵⁷ Резолюція Генеральної Асамблеї № 40/34, додаток.

- Мають вживатися заходи для зведення до мінімуму незручності для жертв, охорони їхнього особистого життя у тих випадках, коли це необхідно, та забезпечення їхньої безпеки, а також безпеки їхніх сімей, від залякування та помсти
- Слід уникати невинуватих затримок при розгляді справ
- Жертви повинні мати право на справедливу реституцію та компенсацію
 - Жертви повинні отримувати необхідну матеріальну, медичну, психологічну та соціальну допомогу через державні, добровільні, громадські та місцеві канали

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи. Цей документ закликає держави надавати пріоритет безпеці жертв на всіх етапах кримінального процесу, а також містить главу про підтримку та допомогу жертвам.

*Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів.*⁵⁸ У цьому документі визначено такі основні права та конкретні заходи, які держави мають вживати для забезпечення цих прав:

- Право на достойне поводження та співчуття
- Право на захист від дискримінації
- Право на отримання інформації
- Право бути заслуханим і висловлювати свої погляди та занепокоєння
- Право на ефективну допомогу
- Право на особисте життя
- Право на захист у складних ситуаціях під час процесу відправлення правосуддя
- Право на безпеку
- Право на відшкодування
- Право на спеціальні профілактичні заходи

*Типові стратегії і практичні заходи ООН з ліквідації насильства щодо дітей в рамках запобігання злочинності та кримінального правосуддя.*⁵⁹ Цей документ закликає держави до вжиття низки заходів щодо забезпечення ефективного захисту дітей-жертв насильства за допомогою процесу відправлення кримінального правосуддя та уникнення вторинної віктимізації. Він містить рекомендації щодо вжиття конкретних заходів для запобігання виникненню подальших труднощів і травм, які можуть виникнути через їхню участь у процесі відправлення кримінального правосуддя:

- надання дітям спеціальних послуг, турбота про їхнє фізичне та психічне здоров'я і належний захист, що враховують стать і відповідають віку, рівню зрілості і потребам дітей, для того щоб не допустити заподіяння їм додаткових труднощів і їхнього травмування, а також сприяння фізичному та психологічному відновленню і соціальній реінтеграції дітей, які стали жертвами насильства;
- Отримання дітьми, які зазнали сексуального насильства, і особливо дівчатами, які в результаті цього завагітніли, або дітьми з ВІЛ/СНІД або іншими захворюваннями, що передаються статевим шляхом, внаслідок такого насильства, медичних консультацій та порад, а також надання їм необхідних фізичних і психологічних медичних послуг та підтримки, що відповідають їхньому віку;

⁵⁸ Резолюція Економічної та Соціальної Ради № 2005/20, додаток.

⁵⁹ Резолюція Генеральної Асамблеї № 69/194, додаток.

- Отримання дітьми-жертвами допомоги з боку осіб, які надають підтримку, з моменту первинного повідомлення і до тих пір, поки існує потреба в таких послугах;
- Докладання всіх зусиль фахівцями, що відповідають за надання допомоги дітям-жертвам, з метою координації підтримки, щоб уникнути зайвих процедур й обмежити кількість співбесід.

*Принципи та керівні настанови ООН щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя.*⁶⁰ Цей документ закликає держави забезпечувати таке:

- У юрисдикціях, в яких жертва виступає стороною у кримінальних справах, мають надаватися доступні юридичні послуги, а для тих, хто не має достатніх коштів або якщо це в інтересах правосуддя, юридичні послуги мають надаватися безкоштовно (правова допомога, включаючи надання правової інформації, юридичних консультацій, юридичної допомоги та юридичне представництво)
- Якщо в основі перевірки наявності коштів лежить підрахунок загального доходу сім'ї, але підозрюваний злочинець є членом цієї сім'ї або жертва не має рівного доступу до сімейних доходів, то для перевірки наявності коштів використовується тільки дохід жертви, яка звертається про надання юридичної допомоги

На основі цих міжнародних документів УНЗ ООН та його партнери розробили інструменти, які надають додаткові вказівки прокурорам та іншим фахівцям системи кримінального правосуддя щодо прав жертв насильства щодо жінок.

План дій УНЗ ООН містить такі рекомендації для держав:

- Захищати права жертв у системі кримінального правосуддя, а також розробити мінімальні стандарти для жертв, які вирішили не брати участі в процесі кримінального правосуддя або стикаються з перешкодами у доступі до нього.
- Забезпечити, щоб жертви насильства щодо жінок мали широкий спектр прав, включаючи громадянські права, економічні права, права, що захищають їхній статус зайнятості як у державному, так і приватному секторі, а також надавати спеціалізовану допомогу, житло та правову допомогу
- Забезпечити, щоб жертви мали особливі права як учасники системи кримінального правосуддя, такі як право на отримання інформації та право на доступ до правосуддя
- Гарантувати, щоб жертви мали право на доступ до державних фондів компенсації за шкоду, завдану кримінальним правопорушенням, якщо вони існують
- Прийняти законодавство, що передбачає засоби правового захисту при порушенні будь-яких прав
- Забезпечити, щоб жертвам надавалася інформація про можливості для звернення за допомогою, у тому числі після вичерпання національних засобів правового захисту

Довідник для підготовки законодавства про насильство щодо жінок, розроблений «ООН Жінки, містить докладнішу інформацію про те, як слід захищати права жертв під час провадження у кримінальній справі. У ньому зазначено, що законодавство має:

- Дозволяти жертві самій вирішувати, чи виступати в суді чи подавати докази альтернативними способами, включаючи складання заяви під присягою/афідавіту, подання клопотання, щоб прокурор надавав відповідну інформацію від її імені та/або надання свідчень, записаних за допомогою технічних засобів

⁶⁰ Резолюція Генеральної Асамблеї № 67/187, додаток.

- Надавати їй можливість свідчити у суді у спосіб, який не передбачає очної ставки з відповідачем, у тому числі шляхом проведення слухань у закритому судовому засіданні, використання камер захисту свідків, телевізійних систем замкнутого типу та відеоканалів
- Забезпечувати, щоб жертви свідчили лише стільки разів, скільки необхідно
- Передбачати можливість закриття зали судових засідань під час судового розгляду, якщо це дозволяється за конституцією
- Передбачати заборону на будь-яке оприлюднення інформації про осіб, які беруть участь у справі, а також засоби правового захисту у разі недотримання такої заборони

Проведення допитів жертв з урахуванням гендерної проблематики

У більшості юрисдикцій свідчення жертви насильства щодо жінок залишаються основним доказом, який наводять прокурори. З огляду на характер таких злочинів, коли насильство часто відбувається в приватній обстановці, зазвичай, крім самої жертви, більше немає інших свідків. Беручи до уваги важливість цих доказів, слід з особливою увагою ставитися до допиту жертв, щоб забезпечити притягнення винної особи до відповідальності. Крім того, прокурори мають намагатися отримати інформацію про сприйняття жертвою ризику або безпосередньої загрози насильства та її побажання щодо будь-яких обмежень, які мають бути застосовані до обвинуваченого під час досудового звільнення з-під варти.

У зв'язку з різними правовими традиціями в кожній країні, прокурори зустрічаються з жертвами на різних етапах процесу відправлення правосуддя. Залежно від юрисдикції, прокурори мають зустрітися з жертвою або її адвокатом якомога раніше для того, щоб налагодити взаєморозуміння з жертвою або її адвокатом. У юрисдикціях, де прокуророві дозволяється зустрічатися з жертвою до слухання у кримінальній справі, прокурори повинні переглянути права та роль жертви, роль прокурора та інших осіб у системі кримінального правосуддя, оцінити ризик або безпосередню загрозу насильства й отримати побажання жертви.

Загальний принцип, якого мають дотримуватися прокурори під час спілкування з жертвами, полягає в тому, що вони мають ставитися до жертв з любов'язністю, гідністю, повагою та особливою чутливістю до травми, якої вони зазнали. Те, як прокурор спілкується з жертвою на самому початку, відіграє ключову роль у допомозі жертві чітко розповісти про те, що сталося. Жертва має знати, що її слухають, і що її змінні потреби в справедливості розуміються і враховуються. Інформація та спосіб її надання можуть допомогти їй прийняти зважене рішення щодо участі у системі правосуддя.⁶¹

Рекомендації для підготовки до допиту жертви.

1. Ніколи не звинувачуйте і не засуджуйте жертву. Ніхто, за жодних обставин, не заслуговує на насильство щодо себе. Важливо, щоб ви заспокоїли жертву, використовуючи безпечну і підтримуючу мову.
2. Слухайте жертву. Дозвольте жертві вільно вести свою розповідь. Дайте жертві час розповісти вам, що сталося власними словами (наприклад, неструктурований допит). Якщо залишилися моменти, про які ви б хотіли дізнатися більше, ви завжди можете повернутися до них, поставивши відкриті запитання. Коли ви ставите запитання, дозволяйте робити паузи у бесіді, жертва зібралася з думками.

⁶¹ Додаткову інформацію про те, як підготуватися до допиту жертви, можна знайти в *Посібнику щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*, розробленому УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ, розділ про допит жертви.

Незважаючи на те, що під час допиту важливо показати своє співпереживання, не ставайте надмірно емоційними і не демонструйте свій гнів або розчарування. Переконайтеся, що жертва контролює потік інформації та уникайте ризику накладання власних поглядів на те, що жертва має намір сказати.

3. Скажіть жертві, що насильство – не її вина. Жертвам слід нагадувати і заохочувати визнати, що насильство не їхня вина, і що вона нічого не зробила, щоб заслужити цей злочин.
4. Ніколи не запитуйте жертву про її попередню сексуальну історію. Те чи вона мала інших сексуальних партнерів, не має жодного значення.
5. Ніколи не просіть її повторити свою історію без необхідності і не ставте непотрібні запитання. На жаль, жертв часто просять повторювати свою історію знову і знову – поліції, лікарю, працівнику з надання психосоціальної підтримки та суддям. Розповідання історії може бути травматичним. За можливості, обмежте кількість разів, коли вона змушена пригадувати події злочину.
6. Не давайте обіцянок, які ви не зможете виконати. Жертва може намагатися отримати від вас запевнення, яких ви не зможете надати. Наприклад, вона, може не захотіти, щоб ви ділилися певними частинами її розповіді з іншим особам, але вам доведеться за законом передати її заяву іншим особам, наприклад, стороні захисту.
7. Будьте чесними про труднощі, пов'язані із судовим процесом. Розгляд справи може зайняти багато часу, і це може бути складним для жертви. Якщо вона давати свідчення у суді (а в більшості випадків вам будуть потрібні її свідчення), їй, ймовірно, доведеться пройти неприємний перехресний допит. Однак прокурори мають враховувати те, що жертва може відчувати, що її відмовляють продовжувати справу.
8. Конфіденційність. Тримайте особисту інформацію про жертву в повній конфіденційності. Видаліть особисту інформацію (наприклад, про адресу жертви) з будь-яких судових документів, які будуть подані та оприлюднені. Надавайте лише інформацію про правопорушення, коли необхідно надати допомогу та потрібне втручання (наприклад, направлення), і навіть в такому випадку, тільки з письмового дозволу жертви.
9. Переконайтеся, що вона розуміє мову. Будьте готові залучити перекладача, якщо це буде необхідно. Якщо вам потрібно залучити перекладача, запитайте у жертви, чи вона не заперечує проти такого перекладача. Переконайтеся, що жертва відчуває себе комфортно з перекладачем і що немає жодних проблем, пов'язаних з гендерними чи іншими питаннями. Виділяйте для допиту з перекладачем удвічі більше часу.
10. Спробуйте зрозуміти труднощі жертви. Жертви можуть мати багато проблем, оскільки кривдники часто обирають жертв, які вже є вразливими. Їм може бути складно зробити вибір щодо виступу в ролі свідка. Вони можуть мати низьку самооцінку або можуть заново переживати минуле. Вони можуть відчувати тривогу чи агресію. Вони можуть відчувати себе ізольованими. Їм може бути складно висловити свої потреби або спланувати своє майбутнє. Вони можуть намагатися догодити усім. Будьте терплячими і проведіть з ними достатньо часу.
11. Візьміть до уваги будь-яке твердження про те, що жертва хоче завдати собі серйозної шкоди. Перегляньте свій список контактів служб підтримки у своєму регіоні та направте жертву до працівника з надання психосоціальної підтримки. Попросіть у жертви дозволу на виклик працівника з надання психосоціальної підтримки від її імені та спробуйте якнайшвидше влаштувати їхню зустріч.

12. Запитайте в жертви, чи має вона якісь побоювання щодо своєї безпеки. Перегляньте оцінку загроз та розгляньте питання управління ризиками.
13. Наприкінці допиту, переконайтеся, що жертва знає, що може завжди до вас звернутися.

Під час обговорення, пам'ятайте, що:

- Прокурори можуть задовольнити прохання жертв про те, щоб на допиті були присутні їхні родичі, друзі або інші особи, які надаватимуть їм підтримку, крім випадків, коли присутність такої особи може вважатися такою, що завдасть шкоди.
- Органи прокуратури мають визначити, чи можуть вони задовольнити прохання жертви про спілкування з прокурором конкретної статі.

Особливі міркування під час допиту дівчат-жертв

З огляду на їхній вік, можливості та травму, якої вони зазнали, дівчата-жертви потребують особливого ставлення і чутливості під час проведення допиту. Вони переживають події, думають, говорять і поведуться по-іншому, ніж дорослі. Прокурори повинні забезпечити, щоб будь-який контакт із дівчиною-жертвою дозволяв їй змістовно брати участь у судовому процесі, а також захистити її від подальшої шкоди, включаючи вторинну віктимізацію з боку системи кримінального правосуддя. Для отримання додаткової інформації стосовно роботи з дітьми-жертвами див. *Довідник для фахівців та посадових осіб з питань правосуддя у справах, пов'язаних з участю дітей – жертв чи свідків злочинів*, розроблений УНЗ ООН/ЮНІСЕФ⁶², а також безкоштовний онлайн-курс УНЗ ООН/ЮНІСЕФ для працівників системи правосуддя, які займаються справами, пов'язаними з участю дітей-жертв.⁶³

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ З ДІВЧАТАМИ-ЖЕРТВАМИ

Уникайте	Використовуйте
<ul style="list-style-type: none"> • Довгі речення • Складні речення • Пасивна форма (напр., «ти отримала удар від чоловіка?») • Негативна форма (напр., «ти нікому не розповіла про це?») • Запитання з більш ніж одним значенням • Подвійне заперечення (напр., «чи не казала тобі мама не виходити?») • Гіпотетичні ситуації (напр., «якщо ти втомилася, скажи мені») • Невдоволений вигляд (це може свідчити про негативне судження) • Напружені пози • Покваплення • Використання свого звання чи рангу • Критика або засудження одного з батьків (навіть кривдника) • Шокований вигляд 	<ul style="list-style-type: none"> • Короткі речення • Прості речення (мова, що відповідає віку) • Активна форма (наприклад, «тебе вдарив чоловік?») • Позитивні/спрямовуючі речення (наприклад, «ти комусь розповідала про це?») • Питання лише з одним значенням • Одне заперечення (напр., «твоя мама казала тобі не виходити?») • Прямий підхід (наприклад, «ти втомилася?») • Показувати інтерес і підтримувати належний зоровий контакт • Опуститися до рівня очей дитини • Не поспішати і побудувати взаємозв'язок, перш ніж запитати про інцидент • Представитися по імені • Запевнити, що у неї не буде неприємностей, якщо вона про це розкаже • Запевнити, що ви вже говорили з іншими дітьми про такі речі

⁶²Доступно за посиланням:

www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/hb_justice_in_matters_professionals.pdf.

⁶³Доступно за посиланням: www.unodc.org/justice-child-victims//login/login-form.jsp?lng=en.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Для прав жертви існує міжнародна правова база. До основних міжнародних прав жертв належить право на ставлення зі співчуттям, гідністю та повагою, право на забезпечення швидкого відшкодування завданої шкоди, право на отримання інформації та можливостей для висловлення своїх поглядів та проблем, право на захист особистого життя та приділення першочергової уваги їхній безпеці в рамках системи кримінального правосуддя.
2. Свідчення жертви насильства щодо жінок є основним доказом, який наводять прокурори в суді.
3. Проведення допиту жертви з урахуванням гендерної проблематики, а особливо травми, якої вони зазнали, має важливе значення для успішного кримінального переслідування (впливає на якість свідчень), а також для зменшення вторинної віктимізації жертви.
4. Основними навичками проведення допиту є: активне слухання, неупередженість і повага, контроль глосу, що дозволяє відкрито вести розповідь, уникання надання порад, але розвіювання страхів та побоювань жертви.
5. Хорошою практикою є надання дозволу особі, яка надає підтримку, супроводжувати жертву та надання можливості жертві спілкуватися з прокурором-жінкою.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Загальний підхід

- Прокурори мають ставитися до жертв з люб'язністю, гідністю, повагою та особливою чутливістю до травми, якої вони зазнали.
- У більшості юрисдикцій свідчення жертви у справах про насильство щодо жінок залишаються основним доказом, який наводять прокурори.

Створення сприятливого середовища

- Вибрати відповідне місце та час
- Забезпечити конфіденційність
- Середовище, в якому жертва зможе почувати себе в безпеці

Спілкування з жертвою

- Ніколи не звинувачувати і не засуджувати
- Активне слухання
- Говорити жертві, що насильство – не її вина.
- Ніколи не просити їй повторити свою історію без необхідності і не ставити непотрібних запитань.
- Не давати обіцянок, яких не зможете виконати
- Бути чесними щодо труднощів, пов'язаних із судовим процесом
- Переконатися, що вона розуміє мову
- Спробувати зрозуміти труднощі жертви
- Запитати в жертви, чи має вона якісь побоювання щодо своєї безпеки

Деякі хороші практики під час допиту жертв

- Дозволяти, щоб під час допиту була присутня особа, яка надаватиме жертві підтримку
- Задоволення прохання жертви про спілкування з прокурором конкретної статі

Відео, що демонструє формування взаємозв'язку під час допиту

Розгляньте можливість підготовки місцевого відео з національним прокурором, який проводить допит з урахуванням гендерної проблематики. У ньому може бути зроблено акцент на першому етапі допиту – формування взаємозв'язку.

КАНАДСЬКИЙ ПРОКУРОР, УІНСТОН СЕЙСОН, ФОРМУЄ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА РОЗВІЮЄ ПОБОЮВАННЯ ЖЕРТВИ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ДОПИТУ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

На цьому короткому відео досвідчений канадський прокурор проводить допит матері малолітньої дівчинки, яка зазнала сексуального насильства. Це відео демонструє лише перший етап допиту, тобто формування взаємозв'язку та розвіювання побоювань жертви та її рідних.

Вказівки: Покажіть відео групі та попросіть аудиторію поділитися своїми думками щодо фільму. Перш ніж переглядати відео, попросіть їх занотувати будь-які використані прокурором методи, які вони вважають корисними чи марними.

Запитання після відео:

1. Що ви думаєте про роботу, яку він виконав? Що він зробив добре? Що він міг зробити краще?
2. Чи побачили ви якісь методи, які ви, на вашу думку, могли б використовувати як прокурори у своїй системі кримінального правосуддя?

Рольова гра з допиту жертв

РОЛЬОВА ГРА: ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЖЕРТВ

У малих групах проведіть початковий допит жертви (один бажачий на групу), зосереджуючи увагу на першому етапі допиту: формування взаємозв'язку та розвіювання побоювань жертви.

Попередня підготовка: Для цієї вправи потрібні фасилітатори для кожної малої групи та один доброволець, який гратиме роль жертви. Перед виконанням вправи дайте вказівки щодо рольової гри добровольцям, які гратимуть роль жертви.

Вказівки: Поділившись на малі групи, кожен фасилітатор групи має ще раз переглянути вказівки до вправи. Дайте кожному учаснику десять хвилин на проведення допиту добровольця, який грає роль жертви. Переконайтеся, що вони відпрацьовують лише перший етап – формування взаємозв'язку та розвіювання побоювань жертви – і не вдаються в деталі інциденту.

Після кожного такого допиту, дозвольте прокурорам представити свої відгуки.

Після того, як кожен отримав можливість попрактикуватись, поверніться до аудиторії та дозвольте виступити зі своїми коментарями особам, які грали роль жертви.

Роздаткові матеріали для добровольців, які грають роль жертви

Граючи роль жертви в цій рольовій грі, вам буде запропоновано зіграти різний тип жертв п'ять разів у невеликій групі, щоб кожен з п'яти прокурорів у вашій групі мав можливість провести перший етап допиту – формування взаємозв'язку та розвіювання побоювань жертви. Від вас не вимагатиметься взагалі вдаватися в деталі інциденту, але якщо це станеться, ви можете зупинити рольову гру і фасилітатор повинен буде повторити, що ця рольова гра – це практикування лише першого етапу допиту.

Нижче наведено декілька прикладів щодо того, як ви можете зіграти роль жертви, та види проблем, які можуть виникнути.

1. Вороже, антагоністичне ставлення, відмова співпрацювати
 - Не хоче, щоб він потрапив у в'язницю
 - Він каже, що йому шкода і що він більше ніколи не зробить цього
 - Залежить від його доходу, не може дозволити собі, щоб його відправили у в'язницю

2. Налякана, схвилювана, стривожена
 - Боїться його побачити
 - Боїться, що він розпізнає її, зосередить свій погляд на її обличчі
 - Хвилюється, що може не пригадати все в подробицях і що її можуть звинуватити у брехні
 - Боїться невідомого, не знає, які запитання їй поставить суддя
 - Боїться відплати, якщо вона не відступить
3. Почуває себе незручно, несміливо, збентежено
 - Конфіденційність – боїться, що її ім'я буде в новинах, ЗМІ в залі суду, осудження з боку суспільства
 - Просто хоче залишити це в минулому, хоче забути про це, тому що не може спати.
 - Уся її сім'я втрачає сон
4. Розгублена, засмучена, плаче
 - Батько/сім'я засмучені тим, що вона звернулася до суду, і вона не знає чому
 - Почуває себе ізольованою і хотіла б, щоб її мама або друзі були з нею у суді
 - Боїться заплакати на трибуні, втратити самовладання, спантеличена
5. Неемоційна, байдужа, відчужена
 - Не довіряє системі – що з того, що вона продовжить справу, якщо в кінці все одно нічого не зміниться
 - Не хочеться знову про це говорити, це було настільки жахливо і не хоче ще раз це переживати

РОБОТА З ЖЕРТВАМИ, ЯКІ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ СПІВПРАЦЮВАТИ АБО ВІД СВОЇХ ПОПЕРЕДНІХ ЗАЯВ

Основний матеріал

Розглядаючи справи жертв насильства щодо жінок прокурори часто стикаються з різними труднощами. Тренери мають розглянути труднощі, що виникають у цих справах, до яких відносяться такі:

- Жінки, які зазнають насильства, незалежно від того, чи це насильство з боку інтимного партнера, родичів чоловічої статі чи незнайомих людей, можуть не поводитися як жертви інших злочинів, і прокурори не повинні очікувати від них цього.
- Жертви можуть демонструвати вороже ставлення або відмовлятися від співпраці. Небажання жертви брати участь у процесі кримінального правосуддя часто сприймається прокурорами неправильно. Вони вважають, що якщо жертвам байдуже, то чому має бути не байдуже їм.
- Слова жертв можуть здаватися прокурорам неправдоподібними. Коли жертва робить суперечливі твердження або применшує те, що сталося, прокурори можуть вважати, що вона бреше їм, або що словам жертви не можна довіряти настільки, щоб продовжувати справу.

- Прокурори можуть сумніватися у запереченнях жертви, але зберігати негативне відчуття того, що їм збрехали.
- Якщо жертва продовжує підтримувати стосунки з кривдником, прокурор може подумати, що продовження провадження у справі буде марним витрачанням часу суду.

Результати нещодавно проведених досліджень свідчать про таке:

- Більшість жертв насильства з боку інтимного партнера підтримують судове переслідування, навіть якщо вони виражають невпевненість щодо публічного розгляду справи в суді.
- Навіть у дослідженнях, в яких більшість жертв заперечували проти судового переслідування, після судового розгляду вони змінили свою думку, а деякі повідомили, що судовий досвід дав їм «почуття контролю» або дозволив їм «відчувати себе в значно більшій безпеці».
- Жертви, яким надають підтримку і до яких ставляться з повагою та співчуттям і в яких вселили впевненість кваліфіковані фахівці, не лине менш імовірно згодом відмовляться від підтримки процесу, але й також більш імовірно відчуватимуть, що зможуть чітко та послідовно розповісти все, що знають.
- Результати досліджень свідчать, що ставлення до жертв (тобто з повагою) має таке ж важливе значення, як і можливі результати розгляду справи. Наприклад, у справах, в яких було ухвалено виправдувальний вердикт, але при цьому жертвам надавалася підтримка працівниками служби підтримки, хоча вони й були розчаровані в результаті, жодна з них не пошкодувала про те, що вирішила продовжувати справу.
- Чим більше тягарів, пов'язаних з провадженням у справі, покладається на жертв, тим менша ймовірність, що вони співпрацюватимуть. Прикладом такого тягара може бути вимога до жертви підписати заяву, щоб пред'явити обвинувачення, або взяти участь у засіданні, на якому пред'являтимуться обвинувачення, через декілька днів після арешту кривдника.
- Хоча побоювання жертв щодо небезпеки підозрюваних є обґрунтованими і провісником подальшого насильства, у ході досліджень було встановлено, що побажання жертв щодо того, як слід розглядати справу, не є належним предикатором подальшого насильства. Жертви, які хотіли, щоб обвинувачення були зняті, з такою ж ймовірністю не хотіли, щоб вони були зняті, щоб не зазнати повторної віктимізації. Співпраця жертв з прокурорами не перешкоджала рецидиву. Інакше кажучи, якщо прокурори продовжували працювати з жертвами, які відмовляються співпрацювати, ці жертви з однаковою ймовірністю зазнавали повторної віктимізації, що й жертви, які співпрацювали з прокурорами. Це означає, що, хоча прокурори й повинні слухати жертв, вони мають пояснити жертвам та підсудним, що рішення про кримінальне переслідування не може базуватися виключно на побажаннях жертви.
- Результати одного дослідження показали, що рівень відмови жертв від співпраці був меншим у місцях, де діють спеціальні програми кримінального переслідування, заходи із захисту жертв та суди, що спеціалізуються на справах про домашнє насильство. Ці спеціалізовані програми реагування зазвичай включають планування у стислі терміни, зменшення вразливості жертви до моменту судового розгляду, збільшення контактів з жертвою до моменту судового розгляду, а також процедури, спрямовані на підтримку жертв, які максимально зменшують залучення жертв до процесу кримінального переслідування.

Прокурори не повинні допускати, щоб заперечення жертв автоматично змушували їх відмовлятися від ведення справ. Якщо прокурори вважають, що переважна кількість жертв послідовно намагається заперечувати проти

кримінального переслідування, вони мають дослідити свою взаємодію та взаємодію правоохоронних органів з жертвами для збільшення підтримки жертв. Під час роботи з жертвами, які не бають співпрацювати, можна застосовувати різні підходи.

Ранній контакт із жертвою для надання їй інформації про насильство, процес кримінального правосуддя та її роль у ньому. Часто проблеми свідків, які відмовляються співпрацювати, можна уникнути, якщо вдасться пояснити їм етапи процесу кримінального правосуддя. Жертвам слід також надавати інформацію про ресурси громади, які можуть надати їй підтримку або захист (наприклад, притулки, державна допомога, адвокати для жертв), та допомогу в отриманні таких послуг. Результати досліджень свідчать про те, що зустрічі з жертвою на початку процесу кримінального правосуддя можуть сприяти тому, що в процесі братимуть участь більше жінок.

Прагнення зрозуміти небажання жертви співпрацювати та заходи реагування. Наприклад, у справах про насильство з боку інтимного партнера жертва може думати, що прокурор хоче, щоб вона пішла від кривдника. Однак прокурор має дати чітко зрозуміти, що рішення продовжувати чи не продовжувати відносин – це її рішення, а не прокурора. Потрібно донести до жертви те, що їхньою спільною метою є припинення насильства в її житті. Поясніть їй, як притягнення кривдника до відповідальності та направлення його на участь у призначеній судом програмі може дати йому можливість змінитися.

Залучення експертів. Залежно від національного законодавства, розгляньте можливість залучення експерта, який би пояснив причину, чому жертва не бажає співпрацювати з судом, відмовляється від своєї заяви або не з'являється до суду.

Використання судової повістки. Залежно від національного законодавства, розгляньте можливість подання клопотання про видачу судової повістки для виклику жертви до суду для надання свідчень у справі. Повістки є корисними в плані того, що вони захищають жертву від тиску з боку кривдника; вона може сказати йому, що це не її рішення давати свідчення у суді. Однак, слід мати на увазі, що не всі жертви дотримуватимуться вимог повістки, а змушувати жертву дотриматися її, як правило, недоцільно.

Використання заяви жертви. Залежно від національного законодавства, розгляньте можливість подання до суду протоколу допиту жертви як доказу.

Продовження справи без свідчень жертви. Прокурори та поліція мають будувати свої справи таким чином, щоб їх можна було довести без свідчень потерпілого (наприклад, попередні заяви, повідомлення про надзвичайну ситуацію, наприклад, записи екстрених викликів, фотографії жертви, підсудного та місця злочину).

Додатковими факторами, які можуть бути корисними в роботі з жертвами, які відмовляються співпрацювати, є:

- Можливість спілкування з фахівцями жіночої статі
- Ведення справи одним прокурором протягом усього процесу
- Культура довіри та підтримки
- Приватна та заспокійлива обстановка під час спілкування з прокурором
- Ставлення як до цілісної особистості, а не до окремої справи
- Ставлення з повагою
- Доступ до інформації про процес та інформування про хід справи
- Особисті зустрічі з прокурором
- Готовність до судового процесу, можливість перечитати заяви завчасно перед судовим розглядом, а не за декілька хвилин до його початку
- Прокурор ознайомлений з фактами справи та вмє вести такі види справ

- Побудова справ, отримання допоміжних доказів та переконливий виступ у суді, що пояснює поведінку жертви
- Запобіжні заходи для жертв та членів їхніх сімей

Визнаючи, що зречення жертви від своєї заяв та відмова від співпраці часто є результатом погроз з боку кривдника, прокурори не повинні реагувати, погрожуючи або здійснюючи кримінальне переслідування проти жертви. У деяких країнах жертвам надсилають повістки до суду або наказують з'явитися в суді. Як згадувалося вище, судові повістки можуть зменшити тиск на жертву з боку кривдника, щоб вона відмовилася від обвинувачень. Повістка також служить для жертви документом, що обґрунтовує необхідність взяти відгул на роботі. Прокурор має повідомити жертві про наслідки невиконання вимог повістки. Однак прокурори мають розуміти, що жертва насильства може мати поважні причини для неявки. Прокурори мають в кожному конкретному випадку правильно оцінювати ситуацію і використовувати здоровий глузд при прийнятті рішення про доцільність згадування про відповідальність за неповагу до суду.

У деяких країнах прокурорам дозволяється застосовувати запобіжний засіб, коли допит жертви проводиться у присутності судді та/або захисника. Протокол допиту жертви, отриманий в результаті такого заходу, може пізніше бути визнаний доказом у суді навіть без свідчень жертви у суді або проти волі жертви. Прокурори мають розглянути можливість застосування цього заходу на початковому етапі допиту жертви, враховуючи ситуацію та позицію жертви.

Залежно від застосовного національного законодавства, прокурор може прийняти рішення про продовження справи проти волі жертви. У випадках, коли є достатньо доказів, прокурор може продовжувати справу, не покладаючись на свідчення жертви. Якщо прокурор хоче продовжити кримінальне переслідування, але відчуває, що для доведення обвинувачень у справі йому знадобляться свідчення жертви, йому доведеться вирішити, чи використовувати свідчення жертви як доказ без присутності жертви у суді, або допомогти жертві з'явитися до суду шляхом вжиття спеціальних заходів або вимагати від жертви особисто свідчити у суді проти її волі. Для прийняття прокурором правильного рішення про те, як діяти далі у справі, надзвичайно важливе значення мають попередньо встановлені дані.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Жертви насильства з боку інтимного партнера часто відмовляються співпрацювати з прокурорами з ряду причин, зокрема, через бажання не розривати стосунки, страх помсти або через фінансову залежність.
2. Чим більше тягарів, пов'язаних з провадженням у справі, покладається на жертв, тим менша ймовірність, що вони співпрацюватимуть.
3. Результати досліджень свідчать про те, що більшість жертв насильства з боку інтимного партнера підтримують кримінальне переслідування, навіть якщо на публіці вони висловлюють невпевненість. Серед тих, хто виступає проти кримінального переслідування, більшість відповіли, що судовий досвід надав їм відчуття контролю.
4. Жертви, яким надавалася підтримка і до яких ставилися з повагою та співчуттям і в яких вселили впевненість кваліфіковані фахівці, не лише не менш схильні до відмови від участі в системі кримінального правосуддя, але й також надають кращі докази.
5. Стратегії подолання небажання жертв співпрацювати включають ранній контакт, надання підтримки та інформації, усвідомлення причин небажання жертви співпрацювати та намагання вирішити її побоювання, наявність заходів захисту, залучення експерта з питань гендерного насильства до судового розгляду для пояснення небажання жертви та забезпечення всебічного збору всіх відповідних доказів, щоб уникнути покладання виключно на свідчення жертви.
6. Рівень відмови жертв від співпраці був меншим у місцях, де діють спеціальні програми кримінального переслідування, заходи із захисту жертв та суди, що спеціалізуються на справах про домашнє насильство.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Вправа для великої групи – сценарії для обговорення ідей, як працювати з жертвами, які відмовляються співпрацювати або від своїх попередніх заяв

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: Жертви, які відмовляються співпрацювати або від своїх заяв

Вказівки: Використовуючи «поширені ситуації», запитайте в учасників, як би вони вели ці справи, якби жертви відмовилися від співпраці або своїх заяв і які інші підходи вони могли б застосувати.

1. Ситуація, коли жертва звертається до прокурора перед судовим розглядом, з проханням зняти обвинувачення.
2. Ситуація, коли під час судового розгляду жертва починає поводитися

Робота в малих групах – практичне заняття

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Розділіть велику групу на менші групи. Роздайте кожній групі одну з двох «поширених ситуацій». Кожна група має відповісти на такі запитання:

Як би ви діяли на місці прокурора? Які у вас є варіанти, і які з них ви б розглянули і чому?

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

Окрім вже поданих фактів, розгляньте ситуацію, коли прокурор зустрічається з жертвою у день судового розгляду. Судовий розгляд призначено на 9:30 ранку, а прокурор призначив зустріч з жертвою на 8 годину ранку. Жертва заходить до кабінету прокурора. Вона не дивиться в очі прокурору і дуже тихим голосом каже, що вона не хоче підтримувати обвинувачення.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

Пані В. та її діти три дні перебувають у притулку, і, поки вони там, до неї навідується пан П., який просить вибачення і хоче, щоб вона повернулася додому. Вона надсилає прокурору листа, в якому говориться таке: "Будь ласка, зніміть обвинувачення проти пана П. Він нічого не пив з тієї ночі і ми можемо це владнати між собою. Давайте не будемо марно гаяти наш час. Усе це було занадто перебільшено. Я не переживаю щодо нього, поки він не п'є».

МОДУЛЬ
05

Дослідження ролі
прокурорів у
забезпеченні всебічних
розслідувань

МЕТА МОДУЛЯ 5

Метою цього модуля є збільшення спроможності прокурорів у забезпеченні всебічного розслідування та збору відповідних доказів незалежно від того, яку роль вони відіграватимуть та які завдання виконуватимуть на етапі розслідування. На основі обговорення матеріалу модулів 3 та 4 щодо можливого впливу травм на поведінку потерпілих при поданні заяви, а також її участь в заходах системи кримінального правосуддя, увага в цьому модулі зосереджена на важливості повного і всебічного розслідування. Забезпечення збору всіх наявних доказів може дозволити прокурорам менше покладатись на свідчення потерпілої, зменшити ризик помсти з боку відповідача та збільшити ймовірність успішного переслідування.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Забезпечити проведення всебічного розслідування та збір всіх відповідних доказів
- Оцінити дані судово-медичної експертизи

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЗБОРУ ВСІХ НАЛЕЖНИХ ДОКАЗІВ

Основний матеріал

Процес розслідування є відправною точкою для здійснення кримінального правосуддя. Всебічне та ґендерно-чутливе розслідування має важливе значення для забезпечення відповідальності за злочини проти жінок, усунення безкарності та забезпечення захисту жертв. Хоча слідчі дії, як правило, здійснюються поліцією чи іншими слідчими органами, прокурори в різних правових системах виконують різні ролі та завдання на етапі розслідування. Вони можуть проводити, керувати або контролювати розслідування.

У будь-якій ситуації прокурори мають співпрацювати з поліцією та іншими слідчими для забезпечення ефективності, результативності та справедливості кримінального переслідування, в тому числі за насильство щодо жінок. У будь-якій юридичній системі прокурори виконують активну роль у перевірці законності та доцільності проведення розслідування та збирання доказів, при вирішенні питань про те, чи слід висувати або підтримувати обвинувачення, та в моніторингу дотримання слідчими прав людини.

Прокурори відіграють важливу роль у розслідуванні злочинів за ґендерною ознакою, оскільки вони можуть визначити, чи всі необхідні та обґрунтовані розслідування були проведено перед прийняттям рішення про притягнення до відповідальності, або прийняттям інших рішень, які можуть вплинути на здійснення правосуддя.

ТАБЛИЦЯ: КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ДЛЯ ПРОКУРОРІВ, ЯКІ КОНТРОЛЮЮТЬ, ЗДІЙСНЮЮТЬ НАГЛЯД АБО КОНСУЛЬТУЮТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

✓	Якщо докази є «слабкими» через нездатність потерпілої надати чіткі пояснення того, що сталося, прокурор повинен розглянути справу і визначити в чому полягає причина. Наприклад, жінка має труднощі в навчанні, проблеми психічного здоров'я, чи була вона п'яною або перебувала під дією наркотиків? Як травма та страх вплинули на її здатність послідовно або повністю розповісти про пережите?
✓	Якщо підставою для висновку про відсутність перспективи засудження є нездатність ідентифікувати злочинця, прокурор може перевірити, чи був проведений тест ДНК.
✓	Якщо підставою для висновку про відсутність перспективи засудження є те, що злочинця не вдалося вистежити (особа була відома, але його ніколи офіційно не допитували), прокурор міг би перевірити, які зусилля було докладено для вистеження злочинця.

✓	У випадках, коли у справі є проблеми доказової бази, пов'язані з потерпілою, наприклад, коли розповідь потерпілої викликає підозри у поліції або не підтверджується іншими доказами, або якщо матеріали справи чітко вказують на достовірність свідчень потерпілої, прокурор може прийняти рішення самому опитати потерпілу.
✓	Якщо жертвою сексуального насильства є дівчинка, прокурори повинні розглянути докази та / або шукати додаткових доказів, щоб визначити, чи ймовірний злочинець не застосував «техніку грумінгу» (входження в довіру до дитини з метою схилити її до вчинення розпусних дій). Прокурори, незнайомі з динамікою сексуального насильства, можуть не помічати застосування злочинцем тактики грумінгу або невірно розуміти реакцію жертви на насильство як свідчення недостовірності розповіді потерпілої.
✓	Прокурори не повинні відмовлятися від справи через проблеми зі свідченнями, якщо вони приходять до висновку, що проблеми виникли через нестачу ретельності та відповідального ставлення до процесу розслідування через стереотипи сприйняття та міфи, що впливають на ставлення поліції. Нерідко зустрічається дискримінаційна реакція порівняно з розслідуванням інших злочинів. Це означає, що для переконання поліції та прокурорів у тому, що злочин відбувся, необхідно мати більший, ніж у інших випадках, обсяг доказів, або що рішення приймалось до проведення повного розслідування.

Недавні дослідження виявили таку інформацію:

- У деяких випадках насильства щодо жінок (зокрема, сексуального насильства) є небагато свідчень про спроби вибудувати кримінальну справу. Швидше, є свідчення поганого розслідування та поганого розуміння закону, а також спрямування зусиль швидше на дискредитацію потерпілої, ніж на побудову справи.
- Зосередження уваги на побудові справ, де можливим аргументом захисту є згода жертви, особливо якщо це стосується випадків сексуального насильства, може збільшити кількість порушених справ та ухвалення звинувачувальних вироків.

Прокурори повинні забезпечити збір усіх наявних доказів поліцією, іншим слідчим органом або самими прокурорами. Повне та всебічне розслідування може означати, що прокурори можуть менше покладатися на свідчення потерпілої і, отже, знизити ризик помсти з боку злочинця та підвищити ймовірність успішного кримінального переслідування.

Дотримання стандартів збору доказів

Даючи поради слідчим, контролюючи чи проводячи розслідування, прокурори повинні забезпечити, щоб у ході розслідування та отримання свідчень були враховані унікальні потреби та інтереси жертв насильства, поважалась їх гідність та недоторканість особи і, у той же час, були дотримані стандарти збору доказів.

Прокурори повинні співпрацювати з поліцією та слідчими для того, щоб:

- Зібрати якомога більше доказів
- Переконатись у тому, що використовувалися належні методи розслідування та пошуку, щоб докази були прийняті в суді
- Переконатись у тому, що слідчі з належною повагою провели докладні і приватні опитування потерпілих та свідків
- Переконатись у тому, що там, де можливо, на прохання жертви з нею спілкувались жінки-офіцери поліції.
- Забезпечити отримання повного звіту поліції про інцидент
- Провести повторні опитування для збору додаткової інформації та доказів, звести до мінімуму випадки, коли жертва змушена повторно описувати інцидент

- Зрозуміти відповідні закони про насильство щодо жінок (включаючи елементи злочину та спеціальні кримінальні процедури, що застосовуються до цих злочинів)
- Зрозуміти і застосувати концепцію самозахисту та принципи встановлення основного агресора, у відповідних випадках

Під час обговорення тренери повинні підкреслити наступні моменти:

- В багатьох юрисдикціях прийнято в першу чергу покладатись на свідчення потерпілих. Прокурори повинні намагатись забезпечити, щоб зібрані докази дали можливість вести кримінальне переслідування без присутності потерпілих.
- Прокурори повинні співпрацювати з поліцією та слідчими, щоб зібрати якомога більше доказів, а також точно визначити всіх потенційних свідків та способи зв'язку з ними або з третіми сторонами, через яких буде підтримуватись зв'язок зі свідками.
- До числа важливих свідків можуть входити треті особи, з якими спілкувались жертви у момент інциденту, а також члени сім'ї, такі як діти.
- Прокурори повинні знати низку правил збору доказів у справах, пов'язаних з насильством за гендерною ознакою, що застосовуються в їхній юрисдикції, наприклад: (а) залучення експертів для дачі свідчень; (б) показання судового експерта; (с) винятки з правила неприпустимості свідчень з чужих слів у відповідних юрисдикціях.
- Прокурори повинні розглядати роль дітей - свідків, консультиуючись з дитячим психологом та іншими експертами, особливо у справах, що стосуються дівчат, які стали жертвами або свідками насильства.

ТАБЛИЦЯ: ВИДИ МОЖЛИВИХ ДОКАЗІВ⁶⁴

СВІДЧЕННЯ	ФОТОГРАФІЇ	ДАНИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	ДОКУМЕНТИ	ІНШІ ДОКАЗИ
Жертви	Травми жертви, за її згодою	Повний огляд потерпілої для виявлення травм, доказів застосування сили	Висловлювання підозрюваного	Дзвінки з мобільного телефону
Сусідів	Травми підозрюваного, якщо такі є (тобто травми, отримані при нападі або травми, завдані жертвою в результаті самозахисту)	Мазки з потенційних зон фізичного контакту		Будь-які попередні події, на які можна посылатись, наприклад, погану репутацію, у тому числі поведінку щодо інших партнерів
Очевидців	Місце злочину (поламані або знищені предмети, плями крові)	Огляд тіла підозрюваного	Поведінка потерпілої	Реєстр викликів екстреної служби
Свідчення про те, як жертва вела себе до / після інциденту (тобто, про її здатність виразити згоду)		Судово-медична експертиза сцени злочину (відбитки пальців, тілесні рідини, сліди)	Поведінка підозрюваного	Відображення на карті переміщення стільникового телефону

(продовж)

⁶⁴ Див. УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ Посібник з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок і дівчат

СВІДЧЕННЯ	ФОТОГРАФІЇ	ДАНИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	ДОКУМЕНТИ	ІНШІ ДОКАЗИ
Вчителів		Записи з лікарні / служби швидкої допомоги	Розірваний одяг	Записи голосових повідомлень
Колег по роботі		Токсикологія (рівні алкоголю), включаючи зворотний розрахунок	Розмазаний макіяж	Листи або електронне листування; зміни у поведінці / настрої
Шкільних друзів		Спонтанні заяви жертви медичним працівникам	Безлад в домі	Соціальні мережі
			Травми потерпілої (показані на схемі)	Дані відеоспостереження
				Зброя
				Справи у сімейному суді

Справи про сексуальне насильство

У більшості випадків зґвалтування знайомими особами цілком ймовірно, що захист стверджуватиме, що потерпіла погодилась на сексуальний акт. Визначення поведінки, яка була б «згодою», вимагає ретельного вивчення та розуміння того, як відрізняється визначення «згоди» залежно від національної юрисдикції, соціальних норм та сексуальних звичаїв. Прокурори повинні знати, як були дискриміновані жінки традиційними інтерпретаціями поведінки, що виражає згоду. Гендерні стереотипи, що зберігаються, вимагають активного або серйозного опору з боку жертви, щоб заперечити згоду. При цьому ігнорують можливість того, що жінки піддаються, побоюючись більшої шкоди. Не визнається також роль примусових обставин, за яких жінки зазнають сексуального насильства. Статеві зносини, викликані примусом ненасильницького характеру, несумісні зі згодою.

У справах про сексуальне насильство, коли постає питання про згоду, тренери повинні розглянути такі аспекти:

- Вирішальне значення має заява потерпілої (запротокольована або записана на плівку). Прокурори повинні вжити заходів, щоб забезпечити достатньо якісну заяву, яка відповідала б вимогам до доказових матеріалів, щоб бути прийнятною в суді. Вони повинні розглянути заяву в контексті згоди, зосереджуючи також увагу на питанні про спроможність виразити згоду. Захист з посиланням на згоду вимагає надання доказів принаймні певної форми схвалення словами або діями з боку потерпілої, а не висновку про її пасивність або мовчазну згоду.
- Очевидці чи інші свідки (наприклад, сусіди, вчителі, колеги по роботі, друзі у школі) можуть надати важливу інформацію про те, як поведилась жертва до або після інциденту. Така поведінка може слугувати свідченням того, чи жертва була здатна давати згоду.
- Заява підозрюваного важлива, якщо він підтверджує, що у нього був секс із позивачкою. Як вже згадувалося, має бути принаймні певна форма схвалення словами або діями з боку потерпілої, а не висновок про згоду на підставі її пасивності чи мовчазної згоди.

- Документування місця злочину є головним заходом для виявлення і збереження фізичних доказів.
- Крім фізичних доказів, на місці злочину необхідно задокументувати висловлювання підозрюваного, поведінку потерпілої та підозрюваного, розірваний одяг або іншу відповідну інформацію.
- Слід провести судово-медичну експертизу, проте лише у разі необхідності. Це стосується як жертви, так і підозрюваного.
- Токсикологічна експертиза потерпілої може знадобитися, щоб довести її нездатність дати згоду. Слід переглянути правову базу, що стосується інтоксикації та згоди, щоб визначити, чи особа, яка є недієздатною, навіть через добровільне доведення себе до стану сп'яніння, здатна давати згоду відповідно до чинного законодавства. Якщо потерпіла заявляє, що вона була у стані сп'яніння, прокурори повинні перевірити, чи існує висновок токсикологічної експертизи.
- Слід задокументувати спонтанні висловлювання потерпілої у присутності криміналістів та іншого персоналу.
- Додаткову важливу інформацію можна отримати з реєстрації дзвінків з мобільних телефонів, шляхом відображення на карті переміщення стільникового телефону, або аналізу телефонних дзвінків, записів голосових/текстових повідомлень, зображень, місцезнаходження базової станції, а також комп'ютерних файлів.
- Прокурори повинні розглянути залучення експертів, таких як антропологи, психологи або експерти з гендерних питань.

У справах про сексуальне насильство, коли йдеться про особу злочинця, тренери повинні розглянути такі аспекти:

- Вирішальне значення має заява потерпілої (запротокольована або записана на плівку). Прокурори повинні вжити заходів, щоб забезпечити достатньо якісну заяву, яка відповідає б вимогам до доказових матеріалів, щоб бути прийнятною в суді.
- Очевидці та інші свідки мають бути здатними ідентифікувати особу, з якою перебувала жертва до і після інциденту.
- Якщо було виявлено підозрюваного або підозрюваних, слід отримати їх заяви та фотографії їх ушкоджень, якщо такі є (наприклад, травми, отримані в процесі нападу або травми, завдані жертвою в результаті самооборони).
- Документування місця злочину є головним заходом для виявлення і збереження фізичних доказів.
- Дані судово-медичної експертизи речових доказів, що пов'язують обвинуваченого з потерпілою або місцем злочину, також можуть бути зібрані шляхом огляду тіла підозрюваного або отримання зразків ДНК, відбитків пальців та інших речових доказів на місці злочину.
- Дані судово-медичної експертизи речових доказів можуть мати вирішальне значення для ідентифікації злочинця. Відповідні дослідження включають повний огляд жертви для виявлення травм або для підтвердження застосування сили, а також отримання мазків з потенційних зон фізичного контакту. Тест ДНК та біологічні докази статевого акту корисні для отримання доказів у випадках сексуального насильства, якщо їх проводять в необхідних часових рамках та відповідно до встановлених процедур. Проте в деяких юрисдикціях є тривала затримка з проведенням ДНК-тестів біологічного матеріалу, відібраного з використанням стандартизованого набору для збирання доказів з'ялтування («gare kit»). Прокурори повинні проконтролювати дії відповідного персоналу, щоб забезпечити своєчасний збір та аналіз таких доказів.
- Корисну інформацію можна отримати з записів у лікарні та службі швидкої допомоги.

- Крім фізичних доказів, на місці злочину необхідно також задокументувати висловлювання підозрюваного, поведінку потерпілої і підозрюваного, розірваний одяг та іншу відповідну інформацію.
- Додаткову важливу інформацію можна отримати з реєстрації дзвінків з мобільних телефонів, шляхом відображення на карті переміщення стільникового телефону, або аналізу телефонних дзвінків, записів голосових/текстових повідомлень, зображень, місцезнаходження базової станції, а також комп'ютерних файлів.

Справи про насильство з боку інтимного партнера

У справах про насильство з боку інтимного партнера тренери повинні розглянути такі аспекти:

- Вирішальне значення має заява потерпілої (запротокольована або записана на плівку). Прокурори повинні вжити заходів, щоб забезпечити, щоб заява містить посилання на попередні випадки застосування насильства з боку інтимного партнера (у відповідних випадках), а також відповіді на запитання щодо оцінки ризику.
- Очевидцями можуть бути члени сім'ї, у тому числі діти.
- Іншими свідками можуть бути сусіди, друзі, колеги або однокласники, які могли б розповісти про зміни у поведінці жертви.
- Заява підозрюваного може містити важливу інформацію. В таких випадках підозрювані зазвичай розмовляють з поліцією, щоб звести до мінімуму або виправдати вчинене насильство.
- Фотографії травм потерпілої можуть виявити не лише видимі сліди останнього інциденту, але й бути корисним для документування насильства в минулому, якщо вони робились протягом певного часу.
- Слід отримати фотографії ушкоджень підозрюваного, якщо такі є (наприклад, травми, отримані в процесі нападу або травми, завдані жертвою в результаті самооборони). Прокурори повинні знати про такі складні справи, як звинувачення у нападі, вчиненому жінкою, або взаємні звинувачення в насильстві.
- Необхідно зробити фотографії місця злочину (наприклад, перекинутих або пошкоджених меблів, плям крові, тощо).
- Крім речових доказів, на місці злочину необхідно задокументувати висловлювання підозрюваного, поведінку потерпілої та підозрюваного, розірваний одяг, безлад у домі або іншу відповідну інформацію
- Може бути потрібен повний огляд жертви для виявлення травм або щоб отримати докази застосування сили.
- Корисну інформацію можна отримати з записів у лікарні та службі швидкої допомоги.
- Слід задокументувати спонтанні висловлювання потерпілої у присутності медичного персоналу.
- Корисним інструментом є схематичне зображення травм, отриманих жертвою. Прокурори повинні знати про такі складні випадки, як душіння жертв злочинцями.
- Корисна інформація може міститись в записах дзвінків, або повідомленнях у службу швидкої допомоги. Більшість повідомлень про насильство з боку інтимного партнера зроблені жертвами. Записи дзвінків у таких випадках є важливими, оскільки можуть містити докази у формі висловлювань в стані збудження. Якщо дзвінок було зроблено третіми особами, прокурори повинні ідентифікувати потенційних свідків.
- Прокурори також повинні переглянути інформацію про попередні затримання підозрюваного поліцією та його звільнення під заставу (якщо такі були), а також будь-які дані про попередні інциденти, пов'язані з насильством з боку інтимного партнера, та/або зроблений раніше аналіз ризику.

- Прокурори повинні перевірити наявність охоронного ордеру. В досє може міститись інформація про попередні злочини, за які злочинець не був притягнутий до відповідальності, але переслідування за які стало можливим у зв'язку з нещодавніми звинуваченнями.
- Прокурори повинні розглянути залучення експертів, таких як антропологи, психологи або експерти з гендерних питань.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Прокурори ретельно розглядають законність та обґрунтованість розслідування та збору доказів, і тому відіграють важливу роль у забезпеченні всебічності розслідування у випадках насильства щодо жінок.
2. Дослідження показують, що в деяких типах випадків насильства щодо жінок не докладались зусилля для побудови кримінальної справ, оскільки основна увага зосереджена на дискредитації заяви потерпілої.
3. Прокурори повинні ретельно оцінювати справи зі «слабкими» доказами, незалежно від того, чи це пов'язано з неможливістю потерпілої чітко сформулювати заяву, з відсутністю судово-медичної експертизи речових доказів або відсутність ретельності та відповідального ставлення до процесу слідства, внаслідок чого поліція керується стереотипами та спирається на міфи.
4. Повне та всебічне розслідування може означати, що прокурори можуть менше покладатися на свідчення потерпілої і, отже знизити ризик помсти з боку злочинця та підвищити ймовірність успішного кримінального переслідування.
5. Запропоновані контрольні переліки, щоб забезпечити всебічний збір доказів у справах про сексуальне насильство, коли йдеться про наявність згоди, у справах про сексуальне насильство, коли йдеться про встановлення особи злочинця, а також у справах про насильство з боку інтимного партнера.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Збір усіх наявних доказів

- Отримання усіх відповідних свідчень
- Фотографічні докази
- Дані судово-медичної експертизи
- Свідчення експертів
- Електронні докази та інші види доказів
- Докази попередніх актів насильства

Приклад: види можливих доказів

Свідчення	Фотографії	Дані судово-медичної експертизи	Документи	Інші докази
Жертви	Травми жертви, за її згодою	Повний огляд потерпілої для виявлення травм, доказів застосування сили	Висловлювання підозрюваного	Дзвінки з мобільного телефону
Сусідів	Травми підозрюваного, якщо такі є (тобто травми, отримані при нападі або травми, завдані жертвою в результаті самозахисту)	Мазки з потенційних зон фізичного контакту		Будь-які попередні події, на які можна посилатись, наприклад, погану репутацію, у тому числі поведінку щодо інших партнерів
Очевидців	Місце злочину (поламани або знищені предмети, плями крові)	Огляд тіла підозрюваного	Поведінка потерпілої	Реєстр викликів екстреної служби

Використання свідчень експертів для того, щоб

- Спростувати популярні міфи стосовно насильства щодо жінок
- Пояснити незрозумілу поведінку жертви
 - посттравматичний стресовий розлад
 - динаміку домашнього насильства або сексуального насильства
- Проаналізувати і пояснити питання, пов'язані з даними судово-медичної експертизи
- Пояснити питання, пов'язані з жорстоким ставленням до дітей
 - тривалу «любов» до злочинця, незважаючи на жорстоке ставлення
 - динаміку і наслідки «грумінгу»

Поширені ситуації для обговорення всебічного збору доказів**ОБГОВОРЕННЯ КОНКРЕТНОЇ СИТУАЦІЇ**

Вказівки: Поділіть велику групу на дві або чотири менші групи. Кожній групі запропонуйте обговорити конкретну ситуацію.

Кожна група повинні відповісти на запитання:

Запитання 1. Вкажіть види можливих доказів.

Запитання 2. Яку додаткову інформацію ви хотіли б мати в матеріалах справи?

Запитання 3. Кого можна було внести до списку свідків?

Кожна група повинна призначити доповідача, який представить відповіді групи загальній аудиторії.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

На додаток до вже наданих фактів, у поліцейському досьє, яке отримує прокурор, міститься більш докладна інформація. Поліція зазначила, що V, відповідно до її заяви, зібрала свій одяг відразу після інциденту і кинула його до шафи, оскільки не хотіла одягати його знову, і одразу ж прийняла душ. Поліція також зафіксувала спонтанне зауваження P, коли він і його батько перебували у поліцейському відділку: «Я знав, що вона цього хотіла, і я їй це дав. Вона не сказала «ні». Згодом P. наполягав на тому, що нічого не сталося».

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

На додаток до вже наданих фактів, в поліцейському досьє зазначено, що син дзвонив від сусідів після того, як він вибіг з дому, в якому проживає сім'я, щоб звернутись по допомогу. Коли з'явились поліцейські, вони заглянули у вікно і побачили, що V лежить на підлозі і не рухається. Поліція зазначила, що один із кухонних стільців був розламаний, а в штукатурці на стіні була діра. В поліцейському досьє зазначене висловлювання P під час того, як поліція забирала його з дому: «Я до неї ледь доторкнувся». Поліція відправила V до місцевої лікарні.

Інші сценарії для обговорення всебічного збору доказів

ОБГОВОРЕННЯ КОНКРЕТНОЇ СИТУАЦІЇ

Вказівки: Поділіть велику групу на три менші групи. Кожній групі запропонуйте обговорити конкретну ситуацію.

Кожна група повинні відповісти на три запитання:

Запитання 1. Вкажіть види можливих доказів.

Запитання 2. Яку додаткову інформацію ви хотіли б мати в матеріалах справи?

Запитання 3. Кого можна було внести до списку свідків?

Кожна група повинна призначити доповідача, який представить відповіді групи загальній аудиторії.

Обговорення конкретної ситуації 1: Сексуальне насильство, коли постає питання про згоду

В середині листопада 2015 року В. більше двох тижнів пропускала заняття в коледжі. Батьки зауважили, що у цей час вона була сумною і дратівливою. Стурбований батько В. намагався з'ясувати, в чому справа. Врешті-решт В. розповіла батькові, що один з її професорів, пан П. запитав її, чи «хотіла б вона мати відмінну оцінку з його предмету» в обмін на секс. Вона розповіла батькові, що після обіду 26 жовтня 2015 року, після уроку фізкультури пан П. попросив В. залишитись і мав з нею секс. Батько В. відправив лист зі звинуваченнями до поліції.

На початковому етапі розслідування пан П. визнав зв'язок з В., але заперечував те, що він примушував її займатись з ним сексом. Він заявив, що В. робила це добровільно. Проте В., коли її опитували в поліції, заявила, що пан П. змусив її займатись з ним сексом у чоловічому туалеті коледжу. У той час в туалеті не було більше нікого і що вона знітилась, коли двоє хлопців - її однокласників побачили, як вона вийшла з туалету у розстебнутій блузці. Протягом розслідування свідчення потерпілої і підозрюваного залишались суперечливим. Коли пана П. опитував прокурор, той лише визнав свої недоречні жести та неналежну поведінку, а саме обійми і поцілунки з В. в чоловічому туалеті, але стверджував, що його дії були спонтанними. В. направили до судово-медичного експерта, який повідомив, що її дівоча пліва була розірвана, але не було зафіксовано жодних специфічних травм. Після отримання звіту експерта поліція допитала В., яка визнала, що вона має сексуальні стосунки зі своїм хлопцем за обопільною згодою. Після отримання листа зі звинуваченнями коледж повідомив поліції, що пан П. викладав в коледжі протягом десяти років і на нього ніколи раніше не подавали офіційної скарги.

В., студентці третього курсу, на момент інциденту виповнився 21 рік. Тепер вона більше не ходить до коледжу. Вона каже, що боїться і не хоче туди повертатись.

Запитання:

Запитання 1. Вкажіть види можливих доказів.

Запитання 2. Яку додаткову інформацію ви хотіли б мати в матеріалах справи?

Запитання 3. Кого можна було внести до списку свідків?

Моменти, які потрібно висвітлити:

- Заява потерпілої. Прокурори повинні розглянути заяву в контексті згоди і можливості виразити згоду. Захист з посиланням на згоду вимагає надання доказів принаймні певної форми схвалення словами або діями з боку потерпілої, а не висновку про її пасивність або мовчазну згоду.
- Очевидці чи інші свідки (наприклад, сусід, вчителі, колеги по роботі, друзі у школі) можуть надати важливу інформацію про те, як поводитись жертва до або після інциденту. Така поведінка може слугувати свідченням того, чи може йти мова про здатність жертви давати згоду. У цьому випадку відповідними свідками є батьки та двоє хлопців - однокласників, які бачили як потерпіла вибігає з чоловічого туалету.
- Заява підозрюваного. Спочатку він підтверджує, що у нього був секс з потерпілою за її згодою, а згодом стверджує, що вони лише цілувались. Чи була принаймні певна форма схвалення словами або діями з боку потерпілої, а не висновок про згоду, зроблений на підставі її пасивності чи мовчазної згоди?
- Документування місця злочину.
- Судово-медичне обстеження потерпілої та підозрюваного, у разі необхідності. Чи було судово-медичне обстеження потерпілої необхідним і доречним у конкретному випадку?
- Експерти, такі як антропологи, психологи або експерти з гендерних питань.
- Статеві зносини, викликані примусом ненасильницького характеру, несумісні зі згодою. У цьому випадку при визначенні наявності згоди слід враховувати владне становище (професора над студентом).

Обговорення конкретної ситуації 2: Сексуальне насильство, коли йдеться про особу злочинця

В., одинока жінка, яка працює в туристичному агентстві, відзначала свій 25-й день народження з групою подруг в нічному клубі. Протягом вечора троє молодих чоловіків послали на жіночий стіл кілька додаткових безалкогольних напоїв. Пізніше увечері В. відчула запаморочення і їй стало гаряче, тому вона сказала подругам, що вийде подихати свіжим повітрям. Одна з подруг побачила, що троє чоловіків також відразу після В. вийшла з клубу через і ж задні двері. Коли В. не повернулась через 30 хвилин, стурбовані подруги пішли її шукати. Вони знайшли В. без свідомості на землі у провулку поруч з клубом, її одяг був у безладі, а нижня білизна розірвана.

Викликали швидку допомогу, і її відвезли до найближчої лікарні. Лікар оглянув її, зробив аналіз крові і зателефонував до судово-медичного експерта. Аналіз крові показав, що наявність у крові препарату рогіпнолу (Flunitrazepam). Судово-медичний експерт відзначив зовнішні пошкодження геніталій та зібрав зразки (сперму) для аналізу ДНК. Коли В. допитала поліція, вона сказала, що пригадує як вийшла назовні на подихати свіжим повітрям, але нічого більше, доки вона не прокинулась у лікарні.

Запитання:

Запитання 1. Вкажіть види можливих доказів.

Запитання 2. Яку додаткову інформацію ви хотіли б мати в матеріалах справи?

Запитання 3. Кого можна було внести до списку свідків?

Моменти, які потрібно висвітлити:

- Заява потерпілої. Прокурори повинні розглядати заяву в контексті згоди і спроможності виразити згоду. Очевидці або інші свідки, які могли б ідентифікувати особу, з якою перебувала жертва до і після інциденту. Прокурори повинні поговорити з людьми в нічному клубі (з барменом, офіціантом, постійними відвідувачами, охоронцями, тощо), щоб довідатись, чи хтось знає тих трьох чоловіків. Вони повинні перевірити, чи були в нічному клубі камери відеоспостереження та переглядати відеоматеріали.
- Документування місця злочину. Прокурори повинні розглянути результати тесту ДНК та інші дані судово-медичної експертизи речових доказів, які пов'язують обвинуваченого з потерпілою або місцем злочину. Чи поліція перевірила провулок, щоб дізнатися, чи є на місці будь-які речові докази (відбитки взуття, відбитки пальців, тощо)?
- Відповідні дослідження для збору речових доказів включають повний огляд жертви для виявлення травм або для підтвердження застосування сили, а також отримання мазків з потенційних зон фізичного контакту.
- Документування місця злочину включає розірваний одяг.

Обговорення конкретної ситуації 3: Насильство з боку інтимного партнера

Поліція отримала дзвінок від пані Н., яка повідомила, що дев'ятирічний син її сусідів прийшов до неї і з плачем розповів про те, що його батько та мати б'ються. Поліція могла чути плач на задньому плані. Коли співробітники поліції прибули за вказаною адресою, вони побачили пані Н. перед відкритими дверима свого дому з хлопчиком, який був засмучений. Вона вказала на будинок, звідки прибіг хлопчик. Хлопчик попросив поліцію допомогти матері.

Коли поліцейські підійшли до вхідних дверей, вони побачили у вікно жінку, що лежала у кухні на підлозі і не рухалась, і чоловіка, який їв сидячи за столом. Почувши стук, чоловік з червоним обличчям відчинив двері, пахнувши алкоголем і потом. Сміючись, він вказав на свою дружину і сказав: «це моя ледача дружина, спить як завжди». Поліцейські перевірили стан жінки на підлозі, яка прокинулася, виглядала збентеженою, а її блузка була розірвана спереду. Поліція запитала, як вона почувається. Жінка заявила сказала, що все в порядку. Вона задихалась, а її голос був хриплим. Поліція пояснила, що отримала повідомлення про порушення порядку в цьому домі і повинна переконатись в тому, що мешканці у безпеці.

Один з поліцейських прийняв заяву жінки. В. повідомила, що її чоловік прийшов додому пізно увечері. Коли він увійшов у двері, вона побачила, що він злий та п'яний. Він запитав її, де його вечеря. Вона відставила її більше години тому, коли їжа заохолола. Вона збиралася піти на кухню, щоб підігріти їжу, коли він схопив її ззаду і почав бити в обличчя. Потім він кинув її на стіну, а коли вона впала почав бити ногами. Останнє, що вона запам'ятала, - це його руки на своєму горлі.

Інший поліцейський забрав чоловіка в поліцейську машину, щоб його допитати. По дорозі до машини чоловік спонтанно сказав «я до неї ледве доторкнувся». У машині чоловік сказав: «вона це заслужила, бо вона завжди спізнюється з обідом. Я наполегливо працюю увесь день, щоб заробити гроші, щоб годувати і одягати її та дітей, і, як мінімум, вона могла б приготувати вечерю вчасно».

Запитання:

Запитання 1. Вкажіть види можливих доказів.

Запитання 2. Яку додаткову інформацію ви хотіли б мати в матеріалах справи?

Запитання 3. Кого можна було внести до списку свідків?

Моменти, які потрібно висвітлити:

- Заява жертви повинна містити посилання на попередні випадки домашнього насильства (у відповідних випадках).
- Свідками-очевидцями можуть бути члени сім'ї, у тому числі діти (дев'ятирічний син).
- Іншими свідками можуть бути сусіди, друзі, колеги або однокласники, які могли б розповісти про зміни у поведінці. У цьому випадку свідком є сусідка.
- Заява підозрюваного може містити важливу інформацію. В таких випадках підозрювані зазвичай розмовляють з поліцією, щоб звести до мінімуму або виправдати вчинене насильство.
- Фотографії травм потерпілої можуть виявити не лише видимі сліди останнього інциденту, але й бути корисним для документування насильства в минулому, якщо вони робились протягом певного часу.
- Слід отримати фотографії ушкоджень підозрюваного, якщо такі є (наприклад, травми, отримані в процесі нападу або травми, завдані жертвою в результаті самооборони). Прокурори повинні знати про такі складні справи, як звинувачення у нападі, вчиненому жінкою, або взаємні звинувачення в насильстві.
- Необхідно зробити фотографії місця злочину (наприклад, перекинутих або пошкоджених меблів, плям крові, тощо).
- Крім речових доказів, на місці злочину необхідно задокументувати висловлювання підозрюваного, поведінку потерпілої і підозрюваного, розірваний або забруднений одяг, безлад у домі або іншу відповідну інформацію
- Може бути потрібен повний огляд жертви для виявлення травм або щоб отримати докази застосування сили.
- Корисну інформацію можна отримати з записів у лікарні та службі швидкої допомоги.
- Слід задокументувати спонтанні висловлювання потерпілої у присутності медичного персоналу.
- Корисним інструментом є схематичне зображення травм, отриманих жертвою. Прокурори повинні знати про такі складні випадки, як душіння жертв злочинцями.
- Корисна інформація може міститись в записах дзвінків, або повідомленнях у службу швидкої допомоги. Більшість повідомлень про насильство з боку інтимного партнера зроблені жертвами. Записи дзвінків у таких випадках є важливими, оскільки можуть містити докази у формі висловлювань в стані збудження. Якщо дзвінок було зроблено третіми особами, прокурори повинні ідентифікувати потенційних свідків.

- Прокурори також повинні переглянути інформацію про попередні затримання підозрюваного поліцією та його звільнення під заставу (якщо такі були), а також будь-які дані про попередні інциденти, пов'язані з насильством з боку інтимного партнера, та/або зроблений раніше аналіз ризику.
- Прокурори повинні перевірити наявність охоронного ордеру. В дос'є може міститись інформація про попередні злочини, за які злочинець не був притягнутий до відповідальності, але переслідування за які стало можливим у зв'язку з нещодавніми звинуваченнями.
- Прокурори повинні розглянути залучення експертів, таких як антропологи, психологи або експерти з гендерних питань.

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

Основний матеріал

Той факт, що деякі форми насильства щодо жінок, як правило, залишають речові докази, може принести як переваги, так і проблеми.

ПЕРЕВАГИ	ПРОБЛЕМИ
<ul style="list-style-type: none"> • Отримані і проаналізовані дані судово-медичної експертизи речових доказів можуть підтвердити розповідь жертви • Ідентифікувати злочинця • Пов'язати злочинця з місцем злочину • Встановити застосування сили чи наявність опору • Вказати на нездатність виразити згоду через вплив алкоголю та наркотиків або через інакше обмежені психічні можливості 	<ul style="list-style-type: none"> • Речові докази для судово-медичної експертизи не завжди будуть наявні, отримані і проаналізовані • Держава може не мати можливостей збирати і аналізувати дані судово-медичної експертизи речових доказів • Жертва може випадково скомпрометувати докази, помившись або пізно подаючи заяву • Така форма насильства, як психологічне насильство, може не залишати речових доказів • Збирання доказів може не відповідати вимогам, або не забезпечувати належної якості або обсягу

Процесуальні закони або закони про правила доказування в деяких державах вимагають для продовження кримінального переслідування обов'язкової наявності судово-медичного свідчення, виданого державними органами, в якому задокументовані травми потерпілої. Прокурори, наскільки це можливо, повинні забезпечити, щоб збирання доказів для судово-медичної експертизи виконувалось своєчасно, безкоштовно та у спосіб, який запобігає вторинній віктимізації. Проте прокурори не повинні спиратися лише на такі докази, щоб продовжити кримінальне переслідування.

Загальна надмірна залежність від даних судово-медичної експертизи може призвести до того, що розслідування буде припинено, якщо в конкретній справі такі дані недоступні. У цьому відношенні тренерам слід виділити наступні загальні моменти:

- Прокурори повинні знати, хто проводив судово-медичне обстеження та хто проаналізував отримані дані, оскільки це може призвести до різних результатів. Через інвазивний характер обстеження, його повинен виконувати медичний персонал, а не поліцейський інспектор. Персонал слід навчити проводити огляд і збір доказів з'ясування. Прокурори повинні перевірити, щоб забезпечити правильне та повне збирання

доказів. Якщо збір доказів здійснюється без співчуття, це може мати негативні наслідки для співпраці потерпілої зі слідством.

- Стандартизовані набори, наприклад, набори для збирання доказів зґвалтування («rape kits») дозволяють проводити одночасно медичний огляд і судово-медичне обстеження.
- Стабілізація стану, лікування та налагодження взаємодії з жертвою сприяє збиранню доказів з більшою турботою, який краще відповідає потребам жертви і, одночасно, сприяє здійсненню кримінальному правосуддя.

- Часто жертвам потрібно час, щоб вирішити, чи і коли вони будуть готові брати участь у процесі кримінального правосуддя, тому звіт судово-медичної експертизи може бути «сліпим звітом», який підготований у належний час, але не використовується доти, доки потерпіла не прийме рішення.
- Належна практика включає програми підготовки і здобуття кваліфікації SANE (Sexual Assault Nurse Examiners) або SAFE (Sexual Assault Forensic Examiners) працівниками, які надають психологічні, медичні та криміналістичні послуги жертвам сексуального насильства і мають судово-медичні знання.
- Судово-медичні аналізи і ДНК-тести є коштовними. Держава може не мати можливості або бажання проводити аналізи, або через недофінансування аналізи може виявитись недостовірними або виконуватись зі значними затримками. Законодавчі вимоги щодо збору судово-медичних доказів можуть обмежувати коло медичних працівників, які можуть свідчити в суді.
- Судові експерти можуть мати гендерні упередження, які впливатимуть на збір, обробку та інтерпретацію даних судово-медичної експертизи доказів. Вони можуть не повірити жертві або звинувачувати потерпілу, що може мати наслідки для того, які докази (якщо такі є), будуть збиратись. Деякі з експертів можуть розглядати судово-медичну експертизу як засіб захисту чоловіків від неправдивих звинувачень у зґвалтуванні. Прокурори повинні звертати увагу на формулювання у звіті експертів, які викликають занепокоєння (наприклад, коментарі про те, що потерпіла є досвідченою, достатньо дорослою або розпусною, щоб погодитися на сексуальний акт).
- Існує безліч причин непроведення судово-медичної експертизи, включаючи труднощі з доступом, проблеми з отриманням згоди жертви (наприклад, від жертви можуть вимагати підписання письмової згоди на передачу доказів в поліцію і прокуратуру проведенням огляду; вона можливо, ще не вирішила, чи хоче вона продовження кримінального розслідування і переслідування), запізніле повідомлення або відсутність направлення на судово-медичне обстеження.
- В цілому, належною робочою практикою вважається наявність легкодоступних, безоплатних (для потерпілих) експертів з питань сексуального насильства, чоловіків і жінок, які добре навчені та уповноважені збирати докази і свідчити в суді, і які розуміють негативні наслідки помилкових переконань та ставлення до сексуального насильства та сексуальних нападів жінок. Такі експерти повинні бути на усій території юрисдикції і доступні 24 години, сім днів на тиждень. Важливо забезпечити мережі працівників, які готові співпрацювати між собою, і добре сформульовані стандартизовані протоколи.

Ці проблеми впливають на роботу прокурорів, включаючи наступне:

- Прокурори мають усвідомлювати проблеми, з якими стикаються потерпілі під час судово-медичного обстеження.
- Навіть якщо потерпіла не погоджується на інтрузивне та тривале судово-медичне обстеження, це не повинно призводити до автоматичного відхилення справи.
- В тих юрисдикціях, де надмірно покладаються на дані судово-медичної експертизи, прокурори повинні бути здатними спростувати думку про те, що відсутність даних судово-медичної експертизи доказів є причиною не продовжувати кримінальне переслідування або зняти звинувачення.

- Прокурор може розглянути можливість звернутись до лікаря потерпілої або до працівника охорони здоров'я як залученого свідка-експерта, якщо потерпіла погоджується надати конфіденційну інформацію про себе як про пацієнта.
- Відсутність судово-медичного обстеження або відсутність ушкоджень чи речових доказів, наприклад, сперми, у жодному випадку не повинна перешкодити кримінальному переслідуванню.

Можливі варіанти подачі матеріалу

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Той факт, що деякі форми насильства щодо жінок, як правило, залишають речові докази, може принести як переваги (підтвердити розповідь жертви, ідентифікувати злочинця), так і проблеми (не завжди наявні або зібрані докази, затримка з підготовкою звітів, скомпрометовані докази, відсутність можливостей у судово-медичних експертів).
2. Прокурори мають усвідомлювати проблеми, з якими стикаються потерпілі, коли проходять судово-медичне обстеження. Той факт, що потерпіла не погоджується на інтрузивне та тривале судово-медичне обстеження, це не повинно призводити до автоматичного відхилення справи.
3. Надмірна залежність від даних судово-медичної експертизи речових доказів може призвести до припинення розслідування, якщо такі докази відсутні.
4. Жертвам потрібно час, щоб вирішити, чи і коли вони будуть готові брати участь у процесі кримінального правосуддя, тому звіт судово-медичної експертизи може залишатись "сліпим звітом" доти, доки жертва не прийме рішення.

Запросіть провести лекцію місцевого судово-медичного експерта

Було б корисно попросити місцевого судово-медичного експерта провести презентацію з технічних питань. Якщо такий експерт недоступний, наведена нижче інформація може допомогти тренерам у поданні цієї теми.

Рекомендації для місцевого судово-медичного експерта

Якщо ви можете запросити місцевого судово-медичного експерта, він (або вона) можуть попросити у вас певних вказівок щодо матеріалів, які слід розглянути у презентації. Далі наведені деякі рекомендації:

- Наукові основи судово-медичної експертизи, включаючи її значення та технічні аспекти (наприклад, тест ДНК, принцип Локарда)
- Обмеження та проблеми судово-медичної експертизи речових доказів (не виявлення травм або слідів не означає, що зґвалтування не було, елемент часу, запізніле повідомлення про злочин)
- Як інтерпретувати криміналістичні висновки з точки зору прокурора (проблеми надмірної залежності [від даних експертизи])
- Інструкції поліції або прокурорів судово-медичним експертам та важливість широких формулювань, щоб неналежно не обмежувати експертизу (наприклад, аналіз крові може не показати наявності препарату через 6-12 годин, тоді як його можна було б знайти в сечі протягом трьох-чотирьох днів; просити провести повне обстеження тіла, не обмежуватись лише обстеженням вагіни, оскільки могло бути анальне зґвалтування)
- Поради поліції чи прокурорів жертвам, які чекають на судово-медичне обстеження (наприклад, не мити чи не розчісувати волосся, якщо потрібно скористатись туалетом, не використовувати воду чи туалетний папір, забезпечити, щоб жертва сиділа, оскільки під дією сили тяжіння може бути втрачена сперма, якщо на жертві немає білизни і повинна чекати надто довго)

- Необхідність забезпечити своєчасне проведення судово-медичного обстеження у відповідних випадках і розглянути необхідність такого інтрузивного обстеження в усіх випадках без винятку (наприклад, через 72 години після вчинення насильства цінність доказового матеріалу різко знижується)
- Наркотики для згвалтування на побаченні та сексуальне насильство, якому сприяло вживання наркотиків
- Одяг (як забезпечити належний ланцюжок доказів)
- Заходи, спрямовані на уникнення відображення міфів, стереотипів та особистої думки у звіті за результатами судово-медичної експертизи
- Будь-які рекомендації з підвищення ефективності судово-медичного обстеження у випадках насильства щодо жінок

Презентація PowerPoint та запитання до загальної аудиторії

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Тип

Волосся (з голови і лобка)
Сперма, слина і волосся, волокна і часточки

Кров (для аналізу на наркотики та алкоголь)
Сеча (для аналізу на наркотики та алкоголь)
Мазки з рота, вагіни і ануса

Зовнішні травми геніталій (синяки, розриви, садна, набряки, укуси, подрапини)
Зішкріб з-під нігтів

Травми аногеніталій (набряки, почервоніння, відчуття болю, розриви, садна, потертості, порізи, забої, кровотеча з вульви, вхід у вагіну, дівоча пліва, вагіна, шийка матки або анус)
Емоційний стан потерпілої
Одяг (сльози, сперма, волокна, ґрунт, розриви)

Сторонні часточки (з тіла і одягу жертви)
Огляд тіла звинуваченого (тобто, пеняльні мазки, одяг звинуваченого)

Ціль

Можливість ідентифікувати злочинця
Можливість пов'язати злочинця з потерпілою; можливість пов'язати жертву з місцем злочину

Можливість встановити нездатність дати згоду
Можливість встановити нездатність дати згоду
Можуть вказати на недавній сексуальний контакт, можуть означати проникнення

Можуть свідчити про застосування сили

Може свідчити про опір, ідентифікувати злочинця

Можуть свідчити про застосування сили, проникнення

Може вказати на недавню віктимізацію
Може свідчити про застосування сили, ідентифікувати злочинця, пов'язати жертву з місцем злочину

Можуть пов'язати жертву з місцем злочину
Може пов'язати злочинця з місцем злочину і жертвою

Інтерпретація даних судово-медичної експертизи

Судово-медичний звіт може містити різні варіанти:

- Іноді відзначена відсутність травм
- Обмежене значення травм геніталій
- Більшість (але не всі) травми геніталій можуть бути зовнішніми
- Більшість (але не всі) травми геніталій можуть бути внутрішніми

Обмеження судово-медичної експертизи

- Проблеми у справах про згвалтування, коли захист посилається на помилкове припущення
- Проблеми часу і пізні повідомлення про злочин
- Висока вартість збору і аналізу доказів
- Гендерні упередження судово-медичних експертів
- Сумніви щодо ефективності деяких поширених інструментів
- У справах про насильство з боку інтимного партнера не розглядається наявність повторних травм

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Які переваги судово-медичної експертизи речових доказів?

Назвіть деякі з проблем ?

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Чи відповідно до вашого національного законодавства судово-медичне обстеження є обов'язковим у певних випадках?

Обговоріть процедури – наприклад, чи обстеження повинні проводити уповноважені судово-медичні експерти? Чи передбачена плата? Чи є будь-які рекомендації щодо забезпечення делікатного обстеження?

Поширені ситуації для обговорення судово-медичної експертизи речових доказів або її відсутності

ОБГОВОРЕННЯ КОНКРЕТНОЇ СИТУАЦІЇ

Вказівки: Поділіть велику групу на дві або чотири менші групи. Запропонуйте кожній групі обговорити конкретну ситуацію.

Попросіть кожну групу розповісти, як вони будуть діяти з точки зору кримінального переслідування. Як би вони інтерпретували б звіт судово-медичної експертизи? Які виникають проблеми ?

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

На додаток до вже наданих фактів, в поліцейському досьє, яке отримує прокурор, міститься звіт судово-медичного експерта. Він відзначив відсутність травм.

Моменти, які потрібно висвітлити:

- У цій ситуації жертва пізно звернулась до поліції і у звіті судово-медичного експерта відзначена відсутність травм.
- Відсутність травм може бути звичайним явищем і, сама по собі, не спростовує сексуального насильства.
- Прокурори повинні перевірити, чи через відсутність спеціальних інструментів та методів, обстеження не обмежилось лише тим, що видно неозброєним оком.
- Прокурори все ще можуть розглянути можливість залучення медичного експерта, щоб допомогти зрозуміти висновок про відсутність травм (без пояснення експерта-медика, особи, які призначені для винесення рішення з питань факту (fact finders) могли б припустити, що відсутність травм означає, що не було сексуального нападу).

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

На додаток до вже наданих фактів, в поліцейському досьє, яке отримує прокурор, міститься звіт сімейного лікаря V. Протягом останніх трьох років вона сім разів зверталась до свого сімейного лікаря, який задокументував її травми: вивих плеча, відсутність зуба, синяки на животі і грудях, вивих щиколотки і струс мозку. За згодою V сімейний лікар підготував судово-медичний звіт і описав у ньому деталі травм, отриманих протягом останніх трьох.

Моменти, які потрібно висвітлити:

- У багатьох випадках потерпіла може звернутися до лікаря, щоб отримати лікування, але не проходити судово-медичне обстеження. Потерпілі, ймовірно, спочатку звертаються до своїх медичних працівників через проблеми, пов'язані лікуванням травм. Такі медичні працівники не сертифіковані або не навчені правилам збору речових доказів для судово-медичної експертизи. Це означає, що потерпілій доведеться пройти ще одне медичне обстеження для криміналістичних цілей, якщо вона хоче отримати докази для кримінального переслідування. Це може призвести до повторного дискомфорту та приниження жертви. Це також може збентежити потерпілу, якщо вона не знає, куди звертатись для проведення судово-медичного обстеження.
- У випадках насильства з боку інтимного партнера в судово-медичних звітах не розглядають вплив повторних травм, отриманих протягом певного періоду часу і не оцінюють психологічну травму.

Вправа у великій групі – інші сценарії, які стосуються судово-медичної експертизи речових доказів або її відсутності

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: ДАНІ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Вказівки: Запропонуйте групі ситуаційні сценарії і попросіть розповісти, як вони діяли б в контексті кримінального переслідування. Як би вони інтерпретували звіт судово-медичної експертизи? Які проблеми?

Ситуаційний сценарій 1

В. зґвалтував сусід. Вона біжить додому і відразу ж розповідає мамі. Мама і В. йдуть прямо до відділку поліції, щоб подати заяву. Їм сказали відразу йти в лікарню до судово-медичного експерта. На жаль, судово-медичний експерт перебуває на виїзді і не провів обстеження В. на 24 години пізніше. Судово-медичний звіт стверджує, що дівоча пліва розірвана, але немає сперми і, отже, немає жодних доказів недавньої сексуальної активності і не можна виявити сексуальне насильство. Потерпіла скористалась туалетом перед обстеженням, але не приймала душ.

Моменти, які потрібно висвітлити:

У звіті немає згадки про пошкодження геніталій. Зовнішні пошкодження статевих органів виявляються при обстеженні за допомогою медичного дзеркала, яке дозволяє повністю оглянути звід вагіни та шийку матки. Зразки, зібрані з шийки матки, можуть принести найкращі докази ДНК, навіть у випадках, коли жертва пізно потрапляє на обстеження. Хоча після сексуального нападу відзначаються переважно зовнішні травми геніталій, внутрішні пошкодження також можливі і більш ймовірні у випадках проникнення пальців або чужорідного предмета.

- Неможливість виявити сперму не означає, що сексуального нападу не було. Сперму не можна виявити з цілого ряду причин, наприклад: (a) злочинці могли користуватись презервативом, еякулювати кудись убік або не еякулювати взагалі; (b) виробництво сперми можуть пригнічувати інші чинники, включаючи алкоголь або наркотики, хіміотерапію, вроджені аномалії, часті еякуляції до нападу; (c) пройшов час між нападом і збором доказів; (d) потерпіла приймала ванну; (e) докази були зібрані неналежним чином; або (f) для проникнення був використаний інший предмет, а не пеніс.
- Час проведення судово-медичного обстеження є критичним чинником. В ідеальному випадку докази слід зібрати протягом перших 72 годин після нападу. Докази можуть бути втрачені, якщо жертва приймала ванну або навіть

скористалась ванною кімнатою перед проведенням обстеження. Тим не менше, розвиток технологій ДНК-тестування дозволяє збільшувати часові межі завдяки стабільності ДНК та чутливості методів досліджень. Ці технології навіть дозволяють вченим-криміналістам аналізувати докази, які були зібрані багато років тому і раніше були непридатними для використання.

Ситуаційний сценарій 2

V повідомляє поліції, що її зґвалтували. Її направляють до лікарні. Вона чекає годину, доки прибуде судово-медичний експерт. Потім вона повинна у супроводі експерта, поліцейського та медсестри пройти через всю лікарню в оглядову кімнату, де на неї з цікавістю поглядає багато людей. V з плачем вибігає з оглядової кімнати. Немає криміналістичного обстеження жертви, за винятком аналізу крові. Обвинувачений стверджує, що секс був за обопільною згодою.

Моменти, які потрібно висвітлити:

- Посилання на згоду, як правило, виникають внаслідок відсутності доказів та задокументованого застосування сили і примусу..
- Прокурори повинні переглянути звіт, щоб виявити будь-які документи про фізичні показники, пов'язані з застосуванням до жертви сили або примусу. Це, наприклад, дані про виявлені травми, недобровільно прийняті наркотики або ознаки боротьби.
- Відсутність фізичної травми не означає, що не були застосовані примус або сила, і не є доказом згоди жертви сексуальний контакт. Слід також зазначити, що деякі фізичні показники, які вказують на застосування сили, не обов'язково є ознакою сексуального нападу (наприклад, у випадках, коли захист посилається на отримання згоди на «грубий секс»).

Ситуаційний сценарій 3

В. повідомляє, що її було зґвалтовано рік тому. Немає ні судово-медичного звіту, ні медичних записів.

Моменти, які потрібно висвітлити:

- Хоча медичні докази корисні для кримінального переслідування, вони не є обов'язковими.
- Потерпіла може звернутися до лікаря і погодитися на використання своєї медичної інформації в кримінальному процесі.

МОДУЛЬ
06

**Прийняття рішення
про притягнення до
відповідальності та
вибір обвинувачень**

МЕТА МОДУЛЯ 6

Метою цього модуля є допомогти прокурорам у прийнятті рішень про те, чи слід здійснювати кримінальне переслідування у справах про насильство щодо жінок, а також у виборі відповідних звинувачень. Цей модуль будується на матеріалі попередніх модулів. Наприклад, перш ніж приймати рішення про кримінальне переслідування, прокурори повинні переконатись у наявності всіх відповідних доказів і, оцінюючи докази, пам'ятати про поширені помилкові уявлення у справах про насильство щодо жінок.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Реалізувати дискреційні повноваження сторони обвинувачення у справах, пов'язаних із насильством щодо жінок, оцінюючи відповідні чинники та зосереджуючи увагу на характеристиках справи
- Визначити відповідні питання щодо оцінки пунктів обвинувачення
- Розглядати можливість заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу та застосування відновного правосуддя

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ – ЗДІЙСНЮВАТИ ЧИ НІ КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ, ТА ВИБІР ОБВИНУВАЧЕНЬ

Основний матеріал

Прокурори, як правило, «контролюють двері до зали суду», вирішуючи, кому і які обвинувачення будуть висуватись. В деяких юрисдикціях певну роль у виборі обвинувачень за деякі злочини може відігравати поліція. Проте, як правило, прокурор відповідає за затвердження обвинувачення або прийняття рішення про передачу кримінальної справи до суду..

Обсяг дискреційних повноважень сторони обвинувачення відрізняється в різних системах кримінального правосуддя:

- В деяких країнах дискреційні повноваження прокурора дуже обмежені, і прокурор, дотримуючись принципу суворої законності, зобов'язаний здійснювати кримінальне переслідування у всіх випадках, якщо є достатні докази, щоб підтримати обвинувачення.
- В інших країнах прокурор має право самостійно закрити справу, якщо продовження конкретного кримінального переслідування не обумовлене інтересами суспільства.
- В деяких країнах органи прокуратури мають не лише дискреційні повноваження здійснювати чи ні кримінальне переслідування, але й можливість призупинити кримінальне переслідування у певних випадках, часто за умови, що підозрюваний правопорушник погоджується на певні умови та зобов'язання.
- В деяких інших країнах прокурори мають широкі дискреційні повноваження, щоб робити те, що буде справедливим за конкретних обставин.

Незважаючи на те, що прокурор здійснює дискреційні повноваження приймати інші рішення, наприклад, звільнення до суду, рішення про ведення переговорів щодо обвинувачень або заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу, найбільш критичним є початкове рішення про здійснення кримінального переслідування або відмову від переслідування.

Існують різні критерії здійснення прокурором дискреційних повноважень. Реалізація дискреційних повноважень щодо кримінального переслідування залежить від ряду чинників, а саме:

- Оцінки обставин кримінальної справи стосовно елементів складу можливих злочинів

- Достатності та якості доказів
- Ймовірності винесення обвинувального вироку
- Врахування інтересів суспільства

Здійснення дискреційних повноважень щодо здійснення кримінального переслідування, є важким рішенням, оскільки може мати серйозні наслідки для підозрюваного, жертви та громади. У багатьох державах немає законодавчих чи судових настанов щодо висунення обвинувачення, а рішення про відмову від кримінального переслідування не підлягає перегляду.

Деякі країни розробили конкретні рекомендації щодо переслідування за сексуальні злочини. Наприклад, у Південній Африці прокурори розглядають всі скарги як достовірні та дійсні, якщо немає чітких ознак протилежного. Якщо прокурор вважає, що не слід здійснювати кримінальне переслідування (або припинити переслідування) у певній справі, питання передається на розгляд контролюючому прокуророві або старшому прокурору. У випадку, якщо заявнику ще не виповнилось 14 років, а контролюючий прокурор чи старший прокурор вважає, що не слід здійснювати кримінальне переслідування, остаточне рішення приймає відповідний керівник державної прокуратури.

Необхідні кроки, які повинен зробити прокурор, приймаючи рішення про здійснення кримінального переслідування

Крок 1: Переконатись у наявності всіх відповідних доказів

Прокурори повинні переглянути поліцейський звіт або матеріали справи і вирішити, чи достатньо доказів, щоб підтримати обвинувачення. Перш ніж оцінювати справу, прокурори повинні вжити будь-яких необхідних заходів, щоб отримати доступ до всієї юридично доступної інформації та доказів.

Крок 2: Оцінити достатність доказів

Прокурори зазвичай приймають рішення про кримінальне переслідування у тих випадках, коли вони вважають, що є хороші шанси винесення обвинувального вироку і вирішують відмовитись від переслідування, коли вважають винесення вироку малоімовірним. Такі оцінки ґрунтуються в першу чергу на таких юридичних факторах, як серйозність злочину, вагомість доказів у справі або вина підозрюваного.

Недавні дослідження виявили таку інформацію::

- Оцінюючи справи, що стосуються насильства щодо жінок, прокурори часто беруть до уваги нерелевантні характеристики підозрюваного та потерпілої.
- Одним із основних чинників при прийнятті рішення про здійснення кримінального переслідування нерідко є суб'єктивна оцінка прокурором характеру та достовірності свідчень потерпілої.
- Прокурори, швидше за все, висунуть обвинувачення, якщо вважатимуть докази вагомими (наприклад, якщо є речовий доказ, що пов'язує підозрюваного зі злочином), підозрюваний винен (наприклад, якщо у підозрюваного кримінальне минуле); жертва бездоганна (наприклад, якщо не постає жодних питань про характер жертви або її поведінку на момент інциденту).

В розробленому ООН *Пакеті основних послуг для жінок та дівчат, які зазнають насильства*, зазначається, що при оцінюванні доказів слід зосередити увагу на достовірності звинувачення, а не на довірі до жертви / потерпілої.

У справах про насильство щодо жінок часто мало речових доказів, які пов'язували б підозрюваного зі злочиним, або немає свідків, які можуть підтвердити свідчення потерпілої. Ймовірність засудження в таких випадках залежить у першу чергу від здатності потерпілої чітко розповісти про те, що сталося, і переконати суддю та / або присяжних у тому, що був скоєний злочин. Таким чином, оцінка прокурором ймовірності винесення обвинувального вироку та прийняття рішення про кримінальне переслідування залежить від того, як суддя та / або журі присяжних можуть інтерпретувати та оцінити пояснення, характер та поведінку потерпілої.

Прокурори повинні усвідомлювати, як вони оцінюють характер, поведінку та достовірність показань жертви та гарантувати, що їх оцінка не ґрунтується на стереотипних уявленнях про «справжні зґвалтування», про «справжніх жертв» та «належну поведінку». Прокурори повинні приділяти велику увагу тому, як вони оцінюють аспекти, наведені далі в таблиці.

ТАБЛИЦЯ: АСПЕКТИ, ЯКІ НАЛЕЖИТЬ РОЗГЛЯНУТИ, ПРИЙМАЮЧИ РІШЕННЯ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

СТОСУНКИ ЗЛОЧИНЦЯ І ЖЕРТВИ	
<p>Дослідження показують, що у справах, що стосуються інтимних партнерів та знайомих, прокурори значно менш схильні висувати обвинувачення, якщо потерпіла ризиковано поводить під час інциденту або якщо її репутація чи характер викликають сумніви.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Чи схильні прокурори сприймати злочини, вчинені інтимними партнерами як менш серйозні, порівняно зі злочинами між незнайомими людьми? • Чи прокурори частіше беруть до уваги характеристики жертви, коли насильство вчинене інтимним партнером або знайомою особою, аніж у випадку насильства з боку незнайомих людей?
ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖЕРТВИ	
<p>Йдеться про такі характеристики потерпілої, як гендер, раса та вік жертви, а також «чинники, які можуть викликати осуд або довіру», і можуть призвести до того, що прокурори вважатимуть потерпілу винною та / або поставлять під сумнів достовірність її свідчень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Чи прокурори вважають жертву більш вартою довіри, якщо вона чинить опір злочинцю або негайно повідомляє поліцію? • Чи вважають вони, що жертва менше заслуговує на довіру, якщо на момент інциденту вона займається якоюсь ризикованою діяльністю (наприклад, надає платні сексуальні послуги, вживає наркотики або алкоголь, сама сидить в барі, сама гуляє пізно уночі, подорожує автостопом, добровільно йде з підозрюваним до його дому або запрошує його до себе) або у неї сумнівна моральна характеристика, наприклад, відомо про те, що вона раніше мала сексуальні стосунки з іншою особою, ніж підозрюваний, або про позашлюбну вагітність?
ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДОЗРЮВАНОВОГО	
<p>Йдеться про такі характеристики підозрюваного, як вік, раса, кримінальне минуле, стосунки з жертвою і/або статус у громаді (наприклад, директор школи, біологічний батько жертви).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Чи вважають прокурори, що ймовірність того, що підозрюваний винен, буде меншою, якщо він не має кримінального минулого?
ХАРАКТЕРИСТИКИ СПРАВИ	
<p>Йдеться про серйозність злочину або про вагомість доказів у справі.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Чи схиляються прокурори до думки, що справа є більш серйозною, якщо підозрюваний скористався зброєю, або якщо жертва зазнала побічних травм? • Чи оцінюють вони вагомість справи за наявністю свідка інциденту або наявністю таких речових доказів, як сперма, кров, одяг або волосся, які можуть підтвердити свідчення потерпілої?

Примітка щодо речового доказу. Дослідження вказують також на те, що наявність доказів, включаючи аудіозаписи виклику екстреної служби, фотографії, медичні записи та свідчення поліції, не пов'язана із ймовірністю засудження. Звідси випливає, що відсутність доказів, судячи з усього, не заважає суддям засуджувати злочинців або осіб, які визнали себе винними. Справді, збільшення часу, проведеного з жертвою прокурорами, які готували справу, було позитивно пов'язане з успішним кримінальним переслідуванням.

Крок 3: Інші чинники, які слід розглянути при здійсненні дискреційних повноважень

У тих країнах, де прокурори вважають, що кримінальне переслідування необхідне в інтересах суспільства, таке рішення приймається після проходження етапу доказування. Це передбачає розгляд законних інтересів громади та їх збалансування з побажаннями жертви.

Існує потенціальний конфлікт між інтересами жертви в отриманні захисту та зацікавленістю держави у притягненні злочинця до відповідальності за насильницькі дії та стримуванні інших від вчинення подібних дій. Ось чому важливо залучити жертву до прийняття рішення про порушення кримінальної справи.

Політика, яка сприяє кримінальному переслідуванню, така як «запобіжне» (pro-prosecution) або обов'язкове кримінальне переслідування, спрямована на усунення необхідності ініціювати кримінальне переслідування самими жертвами та покликана запобігти застосуванню злочинцями насильства чи погроз, щоб жертва під тиском відмовилась від обвинувачення. Проте, будь-яка політика повинна бути гнучкою, щоб дати жертві певну свободу вибору, визнаючи, що потерпіла сама має право вирішувати, що найкраще для неї чи її дітей, і самостійно оцінити ризик.

Важливо переконатись у тому, що рішення потерпілої не брати участі в системі кримінального судочинства пов'язане з її власною оцінкою того, що найкраще для неї та її сім'ї, а не з реакцією на спілкування з прокурором, який, можливо, не підтримав її власного плану як упоратись з триваючим насильством. Прокурори повинні у кожному конкретному випадку враховувати всі факти, щоб визначити, чи повинні вони висувати обвинувачення без згоди потерпілої. У зв'язку з цим вони повинні розглянути наступне:

- Встановити, чи є чіткі ознаки того, що жертві буде завдано шкоди, якщо відмовитись від кримінального переслідування злочинця. Уточнити крім того, чи раніше було застосування насильства, чи злочинець не є психічно хворою людиною.
- Зрозуміти побоювання жертви щодо своєї безпеки та безпеки сім'ї.
- Розглянути серйозність правопорушень, травми потерпілої (як фізичні, так і психологічні), якщо йдеться про застосування зброї, то оцінити наявність умислу і планування, погрози до або після акту насильства, будь-які порушення наказу суду та кримінальне минуле злочинця.

ТАБЛИЦЯ: ПРИКЛАДИ ПОЛІТИКИ/РЕКОМЕНДАЦІЙ

Одним із факторів, які завжди повинні брати до уваги державні прокурори в Англії та Уельсі, розглядаючи інтереси суспільства, є наслідки, які матиме для жертви рішення про порушення кримінальної справи, а також будь-які міркування, виражені жертвою або сім'єю потерпілої. Вирішуючи, в чому полягають інтереси суспільства, вони повинні дуже уважно подумати про інтереси жертви. При цьому не слід забувати, що вони діють від імені суспільства в цілому, а не лише в інтересах конкретної особи. Знаходження балансу інтересів може виявитись складним завданням. Погляди та інтереси жертви важливі, але не їй належить останнє слово щодо кримінального переслідування.

(продовж.)

Посібник із законодавства про насильство щодо жінок, підготований, зокрема, організацією «ООН-жінки», просуває політику «запобіжного» (pro-prosecution) кримінального переслідування, яка означає, що кримінальне переслідування є ймовірним але не обов'язковим. Застосування політики «запобіжного» переслідування рекомендується у випадках насильства щодо жінок, коли існують обґрунтовані причини вважати, що було скоєно злочин.

Політика «запобіжного» переслідування є реакцією на традиційне небажання прокурорів здійснювати кримінальне переслідування в таких справах. Незважаючи на правові реформи та підготовку кадрів, деякі прокурори продовжують вважати, що насильство щодо жінок, особливо насильство в сім'ї, не є злочином або не передбачає кримінального переслідування, оскільки переконані, що жертви не заслуговують на довіру, або не будуть співпрацювати зі слідством, або через труднощі зі збором доказів. Слід підкреслити, що політика «запобіжного» кримінального переслідування відрізняється від політики «обов'язкового» переслідування або «заборони на відмову від переслідування» (no-drop prosecution) в тому сенсі, що перші дві є більш гнучкими та залишають певну свободу вибору для жертви, одночасно забезпечуючи серйозне ставлення прокурорів до цієї проблеми, і що при здійсненні прокурором дискреційних повноважень щодо кримінального переслідування не спрацює стереотипне мислення. Реалізація цієї політики вимагає обережності. Якщо така політика застосовується відокремлено або надто суворо, її жертвами може стати безпека та розширення можливостей окремих жінок. Така політика повинна бути частиною скоординованої реакції на насильство щодо жінок. Наприклад, у Гондурасі Закон про насильство в сім'ї передбачає, що, у випадках, коли потерпіла хоче відмовитися від звинувачень, суддя не може закрити справу без розслідування причин такої відмови.

Інша перспективна практика - це політика кримінального переслідування, коли потерпілі не можуть або не бажають свідчити в суді, або інакше «переслідування на основі доказів». У цьому випадку особливо важливим є первинний збір доказів. Покладаючись, насамперед, на докази, зібрані поліцією, а не на свідчення потерпілої, прокурори можуть зменшити ризик помсти жертві з боку злочинця та збільшити ймовірність успішного судочинства у випадках, коли потерпіла не може або не бажає дати показання. Прокурори мають планувати інструкції для поліції під час розслідування щодо збору таких підтверджуючих доказів, як речові докази, медичні записи, судово-медичний звіт, антропологічні докази, а також свідчень психолога та інших експертів. Коли жертва не буде давати свідчення, прокурори повинні планувати використати такі докази та інші стратегії для зміцнення справи. Необхідно використовувати всі доступні джерела доказів, які підтримують обвинувачення незалежно від прямих свідчень потерпілої, включаючи попередні звіти поліції та захисні ордери; докази з місця злочину (наприклад, фотографії пошкодженого майна, розірваний одяг або зламані телефони); свідчення сусідів, друзів або членів сім'ї, які були присутні під час актів насильства; аудіозаписи викликів екстреної служби; повідомлення електронної пошти, голосову пошту або текстові повідомлення; попередні арешти та засудження; медичні записи; матеріали сімейного суду.

Крок 4: Завжди інформувати жертву про рішення щодо здійснення кримінального переслідування

Після прийняття рішення про висунення обвинувачень прокурори повинні повідомити потерпілу про статус офіційного обвинувачення та про те, які злочини будуть інкриміновані. Якщо жодні звинувачення не будуть висуватись, прокурори повинні інформувати жертву про таке рішення та надати їй можливість обговорити це рішення з прокурором. Важливо також поінформувати потерпілу про те, чи є у неї можливість подати проти підозрюваного цивільний позов. Вона може звернутися до адвоката, щоб зрозуміти специфіку такого можливого варіанту.

Вибір обвинувачень

У випадках насильства щодо жінок кримінальне законодавство часто надає прокурорам право вибору обвинувачень. Отже, залежно від юрисдикції, прокурор може мати дискреційне право визначати ступінь тяжкості злочину та обвинувачення у скоєнні конкретного злочину.

Керівні принципи вибору відповідних обвинувачень у випадках гендерно-зумовленого насильства:

- Слід відобразити серйозність того, що сталося, будь-які елементи умислу чи наполегливості в поведінці підозрюваного, наміри підозрюваного, які можна довести, та тяжкість завданих жертві (фізичних та психологічних) травм.

- Пам'ятати, що різні обвинувачення можуть надати суду право застосовувати досудове затримання, а також винести відповідний вирок.
- Розглянути всі обвинувачення, які можна висувати, враховуючи залякування, примус та насильство. (Злочинець, можливо, вчинив більше ніж одне правопорушення.) Слід звернути увагу на інші правопорушення, в яких можна висунути обвинувачення разом із основним злочином. В деяких державах прокурори можуть обвинувачувати правопорушника у вчиненні інших правопорушень, якщо кожне з них містить щонайменше один елемент, якого немає в іншому правопорушенні.
- Розглянути питання про додаткове обвинувачення у порушенні наказу суду в тих ситуаціях, коли на момент порушення діяв захисний або заборонний ордер.
- Пошукати іншу інформацію про минуле підозрюваного та використати її для прийняття рішення. Розглянути, чи попередні акти насильства були спрямовані проти тієї ж жертви, якщо їх можна довести і за ними не вибіг строк давності, і чи можна їх виділити в окремі пункти обвинувачення.
- У випадках насильства з боку інтимного партнера або знайомої особи представити справу як насильство при обтяжуючих обставинах, вчинене особою, до якої жертва мала довіру.
- Подумати, чи можна висунути обвинувачення у переслідуванні, якщо підозрюваний застосовував раніше або постійно застосовує тактику залякування.
- Розглянути, чи слід висувати інші обвинувачення, пов'язані з діями підозрюваного після прибуття на місце поліції, наприклад, у перешкоджанні правосуддю, в хуліганстві або нападі на поліцейського.

Прокурори повинні усвідомлювати складну природу насильства щодо жінок, особливо коли це відбувається в сім'ї і коли жінка застосовує силу для протидії насильству. Ставлення до жертв насильства щодо жінок як до правопорушників нерідко призводить до катастрофічних наслідків для жертв. Прокурори мають унікальні можливості запобігти таким негативним наслідкам або, принаймні, мінімізувати їх. Тим не менше, кримінальне переслідування насильства щодо жінок є дуже складним завданням, особливо в умовах політики «обов'язкового» переслідування, або «заборони на відмову від переслідування» (no-drop prosecution), або політики «запобіжного» переслідування (pro-prosecution), які обмежують дискреційні повноваження прокурора.

Додаткові обвинувачення

Прокурори повинні підтримувати пункти кримінального обвинувачення, які випливають з поведінки відповідача після висунування первинного обвинувачення. Йдеться про тиск на свідків, який чиниться з в'язниці, порушення умов досудового звільнення або судового ордеру про заборону контактів. У цьому відношенні прокурори можуть зробити наступні кроки:

- Запитати про тактику залякування при отриманні прохання жертви видати судовий ордер про заборону контактів і висунути обвинувачення.
- Активно шукати докази застосування такої тактики. За тюремними журналами прокурори можуть визначити, чи зловмисник телефонував потерпілій з ув'язнення, і переглянути записи дзвінків (якщо вони доступні) на предмет можливих доказів залякування.
- В деяких державах криміналізоване будь-яке порушення захисного ордеру. Прокурори повинні проявляти ретельність у висуненні обвинувачень у таких порушеннях і вимагати санкцій, які підвищують безпеку потерпілої, зокрема, зміни окремих аспектів захисного ордеру, використання електронних пристроїв для відстеження переміщень порушника або досудового утримання під вартою, а також відповідного покарання за порушення судового наказу.

Особливі міркування щодо жертв, яких підозрюють або звинувачують у злочинній поведінці

Дослідження показують, що значна частина жертв не розкриває свою віктимізацію. Таким чином, вирішального значення набуває встановлення того, чи є жінка жертвою насильства з боку інтимного партнера, особливо у випадках, коли жінка сама обвинувачується у насильницькому злочині. Прокурори повинні вийти за рамки поточної справи та отримати таку інформацію:

- Докладну і повну інформацію про стосунки між заявником і відповідачем
- Мотиви і намір застосування насильства відповідачем, наприклад, від страху, гніву чи для здійснення контролю
- Додаткову інформацію від інших відповідних фахівців, наприклад, з комітету координованого реагування громади
- Кримінальна минуле обох сторін, незалежно від того, чи висувались обвинувачення

Питання самозахисту є важливим аспектом випадків, коли жінки, що потерпіли від насильства, підлягають судовому переслідуванню. Прокурори повинні оцінити будь-які докази самозахисту та закрити справу, якщо самозахист був застосований на законних підставах. Незважаючи на те, що підсудний повинен заявити в суді про самооборону, прокурори, приймаючи рішення про висунення обвинувачень у скоєнні кримінального злочину, повинні дізнатися про будь-які факти, які свідчать про те, що підсудний, можливо, діяв в рамках самооборони. Основними джерелами інформації з цього питання є свідчення позивача і підсудного, записи виклику екстреної служби, свідчення свідків, фотографії травм або інші докази, зібраних на місці події, за якими можна встановити, чи дії підсудного були самозахистом. Точна оцінка та висунення обвинувачень у таких справах вимагає від прокурорів розуміння застосування насильства кожною особою в контексті їх стосунків. У випадках тривалої історії насильства в сім'ї часто складаються моделі застосування насильства, і жертви вміють ідентифікувати ознаки («червоні прапорці»), що вказують на неминуче насильство. Зокрема, поведінка, яка спочатку виглядає доброзичливою, може, в результаті минулого та досвіду, вказувати на неминучу небезпеку. Рівень обґрунтованого застосування сили зростає, силу застосовують у відповідь на неминучу загрозу застосування смертоносної сили.

Корисним підходом для прокурорів є поінформований аналіз основного агресора.⁶⁵ Навіть якщо законодавство не включає визначення основного або первинного агресора, прокурорів заохочують використовувати такий аналіз при проведенні контекстної оцінки поточної справи та її сторін. Вони повинні розглянути історію стосунків сторін, а не лише складати перелік агресивних фізичних дій. Жертви насильства можуть усвідомлювати та реагувати на тонкі нюанси поведінки злочинця, які передують акту насильства. Складність оцінки таких передвісників насильства полягає в тому, що вони часто не доходять до рівня фізичної «агресії» у тому значенні, яке зазвичай приписують цьому терміну. Жертва може більш агресивно реагувати на зловмисника, прагнучи запобігти передбачуваному нападу.

В таких випадках прокурори повинні використовувати свої дискреційні повноваження для забезпечення належних і справедливих розпоряджень. Йдеться про можливість застосування альтернативних форм впливу та відкликання або відхилення обвинувачень. Використовуючи дискреційні повноваження, прокурори повинні збалансувати поточні проблеми безпеки жертви з відповідним рівнем відповідальності за її поведінку, яка залишається протизаконною. У тих справах, де встановлено, що обвинувачений діяв в рамках самозахисту, від обвинувачення слід відмовитись. Справи, де немає ні самозахисту, ні іншого законного виправдання, є складнішими: поведінка протизаконна, але незрозуміло, як кримінальне переслідування служитиме

⁶⁵ Див. УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІУ *Посібник з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок і дівчат*.

правосуддю чи забезпечить безпеку. Приймаючи рішення про висунення обвинувачення або кримінальне переслідування прокурор може розглянути ряд таких чинників: шкода, спричинена злочином; можливі неналежні мотиви жертви, і чи не буде покарання непропорційним щодо обставин. Альтернативні постанови (коли обвинувачені погоджуються виконати кілька умов в обмін на рішення прокурора не порушувати кримінальну справу) можуть дозволити прокурорам звести до мінімуму негативні наслідки засудження і забезпечити понесення обвинуваченими відповідальності за їх протизаконну поведінку.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Здійснення дискреційних повноважень вимагає відповідної оцінки достатності і якості доказів, зокрема, оцінити релевантні чинники і не враховувати нерелевантні.
2. Дослідження показують, що нерідко у справах про насильство проти жінок, прокурори зосереджують увагу на нерелевантних характеристиках стосунків жертви і підозрюваного, жертви (її моральні якості, поведінку, чинники, які можуть викликати осуд або довіру) і підозрюваного (попередні звинувачення).
3. Оцінюючи докази слід зосередити увагу на достовірності звинувачення, а не на питанні довіри до жертви.
4. Враховуючи традиційні гендерні упередження та віру у міфи про гендерно-зумовлене насильство, в деяких державах запроваджена політика, згідно з якою всі скарги повинні розглядатися як достовірні та дійсні, якщо чітко не вказано протилежне.
5. Існує потенціальний конфлікт між інтересами жертви та держави у прийнятті рішення про кримінальне переслідування. Важливо залучити жертву і дати їй можливість прийняти рішення, але не покладати на неї тягар або обов'язок дати згоду як попередню умову для початку переслідування.
6. Вибираючи відповідні обвинувачення, прокурори повинні забезпечити, щоб обвинувачення відображали серйозність насильства щодо жінок. Вони повинні розглянути всі обвинувачення, які можна висувати, враховуючи залякування, примус та насильство, обвинувачення, які випливають з порушення ним захисних заходів і обвинувачення, пов'язані з діями підозрюваного після прибуття на місце поліції, наприклад, у перешкоджанні правосуддю або нападі на поліцейського, тощо).
7. Прокурори повинні підтримувати пункти кримінального обвинувачення, які випливають з поведінки відповідача після висування первинного обвинувачення.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint і запитання для мозкового штурму

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Ряд чинників, які слід розглянути при здійсненні дискреційних повноважень

- Оцінка обставин кримінальної справи стосовно елементів складу можливих злочинів
- Достатність та якість доказів
- Ймовірність винесення обвинувального вироку
- Врахування інтересів суспільства (в деяких державах)

Міжнародні рекомендації щодо рішення ініціювати кримінальне переслідування

- Забезпечити, щоб основна відповідальність за ініціювання кримінального переслідування покладалась на прокуратуру, а не на жертву
- Не слід вимагати згоди жертви, щоб ініціювати кримінальне переслідування у справах про фізичне насильство, сексуальне насильство або у випадку, коли небезпека загрожує сім'ї
- Дати жертві право вибору

(продовж.)

Міжнародні рекомендації щодо рішення ініціювати кримінальне переслідування

- Перед тим, як оцінювати справу, отримати всю законно доступну інформацію та докази
- Розглядаючи матеріали справи, необхідно розпізнавати гендерні міфи та стереотипи
- Розглядаючи достатність і якість доказів, переконатись у тому, що всі скарги вважаються достовірними і дійсними, якщо немає чітких ознак протилежного
- Залежно від національної правової бази, прокурорів слід заохочувати вважати насильство щодо жінок вирішальним або обтяжуючим фактором, коли вони приймають рішення щодо кримінального провадження або вирішальним фактором, коли вони розглядають інтереси суспільства

Міжнародні рекомендації щодо вибору обвинувачень

- Висунені обвинувачення повинні відображати тяжкість злочину
- Слід розглянути всі можливі обвинувачення
- Перевірити, чи можна включити інші обвинувачення, які впливають з взаємодії підсудного з органами влади
- Слід активно підтримувати додаткові обвинувачення, які впливають з поведінки підсудного після висування первинного обвинувачення

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Якими є межі дискреційних повноважень прокуратури у вашій країні?

Чи існують керівні принципи для здійснення прокурорами дискреційних повноважень? Якщо так, то які вони?

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Чи існують конкретні національні рекомендації щодо кримінального переслідування у справах про насильство щодо жінок?

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Які основні юридичні чинники використовують, оцінюючи можливість винесення обвинувального вироку?

НАВЕДІТЬ ПАРУ ПРИКЛАДІВ, ЩОБ ПОЧАТИ ОБГОВОРЕННЯ ТОГО, ЯК ОЦІНЮВАНИ ДОКАЗИ

Відповідні приклади можна знайти в документі організації «ООН-жінки» *Гендерні стереотипи в законодавстві та судових рішеннях у Південно-Східній Азії: Довідник для учасників правосуддя*.

РІШЕННЯ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ АБО ВІДМОВУ ВІД НЬОГО І ЯК ЗАЛУЧИТИ ЖЕРТВУ ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Поділіть групу на чотири малі групи.

Вказівки: Попросіть кожну групу розробити рекомендації стосовно політики щодо кримінального переслідування (про те, як враховувати бажання жертви при здійсненні дискреційних повноважень щодо здійснення кримінального переслідування).

Вправа у великій групі з питання вибору обвинувачень

ОБГОВОРЕННЯ ПРИКЛАДІВ, ЗАПРОПОНОВАНИХ УЧАСНИКАМИ

Вказівки: Попросіть учасників заздалегідь підготувати приклади і обміняйтесь думками про фактори, які вони могли б прийняти до уваги, оцінюючи обвинувачення. Попросіть їх презентувати свої приклади групі для обговорення. Приклади повинні стосуватись таких справ:

1. Справа, яка стосується серії інцидентів насильства з боку інтимного партнера, яке виражалось у різних формах (фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство)
2. Справа, в якій обвинувачений чинить опір арешту
3. Справа, в якій обвинувачений залякує жертву, погрожуючи їй та її сім'ї

Використайте ці приклади, щоб запитати інших учасників, які фактори вони розглядали б, оцінюючи обвинувачення. Чи хто-небудь з учасників розповів про справу, в якій жертви насильства з боку інтимного партнера звинувачуються у скоєнні злочину?

Дослідження поширених ситуацій – рішення про кримінальне переслідування і вибір обвинувачень

ОБГОВОРЕННЯ КОНКРЕТНОЇ СИТУАЦІЇ

Вказівки: Поділіть групу на менші групи. Запропонуйте кожній групі обговорити конкретну ситуацію.

Кожна група повинна назвати релевантні і нерелевантні фактори, прийняти рішення про здійснення кримінального переслідування або відмову від нього і назвати вибрані ними обвинувачення.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

На додаток до вже наданих фактів, у поліцейське досьє, яке отримує прокурор, поліція включила ряд додаткових фактів. Поліція допитала колишнього чоловіка В., який назвав імена одного чоловіка, який, на його думку, мав інтимні стосунки з В., ще коли вони були одружені, а також двох чоловіків, з якими, на його думку, В. мала сексуальні стосунки після розлучення. У справі міститься також свідчення офіціанта, що обслуговував їх в ресторані, який підтвердив, що В. випила три бокали вина і явно сп'яніла, оскільки їй «було важко дійти до дверей». Офіціант заявив також, що В. була «одягнена у сукню з великим декольте, дуже нафарбована – готова до дії». В матеріалах справи міститься також документ з офіційного реєстру, в якому сказано, що у П. немає кримінального минулого з вписаною від руки приміткою поліції «ймовірно, не винен, оскільки немає написі». Через тиждень після повідомлення про інцидент В. повернулась у відділок поліції, щоб повідомити, що вона отримала від П. текстові повідомлення, в яких П. каже їй відмовитись від обвинувачень, і наклеїв на неї нарікай на себе.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

На додаток до вже наданих фактів, у поліцейське досьє, яке отримує прокурор, поліція включила ряд додаткових фактів про інцидент. В досьє міститься заява сусіда, який дозволив синові подзвонити в поліцію. Сусід жив поряд з П. і В. протягом п'яти років і десяток чи більше разів чув голосні суперечки у сусідньому будинку і пригадує, що наступного дня бачив В. з підбитим оком та іншими травмами. Сусід сказав поліції, що шість місяців тому він возив В. до лікаря, то що у неї був вивих руки. Коли сусід запитав В. про те, що сталося, вона сказала, що її чоловік «знову сказився».

Коли поліцейські приїхали після того інциденту до лікарні, щоб поговорити з В., П. увійшов до лікарняної палати і кричав дружині, що вона пожаліє, якщо поскаржиться поліції. Поліцейський намагався заспокоїти П., але той відкинув його на стіну. Це обурило поліцейського, який зібрався відреагувати, але його напарник сказав, що це сімейна справа і їм до неї немає діла.

Інші сценарії для обговорення рішення про кримінальне переслідування і вибору обвинувачень

Дослідження конкретних ситуацій можна використати для обговорення рішень прокурора про висунення кримінальних обвинувачень та щоб розглянути релевантні і нерелевантні фактори.

Варіант 1: Розглядаючи ситуаційний сценарій, учасники повинні уміти розрізняти релевантні і нерелевантні факти і прийняти рішення про те, чи слід здійснювати кримінальне переслідування, а також про те, які обвинувачення вони б вибрали.

Варіант 2: Після розгляду ситуаційного сценарію і обговорення розробки матриці для оцінки релевантності, учасники зможуть розрізняти релевантні та нерелевантні факти та прийняти рішення про те, чи слід здійснювати кримінальне переслідування, а також про те, які обвинувачення вони б вибрали.

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ АБО ВІДМОВУ ВІД НЬОГО

Вказівки: Поділіть групу на менші групи, запропонуйте половині груп одну із справ, а другу – іншій половині.

Частина 1: Розглядаючи найважливіші елементи злочину сексуального насильства / зґвалтування, учасники повинні визначити релевантні і нерелевантні факти, пов'язані з доказуванням сексуального насильства / зґвалтування, і прийняти рішення про те, чи слід здійснювати кримінальне переслідування. Попросіть їх пояснити, як вони прийшли до свого рішення.

Ситуаційний сценарій: Сексуальне насильство, не пов'язане з партнером

Частина 1 – Рішення про те, слід чи ні здійснювати кримінальне переслідування

Грейс - це 20-річна студентка другого року університету з маленького містечка. Вона переїхала до великого міста, щоб учитись в університеті. Вона живе з тіткою, чий будинок розташований далеко від університетського містечка, і змушена щодня їздити двома автобусами. На першому курсі університету тітка заважала їй спілкуватися з однокласниками і наполягала на тому, щоб увесь вільний час вона проводила вдома за навчанням. Грейс набридло навчання за повною програмою і вона була готова до цікавішого соціального життя.

Після першої лекції з історії в осінньому семестрі група однокласників, чоловіків і жінок, запросила Грейс піти з ними в новий бар. Грейс не була знайома ні з ким із групи і почувалась незручно, але їй було приємно, що її запросили і вона погодилася піти. Грейс не сказала тітці про те, що вона піде до бару з однокласниками, бо боялася, що тітонька скаже їй негайно повернутися додому. Грейс дуже хотіла спілкуватися, оскільки виявила, що в місті важно знайти друзів. Група у складі приблизно восьми студентів пройшла невелику відстань і увійшла до бару о 20:00. Кожен випив по кілька напоїв. Грейс насолоджувалася і не помітила, як минув час. Приблизно о 11 годині вечора Грейс почала турбуватися про те, як повернутись до будинку тітки, скільки після 11 вечора було мало автобусів.

Один з однокласників помітив, що Грейс стурбовано поглядає на годинник. Він запропонував підвезти її додому у своєму автомобілі. Грейс із вдячністю погодилася. Чоловік був дуже красивим і здавався чарівним, тому їй було дуже приємно мати можливість поговорити з ним на самоті. Вони покинули інших студентів у кав'ярні та пішли до автомобіля, який був припаркований за кілька кварталів. Як тільки вони опинились в автомобілі, він рушив у напрямку, протилежному

від дому її тітки. Вона люб'язно сказала йому, що йде в неправильному напрямку. Він сказав, що знає дорогу в об'їзд, якою можна доїхати швидше і Грейс йому повірила. Вони продовжували розмовляти. Через 15 хвилин вона знову запитала його про дорогу. Цього разу він розсердився і заявив, що знає, що робить, і сказав їй «сидіти тихо». Вона помітила, що він заблокував двері автомобіля з обох боків. Це здавалося дивним і збентежило її. Через кілька хвилин після блокування дверей він звернув у темний провулок і зупинив машину. Він сказав їй, що вона усміхалась до нього увесь вечір і що він знає, чого вона хоче. Він схопив її і почав грубо рвати її одяг. Хоча спочатку вона намагалась його відштовхнути і говорила «зупинись», він був набагато більшим і сильнішим, і подолав її опір. Вона припинила відбиватись, коли він ударив її в обличчя і вона відчула на губах смак крові і побачила кров на блузці. Коли він забрався на неї, вона не видала більше ні звуку і більше не чинила опору. Після того, як все скінчилось, він розблокував двері і викинув її та її одяг з автомобіля.

Вона трохи відбігла і зателефонувала тітці, але не сказала чому вона засмучена. Тітка розгнівалася на неї за запізнення і веліла їй взяти таксі. Коли Грейс прибула додому, вона одразу ж пішла в душ. Вона так плакала, що не могла розмовляти цілу годину. Коли вона нарешті змогла поговорити з тіткою, вона не розповіла їй усїєї історії. Вона не розповіла про те, що вона погодилась сісти в машину і що її зґвалтував однокласник. Грейс сказала своїй тітці, що студент, з яким вона не була знайома, поцілував її і домагався її у провулку за баром.

Два дні Грейс залишилась у ліжку і відмовлялась відвідувати заняття, тому що боялась побачити того однокласника. Вона не могла спати дві ночі і нарешті розповіла тітці правду. Грейс сказала, що їй було надто соромно, щоб розповісти всю правду у перший вечір, і вона боялась, що тітка розповість усе її родині. Тітка веліла Грейс піти до лікаря. Лікар сказав Грейс, що у неї є деякі ознаки травми у вагіні. Він також відзначив розбиту губу. Коли це почула тітка, вона наполягла на тому, щоб піти разом з Грейс у поліцію і повідомити про інцидент.

Запитання: Розглядаючи найважливіші елементи злочину сексуального насильства / зґвалтування, ідентифікуйте релевантні і нерелевантні факти, пов'язані з доказуванням сексуального насильства / зґвалтування, і прийміть рішення про те, чи слід здійснювати кримінальне переслідування. Поясніть, як ви прийняли таке рішення.

Частина 2 – Вибір обвинувачень

На додаток до зазначених вище фактів, поліція включила в дос'є для прокурора деякі додаткові факти. Через тиждень після того, як Грейс та її тітка повідомили поліції про інцидент, Грейс та один з її однокласників повернулися до поліцейського відділку, щоб повідомити, що однокласник, друг Грейс, отримав текстове повідомлення від того хлопця з проханням поговорити з Грейс і переконати її забрати скаргу.

Запитання: Які обвинувачення ви вибрали б?

Обговорення конкретної ситуації 2: Насильство з боку інтимного партнера

Частина 1 – Рішення про те, слід чи ні здійснювати кримінальне переслідування

Пан і пані Васу перебувають у шлюбі вже протягом 30 років. Він - менеджер у державному департаменті, а вона все своє життя була домогосподаркою і виховала трьох дітей, які вже дорослі і живуть окремо.

Її старша донька, Майя, живе по сусідству і регулярно відвідує маму. Майя завжди захищала матір, оскільки вона була свідком як фізичного, так і психологічного насильства, і скільки пам'ятає, її мати завжди страждала від батька. 15 березня 2015 року Майя привела маму до місцевої поліції, щоб повідомити про останній інцидент. Пані Васу розповіла, що чоловік штовхнув її на стіну, вона упала і вивихнула кісточку. Вона була впертою, але донька хотіла, щоб мати подала заяву, оскільки Майя була присутня при останньому інциденті і могла дати свідчення. Поліція прийняла заяви від пані Васу і від Майї і передала матеріали прокурору. Протягом тижня після передачі матеріалів пані Васу зателефонувала прокурору і повідомила, що вона бажає відмовитись від звинувачення.

1 квітня 2015 року Майя зателефонувала у поліцію з лікарні, щоб повідомити, що матір потрапила до лікарні з розбитою рукою і їй потрібна операція. Поліції повідомили, що ремонтник, який працював у іншій частині будинку, чув крики і, прийшовши туди, звідки було чути шум, побачив, що рука пані Васу якось дивно висіла, і у неї текла кров з великої рани на чолі. Він відразу відвіз її до лікарні, а вона попросила його зателефонувати її доньці. Пані Васу розповіла доньці, що сталося - її побив чоловік. Наступного дня поліція повідомила прокурора, який відвідав пані Васу у лікарні. Під час опитування пані Васу заявила, що вона сама винна в тому, що розгнівила чоловіка і сказала прокурору, що не хоче, щоб її чоловіка відправили у в'язницю. 1 травня 2015 року поліцію викликали до дому пані Васу. Її знайшли мертвою біля підніжжя сходів.

Запитання: Розглядаючи найважливіші елементи злочину фізичного насильства, ідентифікуйте релевантні і нерелевантні факти, пов'язані з доказуванням фізичного насильства, і прийміть рішення про те, чи слід було ініціювати кримінальне переслідування за кожним з інцидентів: 15 березня, 1 квітня і 1 травня. Поясніть, як ви прийняли рішення.

Частина 2 – Вибір обвинувачень

На додаток до зазначених вище фактів, поліція включила в дос'є деякі додаткові факти, що стосуються інциденту 1 квітня. Коли поліцейські прибули в лікарню, щоб поговорити з пані Васу і Майєю, пан Васу увійшов до палати і кричав дружині, що вона пожалкує, якщо поскаржиться поліції. Поліцейський намагався заспокоїти пана Васу, але той відкинув його на стіну. Це обурило поліцейського, який зібрався відреагувати, але його напарник сказав, що це сімейна справа і їм до неї немає діла.

Запитання: Які обвинувачення ви вибрали б?

Вправи для великої групи і для малих груп щодо критеріїв оцінки доказів

Цю вправу можна використати для того, щоб показати корисність матриці оцінки доказів на основі прозорих критеріїв для прийняття рішення. Можна використати одне чи декілька попередніх досліджень конкретних ситуацій, щоб дати малим групам можливість використати матрицю при прийнятті рішення щодо кримінального переслідування чи відмови від переслідування, та при виборі відповідних обвинувачень. Цю вправу слід виконувати після обговорення міжнародних стандартів.

ПОКАЗАТИ, ЯК РОЗРОБИТИ МАТРИЦЮ РІШЕНЬ, ВИКОРИСТОВУЮЧИ ТИПОВИЙ ПРИКЛАД КУПІВЛІ АВТОМОБІЛЯ

Ідея впровадження "матриці прийняття рішень" полягає в тому, щоб дати учасникам метод або інструмент, який можна використовувати для забезпечення прозорих і обґрунтованих рішень на основі аналізу релевантних доказів, а не на основі попередніх уявлень. Для того, щоб пояснити цей метод, розглянемо типовий приклад, як-от рішення купити автомобіль. Один з членів сім'ї може хотіти спортивний автомобіль, а інший - мінівен. Складіть матрицю та проведіть разом із гонпою мозковий шторм. По-перше: які характеристики або

ХАРАКТЕРИСТИКИ	Спортивний автомобіль	Мінівен
Швидкість	5	2
Безпека	2	4
Вартість пального	1	4
Утримання/ремонт		
Кількість місць в салоні		
....		

Ця вправа показує, наскільки відрізняються учасники у тому, що вони вважають релевантними "характеристиками" а також у тому, як вони оцінюють "характеристики"

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ»

Попросіть кожну малу групу провести "мозковий шторм" для визначення та вивчення критеріїв, які вони зараз використовують для прийняття рішень. Попросіть робити нотатки на фліп-чартах.

Попросіть групи пройти по кімнаті, щоб переглянути нотатки інших малих груп і знайти спільні риси та відмінності.

РОЗРОБКА МАТРИЦІ РІШЕНЬ

Доповідач від кожної малої групи повинен коротко пояснити великій групі критерії, перелічені малою групою. Кожен доповідач від малої групи повинен запитати, чи бажає хтось додати або вилучити критерії з свого списку після ознайомлення зі списками, складеними іншими групами.

Розмістіть фліп-чарти в передній частині кімнати.

Розмістіть критерії в порядку важливості (на основі консенсусу).

ЗРАЗОК МАТРИЦІ

	Критерій задовольн. (релевантність)	Критерій не задовольн.	Критерій задовольн. частково
Критерій №1 Вагомість доказів			
Критерій №2 Докази, які підтверджують свідчення			
Критерій №3 Доказ відсутності згоди			
Критерій №4 Завдання серйозної шкоди			
Критерій №5 Право жінки на захист відповідно до закону уразлива жертва потребує захисту			
Критерій №6 Насильство щодо жертви має повторюваний характер			
Критерій №7 Необхідність ізолювати таку особу від інших людей			
Критерій №8 Суспільство вимагає засудження			
Критерій №9 Зловживання владою			

ОБГОВОРЕННЯ КОНКРЕТНОЇ СИТУАЦІЇ

Вказівки: Запропонувати сценарій кожній малій групі. Мета полягає в тому, щоб оцінити, чи були висунуті обвинувачення з урахуванням критеріїв, які були узгоджені всіма учасниками, а також у випадку, коли критерії задовольняються частково, чи буде поведене додаткове дослідження.

ДОПОВІДЬ ДЛЯ ЗАГАЛЬНОЇ АУДИТОРІЇ: ПРИЧИНИ І КРИТЕРІЇ РІШЕННЯ ПРО ВИСУНЕННЯ ОБВИНУВАЧЕНЬ

Вказівки: Зверніться до попередньої сторінки фліп-чарту, на якій перелічені міжнародні стандарти. Попросіть групу обговорити, чи відповідають міжнародним стандартам національні критерії прийняття рішень.

Ще один варіант обговорення конкретної ситуації

РІШЕННЯ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ АБО ВІДМОВУ ВІД НЬОГО І ЯК ЗАЛУЧИТИ ЖЕРТВУ ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Вказівки: Поясніть прокурорам, що вони отримали з поліції матеріали справи, в яких коротко описана ситуація насильство з боку інтимного партнера.

Факти

Поліція отримала дзвінок від пані Н., яка повідомила, що Чі, дев'ятирічний син її сусідів, прийшов до неї і з плачем розповів про те, що його батько та мати б'ються. Поліція могла чути плач на задньому плані. Коли співробітники поліції прибули за вказаною адресою, вони побачили пані Н перед відкритими дверима свого дому з хлопчиком, який був засмучений. Вона вказала на будинок, звідки прибіг хлопчик. Хлопчик попросив поліцію допомогти матері.

Коли поліцейські підійшли до вхідних дверей, вони побачили у вікно жінку, що лежала у кухні на підлозі і не рухалась, і чоловіка, який їв сидючи за столом. Почувши стук, чоловік з червоним обличчям відчинив двері, пахнувши алкоголем і потом. Сміючись, він вказав на свою дружину і сказав: «це моя ледача дружина, спить як завжди». Поліцейські перевірили стан жінки на підлозі, яка прокинулася, виглядала збентеженою, а її блузка була розірвана спереду. Поліція запитала, як вона почувається. Жінка заявила сказала, що все в порядку. Вона задихалась, а її голос був хриплим. Поліція пояснила, що отримала повідомлення про порушення порядку в цьому домі і повинна переконатись в тому, що мешканці у безпеці.

Один з поліцейських прийняв заяву жінки. В. повідомила, що її чоловік прийшов додому пізно увечері. Коли він увійшов у двері, вона побачила, що він злий та п'яний. Він запитав її, де його вечеря. Вона відставила її більше години тому, коли їжа заохолола. Вона збиралася піти на кухню, щоб підігріти їжу, коли він схопив її ззаду і почав бити в обличчя. Потім він кинув її на стіну, а коли вона впала почав бити ногами. Останнє, що вона запам'ятала, - це його руки на своєму горлі.

Інший поліцейський забрав чоловіка в поліцейську машину, щоб його допитати. По дорозі до машини чоловік спонтанно сказав «я до неї ледве доторкнувся». У машині чоловік сказав: «вона це заслужила, бо вона завжди спізнюється з обідом. Я наполегливо працюю увесь день, щоб заробити гроші, щоб годувати і одягати її та дітей, і, як мінімум, вона могла б приготувати вечерю вчасно».

Попросіть кожну групу відповісти на такі запитання:

- На які ключові фактори ви звернули б увагу?
- Якими повинні бути обвинувачення?
- Наскільки міцна справа (розгляньте докази – заяву жертви, зізнання обвинуваченого)?
- Яку додаткову інформацію ви хотіли б мати в матеріалах справи?
- Кого можна було внести до списку свідків?

Сценарій 1

Ви просите поліцію зібрати додаткову інформацію, зокрема про історію насильства. Поліція повідомляє, що В. розповіла про те, що сталося минулого місяця. Чоловік прийшов додому пізно і розбудив її в середині ночі, потягнувши за нічну сорочку. Від нього тхнуло пивом і тютюном і він був п'яний. Вона не хотіла займатись із ним сексом. Він заявив, що він її чоловік і вона не може йому відмовити. Він ударив її кулаком в обличчя і закричав, що він знає, що вона бачиться з іншим чоловіком, доки він працює і тому у неї не залишається сил для нього. Він зайнявся з нею дуже грубим сексом і залишив її розстроєною, з синцями, біллю і підбитим оком. Їй було надто соромно розповісти кому-небудь про цю ніч. Він бив її не перший раз, але вона не могла сказати, коли сталися інші інциденти.

Запитайте учасників, чи змінились їх відповіді на першу групу запитань.

Сценарій 2

В матеріалах справи міститься також медичне свідоцтво, в якому вказано, що травми В. складаються з кількох синців, підбитого ока, розтягнутого зап'ястка, червоних слідів на горлі та постійної втрати слуху у правому вусі. У свідоцтві міститься висновок про те, що ступінь інвалідизації (infirmity rate) становить 25%. Медичне обстеження було проведене у ніч інциденту, коли поліцейський відвіз її до лікарні.

Запитайте учасників, чи змінились їх відповіді на першу групу запитань.

Сценарій 3

У той час, коли прокурор розглядав матеріали справи, В. прислала йому листа:

«Будь ласка, зніміть обвинувачення проти мого чоловіка. З того вечора він більше не пив, і ми можемо впоратись з цим самі. Немає причин витрачати час. Вся ця справа була занадто роздута. Я не турбуюсь про нього, якщо він не п'є».

Запитайте учасників, чи змінилось їх міркування, коли вони відповідають на першу групу запитань.

Знову зберіть всі групи і попросіть їх зробити повідомлення про це для великої групи. Дайте можливість провести обговорення.

ПРОБЛЕМИ ЗАМІНИ КРИМІНАЛЬНОЇ

ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИМИ ФОРМАМИ ВИПРАВНОГО ВПЛИВУ ТА ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ

Основний матеріал

ТАБЛИЦЯ: ОСНОВНІ ТЕРМІНИ

Заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу (diversion)	Означає будь-яку дію, що зупиняє розгляд кримінальної справи з одним чи кількома наступними результатами: обвинувачення не висувуються, звинувачення відкликають або знімають. Рішення про заміну кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу може прийматись поліцією, прокурором або судом.
Відновне правосуддя (restorative justice)	Визначає, який вплив має злочин на жертву і громаду, і зосереджує увагу на відшкодуванні громаді і жертві заподіяної злочинном шкоди та на поверненні правопорушника на продуктивне місце у громаді.

Хоча виведення правопорушника з системи кримінального правосуддя може бути тісно пов'язане з відновним правосуддям, важливо вказати на відмінності між програмою таких заходів (відомих також як «альтернативні заходи» або «позасудові заходи») та програмою відновного правосуддя. Цілі програм заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу пов'язані з формальним судовим процесом і не діють в рамках іншої точки зору на злочин. Концепція відновного правосуддя передбачає спосіб мислення поза системою, який допускає можливість цілісного реагування на злочин, яке спирається на можливості громади, тоді програма заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу діє в рамках системи. Незважаючи на можливо однакові моделі процесів, які використовуються в обох програмах, ці програми не є однаковими.

Загальне правило. У справах про насильство щодо жінок виходять з того, що заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу недоцільна. Якщо таке допускається, це слід робити лише за надзвичайних обставин та з особливою обережністю. У випадках насильства щодо жінок практика відновного правосуддя (наприклад, переговори, примирення, медіація, конференції та кола правосуддя) може бути шкідливою через ризик порушення балансу сил та безпеки жінок, які взаємодіють зі злочинцями під час таких зустрічей. Міжнародне право забороняє обов'язкову медіацію з огляду на (a) серйозність злочину насильства щодо жінок і (b) традиційно слабке реагування системи кримінального правосуддя на таке насильство.

Рекомендації у випадку застосування заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу

Якщо прокурори приймають рішення про заміну кримінальної відповідальності у справах про насильство щодо жінок альтернативними формами виправного впливу, вони повинні розглянути наступні рекомендації:

- Будь-яка заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу повинна, принаймні, передбачати визнання відповідальності за правопорушення та угоду про відшкодування шкоди, завданої злочином, наприклад, компенсацію для потерпілої.
- Можливість дати згоду на виведення правопорушника з системи кримінального правосуддя слід розглядати лише за умови, що обвинувачений погоджується відвідувати відповідну програму. Це може бути курс, спрямований на те, щоб упоратись з конкретною проблемою (наприклад, наркоманією, злочинами на сексуальному ґрунті, проблемами з самооцінкою) або курс управління гнівом. Там, де існують такі програми заміни

166 ~~ДОВІДКА~~ ~~кримінальної відповідальності~~ ~~альтернативними формами виправного впливу~~, прокурори направляють обвинувачуваних, якщо оператори таких програм співпрацюють із службами допомоги потерпілим, щоб мати зворотний зв'язок від потерпілої щодо можливого повторення насильства, і лише у тих випадках, коли органи правосуддя забезпечують постійний моніторинг дотримання обвинуваченим умов програми, проводячи регулярні офіційні перевірки та негайно повідомляючи у службу пробачії та поліції у випадку повторення актів насильства.

- Прийняття стороною обвинувачення рішення про заміну кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу повинно ґрунтуватись на розумінні контексту та складності злочину насильства щодо жінок та приділяти особливу увагу безпеці та потребам жертви.

Розглядаючи заміну кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу, слід також брати до уваги результати досліджень:

- Дослідження показують, що арешт утримує від повторення актів насильства. З цього прокурори можуть зробити висновок, що одним з найкращих способів заохочення правоохоронних органів заарештувати підозрюваних є можливість доведення до кінця кримінального переслідування і висунення обвинувачення арештованим.
- Прокурори повинні усвідомлювати, що у випадках, коли вони вимагали попереднього ув'язнення для посилення обвинувачень, потрібно подумати двічі, розглядаючи можливість заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу, які не призведуть до засудження. Якщо застосування насильства продовжиться, то виведення правопорушника з системи кримінального правосуддя може звільнити його від більш серйозного покарання в майбутньому.
- Дослідження вказують на те, що кримінальне минуле, незалежно від злочину, дозволяє передбачити насильство в сім'ї настільки ж точно, як і реєстрація попередніх актів сімейного насильства. Приймаючи рішення про заміну кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу рішень, прокурори повинні розуміти, що якщо у правопорушника є кримінальне минуле чи попередні арешти за будь-які злочини, прокурор повинен вважати, що така особа є джерелом дуже високого ризику насильства в сім'ї, а не правопорушником, який скоїв «перший злочин» з незначним ризиком повторення.

Рекомендації у випадку застосування відновного правосуддя

Прокурори, які вирішують звернутись до відновного правосуддя у справах про насильство щодо жінок, зокрема, про насильство з боку інтимного партнера, повинні розглянути наступні рекомендації:

- Процес відновного правосуддя повинен забезпечувати ті ж самі або кращі заходи захисту безпеки потерпілих, що й процес кримінального правосуддя.
- Направлення правопорушника до програм відновного правосуддя відбувається після висунення обвинувачення і з дозволу прокурора.
- Процес відновного правосуддя застосовується лише за наявності вільної та добровільної згоди жертви та правопорушника.
- Якщо потерпілих просять стати учасниками процесу альтернативного правосуддя, то їм необхідно забезпечити підтримку.
- Правопорушник повністю визнає відповідальність за свої дії.
- Кваліфікований персонал, який пройшов відповідну підготовку і використовує перевірені інструменти оцінки ризику, визначає, що справа не пов'язана з високим ризиком (інакше кажучи, якщо після розгляду різноманітних чинників, включно з актами насильства в минулому, загрозами серйозного насильства, попередніми порушеннями захисних ордерів, застосуванням або наявністю зброї, проблемами з працевлаштуванням, вживанням наркотиків та загрозою самогубства, приходять до висновку про низький ризик повторного насильства з боку правопорушника і, отже, низький рівень загрози безпеці потерпілої, а також безпеці дітей та інших осіб на її утриманні, як протягом процесу, так і після нього).
- Процес відновного правосуддя є частиною програми, яка затверджена та контролюється урядом з метою забезпечення реакції відновного правосуддя на насильство з боку інтимного партнера.

- Процес відновного правосуддя є прозорим (тобто він ведеться офіційна реєстрація дій та заходів, вжитих учасниками процесу) і здійснюється своєчасно і у прийнятний спосіб.
- Відновне правосуддя уповноважене розглядати справи про жорстоке ставлення подружжя один до одного і здійснюється та контролюється особами, які володіють необхідними навичками, мають відповідну підготовку та спроможність, зокрема, розпізнати та подолати будь-які порушення балансу сил та культурні відмінності.
- За відсутності успіху процесу відновного правосуддя залишається можливість кримінальної відповідальності та покарання.

Розглядаючи можливість застосування відновного правосуддя, слід також брати до уваги такі наслідки:

- Процеси відновного правосуддя можуть мінімізувати вплив насильства на життя жінок.
- Ці процеси можуть увічнити дискримінацію жінок. Механізми неформального правосуддя часто відображають загальноприйняті або переважаючі настрої громади щодо жінок - жертв насильства, а отже, часто демонструють прогалини у притягненні злочинців до відповідальності.
- Ці процеси можуть загрожувати тим, що жінки відмовляться від своїх особистих прав, щоб зберегти гармонію в рамках соціальної групи. Механізми неформального правосуддя часто залучають громаду, жертву та злочинця.
- Ці процеси можуть нести ризики для безпеки потерпілих, пов'язані з участю жертви і злочинця в процесі переговорів та діалогу. Між жертвою та злочинцем часто існує дисбаланс сил.
- В деяких ситуаціях деякі практика відновного правосуддя передбачає, що обидві сторони несуть однакову вину за насильство, і це зменшує відповідальність злочинця.
- На жінок можуть здійснювати тиск з метою застосування таких механізмів, або вони можуть використовувати їх, коли офіційні механізми правосуддя недоступні.
- В деяких державах, які не перешкоджають практиці відновного правосуддя, були видані керівні принципи застосування відновного правосуддя у випадках насильства щодо жінок.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу і відновне правосуддя можуть бути тісно пов'язаними між собою, але ці терміни мають різні значення. Перший означає будь-яку дію, що зупиняє формальний процес кримінального переслідування, тоді як відновне правосуддя передбачає інший погляд на правосуддя і зосереджує увагу на відшкодуванні громаді і жертві заподіяної злочином шкоди та на поверненні правопорушника на продуктивне місце у громаді.
2. Загальне правило полягає в тому, що у справах про насильство щодо жінок, що застосування заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу і відновного правосуддя є недоцільним. Необхідно діяти з надзвичайною обережністю.
3. Міжнародне право забороняє обов'язкову медіацію у справах про насильство щодо жінок.
4. Заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу повинна передбачати визнання відповідальності за правопорушення та угоду про відшкодування шкоди, завданої злочинцем, наприклад, компенсацію для потерпілої, проходження відповідних виправних програм та моніторинг поведінки і юридичні наслідки у випадку будь-якого порушення.
5. До відновного правосуддя звертаються лише за умови, що будуть забезпечені ті ж самі або кращі заходи захисту безпеки потерпілих, що й у процесі кримінального правосуддя; лише після висунення обвинувачення і з дозволу прокурора; якщо після застосування інструментів оцінки ризику справу оцінюють, як таку, що не пов'язана з високим ризиком; за умови отримання згоди жертви; якщо злочинець повністю визнав свою відповідальність за скоєння насильства. Процес відновної юстиції є прозорим, є частиною програми, яка затверджена та контролюється урядом і має повноваження розглядати справи про насильство щодо жінок; за відсутності успіху процесу відновного правосуддя продовжується процес кримінального переслідування.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint і питання для мозкового штурму

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу (diversion): пояснення термінології

Заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу означає будь-яку дію, що зупиняє розгляд кримінальної справи з одним чи кількома наступними результатами: обвинувачення не висувуються, звинувачення відкликають або знімають. Таке рішення може прийматись поліцією, прокурором або судом

Відновне правосуддя визначає, який вплив має злочин на жертву і громаду, і зосереджує увагу на відшкодуванні громаді і жертві заподіяної злочином шкоди та на поверненні правопорушника на продуктивне місце у громаді

Міжнародні рекомендації щодо застосування заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу

- Можливість застосування заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу у справах про насильство щодо жінок слід розглядати з особливою обережністю
- Міжнародні стандарти забороняють обов'язкові процеси альтернативного врегулювання суперечок, включно з медіацією та примиренням, стосовно усіх форм насильства щодо жінок
- Заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу повинна передбачати визнання відповідальності за правопорушення та угоду про відшкодування завданої злочинцем шкоди
- Рішення про заміну кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу повинно ґрунтуватись на розумінні контексту та складності злочину насильства щодо жінок та приділяти особливу увагу безпеці та потребам жертви

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Чи дозволені у вашій юрисдикції заміна кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу та відновне правосуддя?

Якщо так, чи є рекомендації щодо застосування заміни кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу або відновного правосуддя у справах про насильство щодо жінок?

МОДУЛЬ
07

Розгляд досудових питань

МЕТА МОДУЛЯ 7

Метою цього модуля є допомога прокурорам забезпечити, щоб у всіх рішеннях, що приймаються на етапі досудового розслідування, першочергове значення надавалось безпеці та захисту жертви. Основна увага приділяється тому, як проводити або переглядати оцінки загрози та аналіз ризиків, оскільки на їх основі прокурори приймають рішення про звільнення особи з-під варти до розгляду справи в суді, умови звільнення під заставу або умови визначення міри покарання. В модулі містяться вказівки щодо того, як прокурори можуть використовувати оцінку загрози на слуханні про звільнення з-під варти до розгляду справи в суді, про умови звільнення під заставу, а також щодо ряду відповідних захисних заходів та умов.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Проводити оцінку загроз та аналіз ризиків у випадках насильства щодо жінок
- Брати участь у слуханнях про звільнення з-під варти до моменту розгляду справи в суді або про звільнення під заставу з урахуванням безпеки потерпілої
- Збалансувати обов'язок розкриття інформації із захистом конфіденційності жертви та її безпеки

Основний матеріал

Приймаючи будь-які рішення, зокрема, пов'язані з досудовим утриманням під вартою та звільненням під заставу, прокурора повинна в першу чергу турбувати безпека жертви. Зокрема, прокурори повинні брати до уваги таке:

- Залучення до участі в системі кримінального правосуддя може бути надзвичайно небезпечною для деяких жертв. Вони можуть опинитись під ризиком залякування, завдання додаткової шкоди та помсти.
- Захисні заходи повинні враховувати фізичні та емоційні потреби потерпілої.
- Хоча в очікуванні судового розгляду, як правило, застосовуються захисні заходи, щоб гарантувати, що жертва буде доступна для участі у кримінальному процесі, такі заходи повинні тривати доти, доки вони залишатимуться необхідними.

Прокурори повинні ретельно переглянути всі свої можливості, зокрема, чи слід добиватись досудового утримання обвинуваченого під вартою або забезпечити застосування відповідних заходів, якщо його буде звільнено.

Оцінка загрози та аналіз ризику

Щоб забезпечити безпеку, приватність та гідність потерпілих і їх сімей на всіх етапах процесу кримінального правосуддя, прокурори повинні мати повну інформацію про потенційні ризики та загрози. Прокурори повинні знати, чи була проведена оцінка ризику, і, якщо ні, то знати, як провести оцінку ризику, яка вказує рівень або ступінь шкоди, яка може бути завдана потерпілій, враховуючи її уразливість, загрози, наявність зброї та інші визначальні чинники.

Прокурори повинні знати, хто відповідає за проведення оцінки загрози та аналізу ризиків. В деяких країнах це робить поліція, тоді як в інших - організації громадянського суспільства або подібні організації. В деяких країнах є спільна міжвідомча група, до складу якої входять прокурори, які разом працюють над проведенням такої оцінки.

Прокурори можуть використовувати стандарти оцінки загрози або ризику на різних етапах кримінального переслідування:

- При звільненні обвинуваченого з-під варти до моменту розгляду справи в суді (звільненні за заставу)
- При прийнятті рішень про обвинувачення

- При досягненні угоди про визнання вини
- Розглядаючи заміну кримінальної відповідальності альтернативними формами виправного впливу рекомендації щодо покарання

Слід зауважити, що критерії обвинувачення не слід плутати із критеріями визначення майбутнього ризику. Особи, звинувачені у вчиненні незначних правопорушень, настільки ж небезпечні, як і ті, кого обвинувачують у більш серйозних злочинах. Прокуратура повинна встановити пріоритети, віддаючи перевагу справам, де існує найбільший ризик для жертв та їх сімей. Жертва, яка почувається у безпеці, стане більш ефективним свідком.

Останні дослідження виявили таку інформацію:

- *Переслідування та феміцид.* Дослідження свідчать про тісний зв'язок між переслідуванням та феміцидом (вбивство жінок та дівчат за гендерною ознакою). В одному дослідженні було встановлено, що 54 відсотки жінок, жертв убивства інтимними партнерами, повідомляли в поліцію про переслідування. Важливо, щоб прокурори правильно ідентифікували поведінку, яка становить переслідування, щоб використовувати наявні можливості закону для запобігання вбивствам, пов'язаним з гендерними ознаками.
- *Фатальне домашнє насильство.* Огляд фатального домашнього насильства у США за період з 1997 по 2004 рік показав, що випадки смерті в результаті домашнього насильства пов'язані з не лише з жінками - інтимними партнерами, а охоплюють також дітей, друзів та членів сім'ї, співробітників, нових чоловіків первинної жертви та працівників поліції, які реагують на виклик.
- *Неодноразова віктимізація жертв домашнього насильства.* Одне з досліджень показало, що 18 відсотків жінок, які зазнали жорстокого поводження, зазнали його систематично, тобто, вони, ймовірно, зазнають фізичних нападів зі зброєю чи без неї, і душіння, четверта частина зазнає сексуального насильства і майже половина зазнає переслідування. Прокурори повинні розглянути можливість розслідування після арешту зловмисника, оскільки воно може виявити додаткові, і навіть більш серйозні випадки домашнього насильства. В ситуаціях домашнього насильства жорстоке поводження дуже рідко виявляється єдиним окремим і нетиповим актом.

Прокурори повинні мати на увазі наступні основні елементи оцінки ризику та безпеки:

- Важливо, щоб прокурори використовували інструменти оцінки ризику та безпеки для розмови з жертвою, а не лише як контрольний перелік або збірку дискретних даних.
- Залучення жертви до обговорення таких ризиків і небезпек підвищує якість доступної прокурорам інформації, не лише завдяки вивченню певних подій або поведінки, але й за рахунок встановлення більш широкого контексту, в якому стався конкретний інцидент.
- Прокурори повинні аналізувати ризик, використовуючи всю наявну інформацію та приймати рішення, виходячи із сукупності обставин.
- Однак, розглядаючи відповіді потерпілої, важливо пам'ятати, що, хоча жертви точно вказують фактори ризику смерті, вони постійно недооцінюють власний ризик зазнати майбутніх нападів.
- Використовуючи будь-який контрольний список, слід пам'ятати, що наявність будь-якого з факторів може свідчити про підвищений ризик завдання серйозних травм або смерті. Відсутність цих факторів, однак, не є свідченням відсутності такого ризику.

- В контрольному списку перелічені ті фактори, які найчастіше зустрічаються, коли існує ризик серйозної шкоди або смерті. Додаткові фактори допомагають прогнозувати повторний напад.
- Жертви можуть стикатися з іншими ризиками і боятися бездоглядності, бідності, кримінальних обвинувачень, втрати дітей чи підтримки сім'ї.
- Важливо зазначити, що рівень і вид ризику можуть змінюватися з часом.
- Найбільш небезпечний період часу - це дні та місяці після того, як підозрюваний правопорушник виявить, що жертва може намагатися відокремитись від нього, припинити відносини чи розповісти про насильство іншим особам, особливо правоохоронним органам.
- Прокурори повинні отримувати таку інформацію у приватній обстановці, а не на відкритому судовому засіданні проти передбачуваного злочинця. Це, ймовірно, підвищить точність інформації та уможливить надання жертві інформації і ресурсів.

**ТАБЛИЦЯ: СТАНДАРТНА ОЦІНКА РИЗИКУ ТА НЕБЕЗПЕКИ
(ОЦІНКА РИЗИКУ СМЕРТНОСТІ І РИЗИКУ ПОВТОРНОГО
ЗАСТОСУВАННЯ НАСИЛЬСТВА)⁶⁶**

ПОПЕРЕДНЯ ВІКТИМІЗАЦІЯ

- Види, тяжкість та частота нападів
- Дата останнього нападу
- Серйозність цього інциденту: душіння, припикання, постійні тілесні ушкодження, травми голови, застосування зброї, сексуальна агресія і примус, підмішування наркотиків, отруєння, позбавлення свободи
- Серйозні травми, отримані при попередніх нападах
- Історія та характер насильства, застосованого проти цієї жертви в минулому
- Чи є модель постійного залякування, примусу та насильства
- Ким і проти кого реалізується така модель?
- Наскільки тяжке насильство?
- Хто і як постраждав?
- Хто боїться і в чому виражається страх? (в тому числі такі уявні страхи, як боязнь втрати дітей, дому, роботи, тощо)
- Чи були напади на жертву під час вагітності або після народження дитини?
- Захисні ордери, які діють зараз або діяли в минулому
- Попередні обвинувачення в домашньому насильстві, які були відхилені; попередні контакти з поліцією або прокуратурою у випадках застосування домашнього насильства

**I. НАЯВНІСТЬ У ЗЛОЧИНЦЯ ПРОБЛЕМ ЗІ ЗЛОВЖИВАННЯМ
АЛКОГОЛЕМ ТА НАРКОТИКАМИ**

- Вживання алкоголю і наркотиків

**II. ОБСЕСИВНА/ВЛАСНИЦЬКА ПОВЕДІНКА І НАДМІРНА
РЕВНИВІСТЬ ЗЛОЧИНЦЯ**

- Ревнива і контролююча поведінка
- Залякування жертви, коли вона звертається по допомогу
- Характер контролюючої поведінки: загроза майбутньої травми або смерті (чим конкретнішою є загроза, тим більший ризик), загроза застосування зброї, загрози викрадення дитини або відмови у праві на відвідування, відкриті погрози і погрози у присутності інших осіб
- Які загрози чи примус використовувались, щоб відвернути жертву від участі у кримінальному переслідуванні?
- Хто найбільш уразливий до поточних погроз та примусу?
(продовж.)

⁶⁶ Див. УНЗ ООН/«ООН жінки»/ТІ Посібник з ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок і дівчат

III. ІСТОРІЯ ПСИХІЧНОЇ ХВОРОБИ ЗЛОЧИНЦЯ (ТОБТО, СУЇЦИДАЛЬНІ ІДЕЇ, ПЛАНИ, ПОГРОЗИ ТА СПРОБИ СУЇЦИДУ В МИНУЛОМУ)

- Погрози вбивства або самогубства
- Ознаки депресії
- Ознаки параноїдального мислення
- Історія психічної хвороби або емоційних проблем

IV. ПОГРОЗИ З БОКУ ЗЛОЧИНЦЯ УБИТИ ЖЕРТВУ АБО ЇЇ ДІТЕЙ

- Погрози завдати шкоди жертві або дітям
- Чи завдавав злочинець шкоди дітям і у який спосіб?
- Чи погрожував злочинець завдати шкоди дітям? Яким чином?
- Чи боїться жертва, що нападник забере дітей, щоб помститись за співпрацю з прокуратурою?
- Чи були діти свідками злочину або іншого акту насильства чи погроз?

V. ЗАСТОСУВАННЯ ЗЛОЧИНЦЕМ НАСИЛЬСТВА ПОЗА СТІНАМИ ДОМУ

- Кримінальне минуле, чи є інші обвинувачення на розгляді суду
- Історія і характер насильства, застосованого в минулому до інших осіб (тобто, історія насильства у попередніх стосунках)

VI. ДОКАЗИ ЕСКАЛАЦІЇ НАСИЛЬСТВА АБО ЗАЛЯКУВАННЯ

- Переслідування
- Застосування зброї
- Сексуальне насильство
- Жорстоке ставлення до тварин
- Пошкодження майна або погрози пошкодження майна в майбутньому
- Захоплення заручників
- Підвищена уразливість жертви у зв'язку з віком, інвалідністю або вагітністю

VII. ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ, ДОСТУП ДО НЕЇ, УМІННЯ ПОВОДИТИСЬ ЗІ ЗБРОЄЮ І СТУПІНЬ ЗАХОПЛЕННЯ ЗБРОЄЮ З БОКУ ЗЛОЧИНЦЯ

- Доступ до вогнепальної зброї/наявність зброї

VIII. СХИЛЬНІСТЬ ЗЛОЧИНЦЯ ДО НЕПОВАГИ ПРАВИЛ СУДУ

- Порушення судових наказів в минулому
- Історія недотримання умов звільнення з-під варти до моменту розгляду справи в суді або права пробації
- Попередня участь в програмі терапії агресивної поведінки

IX. СТАТУС СТОСУНКІВ

- Жертва і злочинець розійшлися або розходяться, проживають окремо?
- Жертва переховується?
- Статус справи в сімейному або іншому суді?
- Наближається розпад стосунків, роз'їзд або розлучення, ініційоване жертвою; неминучі зміни в умовах опіки над дитиною і/або неминуча зміна місця проживання жертви

ОТРИМАТИ ІНФОРМАЦІЮ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ЗАЗНАЧЕНИХ ФАКТОРІВ, З УСІХ ВІДПОВІДНИХ ТА НАЯВНИХ ДЖЕРЕЛ

ВАЖЛИВО: прокурори повинні наполягати, щоб співробітники правоохоронних органів та слідчі надавали їм відповідну інформацію про вжиті у минулому заходи, особливо ті, що пов'язані з підвищеним ризиком смертності.

- Звіти поліції про поточне правопорушення
- Додаткова інформація, отримана від поліцейських/слідчих
- Виклики екстреної служби, попередні поліцейські звіти, які стосуються того ж правопорушника
- Минулі арешти та засудження того ж злочинця
- Інформація, надана адвокатом жертви з її дозволу
- клопотання про захисні ордери та інші підтверджуючі документи, звіти про розслідування перед попереднім вироком
- Статус умовного покарання і/або його дотримання.

ТАБЛИЦЯ: ОСНОВНІ ЮРИДИЧНІ ПОСЛУГИ ТА ПОСЛУГИ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА⁶⁷

ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ	РЕКОМЕНДАЦІЇ
8.3 Оцінка ризику	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечити підтримку оцінки ризику своєчасним збором інформації: <ul style="list-style-type: none"> - збір інформації з численних джерел - дізнатись думку жертви/потерпілої про потенційну загрозу - розробити і впровадити стратегії, спрямовані на усунення або зменшення ризику для жертви/потерпілої. • Забезпечувати поточну оцінку ризиків, визначати зміни в уразливості жертви / потерпілої; вживати відповідних заходів, щоб жертва залишалась у безпеці. • Забезпечити передачу виконаної оцінки ризиків відповідним працівникам системи правосуддя для використання такої оцінки в процесі прийняття рішень. • Забезпечити, щоб оцінка ризиків охоплювала, як мінімум: <ul style="list-style-type: none"> - оцінку ризику смертності та ризику повторного застосування насильства - оцінку рівня або ступеню шкоди, завданої жертві/потерпілій, її сім'ї та іншим особам - оцінку попередньої віктимізації - оцінку небезпек, на які наражається жертва, і оцінку ризику застосування зброї - оцінку доказів ескалації насильства або залякування - оцінку стану стосунків.
8.4 Планування безпеки	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечити своєчасне опрацювання, впровадження і оцінку відповідних планів забезпечення безпеки: <ul style="list-style-type: none"> - плани забезпечення безпеки складаються на основі оцінки ризику. • Співпрацювати з жертвою/потерпілою для того, щоб: <ul style="list-style-type: none"> - виявити наявні можливості та ресурси - спланувати, як їй захистити себе і свою сім'ю та інших близьких осіб за різних обставин. • Плани забезпечення безпеки підлягають постійному перегляду і оновленню.

Захисні заходи

Прокурорам належить вирішальна роль у забезпеченні комплексних заходів захисту, спрямованих на збереження безпеки, приватності та гідності жертв та їх сімей на всіх етапах процесу кримінального правосуддя. Такі захисні заходи повинні бути доступними, незалежно від того, чи жертва здатна або бажає брати участь в процесі кримінального переслідування. Безпека жертви повинна бути пріоритетом у будь-якому рішенні прокурора, зокрема щодо звільнення під заставу або умовного звільнення з-під варти до розгляду справи в суді.

Можливі захисні заходи:

- Заходи захисту в рамках цивільного / сімейного права, в тому числі накази про заборону наблизатись до особи, заборонні ордери, судові накази про заборону контактів. Хоча прокурори, як правило, не беруть участі у таких заходах, в багатьох державах порушення захисних ордерів, виданих цивільним судом, вважається кримінальним правопорушенням

⁶⁷ Див. ООН Пакет основних послуг для жінок та дівчат, які зазнають насильства».

- клопотання про отримання наказів кримінального суду про заборону контактів (наприклад, зобов'язання не порушувати громадський порядок), які подібні до заборонних ордерів
- клопотання щодо умов звільнення під заставу, умовного звільнення з-під варту до моменту розгляду справи в суді
- клопотання щодо умов умовного засудження або умовно-дострокового звільнення
- Програми захисту свідків
- захист, наданий поліцією. У випадках, коли встановлений підвищений рівень ризику, поліція може забезпечувати захист (охоронців), регулярно патрулювати навколо будинку потерпілої та її місця роботи, супроводжувати в суд та з суду, встановлювати пристрої безпеки в будинку потерпілої, контролювати пошту і телефонні дзвінки, а також забезпечити тимчасову зміну місця проживання

В рамках застосування будь-якого захисного заходу можна було б розглянути різні умови:

- Призупинення дії дозволу нападника на носіння зброї
- Усунення нападника з будинку
- Утримання нападника на відстані від жертви та інших осіб
- Заборонити контакти нападника з жертвою та іншими особами із застосуванням засобів зв'язку
- Заборонити нападникові з'являтися у певних місцях, щоб зберегти фізичну і психологічну недоторканість жертви
- Обмеження або призупинення відвідань неповнолітніх утриманців
- Призначення попередньої або тимчасової виплати аліментів

В деяких країнах прокурори можуть просити суд вжити наступних заходів:

- Направити жертву до програми захисту або допомоги (у притулок, на консультації, тощо)
- Дозволити жертві та особам на її утриманні повернутись до будинку після усунення з нього агресора
- Повернення майна, незаконно відібраного у жертви агресором
- Тимчасово заборонити продаж спільної власності

Кроки, яких необхідно вживати до слухань про досудове звільнення з-під варту або про звільнення під заставу

Крок 1: Дізнатись думку жертви щодо ризику

Переглядаючи варіанти, прокурори повинні поспілкуватись з потерпілою, щоб дізнатись її думку та оцінити ризик майбутнього насильства.

Крок 2: Перевірити кримінальне минуле підозрюваного

Прокурори також повинні збирати інформацію про те, чи порушував підозрюваний раніше встановлені умови звільнення чи інші судові накази щодо потерпілої (наприклад, захисні ордери).

Якщо існує тенденція повторного нападу, прокурор може розглянути можливість клопотання про досудове утримання під вартою.

Крок 3: Підготувати відповідні і повні матеріали /інформацію для досудового слухання

Прокурори повинні використовувати стандарти оцінки небезпеки або ризику, а також доступні дослідження щодо ризиків жертв постраждати від подальших актів насильства. Прокурори повинні координувати зусилля та співпрацювати з усіма установами, які надають допомогу та підтримку потерпілим, щоб отримати всю необхідну інформацію для слухання про звільнення під заставу.

ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ У СПРАВАХ ПРО НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА	ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ У СПРАВАХ ПРО СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО
<ul style="list-style-type: none"> • Чи є історія насильства в минулому • Чи боїться жертва подальших актів насильства і які у неї підстави для страху • Думка жертви про ймовірність того, що обвинувачений буде виконувати умови звільнення, зокрема наказ про заборону контактів • Чи мав обвинувачений проблеми з наркотиками або алкоголем, або психічні хвороби • Чи порушував раніше обвинувачений умови судових ордерів • Подробиці всіх попередніх обвинувачень і обвинувальних вироків у справах про насильство з боку інтимного партнера • Докази того, що обвинувачений володіє вогнепальною та іншою зброєю (ліцензія, реєстрація) 	<ul style="list-style-type: none"> • Думка жертви щодо можливої небезпеки, погроз або тиску • Чи має обвинувачений кримінальне минуле • Чи порушував раніше обвинувачений умови судових ордерів • Ступінь насильства, врахована в обвинуваченні • Загроза можливого застосування обвинуваченим насильства щодо будь-якої особи

Крок 4: Перша поява в суді і звільнення з-під варту до моменту розгляду справи

Під час першої появи обвинуваченого в суді прокурор повинен визначити адекватність оцінки психічного здоров'я підозрюваного. У визначенні умов досудового звільнення пріоритетним є забезпечення безпеки потерпілої та її сім'ї. Прокурори повинні встановити баланс між правом обвинуваченого на звільнення за заставу і правом потерпілої на безпеку. Це, зокрема, означає, що слід виступати проти звільнення за заставу у тих випадках, коли існує ризик подальшого насильства. Прокурори повинні розглянути можливість звернутися до суду із клопотанням про встановлення таких умов досудового звільнення залежно від справи:

- Умова заборона контактів (відсутність контакту з жертвою та будь-якими іншими свідками або особами, наприклад, з дітьми потерпілої). Це може передбачати обмеження переміщень підсудного, наприклад, наближення до будинку потерпілої, місця роботи або школи
- Заборона третім особам звертатись до потерпілої від імені підсудного
- Зобов'язання не вчиняти будь-яких інших кримінальних правопорушень
- Обмеження на поїздки (наприклад, не дозволяється залишати юрисдикцію суду без попереднього судового наказу або необхідно здати паспорт)
- Заборона на володіння вогнепальною зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами або іншою зброєю
- У випадку обвинувачення у сексуальному нападі, тестування ДНК підсудного і/або аналіз на ВІЛ/захворювання, що передаються статевим шляхом
- Домашній арешт

- Обов'язок регулярно відмічатись (у службі пробації або органах досудового розслідування)
- Повна зайнятість
- Утримання від вживання алкоголю або речовин, обіг яких контролюється, проходити програму лікування від алкогольної або наркотичної залежності
- Носіння на нозі браслету GPS-контролю
- Дотримання умов захисних ордерів, виданих цивільним судом
- Обмеження на керування автомобілем (якщо його було використано при скоєнні злочину)
- Обмеження або заборона користування чи володіння комп'ютером чи іншими електронними пристроями (якщо при скоєнні злочину був використаний такий пристрій)

Крок 5: Прокурори повинні поінформувати жертву

Прокурор повинен повідомити потерпілій, якщо і коли буде звільнено підсудного, і надати їй копію судового ордеру, в якому будуть викладені умови звільнення та інформація про те, з ким зв'язатись, якщо підсудний порушить будь-яку умову.

Ситуація, коли жертва подає прохання про внесення змін до судового ордеру

Деякі жертви домашнього насильства прагнуть припинення насильства, але не стосунків або контактів з нападником. Таким чином, прокурорам потрібно зрозуміти, що жертва може мати кілька причин просити про скасування судового наказу про заборону контактів:

- Вона бажає продовження стосунків і зосередила увагу на припиненні насильства.
- Можливі побічні негативні наслідки, особливо якщо потерпіла залежить від зловмисника або його сім'ї у фінансуванні потреб та догляду за дітьми.
- Жертва може подати таке прохання від страху. Вона, можливо, зазнала залякувань або насильства з боку обвинуваченого. Дослідження показали, що жінки найбільше ризикують стати жертвою насильства після закінчення стосунків або при спробі припинити стосунки. Висунення кримінальних звинувачень та судовий наказ про заборону контактів розглядаються винуватцями як крок до розлучення.

Прокурори повинні бути дуже обережними, погоджуючись зняти або змінити судовий наказ про заборону контактів. У такий спосіб вони можуть дати правопорушнику ширший доступ до жертви, що може поставити її в більш небезпечну ситуацію. Проте, з іншого боку, сприйняття самою жертвою ризику подальшого насильства є одним із найважливіших прогностичних факторів застосування насильства в майбутньому. Прокурори повинні розуміти, що іноді жертва подає таке прохання на підставі раціональної оцінки власної безпеки, і бути свідомою стратегією опору та виживання, а не ознакою слабкості. Тому важливо, щоб прокурори спілкувалися з жертвою і отримували точну інформацію, щоб визначити мотиви її прохання про скасування або внесення змін до судового наказу про заборону контактів.

Прокурори можуть застосувати ряд заходів, щоб покращити безпеку потерпілих, надаючи їм можливість приймати власні рішення. Найважливішим кроком є забезпечення жертвам доступу до довірених адвокатів, з якими вони можуть працювати, щоб визначити ризики нинішньої ситуації та розробити плани забезпечення безпеки, щоб доповнити будь-які судові рішення.

Прокурори повинні переконати потерпілу подати прохання до суду особисто і зареєструвати його. Письмові прохання або прохання, передані по телефону можуть подаватись не жертвою, а, можливо, членами сім'ї злочинця. Співчуваючи жертві, прокурори повинні зосередити увагу на тому, що злочинець повинен щось зробити для обґрунтування скасування судового ордеру про заборону контактів. Якщо від моменту інциденту злочинець нічого не зробив для подолання насильства, прокурор повинен звернути на це увагу суду.

В деяких ситуаціях прокурор може прагнути розглянути можливість різноманітних змін, а не припинення дії ордеру, особливо якщо залишаються серйозні проблеми з безпекою жертви. Судовий наказ про часткову заборону контактів може дозволити обмежені контакти, забезпечуючи певний рівень захисту. Проте навіть обмежений контакт може дати злочинцеві можливість залякувати та використовувати жертву. Судовий наказ про часткову заборону контактів важко виконати, а його порушення важче встановити.

Кожна справа відрізняється від іншої, і прокурори та судді повинні отримати настільки релевантну інформацію, наскільки можливо, щоб досягти справедливості, захищати жертви та притягати злочинців до відповідальності.

ТАБЛИЦЯ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СУДОВОГО НАКАЗУ ПРО ЗАБОРОНУ КОНТАКТІВ

<p>Поміркуйте про скорочення строку дії наказу, щоб забезпечити безпеку потерпілої і одночасно зменшити інші труднощі жертви.</p>	<p>Це може дозволити жертві:</p> <ul style="list-style-type: none"> • При бажанні подати прохання про видачу захисного до цивільного суду • Знайти альтернативне житло • Прийняти рішення щодо обвинувачення, не зазнаючи впливу з боку підсудного
<p>Якщо потерпіла просить дозволити контакти, слід пам'ятати, що в деяких випадках наказ про заборону контактів, який діє протягом тривалого періоду, може призвести до фінансових труднощів потерпілої.</p>	<p>Прокурор повинен:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Отримати конкретну інформацію про жертву та наслідки дії судового наказу для жертви та її сім'ї • Оцінити ситуацію в контексті, враховуючи сукупність обставин, зокрема, заперечення жертви, економічний вплив, залякування з боку правопорушника, страх жертви та небезпечність підсудного • Виявити чуйність до постраждалої, яка залежить від підсудного у питаннях догляду за дитиною, користування транспортом або забезпечення доходу, і тісно співпрацювати з адвокатами / агентствами, щоб заповнити прогалини, створені обмеженнями контакту з підсудним і забезпечити жертві необхідні ресурси та допомогу
<p>Розглянути варіанти, які дозволяють обмежений контакт, у випадках, коли фактори ризику вказують на мінімальний ризик, потерпіла звернулася із проханням дозволити контакти, і за умови, що немає жодних свідчень примусу та залякування</p>	<p>Розглянути такі варіанти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обмежений контакт (наприклад, у людних місцях, або лише за допомогою електронних повідомлень, листів або по телефону) з обов'язковим моніторингом • Обмеження тем спілкування (наприклад, дозволено розмовляти лише про дітей) • Заборона поведінки та спілкування, які становлять навіязування, домагання, залякування та переслідування • Заборона на володіння вогнепальною зброєю • Клопотання про рандомні аналізи на вживання наркотиків • Клопотання про проходження програм лікування (наприклад, алкогольної залежності) • Дозволити контакт, але усунути підсудного з місця проживання потерпілої

Будь-які зміни слід обговорювати лише за умови, що потерпіла особисто звернулася до суду з проханням про внесення змін до судового наказу.

Питання, які повинні розглянути прокурори у випадку порушення судового наказу про заборону контактів

У випадках, коли підсудний порушує судовий наказ про заборону контактів або умов досудового звільнення з-під варти, прокурори повинні розглянути такі питання:

- Чи були вчинені будь-які нові правопорушення, крім порушення наказу або умов досудового звільнення.
- Якщо є умова про заборону контакту, то неважливо, чи жертва погодилася на контакт або сама ініціювала будь-який контакт із підсудним. Злочинець повинен виконувати умови досудового звільнення. Підсудний, а не потерпіла, відповідає за дотримання будь-яких умов доти, доки компетентні органи не звільнять його від виконання таких умов.
- Порушення судового наказу про заборону контактів, виданого кримінальним судом, або умов звільнення з-під варти, може вважатись неповагою до суду або додатковим правопорушенням.
- Прокурор також повинен домагатися досудового утримання під вартою або стверджувати, що після звільнення з-під варти слід встановити суворіші обмеження.

На завершення дискусії тренери повинні підтвердити, що, хоча неможливо з будь-якою мірою впевненості передбачити, коли стосунки переростуть у смертельне насильство, дослідники визначили деякі загальні фактори. Відсутність цих факторів не обов'язково вказує на те, що насильство не стане смертельним. Прокурори, однак, можуть допомогти жінкам виявити деякі фактори, які вказують на те, що їм загрожує підвищена небезпека смертельного нападу.

Міркування щодо розкриття інформації

Щоб забезпечити справедливий розгляд справи у суді, прокурори зобов'язані розкривати захистові докази обвинувачення. В багатьох державах ця вимога поширюється на ті докази, на які обвинувачення не має наміру покладатись. У справах про насильство щодо жінок, особливо про сексуальне насильство, прокурори повинні розглядати наступні аспекти:

- Необхідність збалансувати права жертви на приватність та її намагання зберегти конфіденційну інформацію і право підсудного на справедливий судовий розгляд.
- Жертви можуть не бажати порушення кримінальної справи через занепокоєння з приводу розголошення конфіденційної особистої інформації, наприклад, записів про психічні хвороби або консультації у психіатра.
- В деяких державах передбачені обмеження на розголошення окремих видів інформації у справах про сексуальне насильство, наприклад, записів, які містять особисту інформацію, щодо яких існують розумні очікування дотримання конфіденційності, зокрема, медичних, психіатричних, терапевтичних даних, записів консультанта, особистих записників і щоденників.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Коли прокурор приймає будь-які рішення, зокрема, пов'язані з досудовим утриманням під вартою та звільненням під заставу, його повинна в першу чергу турбувати безпека жертви.
2. Прокурори повинні знати, чи була проведена оцінка ризику, і, якщо ні, то знати, як провести оцінку ризику, що вказує рівень або ступінь шкоди, яка може бути завдана потерпілій, враховуючи її уразливість, загрози, наявність зброї та інші визначальні чинники.
3. Стандартні контрольні переліки для оцінки ризику включають різні елементи, зокрема, попередню віктимізацію жертви, наявність у злочинця проблем з наркотиками та алкоголем, його obsесивно/власницьку поведінку і надмірну ревнивість, психічні хвороби, погрози вбити жертву та її дітей, володіння вогнепальною зброєю, порушення умов судових наказів, докази ескалації насильства і стан стосунків жертви і злочинця
4. При використанні будь-якого контрольного переліку наявність будь-якого з факторів може вказувати на підвищений ризик завдання тяжкої травми або смерті. Проте відсутність таких факторів не є доказом відсутності ризику завдання смерті
5. Якщо обвинуваченого звільняють під заставу, необхідно встановити умови, які захищали б жертву та її сім'ю, в тому числі отримати судові накази про заборону контактів, накази про заборону наближатись до особи, заборону володіти зброєю, тощо.
6. Прокурори повинні бути дуже обережними, погоджуючись змінити захисні заходи
7. Прокурори повинні вимагати застосування негайних дій у випадку порушення захисних заходів (наприклад, вимагати досудового утримання під вартою, якщо можливо, висунути кримінальне обвинувачення в такому порушенні, розглянути чи не було вчинено будь-яких нових правопорушень).
8. Прокурори повинні знайти баланс між обов'язком розкривати захистові докази обвинувачення, щоб забезпечити справедливий розгляд справи у суді, і правом жертви на приватність, захист конфіденційної інформації та безпеку.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint та запитання до аудиторії

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Потреба у забезпеченні безпеки

- Участь у здійсненні кримінального правосуддя може виявитися для деяких потерпілих надзвичайно небезпечною. Їм може загрозувати величезний ризик залякування, завдання подальшої шкоди та помсти.
- Слід вжити заходів з безпеки з урахуванням фізичних та емоційних потреб потерпілих.
- Хоча заходи з безпеки зазвичай вживаються до початку судового процесу, для того, щоб забезпечити участь жертви у судовому процесі за кримінальною справою, ці заходи мають тривати допоки у них є потреба:

Інструменти оцінки ризиків

- Первинна віктимізація
- Кривдник:
 - має проблеми з алкоголем та наркотиками
 - виявляє нав'язливу/власницьку поведінку та надмірні ревнощі
 - має проблеми з психічним здоров'ям
 - погрожує вбити жертву або її дітей
 - застосовує насилля в ситуаціях поза домом
 - має зброю
 - схильний до дотримання ухвал суду
- Доказ ескалації насильства
- Статус відносин

(прод.)

Елементи стандартного контрольного списку запитань

I. Первинна віктимізація

- Тип, ступінь тяжкості та частота випадків насилля
- Дата найостаннішого випадку насилля
- Ступінь тяжкості цього інциденту: душення за горло, опік, непоправні тілесні ушкодження, травми голови, застосування зброї, сексуальна агресія та примушування, підмішування наркотиків, отруєння, позбавлення волі
- Тяжкі травми в результаті попередніх випадків насилля
- Історія і характер випадків насилля у минулому по відношенню до цієї жертви
- Чи має місце схема постійного залякування, примушування та насилля
- Хто реалізує цю схему і по відношенню до кого?

Елементи стандартного контрольного списку запитань

I. Первинна віктимізація (прод.)

- Яким є ступінь тяжкості випадку насилля?
- Хто отримав травму і у який спосіб?
- Хто боїться і в чому це виражається? (включаючи страх нефізичної природи, наприклад страх втратити дітей, домівку, роботу тощо)
- Чи зазнала жертва насилля під час вагітності або відразу після пологів?
- Чинні або колишні ухвали щодо захисту
- Попередні відхилені звинувачення у домашньому насильстві, попередні звернення до поліції або прокуратури з приводу домашнього насильства

Елементи стандартного контрольного списку запитань

II. Проблеми кривдника з алкоголем та наркотиками

- Вживання алкоголю або наркотиків

III. Нав'язлива/власницька поведінка та надмірні ревності з боку правопорушника

- Прояви ревності або насильницького контролю
- Залякування жертви на випадок її звернення за допомогою
- Характер проявів насильницького контролю: погроза завдання шкоди або вбивства у майбутньому (що більш конкретна загроза, то більший ризик), погрози застосувати зброю, викрасти дітей або позбавити прав на відвідування дитини, погрози, висловлені відкрито або в присутності інших
- Які види погроз або примушування були застосовані для того, щоб переконати жертву не брати участі у відповідному судовому процесі?
- Хто є найбільш уразливим до постійних погроз та примушування

Елементи стандартного контрольного списку запитань

VI. Проблеми кривдника з психічним здоров'ям

- Погрози вбити себе або іншу особу
- Докази депресії
- Докази параноїдального мислення
- Історія наявності психічних розладів або емоційних проблем

Елементи стандартного контрольного списку запитань

V. Погрози кривдника вбити жертву або її дітей

- Погроза завдати шкоди жертві або її дітям
- Чи завдав кривдник шкоди дітям, у який спосіб?
- Чи погрожував кривдник завдати шкоди дітям? Яким чином?
- Чи боїться жертва того, що кривдник забере дітей, щоб помститися за її співпрацю з прокурорами?
- Чи засвідчують діти факти посягання або інші факти насилля чи погрози?
(продовж.)

Елементи стандартного контрольного списку запитань

- VI. Скоєння кривдником насилля в ситуаціях поза домом
 - Кримінальне минуле та наявність інших обвинувачень на розгляді суду
 - Історія та характер проявів насилля в минулому по відношенню до інших осіб (тобто історія проявів насилля у попередніх відносинах)
- VII. Доказ ескалації насилля або залякування
 - Прояви сталкінгу: застосування зброї, сексуальні домагання, жорстоке поводження з тваринами, завдання шкоди майну або погроза завдати шкоди майну в майбутньому, захоплення заручників, підвищення ступню уразливості жертви внаслідок відповідного віку, інвалідності, вагітності

Потенційними джерелами інформації щодо попередніх дій, зокрема, пов'язаних з підвищеною загрозою спричинення смерті, можуть бути :

- Звіти поліції про відповідне правопорушення
- Додаткова інформація, отримана від працівників поліції/слідчих
- Екстрені виклики, звернення до поліції у минулому щодо одного й того самого правопорушника
- Попередні арешти та судимості одного й того самого правопорушника
- Інформація від адвоката жертва у тому разі, якщо жертва надала свою згоду адвокату
- клопотання щодо ухвали про захист прав громадян та будь-які супровідні документи, попередні звіти про вивчення справи перед винесенням вироку
- Інформація про всі заходи апробації та/або їх дотримання

Ефективні плани забезпечення безпеки мають бути:

- *Персоналізованим.* Універсального плану забезпечення безпеки не існує. Через відмінності у конкретних ситуаціях кожний план забезпечення безпеки має відображати конкретні особливості ситуації, у якій перебуває конкретна жертва.
- *Відображати підтримку найближчого оточення.* Скласти план спільно з потерпілою, яка може вказати членів родини, друзів та суспільні ресурси, до яких вона звертається, коли відчуває небезпеку.
- *Реалістичним.* План забезпечення безпеки не працюватиме, якщо його важко дотримуватись. Заходи, передбачені планом, мають враховувати реалії ситуації. У разі домашнього насильства під час складання плану потрібно обов'язково визнати, що деякі жінки будуть, які раніше, спільно проживати з насильником, інші можуть знову возз'єднатися з ним після арешту або кримінального переслідування, а деякі жінки будуть продовжувати разом виховувати дітей, незважаючи на погрози або наявність фактів насилля.
- *Всеосяжним.* Він має охоплювати всі аспекти життя жертви вдома, у школі, на роботі, у процесі пересування, в режимі он-лайн та в соціальних ситуаціях.

Захисні заходи: потреба у забезпеченні безпеки

- Участь у здійсненні кримінального правосуддя може виявитися для деяких потерпілих надзвичайно небезпечною. Їм може загрозувати величезний ризик залякування, завдання подальшої шкоди та помсти
- Захисні заходи мають враховувати фізичні та емоційні потреби потерпілих
- Ці заходи повинні охоплювати нагальні, термінові, короткострокові та довгострокові потреби у захисті

Різні умови, які можуть бути передбачені захисними заходами

- Призупинення дії дозволу на носіння зброї, виданого насильнику
- Видалення кривдника з сім'ї (дому)
- Заборона наблизитися на визначену відстань до постраждалої особи та інших
- Заборона контактувати з жертвою та іншими особами з використанням будь-яких засобів зв'язку
- Заборона кривднику з'являтися у певних місцях, щоб забезпечити фізичну та психологічну недоторканність жертви
- Заборона або призупинення відвідувань неповнолітніх дітей, що перебувають на утриманні
- Надання тимчасового утримання

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Хто у вашій країні відповідає за здійснення оцінки загроз та аналіз ризиків? Чи проходять прокурори підготовку з цих питань?

Чи проводились у вашій країні дослідження та чи є статистичні дані щодо ризиків та насилля?

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Які види захисних заходів доступні жертвам у вашій країні? У забезпеченні яких захисних заходів беруть участь прокурори?

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Яку роль відіграють прокурори у попередніх слуханнях справи (початкова явка, обрання запобіжного заходу, пред'явлення звинувачення)

Чи є настанови щодо ведення справ з гендерного насилля?

Рольова гра з оцінки ризику летальності

РОЛЬОВА ГРА: ОЦІНКА РИЗИКУ ЛЕТАЛЬНОСТІ

Попередня підготовка: Для цієї вправи потрібно два добровольці, які гратимуть ролі першої особи, яка надає допомогу, та жертви.

Вказівки: Поясніть, що ця вправа є рольовою грою, яка відображає розмову між працівником поліції та жертвою. При цьому часники, які спостерігають вправу, мають записувати ознаки ризику летальності, щодо яких працівник поліції ставить жертві запитання під час опитування.

Частина 1: Після рольової гри знову зберіть велику групу та проведіть з учасниками обговорення таких питань:

- Щодо яких ознак ризику летальності ставив запитання працівник поліції?
- Що на вашу думку працівник поліції зробив добре?
- Що він міг би покращити?
- Чи помітили ви ще щось?

Частина 2: Захисні заходи. Скориставшись тими самими фактами рольової гри, поділіть учасників на невеликі групи та запропонуйте їм підготувати аргументи для обрання запобіжного заходу та обґрунтування їхньої позиції

Приклад рольової гри з оцінки ризику летальності

За матеріалами презентації, представленої під час Балканської конференції «Стратегії боротьби з домашнім насиллям» Лореткою Фредерік у листопаді 1997 року

Жертва (Ж) викликала поліцію після особливо звірячого нападу її чоловіка. Поліція прибула до неї додому, забрала її чоловіка до поліцейського відділку, і працівник поліції прийшов до будинку сусідів, у якому Ж знайшла прихисток. Спочатку він опитав її щодо того, що сталося, а тепер цілеспрямовано ставить їй додаткові питання...

Працівник поліції: Я знаю, що зараз вам нелегко, але мені потрібно поставити вам ще кілька запитань, щоб я міг оцінити, наскільки ваш чоловік може бути небезпечним для вас, наскільки складною є ситуація, та що відбувалося до цього часу. Ви маєте дітей ?

Ж: Так, одну доньку.

Працівник поліції: Чи була вона свідком цього інциденту?

Ж: Ні. Вона була в своїй кімнаті.

Працівник поліції: Вона жодним чином не брала участі у цій ситуації?

Ж: Ні

Працівник поліції: Чи відомо вам про факти насилля над вашим чоловіком з боку члена родини, коли він був дитиною?

Ж: Я про це нічого не знаю.

Працівник поліції: Чи був він свідком фізичного насилля над його матір'ю?

Ж: Можливо. Він мені розповідав, що його батьки дуже часто билися.

Працівник поліції: Чи демонструє він каяття через те, що скривдив вас? Чи відчуває він себе винним після бійки?

Ж: Іноді.

Працівник поліції: Чи кривдив він вас під час вагітності?

Ж: Так

Працівник поліції: Чи був ваш чоловік покараний у судовому порядку за насилля над вами протягом останніх п'яти років?

Ж: Ні

Працівник поліції: Чи був ваш чоловік покараний у судовому порядку за насилля над кимось ще протягом останніх двох років, кимось, хто не належить до вашої родини?

Ж: Принаймні він мені про це не розповідав.

Працівник поліції: Чи скоює він ненасильницькі злочини, наприклад, крадіжки або щось на кшталт цього?

Ж: Ні

Працівник поліції: Чи застосовував він у минулому насилля до осіб, які не є членами родини?

Ж: Ні

Працівник поліції: Чи зазнавав він якогось надзвичайно сильного стресу протягом останніх 12 місяців? Чи має він фінансові проблеми?

Ж: Ми багато сваримось через гроші. Нещодавно він втратив роботу. Він не спромігся знайти іншу і ми були не в змозі оплатити рахунок за електроенергію.

Працівник поліції: Ми можемо трохи поговорити про те, що сталося сьогодні ввечері? Ви зазнали травм? Здається у вас на шиї є легке почервоніння.

Ж: Так. Він почав бити мене в обличчя, потім кинув мене об стіну. Я впала, і він почав бити мене ногами. Він схопив мене руками за шию і, думаю, можна сказати, що почав мене душити. Гадаю, я втратила свідомість. Пам'ятаю, як я опритомніла і побачила, що він вечеряє. Я схопила доньку, вибігла з квартири і зателефонувала до поліції з дому сусідів.

Працівник поліції: Ви бажаєте поїхати до лікарні?

Ж: Ні, не думаю, що він настільки мене травмував. Я почуваюся добре.

Працівник поліції: Чи застосував він зброю під час сьогоднішнього нападу на вас?

- Ж: Ні, сьогодні ні.
- Працівник поліції: Чи погрожував він вам зброєю у минулому?
- Ж: Так, раніше він погрожував мені ножем.
- Працівник поліції: Чи має ваш чоловік доступ до пістолета або будь-якого іншого виду зброї?
- Ж: Пістолета у нього немає, але його найкращий друг є військовослужбовцем, і він без проблем може взяти зброю у нього.
- Працівник поліції: Чи можете ви описати випадки насилля в минулому, колишні травми, які ви могли отримати під час бійки з вашим чоловіком?
- Ж: Він почав бити мене десь через п'ять місяців після весілля. Зазвичай він просто вдаряє мене або штовхає на підлогу і б'є ногами, десь двічі на місяць. Кілька разів, коли ми були на кухні, він хапав ніж і погрожував мені, але жодного разу ним не вдарив.
- Працівник поліції: Як ви вважаєте, він стає більш лютим, жорстоким або небезпечним по відношенню до вас?
- Ж: Так, він став набагато лютішим відтоді, як стратив роботу.
- Працівник поліції: Коли це сталося?
- Ж: Близько двох місяців тому.
- Працівник поліції: Як часто він вас кривдив протягом останніх двох тижнів?
- Ж: Мені здається, зараз він б'є або штовхає мене десь, можливо, двічі на тиждень. Це стало відбуватися набагато частіше і, хоча це не завжди серйозно, він став набагато жорстокішим, аніж був.
- Працівник поліції: Чи виникала колись потреба у зверненні по медичну допомогу через травми, завдані в результаті насилля з боку вашого чоловіка?
- Ж: Так, один раз я перебувала в лікарні. Мені лікували поріз на обличчі. Більше я туди не зверталася, бо боюся, що коли чоловік дізнається, він розсердиться.
- Працівник поліції: Чи примушував він колись вас до сексу або чи застосовував сексуальне примушування?
- Ж: Так
- Працівник поліції: Як ви вважаєте, він може серйозно травмувати або вбити вас у якийсь момент?
- Ж: Останнім часом я дуже через це переймалася. Здається, він весь час дуже гнівається. Сьогодні він прийшов додому пізно і вибухнув через те, що вечеря вже охолола, хоча я сказала, йому, що можу її розігріти для нього.
- Працівник поліції: Чи погрожував він колись вас вбити?
- Ж: Він погрожував вбити мене саме сьогодні ввечері. Сказав, що у моєму існуванні немає сенсу, якщо я навіть не можу бути хорошою дружиною і матір'ю.
- Працівник поліції: Чи погрожував він вбити себе?
- Ж: По суті ні, але відтоді, як він втратив роботу, він перебував у глибокій депресії. Це було дуже важливо для нього. Одного разу він сказав, що якщо він не зможе знайти нову роботу, життя для нього не має подальшого сенсу.
- Працівник поліції: Чи вживає він наркотики або алкоголь?
- Ж: Він п'є набагато більше відтоді, як втратив роботу. Якщо він б'є мене у стані сп'яніння, він зазвичай завдає мені набагато більше болю, аніж коли він тверезий.

Працівник поліції: З того, що ви мені розповіли виходить, що для вас існує серйозна загроза бути тяжко травмованою або вбитою. Хоча і не можна передбачити, коли саме кривдник вб'є свою дружину, існують певні ознаки, які можуть свідчити про зростання ризику того, що це станеться. Деякими з цих ознак є погрози скоїти самогубство та вбивство, вживання алкоголю, наростання насилля за ступенем жорстокості та частотою, спроби удушення та наявність зброї. Я хотів би поговорити з вами про ризик, який може вам загрозувати, якщо ваш чоловік вийде з в'язниці, щоб ви могли краще усвідомити варіанти рішень, які вам доступні. Проте, лише ви можете прийняти рішення щодо того, який варіант плану дій є найкращим. Чи є люди, до яких ви можете звернутися по допомогу? Чи маєте ви авто, телефон? Чи є друзі або родичі, яким ви можете зателефонувати?

Ж: Так, я можу зателефонувати своїй матері. Можливо, я можу побути у неї кілька днів, щоб поміркувати, що робити.

Працівник поліції: На мою думку, було б не погано вам поїхати до лікарні навіть якщо ви наразі не відчуваєте серйозних травм. У вас можуть бути травми, які наразі не даються знаки. Ви сказали, він намагався душити вас. Чи маєте ви проблеми з диханням?

Ж: Не думаю, але ось зараз, коли ви спитали, так, мені трохи важко дихати, і в горлі неприємне відчуття.

Працівник поліції: Ви не проти, якщо я відвезу вас до лікарні?

Ж: Так, можливо, це було б добре.

Вправа для малих груп – використання поширених ситуацій для підготовки аргументів для попереднього (досудового) провадження

ПІДГОТУВАТИ ТА ПРЕДСТАВИТИ ПОЗИЦІЮ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПОПЕРЕДНЬОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Вказівки: Поділити групи на чотири підгрупи. Виходячи з фактів, наданих у поширених ситуаціях, звернутися до кожної групи з проханням підготувати представлення від імені прокурора, що стосуються його позиції у служанні щодо досудового звільнення з-під варти..

Запитання: Якою буде ваша позиція – тримання під вартою або досудове звільнення з-під варти? Якщо остання, яких умов ви будете вимагати?

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 – СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

На додаток до викладених вище фактів пані В. повідомляє поліцію про те, що вона відчуває, що за нею стежать. Протягом останніх кількох тижнів вона бачила П. на тій самій вулиці, де знаходиться магазин одягу, в якому вона працює, та когось, дуже схожого на нього, у кафе, яке вона часто відвідує вихідними. Вона отримує телефонні дзвінки як додому, так і на роботу, при цьому особа, яка телефонує, через декілька секунд кладе слухавку. Вона дуже переймається за свою безпеку.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ №2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

На додаток до викладених вище фактів, коли поліція опитує пані В. у лікарні, вона повідомляє їй, що протягом останнього місяця ступінь жорстокості з боку її чоловіка значно зріс. Він втратив роботу і впав у значно більшу депресію, ніж раніше. Він вже приймав антидепресанти, і під час цього лікування начебто не пив, але наразі він п'є набагато більше, ніж зазвичай. Минулого тижня він сказав їй, що може вбити себе і тоді вона пожалкує.

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: ПРОХАННЯ ЖЕРТВИ ЗМІНИТИ УМОВИ ДОСУДОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ З-ПІД ВАРТИ **Вказівки:**

Скористайтеся тими самими ситуаційними завданнями і запитайте, як прокурор мають вчинити з проханням жертви насильства збоку інтимного партнера щодо зміни або скасування умови про заборону контакту?

СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ: ВИПАДОК ПОРУШЕННЯ УХВАЛИ ПРО ЗАБОРОНУ КОНТАКТІВ **Вказівки:**

Скористайтеся тими самими ситуаційними завданнями і запитайте, як прокурори мають вчинити у разі порушення ухвали про заборону контактів?

Додаткові сценарії до цієї вправи

Ситуація 1

Пан П. звинувачується у незаконному утриманні особи проти її волі, нападі та погрозах у бік своїх чотирьох дітей та дружини, пані В. П. був заарештований майже опівночі 23 жовтня вдома поліцією, яка відреагувала на незавершений екстрений виклик. Протягом 36 годин його арешту його спостерігав лікар-психіатр, звіт лікаря-психіатра був направлений прокурору. У цьому звіті зазначено, що пан П. підтвердив, що впродовж тривалого періоду зловживав алкоголем і зізнався, що напився ввечері 23 жовтня. У звіті також зазначено, що, наскільки можна судити, П. підозрював свою дружину. Він прочитав деякі її електронні повідомлення, адресовані другу, з яким вона навчалася в університеті багато років тому. Пан П. був визнаний спроможним постати перед судом і психічно здоровим.

Жертва, пані В, є дружиною обвинуваченого протягом 10 років. Протягом цього періоду він міг напиться і фізично та вербально кривдити свою дружину. Ситуація погіршилася на початку 2010 року, коли обвинувачений став пити більше і почав вживати наркотики. Його дружина та доньки помітили, що у нього погіршився характер, він дуже швидко переходив у стан гніву, а його агресія по відношенню до родини характеризувалася як така, що «викликає страх» Протягом кількох місяців до скоєння ним зазначених правопорушень жертва спілкувалася електронною поштою зі своїм давнім другом. Вона місяцями просила обвинуваченого про розлучення, але він відмовлявся говорити з нею про це і відразу гнівався, коли вона порушувала цю тему.

Приблизно за тиждень до правопорушення обвинувачуваний зайшов у комп'ютер і знайшов електронне листування між своєю дружиною та чоловіком, якого вони обидва знали ще з університетських часів. Після цього він став замкненим, злим, увійшов у конфронтацію з усією сім'єю, став ще більше вживати алкоголь і наркотики. Ввечері, коли сталася пригода, П. кричав на В. та розкидав речі у вітальні. Він сказав їй, що видалив цього чоловіка з її аккаунту і надіслав повідомлення його дружині. Він вдарив по стіні вітальні ременем, кинув на підлогу фото своєї найстаршої доньки у рамці, і розкидав ногами речі на підлозі. В. була налякана його поведінкою і пішла в одну з спальень, щоб уникнути його. Він зайшов у цю кімнату, продовжуючи репетувати. Він принаймні двічі вдарив її рукою. Він штовхнув її. Всі діти зайшли в цю кімнату, і обвинувачений вийшов у вітальню. Він продовжив випивати, і вони почули, як він верещить. Він зайшов у кухню, а потім у кімнату, де перебувала вона та четверо дітей, несучи дріль, гвинт, пропанову паяльну лампу і запальничку. Він сказав «ми зараз всі помremo» або «я збираюся замкнути вас і ви всі можете померти» або «ми всі можемо померти разом у цій кімнаті». Він спрямовував запальничку на дітей і жертву. В. намагалася вхопитися за двері, але обвинувачений виявився надто сильним. Він ляснув свою найстаршу доньку.

Потім він почав пригвинчувати двері, щоб з кімнати не можна було вийти. В. та її діти були нажахані та боялися за своє життя. Одному з дітей вдалося дістати мобільний телефон і набрати номер екстреного виклику. Обвинувачений побачив це і спробував вихопити телефон, завдяки чому В. спромоглася прослизнути у двері. В. зайшла у другу спальню зібрати якусь одяжину, щоб вони могли залишити будинок. Обвинувачений переслідував її, намагаючись затримати її в цій кімнаті і кажучи, що ніхто звідти не вийде. Саме в цей момент поліція відреагувала на екстрений виклик. Обвинувачений був заарештований і доправлений до в'язниці. Під час обшуку помешкання поліція виявила пропанову паяльну лампу, бутанову запальничку, електричний дріль та 10-сантиметровий гвинт на комоді у спальні. У шафі було знайдено пістолет у кобурі.

Пана П. допитали у поліції, при цьому він заперечував, що мав намір завдати шкоди своїм дітям та дружині. Коли його запитали, що спонукало його зайти в кімнату і сказати, що він збирається їх вбити, він відповів «не знаю». У відповідь на запитання, чи шкодує він про те, що сталося напередодні ввечері, він відповів «ні».

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Цей приклад є реальною справою, розглянутою в Канаді, при цьому у рішення судді були включені викладені нижче аспекти.
- Суддя охарактеризував ці події як дуже серйозні і заявив, що мета ріал, представлений йому під час обрання запобіжного заходу, переконав його в тому, що обвинувачений мав твердий намір заподіяти шкоду або зло собі та своїй родині.
- Суддя ухвалив рішення щодо взяття обвинуваченого під варту і висловив занепокоєння щодо ризиків, на які наражаються жертви осіб, які вчиняють сімейне насильство.
- Раніше розглянуті судові справи розмежовують за видами сімейного насильства. В одній кінцевій точці цього спектра знаходиться кривдник, який неодноразово застосовує насильство і завдає тілесних ушкоджень, виражаючи свою лють, ревності, жорстокість або контроль. Деякі жертви не в змозі, через фінансові, психологічні, релігійні або інші причини, припинити ці відносини та замість того, щоб боротися з ними, навіть погоджуються й надалі терпіти насильство. Інші жертви реагують припиненням відносин та звертаються до представників закону, щоб знайти управу на кривдника та отримати захист. Деякі кривдники не можуть змиритися з припиненням відносин або втратою контролю над жертвою і реагують у формі stalking або продовжують чинити насильство. Ці ситуації є небезпечними і потребують пильної уваги під час можливого прийняття рішення щодо звільнення під заставу в очікуванні судового процесу.
- Суддя, який приймає рішення щодо тимчасового звільнення, повинен усвідомлювати суть обставин скоєння злочину та історію життя і поведінки кривдника, щоб вирішити, чи може кривдник знову чинити насильство або залякування у разі його звільнення.
- У цій справі суддя взяв до уваги всі вчинки обвинуваченого, скоєні у минулому, та обставини інкримінованих йому правопорушень, під час оцінювання ризиків для пані В. та її дітей. Він встановив, що ці ризики є надто великими, щоб надати обвинуваченому тимчасове звільнення до судового процесу.
- Під час розгляду справ щодо домашнього насильства суд має бути особливо пильним у разі ухвалення рішень про тимчасове звільнення. Причина цього у тому, що на відміну від більшості інших злочинів, тут має місце продовження відносин та більша ймовірність повторного вчинення насильства. До того ж, у момент реалізації режиму окремого проживання або під час планування окремого проживання, або підставою окремого проживання є втручання суду, ризик завдання нових тілесних ушкоджень реально зростає. Деякі дослідження свідчать про те, що цей ризик зростає дуже різко.
- Прикладами інструментів, розроблених у Канаді для оцінювання відповідних ризиків, можуть слугувати «Посібник з критеріїв оцінювання ризику сімейного насильства» (*Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide (SARA)*), який являє собою клінічний контрольний список запитань

щодо факторів ризику, які зумовлюють сімейне насильство. Ще одним інструментом є «Коротка анкета з оцінювання ризику сімейного насильства» (B-SAFER (Brief Spousal Assault Form for Evaluation of Risk)).

- Згідно з результатами досліджень, найбільш поширеними факторами ризику вчинення домашнього насилля є наявність фактів вчинення домашнього насилля у минулому та фактичне або очікуване окреме проживання сторін.

Ситуація 2

Наведений нижче приклад ґрунтується на матеріалах звіту представника Британської Колумбії у справах дітей та молоді *«Пам'яті Крістіана Лі – справа неприватного характеру: захист дітей, які живуть в умовах домашнього насилля»* (вересень 2009 р.) (British Columbia Representative for Children and Youth, *Honoring Christian Lee – No Private Matter: Protecting Children Living with Domestic Violence* (September 2009)).

Факти: Пітер Лі та Санні Паркс, подружжя, потрапили в ДТП. Від Санні поліція дізналася, що ця ДТП була навмисною. Вона розповіла поліції, що була жертвою насильницької поведінки свого чоловіка протягом багатьох років і що вона дуже переймалася через свою безпеку. Вона розуміла, що чоловік збирається її вбити. Вона почала працювати з адвокатом, щоб порушити процес розірвання шлюбу. В результаті цієї ДТП Пітер був звинувачений у небезпечному керуванні автомобілем, що створило аварійну ситуацію із завданням тілесних ушкоджень та протиправному завданні Санні тяжких тілесних ушкоджень. У поліцейському досьє зазначено, що у 2003 році був виклик поліції у це помешкання з приводу сімейної сварки.

Запитання: Слухання про досудове звільнення з-під варти — як прокурор, яку позицію ви б зайняли та які аргументи ви б висунули?

Подальші факти: Пітера Лі було звільнено до суду під заставу за згодою прокурора. Пітер Лі почав здійснювати вчинки, які можна було охарактеризувати лише як сталкінг по відношенню до Санні. Він, поміж іншим, телефонував до офісу її адвоката і повідомляв, що він знає, що Санні була там, менше ніж через день після того, як його попередив працівник поліції у зв'язку з його аналогічною поведінкою у приймальні стоматолога. Поліція, особа, яка здійснює нагляд за дотриманням умов звільнення під заставу, та прокурори знали про це і були надзвичайно занепокоєні поведінкою Пітера Лі.

Моменти, на які слід звернути увагу:

- Це реальна справа, що розглядалася в Канаді.
- У ніч на 4 вересня 2007 року Пітер Лі вбив свого сина Крістіана, свою дружину Санні Парк, батьків дружини, а потім скоїв самогубство.
- До моменту скоєння цих вбивств Пітеру було заборонено перебувати у місці спільного проживання з сім'єю.
- Щодо нього було винесено судове рішення, яким йому заборонялося контактувати з Санні, відвідувати будинок, де мешкає сім'я, сімейний ресторан у центрі міста, та мати вибухові речовини або зброю, наприклад, ножі.
- Йому було заборонено контактувати з сином.
- Хоча поліція, особа, яка здійснює нагляд за дотриманням умов звільнення під заставу, та прокурори знали про це і були надзвичайно занепокоєні поведінкою Пітера Лі, Пітер вбив свою сім'ю та скоїв самогубство перш ніж різні відповідні органи вжили заходів.
- Урядова Комісія з розгляду випадків домашнього насильства з смертельними наслідками перевірила низку постачальників послуг, з якими контактувала сім'я, у тому числі організації сфери сервісу, три поліцейських відділки, соціальних працівників, медичних працівників, адвокатів корони (прокурорів), двох терапевтів та кількох юристів.
- У звіті зазначено, що фахові та досвідчені органи не співпрацювали над тим, щоб завадити Пітеру Лі вбити свою сім'ю та скоїти самогубство.

МОДУЛЬ
8

**РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ПІД ЧАС
СУДОВОГО ПРОЦЕСУ, ВКЛЮЧАЮЧИ
ВИНЕСЕННЯ ВИРОКУ**

МЕТА МОДУЛЯ 8

Мета цього модуля — гарантувати усвідомлення прокурорами фундаментальних цілей забезпечення безпеки жертви, створення умов для її повноцінної участі у процесі та контролю обвинувачуваного під час судового процесу та на етапі винесення вироку.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ

В кінці цього модуля учасники матимуть необхідні знання та навички, щоб:

- Вживати спеціальних заходів для того, щоб створити сприятливі умови у залі суду
- Забезпечити застосування правил доказування з урахуванням гендерних особливостей
- Усвідомити роль прокурора у вимаганні винесення належних вироків (включаючи питання реституцій та репарцій)

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ У ЗАЛІ СУДУ

Основний матеріал

Судовий процес та практики, пов'язані з його веденням, часто відлякують жертв від свідчення і знову завдають травму тим, хто наважується на це. Навіть для тих жертв, які мають бажання свідчити, судовий процес може виявитися важким випробуванням з емоційної точки зору, а участь у ньому може наразити жертву на ризик нового насильства. Це може бути зумовлене такими причинами:

- Незнання жертвою особливостей судового процесу
- Її сумніви щодо того, щ ї можуть зобов'язати свідчити у судовому процесі
- Сором та душевний дискомфорт через те, що доведеться розголосити інтимні подробиці привселюдно
- Страх, зумовлений необхідністю перебувати дуже близько до кривдника та його сім'ї
- Страх жертви, що обвинувачуваний буде її тероризувати під час образливого перехресного допиту

Прокурорам потрібно поміркувати, чи можуть вони застосувати спеціальні заходи, які дадуть змогу створити сприятливі умови для жертви у залі суду, а також подумати, як захистити жертву-свідка у тому разі, коли одне із запитань захисту є некоректним або провокаційним. У різних країнах існують різні комплекси захисних заходів, передбачених для того, щоб полегшити жертві участь у судовому процесі та сприяти тому, щоб жертва надала свідчення. Прокурори мають бути обізнаними про відповідні заходи, передбачені у їхній країні, та відповідний порядок їх застосування.

Слід зауважити, що жертви з більшою ймовірністю будуть давати свідчення і почуватися більш впевнено у залі суду у разі вжиття захисних або «спеціальних» заходів, які дають змогу створити умови для безпечного та ефективного надання свідчень. Ці заходи можуть допомогти уразливій та заляканій жертві у найкращий спосіб надати свідчення в суді та зняти стрес, пов'язаний з процесом надання свідчень. Стрес може сплинути на обсяг та якість свідчень.

Заходи щодо забезпечення конфіденційності. Заходи, спрямовані на захист особи жертви від преси та широкого загалу, передбачають:

- Вилучення всіх персональних даних, наприклад, імен та адрес, з судових документів публічного характеру та засобів масової інформації

- Використання псевдоніму замість імені жертви
- Заборони розкриття особи жертви або її персональних даних третім особам
- Дозвіл жертві надавати свідчення з-за ширми або з використанням електронних або інших спеціальних засобів
- Дозвіл на здійснення провадження *у кімнаті* судді або у режимі закритого засідання протягом всіх стадій судового процесу, наприклад, видалення публіки на період, під час якого жертва дає свідчення

Заходи захисту недоторканості приватного життя. Спеціальні правила доказування, що обмежують коло запитань, які можна ставити жертві під час судового процесу, передбачають:

- Заборону запитань про сексуальну поведінку жертви у минулому або надалі
- Відсутність вимоги щодо підкріплення свідчень жертви додатковими доказами

Заходи з підтримки жертви. Заходи, спрямовані на пом'якшення переживань жертви під час дачі свідчень, передбачають:

- Надання жертві дозволу свідчити у спосіб, який дає змогу не бачити обвинуваченого (наприклад, закрита система телебачення або ширма)
- Обмеження частоти, способу та тривалості періоду дачі свідчень
- Надання дозволу супровіднику, наприклад, члену родини або другу, бути присутнім у залі суду під час розгляду справи разом з жертвою
- Можливість представлення під час судового процесу відеозапису опитування уразливої або заляканої жертви, який може бути прийнятий судом як свідчення, отримані під час головного допиту жертви
- Допит жертви із залученням посередника

Прокурорам слід ретельно зважити зміст клопотання про застосування спеціальних заходів і бути готовими дати відповідь на доводи захисту щодо негативного впливу зазначених заходів на право обвинуваченого на справедливий суд. Рішення про вжиття спеціальних заходів ухвалює суддя на свій дискреційний розсуд згідно з чинним законодавством.

Суд повинен переконатися у тому, що спеціальний захід або їх сукупність може до максимальної міри поліпшити якість свідчень жертви. Досить імовірно, що суд захоче почути від прокурора інформацію про думки та бажання жертви. Прокурори мають бути готові до надання достатнього обсягу інформації у разі застосування спеціальних заходів.

Особливі міркування щодо дівчат, які зазнали насильства

Обов'язково потрібно взяти до уваги найкращі інтереси дитини та гарантувати дотримання інших прав дітей, передбачених Конвенцією про права дитини. Прокурори також повинні брати до уваги:

- Настанови ООН щодо правосуддя у питаннях, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочину⁶⁸

⁶⁸ ECOSOC, резолюція 2005/20, додаток.

- Типові стратегії та практичні заходи Організації об'єднаних націй з ліквідації насильства щодо дітей у рамках запобігання злочинності та кримінального правосуддя⁶⁹
- складений спільно ЮНІСЕФ ТА ЮНОДК «Довідник для фахівців і політиків з питань правосуддя у справах, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочину»

Прокурори мають вжити зазначених нижче заходів у разі розгляду справ, пов'язаних з жертвами-дівчатками:

- клопотання щодо призначення супровідника для здійснення супроводу дівчинки, яка є жертвою або свідком у всіх випадках її участі у судовому процесі
- Прикріплення до дитини однієї-єдиної особи, бажано тієї статі, яку обере дитина, яка пройшла спеціальний інструктаж з питань, пов'язаних делікатними та гострими аспектами життя цієї дитини, яка здійснюватиме супровід дитини протягом усього розгляду справи
- Ознайомлення дітей з судовими процедурами перш ніж вони постануть перед судом
- Сприяння ознайомленню дітей з атмосферою суду, персоналом та порядком судового провадження шляхом участі в організації просвітницьких програм, наприклад «дитячих судів» та/або публікації та поширення постерів або буклетів мовою, доступною для дітей
- Здійснення дій у спосіб, який не допускає затримок у провадженні
- Опитування дітей в атмосфері, сприятливій для дитини, наприклад, у його чи її школі, у спеціальній кімнаті, оформленій з урахуванням психологічних особливостей дитини, або у центрі захисту дітей
- Підтримка створення комплексних груп з питань насильства над дітьми, у тому числі центрів захисту дітей
- Обмеження до максимальної міри кількості опитувань дітей шляхом ведення точних записів наданих первинних доказів, чи то в письмовій формі, чи то у формі аудіо-або відеозапису

ОНОВЛЕНІ ТИПОВІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАХОДИ, ПУНКТ 15(c)

15. Державам-членам слід переглянути, оцінити та оновити кримінально-процесуальні норми з урахуванням всіх відповідних міжнародних правових інструментів з тим, щоб... (c) жінки, які зазнали насильства, могли свідчити у кримінальному провадженні, завдяки вжиттю належних заходів, які полегшують процес дачі свідчень, забезпечують захист недоторканості їхнього приватного життя, гарантують їхню безпеку протягом судового процесу та запобігають вторинній віктимізації. У тих країнах, де безпека жертви не може бути гарантована, відмова від дачі свідчень не повинна вважатись кримінальним або іншим злочином.

⁶⁹ Резолюція Генеральної асамблеї 69/194.

ТАБЛИЦЯ: ОСНОВНІ ПОСЛУГИ ОРГАНІВ ПРАВОСУДДЯ І ПОЛІЦІЇ ДЛЯ ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА ⁷⁰

ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ	НАСТАНОВИ
5.1 Безпечна і сприятлива атмосфера у залі суду	<ul style="list-style-type: none"> • Дозволити супровіднику, наприклад, члену сім'ї, другу або професійному супровіднику бути з жертвою/потерпілим під час судового процесу. У разі дівчинки-жертви слід вжити заходів з призначення фахівців та членів сім'ї для супроводу дівчинки з функціями законного представника для захисту законних інтересів дівчинки. • Забезпечити сприятливу та адекватну атмосферу в суді, у тому числі в зонах очікування. • Видалити всіх сторонніх осіб, у тому числі підозрюваного кривдника, на той час, коли жертва/свідок дає свідчення. • Вжити відповідних заходів щодо відсутності прямого контакту між жертвою/потерпілою та обвинувачуваним за допомогою захисної судової заборони або ухвали про утримання під вартою до суду. • Повідомити відповідні органи у разі фактичного або передбачуваного завдання шкоди жертві/потерпілій під час судового процесу або слухання або у разі такого ризику.
5.2 Захист приватного життя, недоторканості та гідності	<ul style="list-style-type: none"> • Подати клопотання про вжиття доступних заходів, які дадуть змогу захистити приватне життя, недоторканість та гідність жертви/потерпілої, у тому числі: <ul style="list-style-type: none"> - обмежити або заборонити присутність публіки на судовому процесі, наприклад, шляхом проведення судового процесу у кімнаті судді або у режимі закритого процесу - обмежити або заборонити оприлюднення у ЗМІ персональних даних жертв/потерпілих. • Заперечувати або не дозволяти всі неправдиві заяви або спроби надмірного вторгнення у безпеку свідка (наприклад, в аспекти, знання яких може сприяти встановленню особи свідка). • Видалити всі дані, які дають змогу встановити особу, наприклад, імена та адреси, з публічних судових документів або використовувати псевдонім для жертви/потерпілої. • У разі дівчинки-жертви вжити таких заходів: <ul style="list-style-type: none"> - зберігати конфіденційність та обмежити розкриття інформації, що стосується особи дівчинки та її участі у процесі - видалити публіку та ЗМІ із зали суду під час дачі дівчиною свідчень, у тих випадках, коли це дозволено національним законодавством.
5.3 Можливість повноцінної участі	<ul style="list-style-type: none"> • Подати клопотання та/або у міру можливості передбачити доступні заходи, які дадуть змогу полегшити жертві/потерпілій процедуру дачі свідчень у судовому засіданні/слуханні: <ul style="list-style-type: none"> - заходи, які дозволяють жертві свідчити у спосіб, що дає їй змогу не бачити обвинувачуваного, наприклад, з використанням ширми, за закритими дверима, з використання замкненої телесистеми (CCTV). • Ухвалити такі способи ведення справи, які забезпечать жертві/потерпілій можливість повноцінної участі у провадженні з мінімальним рівнем вторинної віктимізації: <ul style="list-style-type: none"> - скоротити зайві затримки - застосовувати практики, які дають змогу погоджувати та приймати питання, що не є предметом спору, на початку судового процесу/слухання. • Застосовувати підходи та методи, які дають змогу послабити стрес жертви/потерпілої: <ul style="list-style-type: none"> - Обмежити обсяг її свідчень лише релевантними свідченнями - надавати коротку перерву, коли жертва надто виснажена для того, щоб продовжувати свідчити - відшукувати можливості для уникнення або мінімізації прямого опитування жертви/потерпілої обвинувачуваним, якщо це можливо - якщо це допускається, опитувати жертву із залученням посередника - якщо це допускається, використовувати відеозапис опитування як свідчення, отримані під час головного допиту. • У разі жертви-дівчинки застосовувати процедури з урахуванням інтересів дитини, у тому числі кімнати для допиту, вносити зміни в атмосферу суду та вживати заходів до обмеження тривалості слухань та опитувань і складання їх графіку відповідно до віку дівчинки, а також ізоляції її від обвинуваченого.

⁷⁰ Див. «Основний пакет послуг ООН для жінок та дівчат, які зазнали насильства» (UN Essential services package for women and girls subject to violence).

Презентація PowerPoint та запитання до аудиторії

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Участь у судовому процесі може виявитися важким випробуванням для жертв через різні причини, а також наразити їх на додатковий ризик насильства.
2. Прокурорам слід поміркувати, чи можуть вони вжити спеціальних заходів, які дадуть змогу створити сприятливу атмосферу у суді для жертв насильства по відношенню жінок.
3. Прокурори повинні вжити заходів з дотримання конфіденційності з метою захисту недоторканності жертви від преси та широкого загалу, у тому числі, наприклад, шляхом вилучення інформації про жертву з публічних документів, використання псевдоніму для жертви, проведення слухань у закритому режимі або заборони доступу ЗМІ.
4. Прокурорам слід вжити заходів захисту недоторканності приватного життя та дотримуватись спеціальних правил доказування, призначених для обмеження характеру запитань, які можна ставити жертві під час її участі у судовому процесі, наприклад, щодо її сексуальної поведінки у минулому.
5. Прокурори повинні вживати заходів з підтримки жертви, спрямованих на полегшення переживань жертви під час дачі свідчень, у тому числі завдяки використанню CCTV або ширми для жертви, шляхом надання дозволу супровіднику на присутність або недопущення агресивних запитань.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint та запитання «мозкового штурму»

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Умови та інфраструктура в суді

- Заходи щодо збереження конфіденційності
- Заходи щодо недоторканності приватного життя
- Заходи щодо підтримки потерпілих
- Організаційні та інфраструктурні заходи
 - окреме місце очікування для потерпілих
 - підрозділ допомоги жертвам злочинів

Забезпечення належних умов у суді: заходи щодо збереження конфіденційності

- Видалення будь-якої ідентифікаційної інформації, такої як імена та адреси, з публічних документів та засобів масової інформації суду
- Використання псевдоніма для потерпілого
- Заборона розголошення особистості жертви або ідентифікаційної інформації третій стороні
- Дозвіл потерпілим свідчити за екранами або за допомогою електронних або інших спеціальних засобів
- Дозвіл проводити засідання *в камері* або закриті засідання протягом всього або частини судового процесу, наприклад, під час показань потерпілого (за винятком публічних розглядів)

Забезпечення належних умов у суді: заходи щодо недоторканності приватного життя

- Спеціальні правила доказування, призначені для обмеження питань, які можуть бути поставлені потерпілому під час судового розгляду
- Заборона запитань про попередню або подальшу сексуальну поведінку потерпілого
- Не вимагання підтвердження додатковими фактами показань потерпілих (відповідно до національних законів)

(продовж.)

Забезпечення належних умов у суді: заходи щодо підтримки потерпілих

- Дозволити потерпілим давати свідчення таким чином, щоб вони могли не бачити обвинуваченого (наприклад, закрита система телеконтролю або екран)
- Обмеження частоти, способу та тривалості допиту
- Дозвіл на підтримку, таку як член сім'ї чи друг, для участі у судовому розгляді з потерпілим
- Записане відео інтерв'ю з вразливим або заляканим свідком перед судовим розглядом може бути визнане судом як свідчення свідка
- Допит свідка через посередника

Забезпечення належних умов у суді: питання, що стосуються дітей

- Кімнати опитування, призначені для дітей
- Багатопрофільні послуги для потерпілих дітей, що надаються в одному і тому ж місці
- Змінені умови в суді, які враховують присутність свідків дітей
- Перерви під час показань дитини
- Слухання, заплановані у години дня, що відповідають віку та зрілості дитини
- Належна система повідомлення, яка гарантує, що дитина з'явиться до суду лише у разі необхідності

ВПРАВА «МОЗКОВИЙ ШТУРМ»

Частина 1: Якими є підстави для того, щоб потерпілі відчували побоювання при участі у судовому розгляді? Які труднощі у вашому досвіді перешкоджають тому, щоб насильство щодо потерпілих/свідків жінок було ефективно розглянуто системою правосуддя?

Частина 2: Які шляхи вирішення цих перешкод?

Чи існують заходи та/або дії, за якими прокурори можуть звернутися або яких можуть вжити, щоб створити більш сприятливі умови для жертв, які присутні та свідчать у суді?

Вказівки: перерахуйте всі пропозиції на фліп-чартах, а потім поділіть їх на три основні групи

1. Заходи щодо конфіденційності
2. Заходи щодо недоторканості приватного життя
3. Заходи щодо підтримки потерпілих

Вивчення судової практики – звернення за спеціальними заходами**ЗВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАЯВОЮ ДО СУДУ**

Вказівки: Попросіть кожну групу підготувати аргументи для подання заяви на спеціальні заходи на підставі підсумку фактів, використовуючи загальні випадки чи будь-які попередні приклади (або попросіть учасників використати справжні справи, які вони принесли, які є доцільними). Призначте одного члена групи для подання заяви на пленарне засідання в цілому, який потім візьме на себе роль суду для голосування і прийняття рішення більшістю щодо того чи подавати заяву.

Використовуйте факти з попередньої судової практики. Використовуйте контрольний список у розділі для різних типів можливих заходів: заходів щодо збереження конфіденційності, заходів щодо недоторканості приватного життя та заходів щодо підтримки потерпілих.

Під час звітування на пленарному засіданні тренери можуть хотіти переглянути більші «цілі справедливості» під час судового розгляду, оскільки ці цілі можуть бути досягнуті завдяки застосуванню спеціальних заходів. Наведіть приклади найкращих практик інших країн (див. *Довідник UNODC/UN Women/TIJ щодо ефективного кримінального переслідування насильства щодо жінок та дівчат*). Тренери зможуть перерахувати «цілі справедливості» у верхній частині матриці на фліп-чарті. Такі цілі можуть охоплювати таке:

- Кращі докази отримуються внаслідок судового розгляду
- Підвищення вірогідності належного обвинувачення
- Збереження гідності потерпілого
- Без повторного переслідування потерпілого інші потерпілі будуть заохочуватись приходити і давати свідчення
- Все перераховане вище, одночасно захищаючи законні права обвинуваченого

Перерахуйте спеціальні заходи внизу в лівій частині матриці. Обговоріть, як кожен з них відповідає чи не відповідає цілям, і яким чином вони реагують/допомагають виконати ці цілі.

ТАБЛИЦЯ: МАТРИЦЯ ВПРАВИ

	Забезпечити належного обвинувачення	Отримати найкращі докази від свідка	Захистити гідність потерпілого	Заохотити потерпілих прийти та взяти участь у судовому розгляді	Захистити право обвинуваченого на справедливий суд
Заборона публікації					
Особа, яка буде підтримувати потерпілого					
Екран або закрита система телеконтролю					
[охоплює інші заходи, якщо доцільно]					

ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ ДЛЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Основний матеріал

У модулі 5 вже було обговорено низку питань надання доказів, включаючи використання криміналістичних свідчень та винятків із принципу неприйнятності свідчень, заснованих на чутках, у відповідних юрисдикціях. Цей розділ зосереджений на забезпеченні застосування правил доказування під час судового розгляду з урахуванням гендерних особливостей.

Історія статевого життя потерпілого. Правила доказування багатьох країн охоплюють принцип відносності. У деяких країнах існує певне правило доказування, яке забороняє використання доказів щодо статевої поведінки потерпілого, які не пов'язані з інцидентом, якого стосується судовий розгляд, щоб запобігти зловживанню стороною захисту системою кримінального правосуддя, щоб хвилювати потерпілого. Це правило було чітко включено до багатьох законів доказування, щоб спростувати традиційне уявлення про те, що жінка, яка погодилася на статевий зв'язок раніше, могла погодитися на інцидент, який розглядається.

- Для тих юрисдикцій, які мають так звані закони про право позивача не повідомляти відомості особистого або конфіденційного характеру щодо зґвалтування (зазвичай такі закони передбачають, що під час обвинувачення у зґвалтуванні, докази щодо репутації чи висновку щодо попередньої статевої поведінки потерпілого не допускається), прокурори повинні переконатися, що справа не послаблена обходом закону або несприятливим тлумаченням закону судом.
- Для тих юрисдикцій, які не мають таких законів, прокурор повинен наполегливо заперечувати проти доказів щодо попередньої статевої поведінки потерпілого, як таких, що є недоцільними та упередженими. Цей тип доказів, як правило, використовується стороною захисту для оскарження порядності та чесності потерпілих, і ґрунтуються на таких стереотипах, як відсутність довіри до потерпілого, прозорості доказів і, зрештою, вважаються не вартими захисту. Цей тактичний захист спрямований на те, щоб відвернути увагу від поведінки злочинця та перенести її на потерпілого. Прокурори повинні знати про це і заперечувати значимість таких доказів. Більш законною лінією захисту було б запитати, чи потерпілий має звичку робити неправдиві твердження щодо посягання сексуального характеру, а не модель статевої поведінки.

Погана репутація відповідача. У деяких юрисдикціях обвинувачення не може використовувати свідчення про погану репутацію відповідача, щоб довести, що він діяв відповідно до своєї поганої риси характеру. Однак певні юрисдикції дозволяють виключення із цього загального правила, що забороняє використання доказів репутації особи. Якщо відповідач надав доказ репутації на власний захист, щоб показати, що він діяв відповідно до доброї риси характеру, він «відкрив можливість для свого захисту», і тоді обвинуваченню дозволено відхилити цей доказ.

Відсутність висновку на користь іншої сторони у зв'язку із затримкою у повідомленні. Жінки, що постраждали від насильства, не рідко пізно повідомляють про насильство. Є законні підстави, чому жертва вирішує відкласти повідомлення, і прокурори повинні бути готові надати аргументи або викликати експертів-свідків для пояснення цієї поведінки. Крім того, прокурори

мають заперечувати проти захисту або судів, які роблять будь-які негативні висновки внаслідок затримки із повідомленням та звинувачують потерпілого у несвоєчасному повідомленні і підривають довіру до потерпілого. У деяких юрисдикціях законодавство спеціально забороняє робити негативні висновки у зв'язку з несвоєчасним повідомленням про насильство.

Усунення запобіжного застереження або правила доказування. Традиційно в деяких юрисдикціях існувало правило процедури, що передбачало надання суду вказівок або попередження присяжних у справах про сексуальне насильство з приводу небезпеки засудження відповідача на підставі необґрунтованого підтвердження скарги. Це було засновано на міркуваннях про те, що за зґвалтування легко пред'явити обвинувачення, але його важко захищати. Деякі юрисдикції законодавчо вилучили обов'язкове попередження, хоча воно може використовуватися на практиці під час прийняття рішення судом. Інші країни до цих пір застосовують запобіжне застереження про те, що небезпечно засуджувати на підставі необґрунтованих свідчень потерпілого. Прокурори мають оскаржувати таке запобіжне застереження на тій підставі, що це призводить до дискримінації, оскільки в такому випадку свідчення жертви зґвалтування розглядаються з особливою обережністю, яка не застосовується в будь-якій іншій формі кримінальної справи.

О НОВЛЕНІ ТИПОВІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАХОДИ, ПАРАГРАФ 15(d), (e) ТА (g)

15. Державам-членам рекомендується переглянути, оцінити та оновити свої кримінальні процедури належним чином та з урахуванням усіх відповідних міжнародно-правових документів, щоб забезпечити, що:
- ... d) Правила доказування є недискримінаційними, і всі відповідні докази можуть бути подані до суду, а правила та принципи захисту не дискримінують жінок, і такі заперечення як честь чи провокація не дозволяють винуватцям насильства щодо жінок уникнути кримінальної відповідальності ; ... (e) Довіра до позивача у справі про сексуальне насильство сприймається як довіра до позивача в будь-якому іншому кримінальному процесі; використання історії статевого життя позивача як у цивільному, так і в кримінальному судочинстві повинно бути заборонено, якщо це не має відношення до справи; і жоден негативний висновок не слід робити виключно внаслідок неналежної затримки між передбачуваним вчиненням злочину сексуального характеру та повідомленням про нього; ...
- (g) Під час судочинства, згідно з принципами національного кримінального права, розглядаються докази попередніх актів насильства, зловживань та переслідувань, вчинених злочинцем.

Необхідність забезпечення того, щоб особа або група осіб, які виносять рішення з питань факту, усунули гендерні упередження

Прокурори зіткнуться з величезними перешкодами у забезпеченні справедливості для потерпілих і притягненні злочинців до відповідальності за свої злочини, якщо фахівці, суддя або присяжні мають будь-які упередження або помилкові переконання. Прокурори повинні знати стратегії, які вони можуть використовувати для повідомлення присяжних чи суддів про форми гендерного насильства та подолання загальних неправильних уявлень. Одна зі стратегій, обговорюваних детально нижче, це виклик експерта-свідка спеціально для обґрунтування чи заперечення цих вигадок.

Прокурори повинні використовувати можливості для надання роз'яснення суддям щодо насильства щодо жінок, щоб забезпечити, що:

- Не існує непорозуміння між статевим зв'язком та сексуальним насильством та агресією
- Вони не вибачають сексуального насильства як того, що чоловіки «просто не можуть контролювати себе»

Прокурори повинні знати про будь-які заяви суддів, які вказують на упередженість та реагувати на них. Зокрема, прокурори повинні знати про наступне:

- Суддя менш ймовірно буде засуджувати відповідача у справі про зґвалтування, якщо цей відповідач був партнером, другом або знайомим жертви. Це може вказувати на вигадку про те, що «справжнє зґвалтування» вчиняє незнайомець, застосовуючи силу, тоді як насправді більшість гвалтівників не є незнайомцями.
- Судді не застраховані від звинувачення потерпілих. До жодного потерпілого іншого злочину не застосовується такий ступінь карності, підозри і сумніву, як до жертви насильства. Вони можуть подумати, що їй це або подобалось або вона хотіла цього, або вона просила про це, або вона обманювала або перебільшувала.
- У деяких випадках може бути важливим визначити, чи буде суддя дотримуватися закону, коли факти не представляють жертву у найбільш вигідному світі. Потерпілі можуть пити, вживати наркотики, одягатися таким чином, що суддя вважатиме їхній зовнішній вигляд провокаційним, такими, що займалися проституцією чи мали будь-яку іншу поведінку, яка може спричинити звинувачення потерпілого.
- Деякі види поведінки можуть викликати занепокоєння в особи або групи осіб, які виносять рішення з питань факту (суддів або присяжних), які можуть заважати їхній здатності дотримуватися вказівок суду та виносити справедливий вердикт.

Залучення експертів-свідків

Прокурори повинні розглянути можливість залучення експертів-свідків (наприклад, судових психологів, фізіологів, медсестер, які оглядали жертв сексуального насильства або експертів тощо), щоб такі експерти могли пояснити окремі питання, які виходять за межі розуміння та досвіду звичайного судді чи присяжного, що негативно впливає на їх здатність неупереджено оцінювати докази, представлені під час судового розгляду.

Дослідження показують, що наслідки гендерного насильства над жертвами часто поза межами розуміння та досвіду особи або групи осіб, які виносять рішення з питань факту, і тому вони враховують вигадки. Ті, хто не розуміє нерішучу поведінку потерпілого у відношенні відповідача, можуть припустити, що версія події потерпілого не є надійною і їй не варто вірити.

Тип доказів експертів-свідків може допомогти судам у розумінні та прогнозуванні людської поведінки:

- Питання, пов'язані з популярними вигадками щодо насильства щодо жінок
- Питання, пов'язані з незрозумілою поведінкою жертви (наприклад, поведінка, спричинена посттравматичним стресовим розладом, динамікою домашнього насильства чи сексуального насильства)
- Питання, пов'язані з медичними та судово-медичними питаннями, такими як ДНК-докази, серологія, відбитки пальців чи огляд після сексуального насильства

Наступні питання слід враховувати прокурорам при залученні свідків-експертів:

- Інформувати суддів чи присяжних про загальні характеристики жертв насильства, щоб вони могли порівняти поведінку потерпілої з таким профілем
- Знизити ймовірність того, що у судді чи присяжних з'являться негативні почуття щодо жертви на основі вигадок та непорозумінь
- Надати суддям або присяжним можливість вивчати факти без упередженості або емоцій
- Оскаржувати неправдиві твердження під час судового розгляду, а не підтримувати особисті характеристики потерпілої щодо того, говорить вона правду чи ні
- Пояснити, чому жертви відмовляються виступати в суді, і дати суддям чи присяжним підстави оцінювати відмову виступу в суді
- Допомогати судді чи присяжним оцінювати довіру, а не посилювати таку довіру

Свідчення експерта не буде доречним для використання в тих випадках, коли доступних інших доказів буде недостатньо для задоволення перевірки реальної перспективи засудження.

Прокурори повинні проконсультуватися із законодавством у своїй державі, щоб визначити, чи фахівці можуть бути названі свідками, і які фахівці мають право давати свідчення з цих питань. У юрисдикціях, які не допускають експертів-свідків, прокурори повинні врахувати чи можуть інші свідки давати показання щодо загальної поведінки, яку проявляють жертви-діти (такі як лікарі, працівники поліції, радники).

ТАБЛИЦЯ: ОСНОВНІ ПОСЛУГИ З ПРАВОСУДДЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЖІНОК І ДІВЧАТ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА⁷¹

ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ	ВКАЗІВКИ
<p>5.5 Недискримінаційне тлумачення та застосування правил доказування</p>	<p>У питаннях кримінального правосуддя необхідно забезпечити таке:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Переконатися, що всі відповідні докази надані суду: <ul style="list-style-type: none"> - розглянути можливість надання експертами-свідками з відповідним досвідом інформації про динаміку та складність насильства щодо жінок та дівчат. • Скарги вважаються достовірними та дійсними, якщо чітко не вказано протилежне. • Вживати заходів для пом'якшення потенційного впливу існуючих дискримінаційних правил та процедур доказування: <ul style="list-style-type: none"> - оскаржувати або заборонити будь-який недобросовісний, надмірно повторюваний, агресивний та дискримінаційний допит стороною захисту - оскаржувати або заборонити будь-який допит, який опирається на вигадку та стереотипи - оскаржувати або заборонити ставлення запитань про історію статевого життя потерпілого/жертви, якщо вона не пов'язана зі справою. • Не дозволяти наявність будь-яких негативних висновків виключно внаслідок несвоєчасного повідомлення або відсутності повідомлення. • Якщо сторона захисту звертається із запитом про використання того, що, як здається, є дуже суперечливим доказом, забезпечити наступні кроки: <ul style="list-style-type: none"> - вимагати, щоб запит сторони захисту був поданий у письмовій формі - забезпечити подання такого запиту на етапі попереднього судового розгляду і дозволяти його подання під час судового розгляду, якщо захист може довести виняткові обставини (ті, про які вони не знали до початку розгляду) - надати жертві/потерпілому можливість через представника висловити свої занепокоєння та аргументи проти дискримінаційних доказів. • Забезпечити, щоб застосування правил (зокрема, гендерних попереджувальних правил) та принципів захисту не дискримінували жінок або не тлумачилися таким чином, щоб злочинці, які вчинили насильство щодо жінок, могли уникнути кримінальної відповідальності.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. На жаль, дискримінаційне тлумачення та застосування правил доказування у випадках насильства щодо жінок є поширеним у багатьох країнах. Це передбачає переконання в тому, що за згвалтування легко висунути обвинувачення, але його важко захищати, застосування стереотипних припущень щодо «прийнятної» жіночої поведінки та традиційного поняття про те, що жінка, яка погодилася на секс раніше, була більш схильна погодитися на інцидент, який розглядається.
2. Для викорінення цих історичних упереджень було розроблено міжнародні стандарти та норми.
3. Заборона використання доказів статевої поведінки потерпілої, яка не пов'язана з інцидентом, що підлягає кримінальному переслідуванню, служить захистом від зловживань системою кримінального правосуддя для залякування потерпілої.
4. Правило про відсутність негативних висновків внаслідок несвоєчасного повідомлення визнає, що жертви насильства сексуального характеру часто не відразу повідомляють органи про це
5. Усунення запобіжного попередження або правила надання додаткових доказів існує для того, щоб свідчення про насильство щодо потерпілих жінок не розглядалося з особливою обережністю, яка не застосовується в будь-якій іншій формі кримінальної справи.

⁷¹ Див. Пакет ООН «Основні послуги для жінок і дівчат, які зазнають насильства».

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint та запитання «мозкового штурму»

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Звернення до історичного використання законів доказування з приводу дискримінаційних питань у випадках насильства щодо жінок

- Традиційно зґвалтування вважалося таким, за яке легко винести обвинувачення
- Постійне застосування стереотипних припущень щодо «належної» жіночої поведінки
- Мінімізація кримінального характеру гендерного насильства
- Жертви розглядаються як менш достовірні свідки
- Міжнародні норми та стандарти враховують ці історичні упередження

Недискримінаційні правила доказування

- Актуальність доказів попередніх актів насильства злочинцем
- Невідповідність попередньої історії статевого життя потерпілого
- Жодних негативних висновків внаслідок несвоєчасного повідомлення
- Заява або свідчення потерпілого
 - надійність чи компетентність свідчити
 - зрозуміти причини рішення потерпілого відкликати заяву
- Чутливі методи допиту

РОБОТА В МАЛИХ ГРУПАХ

Розділіть групу на групи з чотирьох або п'яти учасників. Дозвольте кожному учасникові зіграти роль перед невеликою групою у висуванні заперечення проти гендерних стереотипів, які має суддя чи захисник. Після того, як кожна особа матиме можливість зіграти роль, попросіть невелику групу обговорити кожну дію прокурора та переглянути, що було зроблено добре і що потребує подальшого вдосконалення.

РОЛЬ ПРОКУРОРІВ У ВИНЕСЕННІ НАЛЕЖНИХ ВИРОКІВ

Основний матеріал

Різні ролі, які відіграють прокурори при винесенні вироку

Роль прокурора у винесенні вироків та рішень після обвинувачення змінюється від юрисдикції до юрисдикції. Хоча винесення вироку є рішенням суду, прокурори, як правило, зобов'язані надавати допомогу суду у винесенні вироку при прийнятті рішення стосовно відповідного вироку. Залежно від юрисдикції прокурори можуть виконувати наступні функції:

- Привернути увагу суду до відповідних факторів, таких як обтяжуючі або пом'якшувальні чинники, розкриті у справі прокуратури
- Допомогти суду, надаючи інформацію про правопорушення та наслідки правопорушення для суспільства (включаючи заяву про вплив на потерпілу)
- Надати суду відповідні правові норми, прецедентні справи або звернути увагу на принципи вироку
- Звернутися за відповідними допоміжними розпорядженнями, які повинні враховувати потреби потерпілого, включаючи їхній майбутній захист

Міжнародні стандарти щодо відповідних покарань у випадках насильства щодо жінок

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи містять детальні рекомендації щодо винесення вироків та виправлення насильства щодо жінок. Зокрема, державам-членам пропонується забезпечити наступне:

- Щоб штрафи були пропорційні тяжкості насильства по відношенню до жінок і чітко передбачали розгляд фактів, що ускладнюють це, для цілей вироку, включаючи, наприклад, повторні насильницькі дії, зловживання позицією довіри чи авторитету, вчинення насильства щодо подружжя або особи, з якою злочинець перебував у тісних стосунках.⁷²
- Переглянути політику та процедури засудження, щоб забезпечити, що вони притягнуть до відповідальності правопорушників, засудять і будуть стримувати насильство щодо жінок, припинять насильницьку поведінку, заохочуватимуть безпеки потерпілих та громади, врахують вплив на потерпілих та їх сім'ї, забезпечать відшкодування шкоди та сприятимуть реабілітації злочинця.⁷³
- Врахувати в процесі винесення вироку серйозність фізичної та психологічної шкоди та вплив віктимізації, включаючи, зокрема, заяви, що стосуються жертв.⁷⁴
- Надати судам, через законодавство, повний спектр інформації щодо винесення вироків для захисту потерпілого, інших постраждалих осіб та суспільства від подальшого насильства та реабілітації злочинця у відповідних випадках.⁷⁵
- Розробити та оцінити програми лікування та реінтеграції/реабілітації для осіб, що застосовують різні види насильства до жінок, які визначають пріоритетність безпеки потерпілих.⁷⁶
- Забезпечити, щоб судові та виправні органи, у відповідних випадках, здійснювали моніторинг дотримання відповідачами будь-яких передбачених процедур лікування.⁷⁷

Розробка стратегій винесення вироків

У справах про насильство щодо жінок прокурори повинні враховувати таке:

- Запит про проведення слухання про винесення вироку та забезпечення того, щоб суд мав всю інформацію, яку він відповідно потребує

⁷² Оновлені Типові стратегії та практичні заходи, пар. 17(b).

⁷³ Там само, пар. 17(a).

⁷⁴ Там само, пар. 17(d).

⁷⁵ Там само, пар. 17(e).

⁷⁶ Там само, пар. 17(f).

⁷⁷ Там само, пар. 17(g).

- Забезпечення того, щоб суд розглянув оцінку ризику небезпечності злочинця під час винесення вироку
- Забезпечення того, щоб суд заслухав жертву під час винесення вироку
- Рекомендація щодо вироку, який враховує сутність та тяжкість правопорушення, історію статевого та фізичного насильства, попередні спроби реабілітації, характер відповідача та поточні реабілітаційні потреби, а також інтереси громади в захисті та покаранні
- Бути обізнаним про аргументи щодо пом'якшення наслідків, що відрізняються від характеру свідка, і бути готовим заперечувати будь-що, що є оманливим, неправдивим чи несправедливим
- Аргументувати зменшення строків засудження за «злочини, пов'язані з честю» або де жертви розглядаються як окремі «типи», такі як працівники секс-індустрії чи не займані

Участь потерпілого/жертви

Участь потерпілого на стадії винесення вироку може варіюватися від юрисдикції до юрисдикції. Під час винесення вироку у потерпілої можуть бути різні способи обговорення наслідків насильства щодо її життя, включаючи:

- Усне звернення до суду
- Написання листа судді
- Подання заяви про вплив на жертву
- Звернення сім'ї, друзів та членів громади до суду (усно або письмово)
- Співпраця з інспектором, який спостерігає за умовно засудженими чи посадовою особою, призначеною судом, яка складає попередній звіт до винесення вироку

Прокурор повинен підготувати потерпілу до слухання про винесення вироку та повідомити її про її варіанти. Потерпіла повинна викласти, або в заяві потерпілої або в інших засобах, свій висновок щодо винесення вироку, описати, як вона, її сім'я та друзі постраждали від злочину, і висунути будь-які інші сумніви, які, на її думку, мають відношення до винесення вироку або потреби публічного вираження (наприклад, якщо вона вважає, що ризик злочину все ще існує). Заяви впливу на потерпілу можуть допомогти переорієнтувати увагу судді на шкоду, завдану потерпілій та громаді під час винесення вироку. Отримання нагоди виразити свою думку може допомогти у нормалізації стану потерпілої.

Рекомендації щодо винесення вироків

На підставі міжнародних стандартів та наявних доказів, прокурори повинні керуватись нижчезазначеними рекомендаціями, коли рекомендують покарання злочинців за насильство щодо жінок.

Сприяти застосуванню більш серйозних рішень. Дослідження показують, що специфічні рішення у випадках насильства щодо жінок можуть зменшити повторне насильство. Більш серйозні рішення, такі як позбавлення волі, звільнення з роботи, електронний моніторинг та умовне засудження, значно зменшили повторне затримання за насильство в сім'ї порівняно з менш серйозними рішеннями у вигляді штрафів або умовне засудження без пробації.

Врахування попередньої судимості. Деякі дослідження показують, що рішення щодо насильства в сім'ї відрізняються від стандартних зразків вироків, оскільки вони часто зосереджують свою увагу на тому, чи існує історія жорстокої поведінки, і, як правило, ігнорують попередню судимість, яка не пов'язана з насильством в сім'ї. Проте, дослідження показують, що як історія насильства в сім'ї, так і не пов'язана з ними судимість вказують на ризик повторного насильства та загальної злочинності.

Врахування «нез'явлення в суді». Дослідження показують, що злочинці, які не з'являються на виступ у суді, більше піддаються ризику вчинення повторного насильства, ніж ті, хто з'являється. Прокурори повинні враховувати підвищений ризик повторного насильства, і це має бути відображено у рекомендованому вирокі.

Обережно рекомендувати умовні звільнення для злочинців, які «вперше вчинили злочин». Існують деякі дослідження, які показують, що принаймні чверть злочинців, які «вперше вчинили злочин», які отримали рішення без визнання винним, знову вчиняють насильство або порушують умови умовного звільнення. Прокурори повинні розглянути питання про умовний строк покарання.

Врахувати, чи можуть штрафи негативно вплинути на потерпілу. Коли засуджений правопорушник має постійне зобов'язання виплачувати аліменти потерпілій або потерпіла та її діти продовжують жити з правопорушником, і потерпіла вважає, що значний штраф негативно вплине на здатність звинуваченого підтримувати її і її дітей, то прокурор повинен виступити проти будь-яких рекомендацій щодо штрафів. Наприклад, у Бразильському законі Марії Да Пінга, грошові вирокі у випадках домашнього насильства (сплати штрафів або основних продовольчих кошків) заборонені.

Врахувати, чи існують обтяжуючі фактори. Прокурори повинні перевірити, чи існують обтяжуючі фактори, які можуть посилити покарання. Якщо юрисдикція допускає, прокурор повинен розглянути питання про використання доказів про обтяжуючі обставини під час судового засідання. Це може охоплювати використання або загрозу використання зброї, серйозні тілесні ушкодження потерпілої, судимість злочинця, інтимні стосунки між жертвою та обвинуваченим, зловживання довірою, переслідування, докази, що свідчать про схильність злочинця до сексуальних відхилень або сексуальне насильство та будь-які інші фактори, які роблять цей злочин особливо огидним для громади.

Рекомендувати, щоб будь-які програми лікування/реабілітації правопорушників ретельно контролювалися та забезпечили їх дотримання. Зі зростаючою кількістю програм лікування правопорушників, що створюються в деяких юрисдикціях, прокурори повинні переглянути структуру програм, рекомендуючи, щоб правопорушник відвідував будь-яку з них, як умову заміни кримінальної відповідальності альтернативними видами виправного впливу, умовного ув'язнення чи навіть ув'язнення. Правопорушники, яким призначені лікування, повинні підлягати судовому нагляду та судовим санкціям, якщо вони не проходять програми лікування задовільно. Таким чином, ці програми повинні мати належне фінансування та ресурси для своєчасного моніторингу та негайного впровадження. З метою посилення участі у програмі, прокурори мають рекомендувати слухання після прийняття рішень з питань дотримання вимог, а також звільнення правопорушників під відповідний нагляд.

Врахувати ефективність програм лікування/реабілітації правопорушників. Дослідження вказує на те, що програми, які передбачають лікування від зловживання алкоголем та/або вживання наркотиків, збільшують ймовірність вчинення повторного насильства, оскільки багато осіб, які вчиняють злочин, зловживають алкоголем та вживають наркотики. Згідно з деякими

дослідженнями, немає жодних доказів того, що програми боротьби з гнівом або консультації подружжя ефективно перешкоджають вчиненню правопорушниками повторного насильства або вчинення нових правопорушень після лікування. Довші програми вважаються більш ефективними, ніж коротші програми. Проте, деякі дослідження показують, що програми лікування як такі, швидше за все, не захищають більшість жертв від подальшої шкоди, заподіяної злочинцями, які несуть підвищений рівень небезпеки. Прокурори повинні розглянути питання про доповнення програм іншими заходами, щоб гарантувати безпеку потерпілим від цих осіб. Акредитовані програми, пов'язані з організацією, що підтримує потерпілих, отримують від потерпілих відгуки стосовно продовження насильства.

Врахувати питання реституції та відшкодування. Якщо національна правова система дозволяє, прокурор повинен вимагати відшкодування потерпілій, яка зазнала збитку, як найперший результат злочинної поведінки правопорушника. Деякі юрисдикції мають систему інклюзивної компенсації, згідно з якою жертви можуть подати заяву про відшкодування збитків у рамках судової процедури у кримінальних справах. Реституція означає, що правопорушник повинен заплатити жертві суму грошей за фактичні збитки та витрати, понесені жертвою в результаті злочину. Це може передбачати втрату заробітної плати, майновий збиток, медичні рахунки, витрати на переселення тощо. У деяких юрисдикціях суди можуть вимагати відшкодування на додаток до тюремного ув'язнення або іншого вироку. Хоча реституція може бути елементом покарання винних, вона не повинна замінювати інші покарання. Реституція призначена для того, щоб жертви могли повернутися до нормального життя, і у випадках домашнього насильства вони можуть надати їм вибір повернення до відносин чи ні. Рекомендуючи реституцію, прокурори повинні забезпечити її пріоритетність перед судовими витратами та штрафами.

Можливі варіанти подачі матеріалу

Презентація PowerPoint та запитання «мозкового штурму»

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ ЦЬОГО ЗАНЯТТЯ

1. Міжнародні стандарти надають рекомендації щодо відповідного вироку у випадках насильства щодо жінок.
2. Прокурори повинні забезпечити, щоб вся відповідна інформація та докази знаходилися в суді для слухання про винесення вироку, включаючи тяжкість фізичної та психологічної шкоди та вплив віктимізації через заяви потерпілої.
3. Прокурори повинні розглянути більш серйозні рішення (позбавлення волі, звільнення з роботи, електронний моніторинг та умовне засудження), а не менш серйозні рішення, такі як штрафи або умовне ув'язнення без пробації.
4. У випадках, передбачених національним законодавством, прокурори повинні вимагати відшкодування потерпілому як частину слухання про винесення вироку. Фактичний збиток жертви та витрати, понесені внаслідок злочину, повинні бути надані у максимально широкому сенсі.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ POWERPOINT

Ролі у винесенні вироку

- **Судді:** винесення вироку є рішенням суду. Настави щодо винесення вироків можуть існувати, але суддя залишає за собою право вибору.
- **Прокурори.** Як правило, прокурори зобов'язані надавати допомогу суду у винесенні вироку при прийнятті рішення щодо відповідного вироку (*продовж.*)

Міжнародні стандарти щодо відповідних вироків у випадках насильства щодо жінок

Оновлені Типові стратегії та практичні заходи містять детальні рекомендації щодо винесення вироків та виправлення насильства щодо жінок

- Покарання, що відповідає тяжкості насильства щодо жінок (пункт 17 (b))
- Політики і процедури винесення вироку для забезпечення того, щоб вони притягали злочинців до відповідальності, засуджували та стримували насильство щодо жінок, припинили насильницьку поведінку, заохочували безпеку потерпілих та громади, брали до уваги вплив на жертв та їх сім'ї, здійснювали відшкодування шкоди та сприяли реабілітації правопорушника (пункт 17 (a))
- Врахувати тяжкість фізичної та психологічної шкоди та вплив віктимізації (параграф 17 (d))
- Повний спектр рішень про винесення вироків для захисту жертви та інших осіб від подальшого насильства та реабілітації злочинця у відповідних випадках (параграф 17 (e))
- Програми лікування та реінтеграції/реабілітації для осіб, що вчиняють різні види насильства щодо жінок, які визначають пріоритетність безпеки потерпілих (параграф 17 (f))
- Забезпечити моніторинг дотримання злочинцями будь-якого призначеного лікування (пункт 17 (g))

Міжнародні рекомендації щодо винесення вироку

- Переконатися, що вся відповідна інформація та докази надані судам
- Розробити політику/контрольні списки для видів відповідної інформації для слухань
- Враховувати тяжкість фізичної та психологічної шкоди та вплив віктимізації
- Враховувати ризик повторення правопорушником злочинів під час винесення вироку
- Враховувати всю попередню судимість правопорушника
- Враховувати іншу відповідну інформацію

Міжнародні рекомендації щодо серйозного та менш серйозного рішення

- Розглянути більш серйозні рішення (позбавлення волі, звільнення з роботи, електронний моніторинг та умовне засудження), а не менш серйозні покарання у вигляді штрафів або умовного засудження без пробації
- Переконатися, що належна увага приділяється тому, чи штраф є доцільним у справах про насильство щодо партнерів
- Забезпечувати обережність при винесенні вироку правопорушникам, які вчинили насильство «вперше» щодо жінок до умовних звільнень

Міжнародні рекомендації щодо питань реституції та відшкодування

- Право потерпілих на відшкодування повинно визначатися якомога ширше
- Якщо національне законодавство дозволяє, реституція жертви повинна розглядатися як частина слухання про винесення вироку
- Фактичний збиток жертви та витрати, понесені внаслідок злочину, повинні бути надані у максимально широкому сенсі
- Розглянути можливість оцінки фізичної та психічної шкоди; втрачені можливості, включаючи зайнятість, освіту та соціальні пільги, матеріальні та моральні збитки; заходи реабілітації, включаючи медико-психологічні питання, а також юридичні та соціальні послуги
- Надавати пріоритетність реституції перед судовими витратами та штрафами

ЗАПИТАННЯ ДО АУДИТОРІЇ

Яку роль ви відіграєте у винесенні вироку у вашій країні?

Чи існують будь-які вказівки щодо винесення вироку у справах насильства щодо жінок?

Виконайте вправу, щоб повторити матеріал курсу

Ця вправа спрямована на узагальнення минулих днів та повторення того, що було обговорено під час тренінгу, шляхом об'єднання ваших роздумів на цю тему. Залежно від наявного часу тренери можуть розглянути можливість поєднання деяких наступних додаткових підходів.

Варіант 1: Метод «велика група»

ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ

Вказівки: Розмістіть фліп-чарти в передній частині кімнати, розділені на два сегменти, «Перешкоди» у верхній частині лівого стовпця та «Шляхи вдосконалення» у верхній правій колонці. Попросіть групу подумати про обговорення останніх днів і згадати про конкретні перешкоди та шляхи вдосконалення. Зробіть нотатки у відповідних стовпцях на фліп-чарті.

Варіант 2: Метод «невелика група»

ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ

Вказівки: Кожна невелика група повинна працювати над власним розділеним фліп-чартом і звітувати. Якщо є час, цю вправу можна розділити на дві частини, зосередивши увагу спочатку на перешкодах, а потім - на шляхах вдосконалення. Надайте достатньо часу, щоб кожна група звітувала на пленарному засіданні.

Варіант 3: Закріплення знань шляхом постановки ситуації

ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ

Вказівки: Використовуйте загальні випадки або надайте іншу постановку ситуації, яка починається зі скарги до поліції і закінчується винесенням вироку. Кожна невелика група повинна переглянути справу та відзначити перешкоди та шляхи вдосконалення на фліп-чарті. Надайте достатньо часу, щоб кожна група звітувала на пленарному засіданні.

Для всіх варіантів:

Починаючи зверху і за допомогою стрілки в правій колонці, група повинна перелічити способи, за якими можна було б вирішувати кожен перешкоду, перелічивши спочатку найпростіший спосіб (тобто способи, які не потребують змін у політиці чи законі, наприклад, закриття дверей під час опитування жертви до більш складних, наприклад, використання екрану). Учасники могли б використовувати червоні ручки, щоб підкреслити найпростіші способи та сині ручки, щоб підкреслити більш довгострокові методи.

Більш детальна матриця також може бути використана замість двох стовпців. Якщо тренери ще цього не зробили, вони можуть бажати переглянути великі «цілі правосуддя» та як ці цілі можуть бути виконані. Більші «цілі правосуддя» розміщені на вершині матриці на фліп-чарті. Вони можуть охоплювати таке:

- Кращі докази отримуються внаслідок судового розгляду
- Підвищення вірогідності належного обвинувачення
- Збереження гідності потерпілого
- Що інші потерпілі заохочуються виступати і давати свідчення без повторної віктимізації
- Все перераховане вище, одночасно захищаючи законні права обвинуваченого

Спеціальні заходи вказані в лівій частині матриці, починаючи від першої скарги до стадії винесення вироку. Деякі приклади наведено в таблиці нижче. Тренери повинні обговорити з учасниками, чи відповідає кожен захід цілям і яким чином ці заходи допомагають виконати ці цілі.

ТАБЛИЦЯ: МАТРИЦЯ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ

	Забезпечити належне обвинувачення	Отримати найкращі докази від свідка потерпілого	Захистити гідність потерпілого	Заохотити потерпілих прийти та взяти участь у судовому розгляді	Захистити право обвинуваченого на справедливий суд
Приватне опитування					
Жінки-слідчі					
Звернення до НПО					
Заяви про вплив на потерпілу					
[охоплює інші заходи, якщо доцільно]					

ДОДАТОК

01

Зразок програми для триденного курсу

Нижче наведено зразок розкладу, який можна використовувати як шаблон при розробці детального навчального графіка для конкретного національного тренінгу. До нього можна вносити зміни залежно від розміру цільової аудиторії, яка може включати тренерів прокурорів, прокурорів та/або старших посадових осіб органів прокуратури. Розклад кожного дня складено, виходячи з робочого дня з 8:30 до 17:00 з однією перервою на обід і двома 15-хвилинними перервами. Загальний час навчання становить 7 годин на день. Однак національні команди тренерів можуть, за потреби, вносити зміни до цього розкладу, часу початку і закінчення занять відповідно до місцевих вимог.

ДЕНЬ	ЧАС	НАВЧАЛЬНИЙ МОДУЛЬ	ТЕМИ	ГОДИНИ
День 1	08:30–12:00 (15-хв. перерва)	Церемонія відкриття	<ul style="list-style-type: none"> Офіційне вступне слово, виступи тощо 	08:30–09:00 0,5 години
		Відкриття, цілі навчання і загальні принципи	<ul style="list-style-type: none"> Відкриття тренерською командою Огляд цілей навчання Знайомство, основні правила 	09:00–10:00 1,0 година
		Усвідомлення обов'язку органів прокуратури ефективно реагувати на випадки насильства щодо жінок	<ul style="list-style-type: none"> Поняття гендеру та гендерної рівності Визначення насильства щодо жінок та його поширених форм Зобов'язання працювати з належною обачністю Важливість кримінально-правового реагування 	2,0 години з перервою на чай
День 2	13:00–17:00 (15-хв. перерва)	Правова база для реагування на насильство щодо жінок	<ul style="list-style-type: none"> Міжнародна база, відображена в національному законодавстві 	1,5 години
		Надання допомоги жінкам, які зазнають насильства		2,5 години з перервою на чай
		Огляд Дня 1		15 хв.
День 2	08:30–12:00 (15-хв. перерва)	Надання допомоги жінкам, які зазнають насильства	<ul style="list-style-type: none"> Локальна ситуація жінок, які зазнають насильства 	1,25 години з перервою на чай
		Проведення допитів з урахуванням	<ul style="list-style-type: none"> Навички проведення допиту 	2,0 години
		Роль прокурорів у забезпеченні всебічних розслідувань	<ul style="list-style-type: none"> Комплексні стратегії розслідування Судова експертиза 	2,5 години з перервою на чай
День 2	13:00–17:00 (15-хв. перерва)	Прийняття рішення про притягнення до відповідальності та вибір	<ul style="list-style-type: none"> Прийняття рішень прокурором 	1,5 години

ДЕНЬ	ЧАС	НАВЧАЛЬНИЙ МОДУЛЬ	ТЕМИ	ГОДИНИ
День 3	08:30–12:00 (15-хв. перерва)	Огляд Дня 2 Прийняття рішення про притягнення до відповідальності та вибір обвинувачень	<ul style="list-style-type: none"> • Вибір обвинувачень • Робота з ухилянням • Оцінка загроз 	15 хв. 1,25 години з перервою на чай 2 години
	13:00–17:00 (15-хв. перерва)	Судовий розгляд Оцінка після виконання тесту Підсумкове обговорення Церемонія закриття	<ul style="list-style-type: none"> • Спеціальні заходи • Правила доказування 	2,0 години 0,5 години 1,0 година 0,5 години

ДОДАТОК

02

ЗРАЗКИ ДОКЛАДНИХ ПЛАНІВ ЗАНЯТЬ

Ці зразки планів занять не обов'язково мають вписуватися в триденну програму. Вони призначені для надання уявлень щодо того, як можна організувати подання матеріалу в різних модулях.

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – ВІДКРИТТЯ: 60 ХВИЛИН				
Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
0.1	Відкриття командою тренерів	Презентація	5 хв.	
0.2	Представлення слухачів/знайомство	Вправа	20 хв.	Слайди PowerPoint 5
0.3	Огляд цілей навчання	Презентація	хв.	Слайди PowerPoint
0.4	Огляд навчальних матеріалів, розкладу та методики	Презентація	5 хв.	Роздавання розкладу занять
0.5	Очікування від навчання	Заг. обговорення	10 хв.	Фліпчарт
0.6	Встановлення основних правил	Заг. обговорення	5 хв.	Слайди PowerPoint Фліпчарт
0.7	Попереднє тестування		10 хв.	Роздатковий матеріал
РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 1: 180 ХВИЛИН				
Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
1.1	Поняття гендеру та гендерної рівності	Інд. вправа «Мозковий штурм» Лекція про терміни	60 хв.	Роздатковий матеріал – так чи ні Фліпчарт Слайди PowerPoint
1.2	Визначення насильства щодо жінок та його поширених форм	Презентація Вправи «мозковий штурм»	20 хв.	Слайди PowerPoint Фліпчарти
1.3	Міжнар. зобов'яз. працювати з належною обачністю	Презентація Практ. ситуація	50 хв.	Слайди PowerPoint Роздатковий матеріал –
1.4	Важливість кримінально-правового реагування	Презентація Обговорення	20 хв.	
1.5	Керівні принципи	Презентація Обговорення	20 хв.	Слайди PowerPoint
1.6	Аналіз вправи «Так чи ні»	Обговорення	10 хв.	Слайди PowerPoint – відповіді
РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 2: 180 ХВИЛИН				
Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
2.1	Порівняння міжнародних та національних правових	Презентація Обговор. ситуації у великій групі	90 хв.	Слайди
2.2	Застосування правових баз – практичні ситуації	Робота в малих групах	75 хв.	Роздатковий матеріал –
2.3	Пов'язування роботи прокурорів з правовою реформою	Заг. обговорення	15 хв.	

(продовж.)

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 3: 270 ХВИЛИН

Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
2.1	Положення жінок	Гостьова лекція Запитання та відповіді Коротке відео	90 хв.	
2.2	Вплив віктимізації	Обговорення Презентація	90 хв.	Слайди
2.3	Міфи та	Практ. ситуація «Мозковий штурм»	60 хв.	Слайди
2.4	Проблеми/бар'єри, з якими стикаються жінки під час доступу до правосуддя	Обговорення «Мозковий штурм»	30 хв.	Роздатковий матеріал – Практична ситуація

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 4: 150 ХВИЛИН

Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
4.1	Вступ про допит жертв Демонстрація належної практики	Вступ Презентація	15 хв.	Слайди
4.2	практики	Відео Обговорення Підхід, що пояснює відео	30 хв.	Організація
4.3	Практикування	Рольова гра Обговорення відгуків	75 хв.	Надання вказівок фасилітаторам та волонтерам, що грають роль жертви
4.4	Робота з жертвами, які відмовляються	Загальне обговорення / «мозковий штурм»	30 хв.	

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 5: 180 ХВИЛИН

Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
5.1	Відносини прокурора з поліцією/слідчими	Презентація Обговорення	30 хв.	Слайди
5.2	Забезпечення комплексного розслідування – збір доказів	Презентація Обговорення Робота в мал. групах	90 хв.	Роздатковий матеріал – Практичні ситуації
5.3	Судова експертиза	Презентація Обговорення Сценарії	60 хв.	Місцевий судово-медичний експерт

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 6: 150 ХВИЛИН

Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
6.1	Реалізація	Презентація Обговорення Робота в мал. групах	90 хв.	Слайди PowerPoint Роздатковий матеріал – Практичні ситуації
6.2	Оцінка обвинувачень (у тому числі обвинувачень проти жертв насильства щодо жінок)	Презентація Обговорення	60 хв.	Слайди PowerPoint Роздатковий матеріал – Практичні ситуації
6.3	Вирішення справ поза	Презентація Обговорення	30 хв.	

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 7: 180 ХВИЛИН

Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
7.1	Оцінка загроз	Презентація Обговорення Рольова гра	90 хв.	Слайди PowerPoint Роздатковий матеріал – Практичні ситуації
7.2	Умови слухання про	Презентація Ситуаційне завдання Загальне обговорення	90 хв.	Слайди PowerPoint Роздатковий матеріал – Практичні ситуації

РОЗПОДІЛ ЧАСУ – МОДУЛЬ 8: 270 ХВИЛИН

Номер	Зміст	Діяльність	Час	Примітки
8.1	Сприятливе середовище в залі	Презентація Обговорення	60 хв.	Слайди PowerPoint
8.2	Правила	Робота в мал. групах Заг. обговорення	75 хв.	Слайди PowerPoint Розд. матеріал – Практичні ситуації
8.3	Відповідні вироки	Презентація	45 хв.	Слайди PowerPoint
8.4	Завершення та огляд	«Мозковий штурм» – Ситуаційне завдання	90 хв.	Розд. матеріал – Практичні ситуації

ДОДАТОК

03

**Зразок форми
підсумкового оцінювання
по завершенні навчання**

ФОРМА ОЦІНЮВАННЯ

Назва семінару

Дата

Місце

Організатори цього семінару дуже зацікавлені в отриманні вашої думки про нього з метою підвищення його ефективності. Ваші відповіді будуть анонімними. Ваші коментарі можуть бути використані дослівно в заключному звіті тренерів.

Будь ласка приділіть декілька хвилин, щоб заповнити цю форму, перш ніж залишити семінар.

1. Які ваші загальні враження від цього семінару?

Дуже
незадоволений

Трохи
незадоволений

Не можу
сказати

Досить
задоволений

Дуже
задоволений

2. Будь ласка, поясніть, чому ви саме так відповіли.

3. Що допомагало вам брати участь у цьому семінарі?

4. Що заважало вам активніше брати участь у цьому семінарі?

5. Будь ласка, зазначте ваш РІВЕНЬ ЗГОДИ з кожним із наведених нижче тверджень. **Обведіть** номер, який найкраще відображає ваш рівень згоди.

1 = Категорично не згоден 2 = Трохи не згоден 3 = Не знаю
4 = Трохи згоден 5 = Абсолютно згоден

6. Зміст семінару був актуальним для моєї роботи як прокурора. Не згоден 1 2 3 4 5
Згоден

7. Цілі семінару були зрозумілими.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

8. Цілі семінару були досягнуті.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

9. Завдання семінару відповідали цілям семінару. Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

10. Час, виділений для завдань семінару, був достатнім.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

11. Письмові матеріали були інформативними та корисними.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

12. Семінар був добре продуманий.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

13. Керівники семінару були ефективними.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

Загальні враження

14. Цей семінар був приємним досвідом.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

15. Цей семінар був цінним досвідом.
Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

16. Цей семінар задовольнив мої очікування

Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

17. Зміст семінару був новим для мене.

Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

18. Я б порекомендував цей семінар моїм колегам.

Не згоден 1 2 3 4 5 Згоден

19. Порівняно з іншими семінарами, в яких ви брали участь, чи можете ви сказати, що цей семінар був:

Відмінним

Вище середнього

Середнім

Нижче середнього

Поганим

Причини:

20. Чи були на вашу думку якісь зовнішні фактори, що впливали на проведення та успіх цього семінару (наприклад, дні проведення, відсутність ключових груп, ключових осіб тощо)

21. Оцініть, будь ласка, кількість часу, що було виділено наведеним нижче заходам, поставивши галочку у відповідному полі:

	Недостатньо часу	Достатньо часу	Забгато часу
Лекції			
Робота в групах			
Обговорення			
Обмін досвідом			
Висловлення своїх поглядів			

Загальні коментарі

22. Що в цьому семінарі було для вас найбільш корисним, що допоможе вам у вашій роботі?

23. Що б ви покращили в цьому семінарі?

24. Які основні сильні чи слабкі сторони цього семінару? Що вам сподобалося найбільше? Що вам не сподобалося найбільше?

**Дякуємо вам за участь у семінарі та заповнення цієї форми.
Перш ніж вийти, будь ласка, передайте цю форму керівнику
семінару.**

ДОДАТОК

04

Відповіді після виконання тесту

1. Жінка, яку бив її чоловік, може не хотіти брати участь у системі кримінального правосуддя з ряду причин (позначте все, що застосовується).
 - Вона боїться помсти від свого чоловіка
 - Вона не вірить, що поліція може її захистити
 - Їй соромно від того, що подумає громада
 - Вона любить свого чоловіка
 - Вона не хоче, щоб її чоловік залишив дім

2. У випадку, коли жертва повідомила про зґвалтування після того, як вона погодилася піти в квартиру обвинуваченого, щоб чогось випити, чи є це доказом того, що вона погодилася на подальший статевий акт?
 - Так
 - Ні

3. Ви отримали матеріали справи, в яких йдеться про жінку, яка зазнала травми, і яка заявила в поліцію, що її чоловік застосував до неї фізичне насильство. Якщо ви отримаєте голосове повідомлення від жінки, яка говорить вам, що вона хоче забрати свою заяву, чи слід поважати її бажання і не продовжувати справу?
 - Так
 - Ні

4. Жертва зазнає насильства від свого чоловіка, який її б'є кулаками, ногами і душить, і яка пролежала в лікарні п'ять днів зі зламаною ногою. Єдиними доказами у матеріалах справи є звіт її сімейного лікаря, заява від її дев'ятирічного сина, який був свідком цього інциденту, та заява потерпілої. Чи відкриєте ви кримінальне провадження?
 - Так
 - Ні

5. До факторів ризику вчинення насильства зі смертельним наслідком належать:
- Безробіття
 - Погрози самогубства
 - Ревнощі
6. Більшість випадків зґвалтування пов'язані з незнайомцями, застосуванням фізичної сили та фізичними травмами.
- Так
 - Ні
7. Попереднє статеве життя жертви з іншими впливає на довіру до її слів у випадку зґвалтування.
- Так
 - Ні
8. Жертви обізнані про систему кримінального правосуддя та свою роль в ній.
- Так
 - Ні
9. Поліція прийняла заяву від жертви сексуального насильства. Згодом ви проводите допит жертви. Наступного дня після допиту ви усвідомлюєте, що у вас ще залишилися запитання, тому ви організуєте ще один допит. Це хороша практика.
- Так
 - Ні
10. Хорошою практикою вважається дозволити жертві сексуального злочину запросити особу, яка її підтримуватиме під час допиту і надання свідчень суді.
- Так
 - Ні

ДОДАТОК

05

Огляд поширених ситуацій

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 1 –

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

Модуль 2

Пані В. 25 років і вона нещодавно розлучилася. Вона почала зустрічатися з паном П., якого вона знала зі школи і з яким нещодавно знову зустрілася. Вона була другому побаченні з паном П. Після вечері в ресторані пан П. відвозив пані В. додому, коли він звернув у парк і вступив з нею у статеві зносини без її згоди («інцидент»).

Модуль 3

Після розлучення пані В. переїхала до іншого будинку разом з двома подругами і влаштувалася на роботу в магазин одягу. Її друзі закликали її почати зустрічатися знову, щоб пережити свій невдалий шлюб. Вона почала зустрічатися з паном П. Вона не бачила його майже 10 років, але пам'ятала його як розумного та серйозного хлопця зі школи. Його справи йшли добре, він був молодшим адвокатом у великій юридичній фірмі в центрі міста. Під час першого побачення вони пили каву вдень. Пані В. трохи нервувала, але подумала, що все пройшло добре і погодилася на ще одне побачення.

Пані В. все ще нервувала, тому випила три склянки вина під час вечері, щоб заспокоїти свої нерви. Після вечері пан П. запропонував їй поїхати до нього додому, але вона відмовилася і попросила відвезти її додому. Після цього він заспокоївся. Коли вони їхали до неї додому вона відчувала сонливість, оскільки зазвичай так багато не пила. Вона помітила, що він звернув у парк. Вона сказала йому, що вони їдуть не тим шляхом. Він сказав їй сидіти тихо. Це змусило її нервувати. Вона помітила, що він замкнув двері автомобіля з обох боків. Їй здалося це дивним і збентежило її. Через декілька хвилин після замикання дверей він звернув у темний провулок у парку і зупинився. Він сказав їй, що знає, чого вона хоче. Він схопив її і почав роздягати. Вона була дезорієнтованою, говорила «ні», але не знала, що робити. Вона боялася бути в парку на самоті з ним і її бентежило те, що він з нею зробить, якщо вона відштовхне його. Вона не робила нічого. Після того, як він проник у неї, він нічого не сказав, відвіз її додому і сказав їй вийти з машини.

Коли вона ввійшла в свою квартиру, двій подруги побачили, що вона засмучена і плаче, а туш стікає по її обличчю. Вони запитали її, що сталося. Вона нічого не відповіла і відразу прийняла душ. Протягом декількох днів вона почувала себе пригнічено. Вона сказала на роботі, що захворіла. Коли вона повернулася, її колеги помітили, що вона не вже не була такою веселою як раніше. Врешті, через місяць вона розповіла своїм співмешканкам, що сталося.

Її подружки закликали її повідомити про цей інцидент в поліцію. Вони пішли разом з нею. Черговий офіцер сказала їй зачекати в холі. Пройшла більше ніж година, перш ніж пані В. змогла розповісти про свій випадок молодшому поліцейському чоловічої статі. Вона зробила це в зоні приймання поліцейського відділку, через який проходило багато людей. Їй сказали зачекати. Через шість годин очікування її запросили в інший офіс і попросили розповісти свою історію слідчому чоловічої статі. Її подругам заборонили там бути, тому чекали зовні. Проте в тій самій кімнаті були присутні ще троє поліцейських чоловічої статі, які просто слухали. Потім їй сказали пройти судово-медичну експертизу, але оскільки на той час вже був пізній вечір, їй сказали поїхати туди завтра вранці. Коли вона вийшла з офісу слідчого, пан П. чекав у коридорі зі своїм батьком, який був відомим суддею, і розмовляв та жартував з декількома працівниками поліції.

Наступного ранку вона пішла до лікарні, щоб пройти судово-медичну експертизу. Експертиза здалася їй дивною, принизливою, і їй не хотілось її далі проходити. Через три місяці після проведення судово-медичної експертизи її викликали до прокуратури. Вона знову приїхала зі своїми подругами, оскільки почувала себе знервованою. Вона прочекала більше, ніж годину, перш ніж прокурор назвав її ім'я. Коли вона та її подружки почали заходити до кімнати, прокурор чоловічої статі раптово сказав: «тільки обвинувач». Він поставив під сумнів її версію того, що сталося, змусив її відчувати так, ніби вона була на суді, і, коли вона намагалася докладно все пояснити, вона відчула, що вона все плутає. Він запитав її, чому вона не чинила опору. Чому вона відразу не повідомила про це? Чому вона хоче завдати шкоди пану П., який є молодим чоловіком, що йде правильним шляхом? Чи дійсно вона хоче зруйнувати його життя через «20 хвилин дійства»? Він сказав їй, що висновок судово-медичної експертизи нічого не дає. Оскільки вона була сексуально зрілою жінкою, її дівоча пліва вже була розірвана.

Модуль 4

Окрім вже поданих фактів, розгляньте ситуацію, коли прокурор зустрічається з жертвою у день судового розгляду. Судовий розгляд призначено на 9:30 ранку, а прокурор призначив зустріч з жертвою на 8 годину ранку. Жертва заходить до кабінету прокурора. Вона не дивиться в очі прокурору і дуже тихим голосом каже, що вона не хоче підтримувати обвинувачення.

Модуль 5(I)

На додаток до вже наданих фактів, поліцейське досьє, отримане прокурором, містить детальнішу інформацію про вже описані події. Поліція зазначила, що пані В., згідно з її заявою, зняла свій одяг відразу після інциденту та кинула його в шафу, оскільки не хотіла більше ним користуватися, й одразу ж прийняла душ. Поліція також відмітила спонтанне зауваження пана П., коли він і його батько перебували в поліцейському відділку: «Я знав, що вона хоче цього, тому я дав їй це. Вона не говорила «ні»». Після цього, позиція пана П. полягала в тому, що нічого не сталося.

Модуль 5(II)

На додаток до вже наданих фактів, досьє, надіслане прокуророві, також містило звіт судово-медичного експерта. У ньому було зазначено, що не жертва не мала жодних травм.

Модуль 6

На додаток до вже наведених фактів поліція включила в дос'є для прокурора деякі додаткові факти. Поліцією було проведено допит колишнього чоловіка пані В., який назвав ім'я одного чоловіка, з яким пані В., на його думку, мала інтимні стосунки, перебуваючи у шлюбі, а також імена ще двох чоловіків, з якими вона, на його думку, мала статеві відносини вже після того, як вони розлучилися. У дос'є також були показання свідка, яким був офіціант, який обслуговував їхній столик у ресторані, і підтвердив, що пані В. випила три склянки вина і була явно сп'янілою, оскільки їй «було важко йти до дверей». Офіціант також зазначив, що пані В. «була одягнена в коротке плаття, на ній було багато макіяжу і вона була готовою до дій». У дос'є також був документ з офіційного реєстру, в якому було зазначено, що пан П. не має попередніх судимостей, і була рукописна примітка від поліції «скоріше за все, не винний, тому що немає судимостей». Через тиждень після повідомлення про інцидент до поліції, пані В. повернулася до поліцейського відділку, щоб повідомити, що вона отримує текстові повідомлення від пана П., в яких він просить її відмовитися від обвинувачень, інакше вона пошкодує.

Модуль 7

На додаток до наведених вище фактів, пані В. повідомляє поліції, що вона відчуває, що за нею стежать. Протягом останніх декількох тижнів вона бачила пана П. на вулиці, де знаходиться магазин одягу, в якому вона працює, і когось дуже схожого на нього у кав'ярні, в якій вона часто буває на вихідних. Вона отримує безліч телефонних дзвінків як вдома, так і на роботі, в яких особа, яка телефонує, кидає слухавку через декілька секунд. Вона починає дуже боятися за свою безпеку.

ПОШИРЕНА СИТУАЦІЯ № 2 – НАСИЛЬСТВО З БОКУ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА

Модуль 2

Пані В. 40 років і вона перебуває у шлюбі з паном П. протягом 15 років. Одного вечора до будинку В. і П. прибула поліція після того, як її викликав їхній син. Пан П. завдавав побоїв і душив пані В. Вона втрачала свідомість на декілька хвилин.

Модуль 3

На початку шлюбу пан П. сказав пані В., що вона не повинна працювати. Він був ревнивим і не любив, коли інші чоловіки приділяли увагу пані В. Їй потрібно було знати, куди вона ходила і кого вона бачила. Ще на початку шлюбу його теща зробила йому зауваження щодо того, як він поводить з пані В. Їй не подобалося бачити, як він принижував її дочку, говорячи їй, що вона є нікчемною дружиною і ще гіршою матір'ю.

Пан П. відмовив їй зустрічатися зі своєю матір'ю або будь-ким з її колишніх друзів. Пані, В. погодилася, щоб зберегти мир. Коли пан П. був злий, він кричав, обзивав її і часом бив. Пізніше він завжди вибачався і здавалося ніби йому дійсно шкода, але це ставалося знову і знову.

Цей останній інцидент трапився, коли пан П. повернувся додому після того, як випив з друзями. Він почав бити і душити пані В., поки вона не впала на підлогу без свідомості. Син викликав поліцію, яка прибула до їхнього дому. Це був не перший раз, коли до них приїжджала поліція. В минулому, коли на думку поліції травма була серйозною, вони заарештовували пана П. Проте, пані В. незабаром після арешту повернулася додому і попросила поліцію зняти звинувачення. Після цього, коли поліцію знову викликали до них додому, вони часто вирішували не заарештовувати пана П., а говорили пані В не злити пана П. і тим самим уникати побиття. Проте цього разу, оскільки пані В. була без свідомості, коли вони прибули, вони заарештували пана П. і передали справу прокурору. Пані В. мала час подумати, що робити, поки пан П. перебував під вартою, і вирішили забрати своїх дітей до притулку. Цього разу пані В. захотіла довести справу до кінця, і прокурор порушив проти пана П. кримінальну справу.

Пані В. та її діти перебували в притулку три дні, а потім переїхали до її мами, яка живе в іншому місті. Пані В. не отримувала жодної інформації щодо того, що відбувається з паном П., чи він все ще був під вартою, чи провадження у його справі ще продовжувалося. Через півроку вона отримала виклик до суду для участі у судовому розгляді кримінальної справи. Вона поїхала до суду, який знаходився на досить великій відстані від неї і ця поїздка була для неї дорогою, оскільки вона не могла дозволити собі автобус і готель. Їй знадобився певний час, щоб знайти потрібний зал суду, і вона переживала чи не запізнилася. Вона не хотіла бачити пана П., але вона більше боялася того, що їй буде пред'явлено звинувачення, якщо вона не буде присутньою у залі суду. Вона все таки побачила пана П. в коридорі, і він кинув на неї загрозливий погляд. Коли її викликали до трибуни для надання свідчень, вона побачила, що пан П. увесь час дивився неї, коли вона відповіла на запитання адвокатів. Після того, як вона надала свідчення, їй сказали вийти. Вона хотіла б залишитися і подивитися судовий розгляд, але зробила те, що їй сказали. Вона нічого не чула про те, що сталося, і не знає, кого про це запитати.

Модуль 4

Пані В. та її діти три дні перебувають у притулку, і, поки вони там, до неї навідується пан П., який просить вибачення і хоче, щоб вона повернулася додому. Вона надсилає прокурору листа, в якому говориться таке: «Будь ласка, зніміть обвинувачення проти пана П. Він нічого не пив з тієї ночі і ми можемо це владнати між собою. Давайте не будемо марно гаяти наш час. Усе це було занадто перебільшено. Я не переживаю щодо нього, поки він не п'є».

Модуль 5(І)

На додаток до вже наданих фактів, в поліцейському досьє зазначається, що виклик сина був здійснений з будинку сусіда після того, як син вибіг з сімейного будинку, що покричати по допомогу. Коли прибула поліція, вони заглянули в вікно і побачили пані В., яка лежала на підлозі і не рухалася. Поліція зазначила, що один із кухонних стільців був зламаний, а в штукатурці стіни був отвір. У поліцейському досьє було зазначено висловлювання пана П., коли поліція забирала його з дому: «Я ледве її торкнувся». Поліція відвезла пані В. до місцевої лікарні.

Модуль 5(II)

На додаток до вже наданих фактів, досьє, надіслане прокуророві, також містило звіт сімейного лікаря пані В. Протягом останніх 3 років вона сім разів відвідувала свого сімейного лікаря, який задокументовував її травми, у тому числі вивихнуте плече, відсутність зуба, синяки на животі та грудях, вивихнута щиколотка та підозра на струс мозку Сімейний лікар підготував судово-медичний звіт за згодою пані В. та включив до нього деталі про травми, отримані за останні 3 роки.

Модуль 6

На додаток до вже наведених фактів поліція включила в досьє деякі додаткові факти щодо інциденту. Поліцейське досьє містить заяву сусіда, який дозволив синові викликати поліцію. Сусід живе поряд з П. та В. протягом п'яти років і десять або більше разів чув гучні крики з їхнього дому, і пригадує як побачив пані В. наступного дня з підбитим оком або іншою травмою. Сусід повідомив поліції, що півроку тому йому довелося відвозити пані В. до лікаря, коли у неї була вивихнута рука. Коли сусід запитав пані В., що сталося, вона сказала, що її чоловік «знову розізлився».

Коли після цього інциденту до лікарні прибула поліція, щоб поговорити з пані В., до лікарняної палати увійшов пан. Р, почав кричати на свою дружину, говорити, що, якщо вона поскаржиться в поліцію, вона про це пошкодує. Один з поліцейським намагався заспокоїти пана П., але той відштовхнув його на стіну. Це образило поліцейського і він збирався відреагувати, але його напарник сказав йому, що це сімейна справа і їм не варто втручатися.

Модуль 7

На додаток до вищезгаданих фактів, коли поліція допитувала пані В. у лікарні, вона повідомила, що протягом останнього місяця насильство з боку її чоловіка ставало все жорстокішим. Він втратив роботу, через що він впав у ще більше депресію, ніж раніше. Він вже вживав антидепресанти, і коли він їх вживав він не повинен був пити, але він пив ще більше, ніж зазвичай. Минулого тижня він сказав їй, що вб'є себе, і тоді вона про це пошкодує.

United Nations Office on Drugs and Crime

UNODC

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400
Vienna, Austria Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1)

